

İLETİŞİM VE MEDYA
BAĞLAMINDA
ÇEVİRMEN
BAŞVURU
KİTABI

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM
BAŞKANLIĞI

İletişim ve Medya Bağlamında Çevirmen Başvuru Kitabı

© İLETİŞİM BAŞKANLIĞI • 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM
BAŞKANLIĞI

ISBN: 978-625-7779-94-4

İletişim ve Medya Bağlamında Çevirmen Başvuru Kitabı

Yazarlar

Kamuda Çeviri, Araştırma ve Çeviri Süreci: **Füsun Bilir Ataseven**
Çeviride Kalite, Çeviride Kültürlerarası Farkındalık: **Alev Bulut**
Çeviride Sosyolojik Dönemeç ve Aktörler: **Z. Emine Bogenç Demirel**
Basın Çevirisi: **Füsun Bilir Ataseven**
Sosyal Medya/Yeni Medya ve Çeviri: **Füsun Bilir Ataseven**
Terimbilim Çalışmaları ve Hukuk Çevirisi: **Deniz Karmel**
Diplomatik Metin Çevirileri: **Ayşe Şirin Okyayuz**
Çeviri Teknolojileri, Çeviride Teknoloji Kullanımı ve Çeviri Projeleri: **Ayşe Şirin Okyayuz**
Dijital Çeviri: **Zeynep Görgüler**
Yerelleştirme: **Füsun Bilir Ataseven**
Katkıda Bulunanlar Diğer Yazarlar: **Nazmiye Topçu Tecelli, Duygu Duman**

© 2021 CUMHURBAŞKANLIĞI İLETİŞİM BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Yayıncı Sertifika No: 45482

2. Baskı, İstanbul, 2021

İletişim

Kızılırmak Mahallesi Mevlana Bulv. No: 144 Çukurambar
Ankara/TÜRKİYE

T +90 312 590 20 00 | webinfo@iletisim.gov.tr

Baskı

Prestij Grafik Rek. ve Mat. San. ve Tic. Ltd. Şti.

T 0 212 489 40 63, İstanbul

Matbaa Sertifika No: 45590

İletişim ve Medya Bağlamında Çevirmen Başvuru Kitabı

© İLETİŞİM BAŞKANLIĞI • 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM
BAŞKANLIĞI

Önsöz

Ülkemiz, son yıllarda hem bölgesinde cereyan eden hadiselerle, önemli siyasal değişimlere ve krizlere birinci elden şahitlik etmiş, hem de bizzat bu krizlerin çözümü için uluslararası alanda önemli ve vazgeçilmez bir aktör olmuştur. Söz konusu krizlerin ürettiği savaş mağdurları, sığınmacılar, insani yardım, salgınla mücadele gibi konularda benimsediğimiz vicdani ve ahlaki tutumumuz ülke olarak nasıl bir insanlık sınavından başarıyla geçtiğimizi de çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Esasen, ülke olarak son yıllarda özellikle bölgesel krizlere ve küresel salgınlara karşı üstlendiğimiz insani sorumluluk; bizi doğru anlamak isteyen kesimlere de çok açık yol gösterici işaretler barındırmaktadır aynı zamanda.

İşte tam da bu noktada, Türkiye'nin sesini dünya kamuoyuna doğru, tutarlı, etkili bir dille ve doğru bir manayla anlatmak büyük önem arz ediyor.

Türkiye'nin insanlık onuru için nasıl bir mücadele verdiğini, milletimizin nasıl fedakârlıklarla bu mücadeleyi desteklediğini, devletimizin bu açıdan nasıl çabalar sarf ettiğini, diğer devletlere nazaran nasıl bir fedakârlıkla dünyanın huzur ve barışı için çalıştığını doğru bir şekilde, manasını kaybetmeden, heyecanını koruyarak anlatmak ve dünyanın farklı dillerine tercüme etmek son derece değerli bir görevdir. Neredeyse yapılan tüm bu çabalar kadar değerli ve etkili bir uğraştır. İnsanlık davamızı, çabalarımızı, değerlerimizi muhataplarımızın diline, zihnine ve kalbine doğru şekilde işleyemiyorsak, kendi dillerine en

etkili şekilde tercüme edemiyorsak tüm bu çabalarımız bir noktada eksik kalmış olur.

Dolayısıyla, tüm bu amaçlar doğrultusunda uluslararası kamuoyuna yönelik içerik hazırlayan, çeviri yapan birimlerimize, kurum ve kuruluşlarımıza, bu alanda yetişmiş uzmanlarımıza önemli sorumluluklar düşmektedir. Dünya tarihindeki ilk yazılı tercümelerin, çok dilli hazırlanan tarihi antlaşmaların, üzerinde yaşadığımız köklü medeniyetimizde gerçekleştirildiği düşünüldüğünde, bu alanda dünyaya öncü olabilecek yeni gelişmeleri ve çalışmaları da Türkiye merkezli gerçekleştirmek bizim için bir hedef olmalıdır.

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın koordinasyonunda geliştirilen Kamu Terim Bankası ve Çevirmen Başvuru Kitabı'nın "Türkiye'nin tezlerini, dünyaya bakışını, milletimizin ve devletimizin insanlık mücadelesini, dünya barışı ve huzuru için yaptığımız çalışmaları anlatma" noktasında önemli bir boşluğu dolduracağı, kamu kurumlarının uluslararası açıklamalarında söylem birliğinin, bütünselliğinin ve tutarlığının tesis edilmesi için çok kıymetli katkılar sunacağı kanaatindeyim.

Projeye katkı sunan kurum ve kuruluşlar ile bu değerli çalışmaya öncülük eden İletişim Başkanlığımızı tebrik ediyorum.

RECEP TAYYİP ERDOĞAN
TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANI

Giriş

Çeviri, bilginin ve fikirlerin yayılmasında ve farklı kültürler arasındaki etkileşimde önemli bir role sahiptir. Çevirmenler farklı diller arasında yalnızca iletişim akışını sağlamakla kalmamakta aynı zamanda kültürler arasında arabuluculuk yapmaktadırlar. Küreselleşen dünyamızda teknolojik gelişmeler sayesinde ülkeler arasında başta siyasi ve ticari olmak üzere farklı alanlarda ilişkilerin kurulmasında fiziksel mesafe bir engel olmaktan çıkmıştır. Ne var ki dil, önemli ilişkilerin önünde bir engele dönüşebilmektedir. Bu noktada çevirmenlere önemli görevler düşmektedir.

Ülkemizin savlarının ve politikalarının gereken şekilde anlatılabilmesi ve uluslararası kamuoyunda arzu edilen yankıyı bulmasının yolu; mesajlarımızın doğru ve tutarlı bir dil ile aktarılmasından geçmektedir. Bunun sağlanabilmesi için özellikle kamu kurumları bünyesindeki tercüme birimleri, nitelikli insan kaynakları ve titiz çalışmaları ile kendilerinden beklenen desteği en iyi şekilde vermektedir. Bu noktada kamu kurumlarında görev yapan tercümanların, ülkenin resmî söylemine ve duruşuna, benimsediği değerlere, politikalara ve vizyona dair bilinç ve farkındalığının yüksek olması, çalışmalarında ortak bir dil kullanarak mesajlarını dünya kamuoyuna tutarlı bir şekilde aktarması elzemdir.

Başkanlığımız, ülkemizin kamusal iletişim standartlarını belirlemek ve sürdürmek gibi kilit bir misyonu yürütmekle sorumludur. Bu bağlamda stratejik iletişim ve kamu diplomasisi gibi disiplinlerin imkân ve kabiliyetlerini kullanarak “Türkiye Markasını Güçlendirmek” amacıyla

bütünlüklü bir iletişim stratejisi benimsiyor ve devletimizin tüm kurum ve kuruluşlarıyla eş güdüm hâlinde çalışarak ülkemizi ve tezlerimizi dünya halklarına anlatıyoruz. İletişim Başkanlığı olarak özellikle uluslararası toplum ile paylaşılan yazılı ve sözlü her türlü içeriğin hedef dillere çevirisinde süreçlerin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine büyük önem veriyoruz.

Bu nedenle, sektördeki sorunları tespit edebilmek amacı ile İletişim Başkanlığı olarak 2020 yılı Şubat ayı içerisinde üniversitelerimizden kıymetli akademisyenlerimiz ve ilgili kamu kurumlarımızdan yönetici ve çalışanlarımızın bir araya geldiği Kamuda Tercüme Çalıştayı'nı düzenleyerek sektördeki çeviri sorunlarını ele alma ve tartışma fırsatı bulduk. Çalıştay sonrasında kamu kurumlarının yürütmekte olduğu çeviri süreçlerinde söylem birliğinin tesis edilmesi noktasında bazı sınırlılıkların olduğunu tespit ederek Tercüme Dairemizin koordinasyonunda Kamu Terim Bankası'nı geliştirdik. Hem matbu hem de dijital olarak hazırlanmış olan Kamu Terim Bankası, kamu kurumlarının yoğunlukla kullandığı terimler için standart karşılıklar sunarak yeknesaklığını ve tutarlılığın sağlanmasını mümkün kılmaktadır. Bu minvalde de kamu kurumlarının uluslararası açıklama ve demeçlerinde kullandığı terimleri standardize ederek söylem birliğinin tesis edilmesine imkân sağlamaktadır. Devletimiz adına geliştirmiş olduğumuz Terim Bankası'na katkı sunan kamu kurumlarımıza bu vesileyle şükranlarımı sunarım.

Elinizde tuttuğunuz bu eser ise özellikle “iletişim ve medya” alanında çeviri faaliyetleri yürüten çevirmenlere başucu kaynağı olması amacıyla seçkin akademisyenlerimizin katkılarıyla hazırlanmış bir başvuru kaynağıdır. Çeviri süreçlerinde araştırma, kültürel farklılıklar, sosyolojik dönemeçler ve kalite gibi temel başlıkları içeren kitap; basın, yeni medya ve diplomatik metin çevirileri gibi faaliyet alanlarımızda dikkat edilmesi gereken hususların da altını çizmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin başat dönüştürücü unsur olduğu bu dönemde, evrenselleşmenin en önemli aracı olan çeviri disiplininde teknoloji kullanımı, dijital çeviri ve yerelleştirme gibi başlıklar da bu kitapta ele alınmıştır. Bu bağlamda, hem ilgili sektörlerde hem de kamu kurumlarında çeviri kapasitesinin artırılması için

bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılmasına da önem atfetmekteyiz.

İletişim Başkanlığımızın görev alanına giren iletişim ve medya kapsamında teori ve pratiği harmanlayan bu kıymetli eserin önemli bir eksikliği dolduracağına olan inancım tamdır. Başkanlığımız koordinasyonunda hazırlanan bu kıymetli eseri sizlere takdim ederken çalışmanın yayıma hazırlanmasında emeği geçen akademisyenlerimize ve mesai arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

PROF. DR. FAHRETTİN ALTUN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İLETİŞİM BAŞKANI

—

İçindekiler

005	ÖNSÖZ CUMHURBAŞKANI RECEP TAYYİP ERDOĞAN
007	GİRİŞ İLETİŞİM BAŞKANI PROF. DR. FAHRETTİN ALTUN
013	ÇEVİRİDE TEMEL KONULAR
013	Kamuda Çeviri: Araştırma ve Çeviri Süreci
046	Çeviride Kalite
062	Çeviride Kültürlerarası Farkındalık
079	Çeviride Sosyolojik Dönemeç ve Aktörler
112	İLETİŞİM VE MEDYA
112	Basın Çevirisi
124	Sosyal Medya/Yeni Medya ve Çeviri
138	Terimbilim Çalışmaları ve Hukuk Çevirisi
166	Diplomatik Metin Çevirileri
212	ÇEVİRİ VE TEKNOLOJİ
212	Çeviri Teknolojileri, Çeviride Teknoloji Kullanımı ve Çeviri Projeleri
257	Dijital Çeviri
275	Yerelleştirme

**“Bir dilden başka
bir dile aktarma,
çevirme, tercüme
veya bir dilden
başka bir dile
çevrilmiş yazı veya
kitabı tercüme
etmek”**

Türk Dil Kurumu Sözlüğü

Çeviride Temel Konular

Kamuda Çeviri: Araştırma ve Çeviri Süreci

GİRİŞ

Kamuda çeviri tanımından başlayarak çevirmene yol gösterici olmayı ve bir başucu kılavuzu olmayı amaçlayan bu derlemeyi yapmadan önce çevirinin “ne?” olduğu sorusuna yanıt aramayı sonra da “nasıl?” sorusunu yanıtlamayı düşünmek gerekir. Önce çeviri nedir ana sorusunu alanın literatürünü tarayarak yanıtladıktan sonra; çeviri yaparken hangi yolları izlemek gerekir, hangi yöntemler kullanılmalıdır sorusuna, bugün kaliteli bir çeviri için paylaşılan deneylerden yola çıkılarak yanıt aranacaktır.

Türk Dil Kurumu sözlüğü çeviriyi; “bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme veya bir dilden başka bir dile çevrilmiş yazı veya kitabı tercüme etmek” olarak, çevirmeni ise, “konuşmayı bir dilden başka bir dile çeviren kimse, çevirici, dilmaç, tercüman, dragoman veya herhangi bir metni bir dilden başka bir dile çeviren kimse, çevirici, dilmaç, mütercim” olarak açıklar (bkz. TDK, 2020).

Çevirinin, yazılı olsun sözlü olsun, insanlar arası ya da toplumlararası bir iletişim aracı olduğu kadar, bir pazar olduğu da yadsınamaz. Çeviri, tüketiciden kurumsala, küreselden kamusala dek uzanan işverene yönelik bir hizmettir. Genel anlamda yazılı ya da sözlü çevirmen, mütercim ya da tercüman olmak için sözcük ve cümleleri başka bir dildeki sözcük ve cümlelere çevirmek gerekmektedir. Kiraly, sosyal yapılandırmacı yaklaşımının sözcüsü olarak, çevirmenden, yaratıcı, sezgisel, sosyal ilişkiler üzerine kurulu ve çok yönlü becerilerin bir araya geldiği karmaşık bir yapıda olmasını beklemektedir (bkz. Kiraly,2000).

Kamuda çalışan çevirmense, kendisine verilen özel alan çevirilerini yapmak, yabancı konukların bulunduğu toplantı ve seyahatlerde tercümanlık yapmak, yazılı metinlerin yabancı dilden Türkçeye, Türkçeden yabancı dile çevrilmesi kapsamında birimin yazışmalarını yürütmek, birim sorumlusunun verdiği gerekli metinlerin iki yönlü çevirisini yapmakla yükümlü olan kişidir.

Çeviri mesleği de uluslararası ilişkilerin her aşamasında iki ayrı dil ve kültür arasında yazılı-sözlü iletişimi sağlayan, uygulama alanlarına göre kendi içinde uzmanlaşma ve profesyonellik isteyen başlı başına bir meslek dalıdır. Bir dilde yazılı bir metni başka bir dile çeviren kişiye “mütercim”, bir konuşmanın ya da metnin çevirisini sözlü olarak yapan kişiye ise “tercüman” denir. Bu iki terim çoğu zaman birbiri yerine kullanılabilir. Çevirmenin görevi; çeviri yapacağı dilde yazılı edebi eserleri, metinleri, bilimsel makaleleri, gazete ve dergileri, siyasi, hukuki, ekonomik, teknik ve diğer türdeki eserleri önce dikkatle okuyup, metnin anlam bütünlüğünü bozmadan, diğer bir dile çevirmektir.

Küreselleşme sonucunda dünya daha da küçülmüş ve devletler doğru, hızlı biçimde dil çözümlerine daha çok ihtiyaç duyar hale gelmişlerdir. Bugün kamu kurumları, iletişim kurmak ve bilgi alışverişinde bulunmak için tüm dünyayla iletişimde profesyonel çeviri hizmetlerini kullanmaktadırlar. Bu da örneğin resmi belgelerin çevirisini, anlamın doğru yansıtılabilmesini ve uygun terimlerin kullanılmasını gerektirir.

Başarılı bir çevirmen olmak için çevirmenin çeviri becerisinin yüksek olması beklenir, çevirmen hem kaynak dili hem de hedef dili çok iyi bilmelidir. Ayrıca belli

Bir dilde yazılı bir metni başka bir dile çeviren kişiye “Mütercim”, bir konuşmanın ya da metnin çevirisini sözlü olarak yapan kişiye ise “Tercüman” denir. Bu iki terim çoğu zaman birbiri yerine kullanılabilir.

alanlarda uzmanlaşma ve alanının literatürüne hâkim olmaları beklenir. Çevirmenler bir metni çevirirken kapağına çevirmenin ismini yazarken, ismin başına “Türkçe söyleyen” yazarlar. Çünkü çevirmen aslında bir metnin çevirdiği dildeki yazarı sayılır. Bu yüzden çevirmenin kaleminin güçlü olması gerekir. Bunun için de hem kaynak dili hem hedef dili çok iyi bilmesi ve o dillerin tüm anlatım imkânlarını kullanabiliyor olması gerekir.

Kamuda çevirmenin güvenilirliği denilince ilk akla gelen çevirmenin profesyonel olmasıdır. Bu da düz bir çeviriden daha fazlasını gerektirir. “Çevirmen güvenilirliği” metinde bulunan ayrıntılara dikkat etmeyi, çeviri öncesi araştırmayı, çeviri sonrası kontrolü, çevirmenin donanımı sağlayarak yazılım kullanma imkânını zorunlu kılar. Sonuç olarak çeviride güvenilirlik büyük ölçüde kullanıcının ihtiyaçlarını karşılama konusudur denilebilir.

İyi bir çevirmen olabilmenin bir yolu da çeviriyi zamanında teslim etmekte yatar. Çeviri işi bir bakıma zamanla yarışmaktır. Çeviri için talep edilen zaman hep çok sıkışık süreler içinde kalmaktadır. Makine çevirilerinden de beklenen beş kişinin iki haftada yazdığı bir metni birkaç dakika içinde çevirmesi idealinden başka bir şey değildir. Çevirmenler için başvuru kaynaklarından birisi; İspanya Eğitim ve Kültür Bakanlığının desteklediği bir araştırma grubu olan PACTE'in yaptığı araştırmalardır. Bu çalışmalar sonrası bir çevirmende sahip olması beklenenlere bakılırsa iyi bir çevirmen profili ortaya çıkmaktadır.

Profesyonel bir çevirmen, iki dili rahatça kullanabilmeli, kaynak kültürde yeterli bilgiye sahip olabilmeli, metinlerarasılık yöntemlerini rahatça kullanabilmeli, yeterli dilbilgisi ve sözlük bilgisine de sahip olabilmelidir. Genel olarak küresel hususlar ve özel olarak da uzmanlık alanlarıyla ilgili bilgiye sahip olmalıdır. Çevirmen ayrıca, çeviri bilgisine de sahip olmalıdır. Çevirinin işlevi, çeviride süreçler, kullanılan yöntem ve stratejiler, çeviri sorunları, çeviri uygulaması, hedef dil ve kültür bilgisine de sahip olmalıdır. Çeviride kullanılan araçlar, teknolojiler, dokümantasyon kaynakları ve elektronik araçlara ulaşabilmeli ve bunların kullanım becerilerine sahip olmalıdır (bkz. Ekler, PACTE).

Bir diğer başvuru ağı; Avrupa Komisyonu'na ait bir ağıdır (EMT), burası çevirmenlerin kuruluşları aracılıklarıyla başvurabilecekleri Avrupa Referanslar Çerçevesi oluşturmak üzere meydana getirilmiş başvuru niteliği taşıyan bir kuruluştur (bkz. Ekler, EMT).

Bir başka oluşum da Avrupa Standartlar Komitesi tarafından oluşturulan “Çeviri Standartlar Teşkilatıdır”.

(ISO) 1964 yılında Cenevre’de kurulan bu teşkilat bir kalite yönetim sistemi standardıdır. Uluslararası standartlar, genellikle ISO teknik komiteleri aracılığıyla hazırlanır. Bu teşkilat, kuruluşun ürün ve hizmet kalitesinin sürekliliğinin sağlanabileceği güvencesinin yanı sıra hem teknik hem teknik dışı alanlardaki standartları belirler. Bu kurumun hazırladığı standartlar arasında sektöre özel standartlar da vardır. “Çeviride Kalite Yönetimi ve Çeviri Hizmetleri” sertifikasyonu böyle bir standarttır. 2009 yılında EN 15038 standardı adı altında Türk Standartları Enstitüsü tarafından hazırlanan TS-EN 15038 Çeviri Hizmetleri-Hizmet Gereklileri Standardı ülkemizde bilinen tek başvuru kaynağıdır. Proje yönetimi, kalite yönetimi, dilbilimdeki yeterlilik, teknik kaynakların yeterliliği, insan kaynakları ve müşteri ilişkileri yönetimi gibi konularda belirli standartlar oluşturarak rekabeti teşvik etmektedir. Çeviri hizmeti veren kurumlarda standart geliştirme, ürün, hizmet, sistemler için belgelendirme yöntemleri geliştirme ve teşvik etme, kamu yetkilileri ile iş birliği sağlama gibi hizmetler sunmaktadır. Bu çalışmaların sonunda hazırlanan Avrupa Çeviri Hizmetleri Kalite Standardı: EN-15038 ortak bir referans olarak sunulmuş bulunmaktadır (bkz. Ekler, ISO).

Ünlü Fransız düşünür Derrida’ya göre çevirmenin görevi, bir yapıtın içeriğini yeni okurlar, çıkış dilini anlamayanlar için uyarlamak olmamalıdır. Çünkü yapıtın kendisi (özgün metin) erek kültürdeki okurlara seslenmez. O zaman çevirmenin görevi bir borçtan kurtulmak mı olmalıdır? Yapıtın anlamını yeniden oluşturmak da yetmez. Ancak, dili büyüül, gizemli arılığı içerisinde ortaya sermek gereklidir. Bir başka dile aktarım değil, bir yaratımdır çeviri (Derrida, 1996).

PROJE YÖNETİMİ

Kamu çevirmenleri için yapılan projeler, “sadece doğruluk ve zamanında teslimi değil aynı zamanda hassas içerikleri gizlilik içerisinde nitelikli bir şekilde çevirme ve proje yönetme kabiliyeti” gerektirir. Böylesi bir çalışma için her şeyden önce proje analizi, uzman çevirmen, editör ve ana dil kontrol sorumlularından oluşan ekibin atanması gerekmektedir. Ondan sonra, terminoloji listesinin hazırlanması ve çeviri sürecinin başlatılması gerekir. Ancak bu aşamadan sonra, tamamlanan çevirinin dil bilgisi ve imla açısından kontrolünü yapmak üzere yapılan çevirinin editör ve ana dil kontrol sorumlusu denetiminden geçmesi gerekmektedir. Ancak bütün bu işlemlerden sonra çevrilen metin baskıya hazır hale gelir ve dosya teslim edilebilir.

Proje yönetimi aşamalarından söz edildiğinde de proje şefinin önemi ortaya çıkar. Proje aşamalarına göz atıldığında proje şefinden beklenenler şöyle sıralanabilir:

Çeviri süreci öncesinde:

- İş **organizasyonu** yapabilmeli,
- Çevirinin **işlevini** saptayabilmeli,
- Çeviri **stratejilerini** belirleyebilmeli,
- Kaynak metin **çözümlemesi** yapabilmeli,
- Terminoloji çalışmasının **nasıl yapılacağını** bilmeli ve yapmalı,
- Bilgisayar **teknolojilerinden** yararlanabilmeli,
- Erek metnin **kalitesini** denetleyebilmeli,
- Çeviri sürecini izleyip **kontrol** edebilmeli,

Çeviri faaliyetinden sonra:

- İşverenle ilişkilerinde **kaliteyi ve güvenilirliği** sağlamalı,
- Arşiv **işlerini** yürütebilmeli,
- Resmi **onay işlemlerini** yürütebilmeli,
- **Mali işlemleri** yürütebilmeli,
- Bireysel ve **mesleki gelişimlerini** sürdürebilmelidir (Robinson, 2019).

Uzman çevirmen, çeviri yöntemlerini çok iyi bilmesinin yanı sıra iyi bir proje paydaşı olmayı da bilmelidir. Günümüzde artık çeviri, grup çalışmalarına dayanan çok yönlü bir çalışmadır. Çeviri sürecini işlevsel kararlar olarak bu kararları sürekli tartışarak, güncelleyerek ve zaman kısıtlarına uyarak kotarmak bir proje işleyişi sayesinde mümkün olabilir. Bu yüzden günümüzde kullanılan çeviri yazılımlarının tümünde proje tabanlı bir işleyiş görülmektedir.

Günümüzde artık çeviri, grup çalışmalarına dayanan çok yönlü bir çalışmadır. **Çeviri sürecini işlevsel kararlar olarak bu kararları sürekli tartışarak, güncelleyerek ve zaman kısıtlarına uyarak kotarmak bir proje işleyişi sayesinde mümkün olabilir.**

ÇEVİRİDE ARAŞTIRMA

Çeviri ortamında araştırma süreci, profesyonel çevirmen için sürekli bir öğrenme içerir; içgüdü, deneyim ve alışkanlık gerektiren hayat boyu bir öğrenmedir bu. Çevirmen, öncelikle, kaynak içeriğe ait konu, alan ve arka plan bilgilerini çeviri amaçlarına göre incelemelidir. Tartışmasız olan ve çeviriyi işlevsel kılan, çevirmenin işlevsel çeviri kararları olarak çeviriyi kuşatan koşullara yönelik çeviri eylemine girişmesidir. Dolayısıyla, konu çeviri olduğunda salt bir dili araştırmak, ya da bir dili kullanmak, bu dilde metinler üretmek, bu metinleri incelemek yetmez. Üstelik çeviride en az iki ayrı dil ve dolayısıyla iki ayrı kültür işin içine girmektedir.

Kültür denildiğinde önce, çok katmanlı farklı toplumlardaki gelenek ve göreneklere dile getiren, büyük ölçüde örtüşmeyen farklı kültür öbekleri akla gelecektir. Ancak, kültür içinde daha öznel bir kültür nitelendirmesi de olabilecektir. Şirket kültürü gibi... Hatta çok katmanlılık içinde doğu-batı kültürü denildiği gibi, bireysel kültürlerden de söz edilebilir. Bu açıdan ele alındığında, çevirmen işverenden çeviriyi aldığından itibaren çok geniş ve derinlemesine bir araştırmanın içine girmek zorunda kalacaktır. İster kaynak ve erek metnin ait olduğu kültür ve dil açısından olsun isterse sadece çeviri metnin katmanları içinde olsun muhakkak bir araştırma eyleminde bulunmak zorunda kalacaktır.

**“Çevirmen, öncelikle,
kaynak içeriğe ait
konu, alan ve arka
plan bilgilerini çeviri
amaçlarına göre
incelemelidir.”**

Sonuçta çevirmen iyi bir araştırmacı olmalı ve araştırma yöntem ve tekniklerini de iyi bilmelidir. Çevirmen bir denge uzmanıdır, bir iletişim uzmanıdır, bir dil uzmanıdır: Kaynak metin çevirmen aracılığıyla erek metinde var olacak ve farklı bir dilde, farklı bir kültürde algılanabilecektir. İşlevsel bir çeviri için önkoşul şüphesiz iki farklı kültürü tanımak, iki farklı dili işlevsel kullanabilmek ve bu süreçte şart olan araştırma yöntemlerini kullanabilmektir. Çevirmen sürekli araştırma yapan ve nerede neyi araştıracağını bilen bir uzman olmak zorundadır.

Çeviride araştırma sürecinde yapılması gereken önemli çalışmalardan biri de terim araştırmasıdır. Her metinde karşısına çıkan farklı terimlerle karşılaşacak olan çevirmenin önce uzmanlık alanlarına hâkim olması gereklidir. Uzmanlık metinlerinin mantığı birbirine benzer ancak, gelenekleri ve kullandıkları dil jargonları ayrıdır. Bir tıp metni geleneği bir hukuk metni geleneğinden farklıdır. Hatta hukuk metinleri bile kendi içlerinde kullandıkları dil açısından alt türlere ayrılırlar. Bu durumlarda çevirmen koşut metinleri nerede ve nasıl bulabileceğini bilmek zorundadır. Çevirmen için, bazı durumlarda yazılı kaynaklara başvurmak yetmeyebilir o takdirde konunun uzmanını bulup canlı kaynağa danışma yoluna gidilmelidir.

Çevirmen metni erek kültürde yeniden oluştururken kullandığı dilin bilincinde olmalıdır. Dile karşı duyarlı olmak paralel metinleri araştırıp bulmayı gerektirir ve bu araştırmalar sonunda kaynak dilde yazılmış metinlerin dil kullanımlarını incelemek durumunda kalmaları da farkındalıklarını artırmaktadır. Çevirmenin çeviri sürecinde paralel metinlerden yararlanması işlevsel bir eylemdir. Çevirmenler ancak çeviri bağlamını bir bütün

olarak algıladıklarında bu tip metinlerden yararlanmak mümkün olacaktır. Sakine Eruz'un belirttiği gibi koşut metinler, çevirmenin kaynak metinde anlayamadığı eksik kalan göstergeleri anlamasını sağlayacak referans niteliği taşıyan metinlerdir. Bu tür metinler her iki dilde de olabilir. Terim çalışmalarının en sık başvurulacak kaynakları paralel metinlerin yanında başvuru sözlükleridir (Eruz, 2008). Sözlük başvuruları sonucu çevirmenler kendi veri bankalarını da oluşturmaya başlayabilirler. Araştırmalara yönelik kaynaklar gitgide artmakta ve çevirmene çeşitli imkânlar sunmaktadır. Dergiler, özel dergiler, kurumsal dergiler, derleme yayınlar, akademik yayınlar, akademik tezler, kitaplar ve sonsuz verilerin yer aldığı internet ortamları gibi...

Uzmanlık metinlerinin mantığı birbirine benzer ancak,

gelenekleri ve kullandıkları dil jargonları ayrıdır. Bir tıp metni geleneği bir hukuk metni geleneğinden farklıdır.

ÇEVİRİ SÜRECİ

Bu aşama çevirmen için yol gösterici olması açısından “nasıl?” sorusuna yanıt verebilmelidir. Bu konuda 1985 yılında Edmond Cary “Nasıl Çevirmeli” başlığı altında bir söyleşiler dizisi hazırlamıştır.

- Çevirinin **olanaklılığı/olanaksızlığı**,
- Değişik metin türlerinin çevirisinde **izlenmesi gereken temel yaklaşımlara** ilişkin gözlemler,
- Özellikle çevirinin salt dil (**bilimsel**) bir işlem olmadığına belirtilmesi,
- Çevirinin **bilimsel açıdan** incelenmesinin koşulları... gibi konu başlıkları üzerinde birçok çalışma sürdürmüştür (Cary, 1963).

Edmond Cary gibi düşünen kuramcılar için her şeyden önce çeviri olanaklı bir işlemdir, her çeviri özü bakımından dilsel bir işlemdir ve böyle incelenmelidir demektir. İster şiirleri ister teknik belgeleri çevirmek söz konusu olsun her iki dili de bilmek gerekir. Ancak hangi dilden, hangi dile çeviriyorsunuz sorusunun yanıtı çeviriye başlanırken sorulacak bir sorudur; devamında ne çeviriyorsunuz, ne zaman, nerede ve kimin için çeviriyorsunuz soruları gelmezse çeviri sürecinin ilerlemesi mümkün olamaz.

Bir metnin çevirisi amacına göre yapılır. Amaç teknik bir metni çevirmekse, farklı, edebî bir metin çevriliyorsa farklı çevrilecektir. Teknik bir metin bir edebî metin içinde yer alıyorsa amacı farklıdır, kültürler arası dolaşıma çıkacak bir metinle, yakın kültür ve coğrafyalarda okunacak bir metnin çevirilerindeki amaçlar farklı olacaktır. Farklı dönemlerde yapılan yeniden çeviriler

Teknik bir metin bir edebî metin içinde yer alıyorsa amacı farklıdır, kültürler arası dolaşıma çıkacak bir metinle, yakın kültür ve coğrafyalarda okunacak bir metnin çevirilerindeki amaçlar farklı olacaktır.

için de durum aynıdır. Erek kültürün uğradığı değişiklikler farklı dönemlerde yapıldığında çevirinin amacını farklılaştırır.

Çevirinin nasıl yapılması üzerinde düşünen ve araştırmalar yapanların üzerinde yoğunlaştıkları birbirinden farklı iki kavram vardır. Bunlar, Çeviri Süreci ve Çeviri Ürünüdür. İlk olarak çeviri ürününe dikkati çeken Gideon Toury olmuştur (Toury, 1995). Hans J. Vermeer ise çeviri sürecini öne çıkarır. Çevirinin süreç olarak ele alınması önemseyen Vermeer'e göre çeviri eyleminde çevirmen bir uzmandır ve çeviri eyleminin en önemli unsurudur (Vermeer, 2006).

Değişik alanların etkisiyle benimsenen yaklaşımların yanı sıra, yalnızca çeviriye yönelik geliştirilmiş kuramlar da vardır. Bu kuramlar çeviri ürününü ya da sürecini betimlemeye, açıklamaya ve modelleştirmeye çalışır. Böylelikle çeviribilim alanları bağımsızlığını güçlendirmektedir.

Çeviri çalışmasına başlamadan önce metnin bütününi iyice kavrayan çevirmen için en önemli unsur çeviri stratejisini belirlemek, çevirinin işlevini ve yöntemini oluşturmak olmalıdır. Böylelikle, çevirmen neyi, nasıl yapacağına karar vermiş olacaktır. Ancak unutulmamalıdır ki, bu bakımdan çeviri nasıl yapılır sorusunun yanıtı üç ana başlıkta toplanabilir:

- Ürün odaklı, işlev odaklı ve **süreç odaklı olarak belirlenen betimleyici** kurallar,
- Kullanılan araçla, ait olduğu alanla ve metin türüyle, **zamanla sınırlı kuramsal çeviri** kuralları,
- Çevirmen eğitimi, çeviri gereçleri, **çeviri politikası ve çeviri eleştirisini** içeren uygulamalar (Bengi-Öner, 1995).

Bugün, Roman Jakobson'un deyimiyle gerçek anlamıyla çeviri, diller arasında yaşanan dönüşüm aşamasına odaklanan ve çeviri sürecinin üzerinde tanımlamalar yapmak anlamına gelmektedir. (Jakobson, 1963) Nasıl çeviri yapacağız sorusu akla çevirmenin kaynak metni bütünüyle anladığını ve zihninde çevirinin hazır bulunduğu anlamına gelmektedir. Theo Hermans'ın çeviri normları olarak adlandırdığı işlemler ancak yöntemler bölümüne geçildiği zaman kullanılmalıdır (Hermans, 1985).

Çeviride zamanla değişen paradigmlar değişik yaklaşımlar oluşturur. Bunlar arasında önemli olan bir yaklaşım da Alman Holz-Manttari'nin 1984 yılında savunduğu "eylem kuralıdır". Bu yaklaşım, çeviriyi kültürel iletişim aracı olarak tanımlar ve çeviri uygulamalarında işlevsel çeviriyi öne çıkarır. İkinci önemli yaklaşım,

**Bugün, Roman
Jakobson’un
deyimiyle gerçek
anlamıyla çeviri, diller
arasında yaşanan
dönüşüm aşamasına
odaklanan ve çeviri
sürecinin üzerinde
tanımlamalar yapmak
anlamına gelmektedir.**

Jakobson, 1963

daha önce de söz edilen Hans Vermeer’e ait “Skopos kuramıdır”. Hedef, amaç ve ereklilik anlamına gelen skopos sözcüğü ilk kez Almanya’da Vermeer tarafından çeviribilim alanında 1970’den sonra kullanılmaya başlanmıştır. Kavramsal olarak Skopos kuramı eylem kuramıyla aynı düzeyde yer alır çünkü o da metinlerin hedef kültürdeki işlevleri üzerine odaklanmaktadır. Bu kurama göre çeviri tanımı: Belli bir amacı (skopos) olan ve belli bir ürünü hedefleyen bir etkinliktir. Vermeer’e göre çeviri yöntemleri ve stratejileri, çevrilecek metnin hedefi tarafından belirlenir, dolayısıyla çeviri Skopos’a göre yapılır. Bütün bu değişik yaklaşımların sonucu

çevirmen, çeviri süreci öncesi işverenden çevrilecek metinler, terim listeleri, stil kılavuzu, varsa çeviri belleği ve özel yönergeleri göndermesini istemeden çeviriye girişmemelidir.

Çevirinin nasıl yapılacağı konusuna gelince, çevirmenin kullanacağı yöntemi belirlemesi anlamına gelmekte olup bunların farklı teknikleri bulunmaktadır. Oldukça sık kullanılan bir teknik “ödünclemedir”. Genellikle bir boşluğu doldurmak için başvurulmuş basit bir çeviri yöntemidir. Ödünclemeler, anlamsal uyarlamalar şeklinde kullanımlardır; kaynak dilde kullanılan bazı anlamların erek dilde farklı anlamlar içerseler de sahte dostlar, şeklinde kullanılmalarıdır (Vinay-Darbelnet, 1958).

Bir başka teknikse, öykünmedir, iletinin anlamını değiştirmeksizin, söylemin bir parçasını bir başkasıyla değiştirmek anlamına gelmektedir. Bu yöntem bir dilin içerisinde uygulanabileceği gibi dillerarası çeviriye de uygulanabilir. Yabancı dilden öbek ödünclenir, fakat öbeği oluşturan ögeler birebir çevrilir. Birebir veya sözcüğü sözcüğüne çeviri, kaynak dilden hedef dile aynı zamanda doğru ve hiç değiştirmeksizin aktarmak demektir.

Dönüştürüm tekniği iletinin anlamını değiştirmeksizin, söylemin bir parçasını bir başkasıyla değiştirmeye dayanan yöntemdir. Sözü edilen yöntem bir dilin içerisinde uygulanabileceği gibi dillerarası çeviriye de uygulanabilir.

Değiştirim tekniği ise çeviri yapılan iletinin bakış açısını değiştirmek anlamına gelmektedir. Birebir çevirinin veya dönüştürümün dilbilgisel olarak doğru, fakat erek dilinin düşünme biçimine aykırı bir sözceyle karşılandığı durumda ortaya çıkar.

AbcçDEFgH

Eşdeğerlik tekniği iki metnin aynı durumu biçemsel ve yapısal olarak bütünüyle farklı araçlara başvurarak açıkladıkları çeviri tekniğidir. Bu durumda bir eşdeğerlik söz konusudur. Bu çoğunlukla iletinin bütününe ilgilendiren bir durum oluşturur. Eşdeğerliklerin çoğu kalıplaşmışlardır ve kalıp, atasözü, adsıl veya sıfatsıl bileşikler gibi kalıpların erek dilde var olan eşdeğerliklerini bulmaktır.

Uyarlama tekniğiye, çeviride iletinin gönderme yaptığı durumun erek dilde var olmadığı durumlarda uygulanmaktadır. Toplumdilbilim dili toplumsal bağlamı içerisinde somut dilden hareketle inceler.

Yorumbilimsel yaklaşımı benimseyen ve çeviride George Steiner'e göre, süreçte çevirmen, yazarın hissettiği ve düşündüğü şeyi onun gibi hissetmeye çalışır. Bu yüzden kendisini yazarın yerine koyar. Gerçek çeviri yabancı bir yapıt olarak okunmalı ve özgün yapıtın dilini yansıtmalıdır demektedir. Çeviride yorumlamanın zorluğunu açıklamak için Steiner çeviri çalışmasının her zaman yaklaşık olduğunu, çevirmenin, ilk bakışta bütünüyle yabancı niteliğine rağmen kaynak metne boyun eğdiğini ve kaynak metne inandığını, güvendiğini söyler. Eğer metne inancı olmazsa, onu çeviremez veya ancak birebir çeviriler yapabilir (Steiner, 1975).

Hollandalı genç araştırmacılar André Lefevere ve James Holmes 1970'lerde yazınsal çeviri yaklaşımı ile

dilbilimsel çeviri yaklaşımı arasındaki karşıtlığı aşarak çeviriyi disiplinlerarasılığa taşımışlardır. Bu bağlamda özgün metnin yazarı ve çevirmen arasındaki ayrım bile tartışılmaktaydı, çünkü incelemenin amacı daha çok çevrilmiş metnin kendisiydi.

Anlam kuramı veya yorumlayıcı çeviri kuramı ESIT araştırmacılarının bir ürünüdür. Bu nedenle kuram kimi zaman Paris Okulu olarak da adlandırılır. Kuramı özünde Danica Seleskovitch Marianne Lederer ve Jean Delisle geliştirmiştir. Dilbilim kaynaklı kuramdan birçok noktada ayrılmasına karşın, bir bakış açısına göre, dilbilim kaynaklı çeviri kuramının bir devamıdır. Yorumlayıcı çeviri kuramı dillerin karşılaştırılması temeline dayanmakta olup çeviri birimi olarak tümceleri almaz; aksine, yorumlayıcı kuram bağlamsal çeviri üzerine odaklanır, söylemde ortaya çıktığı sekliyle anlamın çözümlenmesini öne çıkarır (Delisle, 1984).

Kuramın kökeninde yorumlama, sözden soyutlama, yeniden dile getirme gibi üç aşamalı bir çeviri modeli geliştirmek üzere kendi konferans çevirmenliği deneyimine dayanmış olan Danica Seleskovitch'in mesleki uygulamaları bulunmaktadır. Yorumlayıcı kuramın ana kaygısı anlam sorunudur. Anlam sözel olmayan niteliktedir, çünkü konuşanın söylediği kadar söylemediğini de ilgilendirmektedir. Bu anlamı kavramak için çevirmen dünya bilgisini, bağlamın kavranmasını ve yazarın söylemek istediğinin anlaşılmasını da kuşatan bir bilişsel birikime sahip olmak zorundadır. Bu birikime sahip olmaması durumunda, çevirmen belirsizlik ve yorumların çokluğu sorunuyla karşılaşacaktır, bu da çeviri girişimini başarısızlığa uğratma riskine yol açmaktadır (Guidère, 2010).

Anlam kuramı veya yorumlayıcı çeviri kuramı
ESIT araştırmacılarının bir ürünüdür.

Kanadalı çeviribilimci Jean Delisle söylem çözümlemesi üzerine kurulu bir çeviri yaklaşımı önermiştir. Delisle söylem çözümlemesi aracılığıyla çevirinin otomatikleşmesini, dolayısıyla çeviri etkinliğinin bilişsel sürecinin çözülmesine dayalı, metinbilimsel bir kuramın kurulmasını hedefler. Çeviribilimsel açıdan söylem çözümlemesi başlıca iki düzeyi ele alarak anlam üzerine odaklanma olanağı sağlar: Metin türleri düzeyi (niyet mektubu, polisiye roman gibi) ve metin düzeyi (tümceler, paragraflar gibi).

Oyun kuramı ise içinde çevirinin de bulunduğu, birçok etkinliğin değişik alanlarında uygulanmıştır. Çeviri, oyun kuramında, çeşitli çözümler arasındaki akılcı ve kurallı seçimlere dayanan bireysel bir karar alma oyunudur. Örneğin, satranç oyunu kurulan benzerlik, oyunu yöneten kurallarla dili belirleyen kuralları aynı düzlemde görmeyi sağlamaktadır. Fakat çeviride oyunda kazanmak ya da kaybetmek değil, en uygun çözümü bulma konusunda başarılı olmak veya başarısız olmak söz konusudur. Mathieu Guidère, eğer oyun kuramının amacı dizgesel olarak en iyi çözümü bulmaksa, bu

yaklaşımı amaç odaklı çeviriyle sınırlamanın bilgilendirici, bilimsel veya teknik metinlerde daha uygun olacağını düşünmektedir (Guidère, 2010).

Tel Aviv Üniversitesi'nden Itamaar Even-Zohar ve Gideon Toury kimi zaman Manipulation School'la birlikte anılsalar da, özellikle çoğuldizge kuramını geliştirmiş olmakla tanınmışlardır. Toplumbilimsel bakış açıları kuramsal alanı çeviri sürecinin öznelleştirilmesine yol açmaktadır. Kendi simgesel, parasal veya siyasal çıkarlarını koruyan bir kişi tarafından yapılan bir eylem olarak, çeviri yapmanın toplumsal alana dâhil edilmesi, çevirinin araçsal rolünü tartışma konusu yapmaktadır. Toplumbilim çeviriyi bir iş olarak görmektedir (Itamar, 1990; Toury, 1995).

Feminist yazarlardan biri olan Louise Von Flotow, Derrida'nın "kadın çevirmene özgün metni istismar etme hakkı ve hatta görevi vermiştir" demesinden yola çıkarak, yaptığı çevirilerde dönüşümler, açıklamalar, sözcük sırasını değiştirmeler, sözcük uydurmalar, ayraçlar, metindışı öğeler, öndeyişler ve dipnotlar kullanarak çeviride anlamı açık kılmaya çalışmışlardır (Flotow, 1991).

Luce Irigaray'a göre, aynı dili konuşmaya devam edersek, aynı tarihi üretiriz. Ancak dili dilbilgisel düzeyde değiştirmek isteği yerine, yapacağımız eklemeler ve özelleştirmelerle bir dilin söz varlığına müdahale etmeden çeviriyle dile zenginlik katmak ve farklılık getirmek mümkündür. Kadın çevirmenler yaptıkları müdahalelerle bir farklılık katabilirler ve yeniden çeviri alanında kadın çevirmenin görünürlüğünü mümkün kılabilirler (Irigaray, 1990).

KAYNAK METİN ÇÖZÜMLEMELERİ

Çeviri işlemlerine girişmeden önce çevirmenin özenli bir kaynak çözümlemesi yapması gerekir. Eğer çeviri bir yazılım veya bir kodlu metin çevirisi ise, işlevsellik denetimi yapılır ve çevirisi yapılan iş görsel olarak kaynak ile karşılaştırılır. Eğer çeviri basılı bir belge ise baskıya hazır hale getirilir. Eğer çeviride yerelleştirilmesi gereken grafikler bulunuyorsa, yeni grafikler oluşturulur.

Kamu çevirmenlerinin çoğunlukla teknik çeviriler yaptıkları varsayılırsa; çevirmen, sağlık bilimlerinden, hukuk alanına kadar bir özel alan dili kullanılan bilim, meslek ya da uzmanlık dallarında yazılmış olan çeviri türleriyle ilgili çalışacak demektir. Bu tip metinlerin çevirisi bilgi aktarımını amaçlamaktadır. Bu tip çevirilerde de çoğunlukla uygulanan düzensiz nitelikli çeviri aktarmalarına başvurulacaktır.

Eğer çeviri bir yazılım veya bir kodlu metin çevirisi ise, **işlevsellik denetimi yapılır** ve çevirisi yapılan iş görsel olarak kaynak ile karşılaştırılır.

Çevirmenlerin hemen hepsi eğitimleri sırasında çeviri amaçlı metin çözümlemesi türünde dersler almış olmalıdırlar. En azından eğitimli bir çevirmenden metinleri türlerine göre sınıflayabilmesi beklenir. Öncelikle de kaynak metni çözümlemesi ve erek dile nasıl aktaracağını görebilmesi gerekmektedir.

Çevirmen metin çözümleme işleminde önce metni anlayabilmeli, kendi sözcükleriyle kaynak metni yeniden oluşturabilmelidir. Metnin amacı açıksa çözümleme işlemi rahatça yapılır, ancak metnin amacı katmanlar arasında saklanmışsa çevirmen metnin derinlemesine çözümleme çalışmalarına girişmekten çekinmemelidir. Çevirmen kaynak metne işlevsel yaklaşarak, metni çözümlerken erek metin ve erek metnin koşulları açısından doğru karar alabilmeyi hedeflemelidir (Eruz, 2008).

Metin çözümlemesi için uygulaması gereken birçok yöntem ve teknik bulunmaktadır. Okuma-anlama-işselleştirme kaynak metnin anlaşılması için mutlaka izlenmesi gereken bir işlemdir. Çevirmenden kaynak metnin katmanlarına girmesi, tek tek çözümlemesi ve yakaladığı anlam katmanlarını işselleştirmesi beklenir. Ancak bu sırada çevirmen metnin türü üzerinde kaynak kültürün etkisiyle yakaladığı izleri sürmeli ve metinlerarası yolculuğa çıkmalıdır. Metinde bulacağı metin içi ve metin dışı göndermelerle metni çok daha iyi anlayabilecektir.

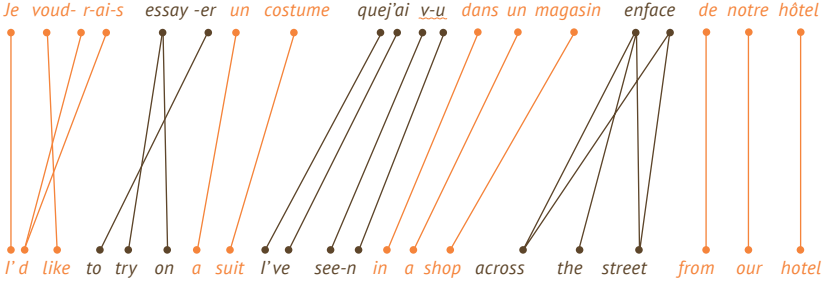
Çevirmen, metni çözümleme işleminde ne kadar çok zaman geçirirse ve ne denli ince ve özenli çalışırsa, kaynak metni erek metne o kadar doğru aktarabilir. Ayrıca çevirmen erek metne aktarması gereken bütüncül anlamı, alacağı doğru kararlarla pekiştirecektir. Böylelikle, erek metni, kaynak metne yaklaştıracak ve erek kültürün

etkisiyle anlam sapmalarına uğramayacaktır. Metin çözümleme çalışmasında ilk atılacak adım metin türünün anlaşılması olmalıdır. Bu ise kaynak metnin ait olduğu kültür hakkında bilgiler edinmekten geçer. Yapacağı kaynak ve erek kültür karşılaştırması çalışmalarıyla mümkün olabilecektir (Eruz, 2008).

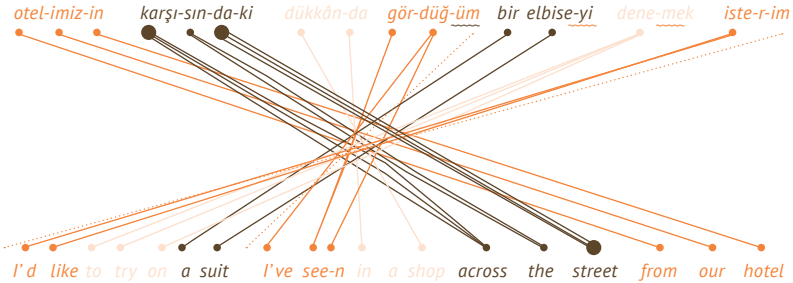
Çevirmenin çeviri işlemine başlamadan önce, metnin kime yönelik çevrileceğini ve nasıl bir dil kullanacağını bilmesi gerekmektedir. Çevirmen kaynak metnin baş başa kaldığında; metni defalarca okumalı ve içselleştirebilmek için etkin bir biçimde düşünmelidir. Metnin içinde bulunan harfler ve sözcükler çözümlenmek üzere çevirmenin belleğinde tanındık öğelerle karşılaşmak zorundadır. Çevirmen bu aşamada metni çözümlmeye degecek bir anlamı olduğunu görmelidir, aksi halde sıkılacaktır, metin çevirmenin beklentisine uygun olduğu sürece ilginç olacaktır. Çevirmen metninle iletişime geçebilmelidir, metin çevirmeni yönlendirir ancak çevirmen de çözümleme işlemine hazır ve donanımlı olmalıdır (Eruz, 2008).

Kaynak metin çözümlemesinde (en yalın haliyle) dilsel boyut aşağıdaki gibi bir şemayla açıklanabilir. Söz konusu örnek sözlü çeviri için tasarlanmıştır ancak yazılı çeviride de aynı çözümleme ve aktarım süreci benimsenecektir.

(Şekiller, Cenevre Üniversitesi'nde Selim Earls, Figen Doğan, Rasa Darbutaite, Bilge Has tarafından tamamlanan "Simultaneous Interpretation between Languages with Inverse Structure" başlıklı, 2009 tarihli çalışmadan alıntılanmıştır.)

Fransızca-İngilizce dil ikilisi arasında bir cümleinin öğelerinin analizi ve aktarımına örnek.

İngilizce-Türkçe dil ikilisi arasında bir cümleinin öğelerinin analizi ve aktarımına örnek.

Kaynak metinde anlaşılmayan noktalarla ilgili olarak gerektiğinde, kaynak metnin çevirisi talebinde bulunan işverenle iletişime geçmelidir. Erek kültürde çeviri metnin doğru anlaşılması için dil kullanımı son derece önemlidir. Çevirmen, kullanacağı dile ilişkin kararlarını titizlikle almalı ve metni bütüncül anlamını yansıtacak bir dil düzeyinde çevirmelidir.

Çevirmenin ilk görevi kaynak metni hem türsel, hem de dilsel olarak erek kültürde yeniden yaratmak olmalıdır. Çevirmen, özgün metin normunu korumaya çabalar. Çeviri sürecinde gerçekleşen deyiş kaydırmalarının nedeni, çevirmenin metni değiştirmeye değil metnin bütüncül anlamına olabildiğince bağlı kalarak onu yeniden oluşturmaya çalışmasıdır.

Çeviri eyleminin gerek yurt dışı gerekse de ülkemizde meslek olarak kabul görmeye başlamasıyla, çevirmenlerin de meslek erbabı olarak bazı temel haklarının olması gerektiği düşünülmektedir. Ülkemizde, 2013 yılından itibaren Ulusal Meslek Standardı'nın yayınlanması çevirmenler için oldukça önemli bir gelişme olarak kabul edilmelidir (Bkz. Ekler).

Son olarak kamuda çalışan çevirmenlerle ilgili bir bilimsel araştırmadan söz edilmelidir (Odacıoğlu, M.C.,Barut, E.,Odacıoğlu, F.Ç., 2018). Söz konusu araştırmada ülkemizde kamuda çalışan çevirmenlerin yaşadıkları sorunlar ele alınmış ve çözüm önerileri sunulmuştur. Çevirmenlerin sıkıntılarını ele alan araştırmaya göz atılırsa bazı sorunlar çözülmeyi bekler durumdadır. Söz konusu araştırmaya göre, kamuda çalışan çevirmenler çeşitli üniversitelerin mütercim-tercümanlık, dilbilim ve yabancı dil öğretmenliği bölümlerinden mezun yüksek

öğrenim görmüş elemanlardır. Bu tip öğretim sonucu bu çevirmenler sadece yazılı çeviri yapabilecekken iş yerlerinde sözlü çeviri yapılmasını gerektiren durumlarda kalmaları da söz konusu olmaktadır.

Söz konusu yanlışlık aslında mütercim kavramının yazılı, tercüman kavramının ise sözlü çeviri uzmanı olduğunun bilinmemesinden ve birbiri yerine kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bu konuda sunulabilecek öneri çevirmenlerin çalıştıkları kurum içinde görev tanımlarının açıkça yapılması ve görev dağılımlarında zorunlu olmadıkça tercümana sözlü, mütercime de yazılı çevirinin dışında görev verilmemesi olmalıdır.

Araştırma sonunda elde edilen bulgular ışığında kamuda daha çok, hukuk, uluslararası ilişkiler, askeri meselelere ilişkin metin ve şartnameler, mutabakat zaptı, deklarasyon, anlaşma, tutanak, özgeçmiş, bilgi notu, mektup, rapor, konuşma notu, heyet listesi, ziyaret programı, makale, protokol, proje fişi, basın haberi, anket, fatura, kanun, eylem planı, mahkeme kararları, gibi metinler çevirilmektedir. Dolayısıyla çeviri talepleri çok çeşitli metin türlerinden oluşmaktadır. Bu durumda çevirmenlerin uzmanlık alanı çevirilerinde çok değişik alanlarda uzmanlaşmasını gerektirmektedir. Ancak, kamuda çeviriler yoğun olduğundan konular ve gündem sürekli değiştiğinden çevirmenlerin tek bir alana yoğunlaşması mümkün görünmemektedir (Odacıoğlu, M.C.; Barut, E.; Odacıoğlu, F.Ç., 2018).

Çevirmenlerden biri çeviri takibi adına herhangi bir ortak sistemin olmadığını ifade etmiştir. Ona göre bu nedenle çeviri farklı dairelerde defalarca yapılmak durumunda kalmaktadır. Ancak çevirmenler genellikle başka dairede

yapılmış olma ihtimali yüksek bir metin önlerine geldiğinde telefon veya maille irtibat sağlayıp kontrol ettiklerini de belirtmiştir (Odacıoğlu, M.C.; Barut, E. ; Odacıoğlu, F.Ç., 2018). Genellikle iş tekrarına düşülmediği ve koordinasyonun yönergelerle sorumlu baştercüman tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Ama yine de önemli sorunlardan biri olan terminoloji çalışması yapılmasında büyük yarar görülmektedir (Avrupa Birliği Başkanlığı tarafından yapılan müktesebat çevirisi gibi).

Yine tüm sektörde olduğu gibi kamuda çalışan çevirmenler için mesleki şartların iyileştirilmesi ve yapılan hizmetin kalitesinin artırılması adına bir çeviri meslek odasının kurulması ve derhal çalışmalara başlaması önerilebilir. Çeviri hizmetinin de bir uzmanlık alanı gibi değerlendirilmesinde, toplumda mesleğe yönelik farkındalık yaratılmasında, belirli ölçütlerle oluşturulan standartların uygulanmasına öncülük etmesinde meslek odasının önemi büyüktür. Bunların aşılması için gerek akademik camia gerekse de kamu sektörü paydaşları bir araya gelerek gerekirse ortak forum ya da konferanslar yoluyla sorunları masaya yatırmalı ve çözümler üretmelidir. Bu nedenle çalışmanın söz konusu bu sorunları bir araya getirmesinden ötürü ilgili literatüre ve ilgili paydaşlara yararlı olacağı umulmaktadır (Odacıoğlu, M.C.; Barut, E. ; Odacıoğlu, F.Ç., 2018).

KAYNAKÇA

- AKBULUT, A. N. (1995).** Çeviri Eğitiminde Öğrenciye Çeviri Edinci Kazandırma: Çevirmen Kararları ve Dayanakları. Çeviribilim 1. Bursa: Ankara Üniversitesi.
- BALLARD, M. (1992).** De Cicéron à Benjamin. Traducteurs, traductions, réflexions. Lille: Presses Universitaires de Lille.
- BASSNETT, S. (1980).** Translation studies. London / New York: Routledge.
- BENGİ-ÖNER, İ. (1995).** Çeviribilim 1. Bursa: Ankara Üniversitesi.
- BENJAMIN, W. (1923, 2000).** La Tâche du traducteur. Paris: Gallimard.
- BERMAN, A. (1984).** L'épreuve de l'étranger. Culture et traduction dans l'Allemagne romantique. Paris:Gallimard.
- CARY, E. (1963).** Les grands traducteurs français. Genève: Librairie de l'Université Georg & Cie.
- DELİSLE, J. (1984).** L'analyse du discours comme méthode de traduction: initiation à la traduction française de textes pragmatiques anglais: théorie et pratique. Kanada: Ottawa Üniversitesi.
- DERRİDA, J. (1996).** Le Monolinguisme de l'autre. Paris: Galilée.
- ECO, U. (2010).** Dire presque la même chose. Expériences de traduction. Paris: Grasset.
- ERUZ, S. (2008).** Akademik Çeviri Eğitimi. İstanbul: Multilingual
- ESER, O. (2015).** Çeviribilimde Edinç Araştırmaları. Ankara: Anı
- FLOTOW, L. (1997).** Translation and Gender. Translating in the «Era of Feminisme». Manchester and Ottawa: St. Jerome Publishing and University Of Ottawa Press.
- GILE, D. (2005).** La traduction. La comprendre, l'apprendre. Paris: PUF.
- GOUANVIC, J.-M. (2007).** Pratique sociale de la traduction. Le roman réaliste américain dans le champ littéraire français (1920-1960). Arras: Artois Presses Université.

GUIDÈRE, M. (2010). Introduction à la traductologie. Penser la traduction: hier, aujourd'hui, demain. Paris: De Boeck.

HERMANS, T. (1985). (editör). The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation. Londra- Sydney: Routledge.

HOLMES, J. (1988). The Name and Nature of Translation Studies. Amsterdam: Rodopi.

ITAMAR, E.-Z. (1990). Polysystem Theory. Poetics Today I.II. Durham: Duke University Press.

İNCE, Ü., DİZDAR, D., (2019). Çeviri Atölyesi, Çeviride Tuzaklar, İstanbul: Can yayınları.

IRIGARAY, L. (1990). Je, tu, nous, Fransa: Grasset

JACOBSON, R. (1963). Essais de linguistique générale. 1. Les fondations du langage. Paris: Les Éditions de Minuit.

KIRALY, D. (2000). A Social Constructivist Approach to Translator Education. Empowerment from Theory to Practice, Manchester: St Jerome.

LADMIRAL, J.-R. (1994). Traduire. Théorèmes pour la traduction. Paris: Gallimard, Paris.

LEFEVERE, A.; BASSNETT, S. (1992). Translation / History / Culture. London / New York: A Sourcebook. Routledge.

MOUNIN, G. (1963). Les problèmes théoriques de la traduction, Paris: Gallimard

ODACIOĞLU, M.-C.; BARUT, E.; ODACIOĞLU, F.Ç., (2018). Kamuda çalışan mütercim tercümanların yaşadıkları temel sorunlar ve bu sorunlara karşı çözüm önerileri: Türkiye örneği, www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

RIFAT, M. (2004). Çeviri Seçkisi 1-2, Çeviri(bilim) nedir? İstanbul: Dünya

ROBINSON, D. (2019). Nasıl Çevirmen Olunur. çev. Sabri Gürses, İstanbul: Çeviribilim.

SAPIRO, G. (2008). (dir.) Translatio. Le marché de la traduction en France à l'heure de la mondialisation. Paris: CNRS Éditions.

SELESKOVITCH, D.; LEDERER, M. (2001). Interpéter pour traduire. Paris: Didier Érudition (Klincksieck).

SELESKOVITCH, D. ; LEDERER, M. Pédagogie raisonnée de l'interprétation. Paris: Didier Érudition (Klincksieck).

SHERRY, S. (1996). Gender in Translation: Cultural Identity and the Politics on Transmission. Londra, New York: Routledge.

STEINER, G. (1998). Après Babel. Une poétique du dire et de la traduction. Paris: Albin Michel.

TOURY, G. (1995). Descriptive Translation Studies-and Beyond. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

LEFEVERE, A. (1977). Translating Poetry: Seven Strategies and a Blueprint. Londra, New York: Routledge.

VERMEER, H.-J. ; Reis, K. (1996). Towards a General Theory of Translation Action: A skopos theory of translation. New York: Routledge.

STEINER, G. (1978). Après Babel. Une poétique du dire et de la Traduction. Paris: Albin Michel.

VİNAY, J.-P.; DARBELNET, J. (1958). Stylistique comparée du français et de l'anglais: méthode de Traduction. Paris: Didier.

ZUBER, R. (1995). Les «belles infidèles» et la formation du goût classique. Paris: Albin Michel.

EKLER

PACTE, <http://grupsderecerca.uab.cat/pacte/en>

EMT, http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/index_en.htm

ISO, <https://www.ceviriblog.com/2016/04/03/ceviri-standartlari-hak-kind-a-en-15038-ve-iso-171002015/>

Ulusal Meslek Standardı Çevirmen Seviye 6. https://portal.myk.gov.tr/index.php?dl=2016/1/13/0.290311001452678984_cevirmen_seviye_6_ums.pdf

MESLEK İLE İLGİLİ MEVZUATLAR

- 1512** sayılı Noterlik Kanunu
- 4077** sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun
- 4734** sayılı Kamu İhale Kanunu
- 4857** sayılı İş Kanunu
- 492** sayılı Harçlar Kanunu
- 5187** sayılı Basın Kanunu
- 5237** sayılı Türk Ceza Kanunu
- 5271** sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
- 5362** sayılı Esnaf ve Sanatkârlar Meslek Kuruluşları Kanunu
- 5378** sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun
- 5846** sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
- 6100** sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
- 657** sayılı Devlet Memurları Kanunu
- Noterlik Kanunu Yönetmeliği

Çeviride Kalite

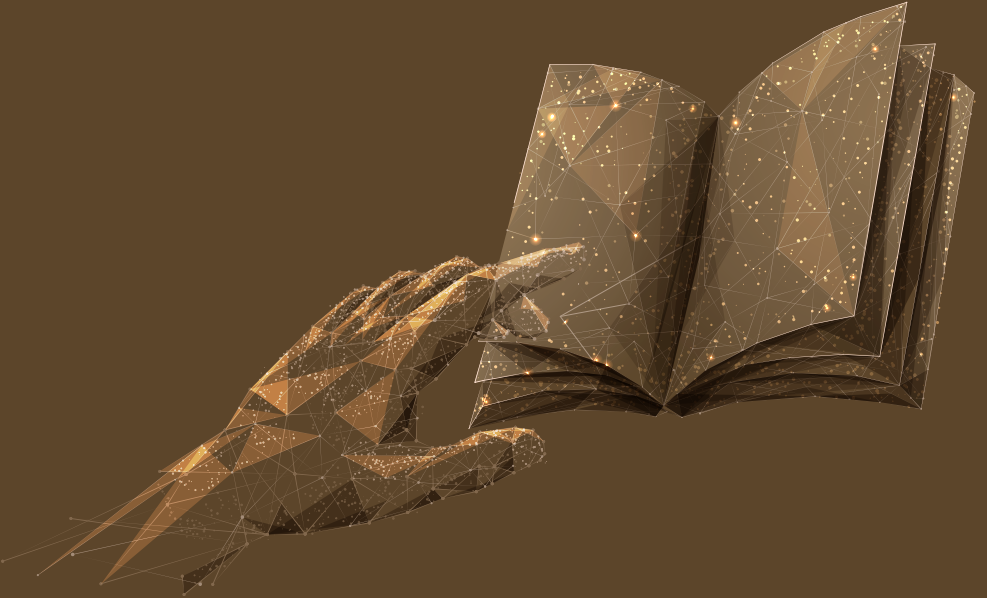
GİRİŞ

Çeviri, bir dilde üretilmiş olan bir iletinin/ metnin/ içeriğin başka bir dile aktarıldığı çok bileşenli, çok yönlü bir süreçtir. Bir çeviri boşlukta doğmaz ve boşlukta yaşamaz. Her çevirinin belli bir yapıma nedeni, kullanım yeri ve amacı vardır. Bu amaç çeviri türüne göre bilgilendirmek, eğlendirmek veya bir düşünceye ikna etmek olabilir. Kaynak iletinin/metnin üretilme amacı ne olursa olsun çeviri sürecinin de bir amacı vardır ve içerikler bu amaç doğrultusunda erek kitleye ulaşır ve kullanılır. Çeviri süreci temelde bilişsel bir süreç olsa da bu bilişsel işlem davranışsal, kültürel ve toplumsal boyutlarından ayrılmaz. Bir çeviriyi değerlendirmek için bütün bu boyutlarını göz önüne alan modellere gerek duyarız.

Kaynak iletinin/metnin
üretilme amacı
ne olursa olsun çeviri
sürecinin de bir amacı vardır
ve **içerikler bu amaç
doğrultusunda erek kitleye
ulaşır ve kullanılır.**

KALİTE

Kalite, bir ürünün ya da bir hizmetin gereksinimi karşılayıp karşılamadığına yönelik bir kavramdır. Kalite, soyut bir kavram olsa da onu ölçmek için kullanılan özellikler sayesinde somutlaşır. Bir ürün, bir süreç ya da belli bir amaca hizmet eden bir edim olarak çeviride kaliteden söz edebilmek için de bu mantıktan hareket etmek gerekir. Bunun için bir çeviri ürününün “kaliteli” sayılması için sahip olması beklenen özellikleri belirlemeliyiz. Nesnel bir değerlendirmenin ön koşulu kalitenin ve değerlendirme ölçütlerinin tanımlanmasıdır. Bu tanımları yapmak için çeviribilim kuramlarından, dolayısıyla bu kuramlardan beslenen bazı yaklaşımlardan yararlanabiliriz.

Çeviri değerlendirme yaklaşımlarının tarihsel gelişimi, Çeviribilimin 1970'lerden günümüze kadar dilsel, kültürel, işlevsel paradigmaları eşliğinde izleyebildiğimiz kuramsal serüveninin tarihçesi ile koşuttur. Buna dayanarak “çeviri değerlendirme” yaklaşımlarının tarihsel gelişimleri içinde öncelikle daha çok dil mühendisliğine, dolayısıyla uygulamalı dilbilime dayanan kalite değerlendirme modellerinin görüldüğünü söylemek yanlış olmaz. Daha sonraları ise teknoloji kullanımının ve çağın getirdiği yeni küresel çeviri bağlamlarının gereği olarak çeviride kalite değerlendirmeye daha kültürel ve işlevsel bakan modellerin önü açılmıştır (Çeviri değerlendirmede işlevsel bakış açısı için bkz. *Reiss, 2000: 88-106*).

Teknik çeviri hizmetleri özelinde tıp, ekonomi, hukuk başta olmak üzere temel uzmanlık alanlarının ve meslek dallarının bilgi birikimi ve terim listeleriyle yapılması beklenen bütün çeviri işlerinin değerlendirilmesinde kullanılan genel modeller vardır. Bu modeller üst başlıklarıyla bilişsel süreçleri odağa alan “psiko-sosyal yaklaşımlar”, davranışçı psikolojinin ve işlevsel bakış açısının da içinde bulunduğu “tepki odaklı-yaklaşımlar” ve betimleyici çeviribilimin ve toplumsal-kültürel bakış açılarının dayandığı “metin ve söylem-odaklı yaklaşımlar” olarak özetlenebilir (çeviride kalite değerlendirme yaklaşımlarının tarihçesi için bkz. *House, 2015: 8-14*).

Yukarıdaki akademik ve kuramsal kaynaklardan yola çıkarak burada bu kılavuzun amaçları doğrultusunda özetle iki bakış açısından söz etmemiz yeterli olabilir:

- Dilsel/ yapısal ölçütlere dayanan değerlendirmeler kaynağını geleneksel dilbilimin karşılaştırmalı çözümleme modellerinden alır

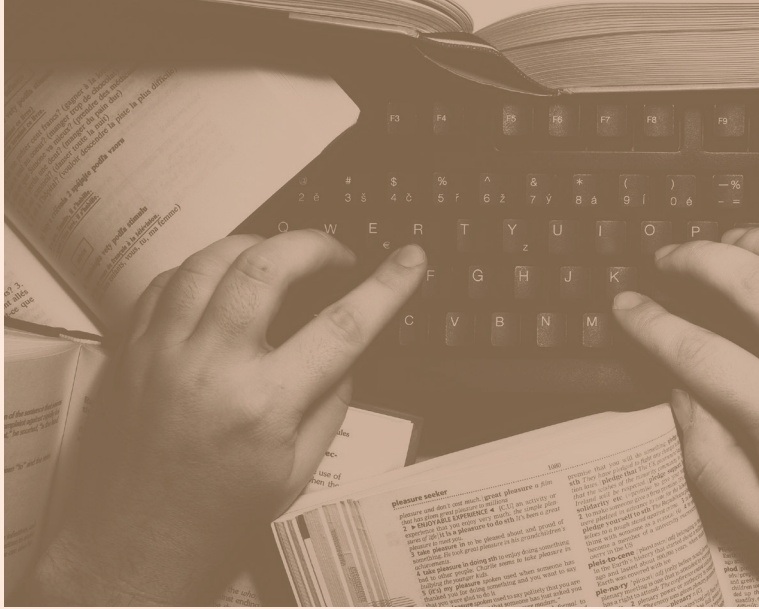
(1960'ların sonundan başlayarak 1970'lerde etkili olan ve çeviri sektöründe çevirilerin kalitesini belli yanlışlar ve sorunlar üzerinden saptayarak kural geliştiren didaktik/ norm ağırlıklı bakış açısı)

- Kültürel ölçütlere dayanan değerlendirmeler kaynağını büyük ölçekli dilbilimden/metindilbilim ve söylem çözümleme modellerinden alır
- (1980'lerden başlayarak bugüne kadar hem çeviri sektöründe hem de çeviri eğitiminde etkili olan daha sorun-çözüm odaklı/ betimleyici ve iletişimsel bakış açısı)

Yine buraya kadar özetlediğimiz kaynaklara dayanarak teknik çeviride erek metnin kalitesini değerlendirmede üç temel adımdan söz edilebilir:

- Kaynak metnin çeviri amaçlı çözümlemesi
- Erek metnin geriye dönük olarak kaynak metinle karşılaştırılması
- Erek metnin işlevini yerine getirip getirmediğine karar verilmesi

Teknik çeviri hizmetlerinde zaman kısıtlaması altında belli bir modelin adımlarına dayanmayan pratik yaklaşımlarda en yaygın eğilim erek metnin/ çevirinin kalitesinin kaynak metin çözümlemesi üzerinden değerlendirilmesidir. Kuşkusuz çeviriyi ve çevirmeni yalnızca bir kaynak metnin özellikleri ve bu özelliklerin erek dile aktarımı üzerinden “kaynak-odaklı” ve çoğunlukla dilsel değerlendirmek çok daha kolaydır ama bu işlevsel ve gerçekçi olmayabilir. Çevirinin kalitesini ya da işlevini yerine getiren

getirmediğini göstermeyecektir. İşlevsel çeviri kuramcılarını kaynak-odaklı değerlendirmelere “metin-odaklı”, erek-odaklı değerlendirmelere de “amaç-odaklı” demekte ve ideal bir çeviri eleştirisi yani kalite değerlendirme sürecinde bu iki eksenin de dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedirler. Bu görüşleri aşağıdaki gibi özetleyebiliriz (ayrıntılar için bkz. Reiss, 2000:106-114).

Bir çeviri eleştirisinin geçerli olması için (dar ve kesin anlamda) türü gereği metin-odaklı çeviri yöntemi ile yapılan bir çevirinin yine bu metnin türüne uygun standartlarla, yani metnin gerektirdiği dilsel unsurlarla ve metni çevreleyen dil dışı unsurlarla değerlendirilmesi gerekir.

(Ör. bilgilendirici işlev taşıyan bir resmi raporun metin türü özelliklerine göre, dilbilgisel/sözdizimsel gerekleri gözetilerek ve metnin erek dilde kullanımını ve okunmasını etkileyecek metin türü geleneği ve varsa yönergeler dikkate alınarak çevrilmesi)

- Bir çeviri eleştirisinin geçerli olması için (geniş ve genel anlamda) amaç-odaklı yöntemle (özel bir işlev veya okur kitlesi için) yapılan çevirinin yine o işlevin veya okur kitlesine uygun işlevsel bir eleştiri yöntemiyle değerlendirilmesi gerekir.

Ör. kullanmalık işlev taşıyan bir beyaz eşya kullanım kılavuzunun o metin türünün gerektirdiği biçimde erek kitlenin yani kullanıcının yalnızca okumakla kalmayıp rahatça kullanabileceği bir söylem düzeyi ve kesit dili ile çevrilmesi.

- Hem metin-odaklı hem de amaç-odaklı çevirilerde öznel koşulların etkisinin olması kaçınılmazdır: bunlar metni yorumlama sürecinin öznel koşulları, çevirmenin bireysel özelliklerinden kaynaklanan öznellikler olarak sıralanabilir. Çeviri değerlendiren kişi de kaçınılmaz olarak aynı etkiler altında çalışır, eleştiri sürecinde de aynı öznellikler etkilidir.

Ör. çevrilen metin ister bilgilendirici (resmi bir rapor) ister kullanmalık işleve sahip olsun (bir kullanma kılavuzu) ortaya çıkan ürünün, çevirmenin bilgi ve birikimini, kaynak kullanımı alışkanlıklarını yansıtmayı; aynı biçimde çeviri değerlendirenin de bütün standart görev tanımlarına karşın kendi öznel birikimi ile bu süreçte yer alması.

- Bir çevirinin eleştirisi (ister metin-odaklı ister amaç-odaklı olsun) sürecin öznel koşullarını da dikkate aldığı ölçüde nesnel olacaktır.

Ör. çevrilen metin ister bilgilendirici (resmi bir rapor) ister kullanmalık işleve sahip olsun (bir kullanma kılavuzu) ortaya çıkan ürünün, bütün hazırlıklara ve standart üretim çabalarına karşın çeviri sürecinin önceden öngörülemeden fiziksel, toplumsal koşullarını da yansıtmayı.

**“Bir çevirinin
eleştirisi (ister
metin-odaklı
ister amaç-odaklı
olsun) sürecin
öznel koşullarını
da dikkate aldığı
ölçüde nesnel
olacaktır.”**

Kaynak metindeki güçlüklerin aktarımında geliştirilen dizgesel ve sürekliliği olan “erek-odaklı” yaklaşımlar, sorunlara bulunan çözümlere yani çevirmen kararlarına odaklanmamızı önerirler. Bu görünüşte daha zor olabilir ama çevirinin amacından yola çıkıldığı için çok daha kalıcı ve yol gösterici bir değerlendirme olanağı sağlayacaktır. Kalıcı ve yol göstericidir çünkü çevirmenlerin ortak sorun durumlarında aldıkları kararları dizgeleştirdikçe bir kılavuz niteliği taşıyan yol gösterici metinler üretmeye yaklaşırız. Çevirmen sertifikalarının ve belgelendirme (sertifikasyon) sisteminin dünyada yaygınlık kazanmasıyla çevirmen sınavları ve çeviri kalite değerlendirme ölçütleri nesnellik kazanmıştır. Ülkemizde de 2013 yılında yayınlanıp 2018 yılında güncellenen Çevirmen Meslek Standardı (Mesleki Yeterlilik Kurumu bünyesinde) ile bu standart çerçevesinde yazımı süren çevirmen yeterlilikleri kamu kurumlarında çalışan “kurum çevirmenleri” başta olmak üzere çevirmenlerden beklenen başarı ölçütlerine ve çeviri kalitesinin değerlendirilmesinde nesnel yöntemlere temel oluşturan çok önemli adımlardır (Uysal, 2017: 155-199).

Çevirinin kalitesini çevirmenin performansı ile ilintilendirerek inceleyen metindilbilim ve söylem araştırmacıları doğal olarak öncelikle çeviri performansının nesnel olarak ölçülmesinin güçlüklerine değinirler. Çevirmenlere uygulanan işe alım sınavları da dâhil çevirmen performansını değerlendiren ona not ya da puan kazandıran/ kaybettiren bütün testler/ kalite değerlendirme süreçleri “hata avcılığına” döndükleri noktada işlevsiz kalırlar. Bundan kaçınmak için bütün süreci dikkate alan yapıcı değerlendirme ölçütlerine başvurulmalıdır. “Yetkinlik ölçümü” yerine “başarım ölçümüne”, “norm performans-odaklı değerlendirme” yerine

“ölçüt-odaklı değerlendirme” yöntemine başvurmak daha yararlı olacaktır. Çeviride kalite değerlendirme geleneksel anlayışa göre bir “hata” saptama ve düzeltme sürecidir. Bu açıdan “hata” sınıflaması belirleyici unsurdur. Farklı “hata” sınıflamaları aşağıdaki temel düzeylerde yapılır. En yaygın sınıflama düzeylerini şöyle sıralayabiliriz:

DİLSEL
DÜZEY

ANLAMSAL
DÜZEY

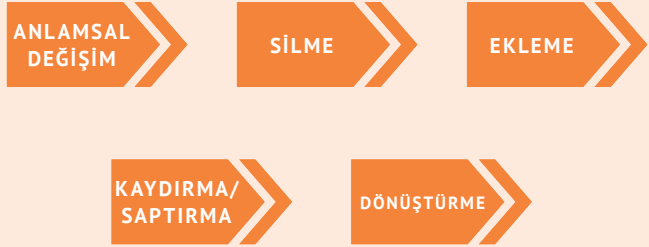
EDİMSSEL
DÜZEY

Dilsel düzey biçim yani dilbilgisi/sözdizimi odaklıdır. Bu düzeyde hatanın tümcenin bütününü mü, bir bölümünü mü etkilediğine bakılır. Anlamsal düzey içerik odaklıdır. Bu düzeyde hatanın anlamı temelden değiştirip değiştirmedine bakılır. Edimsel düzey kullanım/ etki odaklıdır.

Çevirmenlere uygulanan işe alım sınavları da dâhil çevirmen performansını değerlendiren ona not ya da puan **kazandıran/ kaybettiren bütün testler/ kalite değerlendirme süreçleri “hata avcılığına” döndükleri noktada işlevsiz kalırlar.**

Şimdi de kalite değerlendirme sistemleri için tanımlanan yaygın “hata” sınıflarına bakalım. Bunların her birini bir “hata” saptama ölçütü olarak değerlendirebiliriz:

Bu sınıflama ölçütleriyle yukarıda belirlenen üç düzeyin ilişkili olduğu hemen görülebilir (bu konuda daha fazla bilgi için bkz. Hatim ve Mason, 1997: 197-212).

Şimdi çeviride kalite değerlendirmede en kısa ve kolay yol olarak görülen “hata” saptama ve düzeltme sürecinde güncel duruma biraz açıklık getirelim. Geçmişte yalnızca bir uzman düzeltmen tarafından elle yapılan düzeltmeler artık çeviri araçları dediğimiz teknik sistemler tarafından kolaylıkla yapılabilmektedir. Bir çeviri aracına girdiğiniz “hata” türleri ve saptama ölçütleri matematiksel bir çalışma, hatta bir dil mühendisliği süreci olarak mekanik bir biçimde işleyebilmekte, bu da kurumların çeviri teslim alırken ya da kullanıcıya teslim ederken “hata” düzeyi en düşük ürünü ortaya koyma çabasını kolaylaştırmaktadır. Tıpkı endüstriyel üretimde bir seri üretim hattından geçen ürünler gibi çeviriler de bir sistem içinde düzeltmeden geçerek son halini alabilmektedir. Bu noktada,

bildiğimiz gibi, makine çevirisinin insan çevirmenin yerini alabileceğine ilişkin kaygılar dile getirilmektedir. Çeviribilimde makine çevirisi üzerine yapılan uzmanlık çalışmaları giderek artmaktadır (Şahin 2013; Eryatmaz, 2017). İnsan eliyle konulan ölçütleri makine yoluyla denetlemek insan lehine bir sonuç verdiği için gelecekte de çeviri sürecinde en azından kalite değerlendirme aşamasında insan denetimi hep önemli olacaktır.

“Çeviri, metinlerin yeni bağlamlara aktarımından öte bir iştir; düşünce, görüş ve bakış açılarına aracılık etmek demektir... Çevirmenin bir sorumluluk taşıdığı iddiası ile çevirinin toplumsal boyutunu vurgulamış oluruz: Çevirmen çeviri durumunda bir başına değildir, sürecin bütün katılımcılarının değerlerini ve gereksinimlerini de dikkate almak zorundadır. Sadakat kavramının yalnızca kaynağa duyulan sadakat vurgusuna karşın sorumluluk kavramı hem kaynağı hem de erek kitleyi içerir...” (Koskinen, 2000: 108-115)

Çeviri hizmetlerinin kalite değerlendirmesinde uluslararası ilişkiler ve ticaret akışı kadar ulusal düzeyde meslekleşme ve standartlaştırma çabaları da etkili olmaktadır. Bu standartlaşma ve belgelendirme gereksinimi ile geçmişten bugüne çeşitli ulusal ve uluslararası kodlar ve bunlara uygun belgeler/ sertifikalar geliştirildiğini biliyoruz. Bunların ülkemizde kullanılmış olan ve halen geçerli olan belli başlılarını şöyle sıralayabiliriz:

- DIN 2345
- ISO-9001:2000 (Kalite Yönetim Sistemi Standardı)
- EN 15038 (Çeviri Hizmetleri Yönetimi Sistemi)
- MYK-UMS Çevirmen (Seviye 6)

Kalite değerlendirme bütün iş kollarında olduğu gibi çeviri sektöründe de aşamalı ve dizgesel bir süreçtir. Bu sürecin aşamalarını yerine getiren bir çeviri biriminin ya da kurumun yaptırdığı çevirilerin kalitesini belgeleyen rapora “kalite belgesi” denir. Titizlikle yürütülen bir çeviri sürecinin son aşaması bu belgelendirme/ raporlama aşamasıdır. Kalite belgesi uluslararası çeviri hizmetlerinde ürünün kalitesini belgelemek açısından ticari bir ön koşuldur. Bu belge somut bir sertifika/ belge formatında olabileceği gibi bir rapor/ metin olarak da hazırlanabilir.

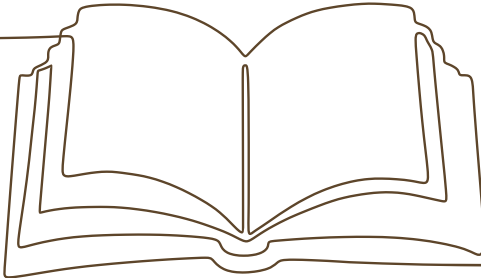

Çevirmenlerin çeviri işini veren kişi ya da kurumların hazırladıkları çeviri yönergelerine göre **çalışıp çalışmadıklarını, bu yönergelere uyumu artırmak için daha fazla ne yapılması gerektiğini gösterir.**

Bir hizmetin verilisinde dizgeselleşmeyi ve standartlaştırmayı artırıp “hata” paylarını düşürmeyi amaçlayan kalite yönetim sistemleri çeviri kalitesini değerlendirirken “insan faktörünün” yanı sıra çeviri ürününü hazırlayan bireyler olarak çevirmenlerin performanslarını iyileştirmek için de ipuçları verir. Çevirmenlerin çeviri işini veren kişi ya da kurumların hazırladıkları çeviri yönergelerine göre çalışıp çalışmadıklarını, bu yönergelere uyumu artırmak için daha fazla ne yapılması gerektiğini gösterir. Çevirinin amacını yerine getirmesi çevirmenden beklenenlerinin de gerçekleştiği anlamına gelecektir. Bu iki boyutun bir arada değerlendirilmesiyle çeviri sürecinin sadece ticari değil, insan kaynakları açısından da bütünlüklü, nesnel ve eleştirel raporunu elde ederiz. Yukarıda söz ettiğimiz yazılı kalite raporu resmi bir belgedir. Kalite değerlendirme sistemlerinde bu tür raporların formatı bellidir. Burada söz ettiğimiz daha çok kurum içi sözlü dönüt, geri besleme biçiminde bir performans değerlendirmesidir.

SONUÇ

Kalite değerlendirme, Uygulamalı Çeviribilimde her yönüyle ele alınmakta olan bir araştırma alanıdır. Kalite değerlendirme raporlarının değerlendirme ölçütleri ve bu ölçütlerin dayandığı sınıflama yaklaşımları bu anlamda Kuramsal Çeviribilimin sahadaki çeviri uygulamalarına en büyük faydası olarak görülebilir. Kuramsal bakış açılarının çok soyut ve uygulanamaz olduğu önyargısı Çeviribilim için pek geçerli değildir. Çeviri araştırmaları sahadan beslenirler. Aradaki köprü sağlam olduğu sürece uygulamaya ve bu uygulamaları yürüten kurumlara somut faydaları olmaktadır. İşte bir kalite değerlendirme kılavuzu tam da böyle bir köprü görevi görebilir. Kalite yönergeleri ve kurumların hazırladıkları kılavuzlar çeviri hizmetlerini iyileştirmeye ve bu hizmetlerin kullanıcılara sağladığı faydayı artırmaya dönük somut adımlardır. Her kılavuz ait olduğu alanın kuramsal ayağı ile uygulamasını buluşturan bir köprüdür. Kılavuzlar kuramsal çıkarımlarla çevirmenin işini kolaylaştırırken uygulamanın gerçeklerini de kuramsal düşünce sahiplerine dönüt olarak ulaştıran iki yönlü bir iletişim aracı görevi görürler.

KAYNAKÇA

ERYATMAZ, S. (2017). Makine Çevirisi Değerlendirme Dinamiklerinin Çeviri İşgücüne Etkisi, İstanbul Üniversitesi (yayınlanmamış doktora tezi)

HOUSE, J. (2015). Translation Quality Assessment, Londra: Routledge.

HATIM, B., Mason, I. (1997). The Translator as Communicator, Londra: Routledge

KOSKINEN, K. (2000). Beyond Ambivalence: Post-Modernity and the Ethics of Translation, Finlandiya: University of Tampere.

REISS, K. (2000). Translation Criticism-The Potentials and Limitations: Categories and Criteria for Translation Quality Assessment, (çev. E. F. Rhodes), Manchester: St. Jerome Pub.

ŞAHİN, M. (2013). Çeviri ve Teknoloji, İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayını.

UYSAL, N. M. (2017). Çevirmenlikte Meslekleşme ve Çevirmen Sertifikasyonu, Ankara: Gece Kitaplığı.

Çeviride Kùltürlerarası Farkındalık

GİRİŞ

Kùltür, en temel tanımıyla bir toplumun ürettiği bütün davranışların ve ürünlerin toplamıdır. Gelenek, görenek, barınma, yemek, giyim alışkanlıklarından sanatsal, yazınsal yapıtlara ve performans ürünlerine kadar aklımıza gelebilecek her şeyi kapsayan kùltür, bu anlamda bir birikimdir. Bu tanıma bakarak öncelikle sanat, yazın, müzik vb. ürünler düşünölecek olursa kùltür, dışarıdan görölen somut dışsal bir birikim olarak algılanabilir. Oysa kùltürün aynı ölçüde etkili bir soyut boyutu da vardır. Bir kùltürün soyut, yani dışarıdan göremediğimiz içsel boyutu düşünce ve değerler ile ilgili birikimimizdir. Kùltür kavramının küresel veya evrensel boyutlarından söz edildiğinde ise tek tek kùltürlerin değil bütün insanlığın dünya üzerindeki ortak kùltürel birikiminden söz edildiğini anlarız. Bu bütönlük içinde elbette her ülkenin, ulusun, coğrafi bölgenin veya yörenin yine kimliğini oluşturan kendine özgü bir kùltürel birikimi vardır.

İnsanın biyolojik ve kùltürel gelişimini inceleyen ve toplumların farklı ve benzer yönleri üzerinde çalışan antropoloji fiziksel, kùltürel ve dilsel alt dalları ile bugün insan bilimlerinde kùltür araştırmaları denen modern araştırma alanının temelini oluşturur. Kùltürel antropologlar kùltürü bir toplumun yaşam akışı içinde ürettiği her şey olarak görürler. Kùltür gelenektir; açık, örtük, kasıtlı, kasıtsız biriktirilen her şeydir (bkz. Malinowski, 1992; Güvenç, 2015). Dilsel antropologlar da dilin kùltüre özgü yönlerini inceleyerek dilbilime, özellikle toplumdilbilime ışık tutan bulgular elde etmişlerdir. Bu araştırmaların sonucu olarak kùltüründen bağımsız bir dil

Kültürel antropologlar kültürü bir toplumun yaşam akışı içinde ürettiği her şey olarak görürler. **Kültür gelenektir, açık, örtük, kasıtlı, kasıtsız biriktirilen her şeydir.**

kullanımı olmadığını, bir toplumun sözel ya da yazılı dil taşıyıcısının kültüre bağlamalı anlamlardan oluştuğunu söyleyebiliyoruz. Dilde anlamlandırma sürecinin kültüre özgülüğünden yola çıkarak, bütün dillerde ortak payda olarak düşünülen en temel anlam alanları da dahil her ifade toplumların yaşam akışı içinde kendi doğal bağlamında ya da durumsal çerçevesinde oluşur.

Yukarıdaki bakış açısını destekleyen dil felsefesi görüşlerine göre de kullandığımız dil dış dünyayı ve gerçekliği algılayış biçimimizi yansıtır. Dil insan-doğa ve insan-insan etkileşiminden doğan bir düzenektir. İnsanın dış gerçeklik dediğimiz doğa ile ilişkisinden belli bir grup insanın, bir toplumun coğrafi olarak yerleşik olduğu bölgeyi anlarız. Öyleyse dil çevreden etkilenir, fiziksel çevre bir insan topluluğunun içinde yaşadığı ve sürekli yüz yüze kaldığı, hatta doğa olayları ve yer şekillerini düşünürsek (dağlık, denizlik, volkanik, kurak vb.) her türlü etkisine açık yaşadığı özellikleriyle o topluluğun diline yansır. Sözel dil insana özgü bir düzenek olarak bütün insan dilleri için genel bazı kurallarla işlese de her topluluğun dilini çevresel özellikler etkiler. Bu etkileşime dil-kültür ilişkisi diyebiliriz. Her dil bu ilişkiyi farklı biçimlerde yansıtır. Örneğin çölde yaşayan bir toplumun dilinde ve kültüründe onlarca kum türü ve kum sözcüğü bulunurken soğuk iklimde yaşayan bir kültürde buna karşılık en çok kar ve yağmur türlerini ifade eden sözcükler bulunabilir. Dilbilimcilerin yüzyılı aşkın bir süredir temel aldıkları ve dil araştırmalarının yönünü değiştiren dil ve kültür odaklı bu yaklaşımın ve arkasında yatan modern dünya ve dil görüşünün somut örneklerini Sapir-Whorf'un "dilsel görelilik" üzerine kurulmuş olan dil ve kültür hipotezi gibi pek çok araştırmada bulabiliriz (20. yüzyıl dilbilim yazılarından bir seçki için bkz. Vardar, 1999).

Çeviri, dilsel ve kültürel sınırlara karşın bir dilde oluşturulmuş yazılı ya da sözlü bir metni başka bir dilde yeniden üretme işidir. Çevirmen kültürlerarası iletişimde aracı görevi görür. Çevirmen bir iletişimcidir, iletişim uzmanıdır, yalnızca dilleri değil onları çevreleyen kültürleri de çevirdiğini bilir. Bu çok büyük bir sorumluluktur ve uzmanlık gerektirir. Her dil bir kültür içinde varlık gösterir, kültüründen bağımsız ve soyut olarak boşlukta dolaşan bir dil yoktur. Dolayısıyla, kaynak dilde üretilmiş bir metni o dilin kültürüne göre üreten kişilerin niyetini, amacını, hedef kitlesini düşünmek gerekir. İşte bu kültürlerarası farkındalık dediğimiz şeydir. Çevirmen kültürel farkındalığı olmasının ötesinde kültürlerarası farkındalığı gelişmiş bir bireydir. Kaynak dilin ve erek dilin kültürünü iyi bilir. Kaynak dilde belli bir amaçla belli bir okur kitlesi için üretilen metni erek dilin kültürüne ve erek kitlesine göre değerlendirmeyi de bilir. Bunu yapmazsa metnin okur için işlevsiz kalacağını farkındadır. Kültürlerarası farkındalık işte tam olarak budur (daha fazla bilgi için bkz. Hatim ve Mason, 1997: 127-143; Katan, 1998: 145-154; Esen-Eruz, 2008: 37-55, 83-97; Doğan, 2014).

Çevirmen kültürel farkındalığı olmasının ötesinde **kültürlerarası farkındalığı gelişmiş bir bireydir.**

Çevirmen, ister günlük dili ister resmi dili, ister yazınsal metinleri ister uzmanlık metinlerini çeviriyor olsun temel olarak bir “kültürel aracı”dır. Çeviride kaynak kültür ve erek kültür çifti söz konusu olduğuna göre çevirmen aslında bir “kültürlerarası aracı”dır. Çeviri düzleminde iki dilin kültürü arasında gidip geldiği için “kültürlerarası” geçişi de bir alan olarak kabul edersek çevirmeni üçlü bir kültürel yapının içine yerleştirmiş oluyoruz. Bunu biraz daha açıklamaya çalışalım (daha fazla bilgi için bkz. Katan, 1998: 7-12):

- Kültürel aracı, aracılık ettiği toplumların tarih, gelenek, görenek, halk kültürü, kültürel değerler, doğal çevre gibi özelliklerini bilir.
- Kültürel aracı, aracılık ettiği toplumların dillerinde yazılı, sözlü ve bedensel iletişim becerilerine sahiptir.
- Kültürel aracı, aracılık ettiği durumlarda konumunun gerektirdiği teknoloji kullanımı gibi becerilere, dış görünüm, giyim dâhil dışsal özelliklere sahiptir.
- Kültürel aracı, aracılık ettiği durumlarda toplumsal iletişimin işleyiş kurallarını bilir ve özenetim gibi duygusal becerileri sergileyebilir.

Özel alan çevirmenin yazılı “çevirideki aracılık” işlevinin belli yönergelerle ve çerçevelerle sınırlandığı teknik şartnameler olabilir. Kaynak metnin belli bir yönergesi varsa ve erek metnin de bu yönergelere göre oluşturulması gerekiyorsa (ör. belli bir kalite standardına göre) hatta çeviri sürecinde çeviri araçları, çeviri bellekleri ve makine çevirisi süreçleri kullanılıyorsa çevirmen bu dar kalıplar içinde de yine kültürlerarası farkındalığını sergiler. Erek metnin kullanımını kolaylaştıracak ve kültürel kabul edilebilirliğini sağlayacak kritik dokunuşlarda bulunur. Bu

Çeviri düzleminde iki dilin kültürü arasında gidip geldiği için **“kültürlerarası” geçişi de bir alan olarak kabul edersek çevirmeni üçlü bir kültürel yapının içine yerleştirmiş oluyoruz.**

nedenledir ki çeviri alanında uzmanlar ve araştırmacılar makine çevirisinin insan çevirmenin yerini asla tam olarak alamayacağını öne sürerler.

Girişte söz ettiğimiz gibi, kültür, bir değerler sistemi olarak da tanımlanabilir. Bir kültürün etki alanı ve sınırları içinde yaşayan bireyler o kültürdeki tarihsel, toplumsal birikimin eseri olan bu değerlerle biçimlenir ve kullandıkları dile de bunu yansıtır. Dil, düşünce ve değer dizgesini yansıtan bir araçtır. Çeviri yaparken biz bu aracı ne kadar bilinçli ve etkili kullanırsak amacımıza o kadar yaklaşıyoruz. Kültürel değerler bir kültürün içinden ve dışından bakışa bağlı olarak farklı görünür. Bir kültürün dışına çıkmadan yani ona dışarıdan bakmayı denemeden nesnel bir bakış açısı geliştiremeyiz. Her kültürün kendine özgü güç-mesafe ilişkileri, bireysel ve birlikte yaşama deneyimi, cinsiyet rolleri, kuralları, kural dışı uygulamaları vardır (daha fazla bilgi için bkz. Hall ve du Gay, 1996; Gudykunst, Ting-Toomey ve Nishida, 1996: 3-16).

Çeviri araştırmalarında kültürel bakış 1980'lerden başlayarak çok etkili olmuştur. Özellikle yazın çevirisi için geliştirilen modelleri uzmanlık alanları çevirisine de uygulamak mümkündür. Bir kültürün ve o kültürü taşıyan dilin/ dillerin dolaşımında olan kavramların oluşumunda ve yaygınlaşmasında çeviri tarih boyunca farklı düzeylerde başlatıcı ya da tetikleyici bir role sahip olmuştur (daha fazla bilgi için bkz. Toury, 1998; Even-Zohar, 1997: 351-359) Bir metni anlamak için onu kültürel çerçevesiyle birlikte değerlendirmek gerekir. Bu yalnız yazın metinleri için değil, özel uzmanlık alanı metinleri için de böyledir. Özel alan çevirilerini özel bir uzmanlık alanı olarak tanımlanan bütün teknik/ mesleki alanlarda yapılan yazılı çeviri işleri oluşturur. Bu kapsama günümüzde çok uluslu işletmeler ve küresel ticaret yoluyla iyice yaygınlaşan yerelleştirme (yazılım ve kullanım sistemlerinin çevirisi) işlerini eklemek gerekir. Yerelleştirme yoluyla teknik ürünlerin ve hizmetlerin dünyanın farklı kültürlerinde kullanılabilir duruma getirilmesi çeviri hizmetlerinin kültürel boyutunun en önem kazandığı alandır. Kültürel uyarlama çevrilen metnin ya da ürünün “kabul edilebilirliğini” artırır. Kulağa yabancı gelmemesini “yerli” gelmesini sağlar.

Kültürel uyarlama

çevrilen metnin
ya da ürünün “kabul
edilebilirliğini” artırır.

Ticarette bu büyük bir kazanımdır, çünkü ürünün daha çok satması ve kullanılması anlamına gelecektir. Tıpkı reklam dili ve görsellerinin işlevi gibi; diyelim uluslararası bir finans kuruluşu reklamlarını Türkiye’de ince belli çay bardağı, İngiltere’de çay fincanı kullanarak yapabilir.

Her kültürün -isterseniz farklı kültürler arasındaki ayrımı somutlaştırmak için temelde Doğu ve Batı kültürleri diyelim- farklı tartışma, açıklama, onaylama, reddetme biçimleri vardır. Bu biçimler dile yansiyarak dilsel yapılarla somutlaşır. “Bugün hava güzel değil.” demekle “Bugün hava kötü.” demek arasındaki farkı düşünün. İngilizce yaş sorarken “How old are you?” ile (“Ne kadar yaşlısın?” düz çevirisiyle düşünürsek) yaş almak/ yaşamış olmak vurgusunu yansıtırken Türkçe “Kaç yaşındasın?” ile (“What age are you?” düz çevirisiyle düşünürsek) yaş sayısına vurgu yapar gibidir. Elbette doğal, akıcı bir ifade arıyorsak bu İngilizce tümceyi Türkçede geçerli olan karşılığı ile çeviririz. Burada sadece örneklemek ve dil mantığını irdelemek için düz çeviriye başvurduk. Bunun gibi pek çok örnekle dillerin düşünme biçimlerindeki farklılıkları gösterebiliriz. Ama değişmeyen şey her dilin bir iletişim aracı olarak insan topluluklarının aşağı yukarı aynı temel gereksinimlerine yanıt vermek üzere tasarlanmış yani bazı tümel değişmez özelliklerde ortak olmasıdır.

O zaman kültürlerin farklılığı ile ilgili farkındalığımızı dil ve düşünce düzeyinde ele almaya başlamalı ama buradan bir dil ve kültür başka bir dil ve kültüre çevrilemez sonucunu çıkarmamalıyız. Tersine yukarıda ifade ettiğimiz gibi insan topluluklarının ortak noktalarına, iletişimde temel gereksinimlerden doğan ortak yapılarla, altyapılara yönelerek çevirinin her koşulda mümkün olduğuna inanabiliriz. Bu söylediklerimiz elbette yazılı ve sözlü bütün

Çevirmen, çevirinin
işinin amacı doğrultusunda
kaynak metnin işlevini
değiştirmek durumunda da
kalabilir.

Bir özel alan
çevirmeni için
kültürlerarası
farkındalık çevirdiği
metnin yaratmasını
beklediği/
yaratacağı etkinin
farkında olmak ve
metnin istenilen
etkiyi yaratması
için gerekli
düzenlemeleri
yapmak demektir.

çeviri türleri için geçerlidir. Yazılı alanı odağa aldığımız bu kılavuzda özel alan çevirisi özelinde saptamalar yapmaya ve örneklemeye devam edeceğiz.

Günümüzde ve özellikle de dilimizde kısaca “teknik çeviri” olarak adlandırılan “özel alan/ uzmanlık alanı metinleri çevirisi” yapan bir çevirmenin görevi, uzmanlık alanı bilgisi ve birikimi doğrultusunda alana, konuya ve metnin işlevine uygun terimleri ve kavramları kullanarak kılavuz, teknik şartname, rapor, yönerge gibi bilgilendirici veya kullanmalık metinleri bir dilden bir başka dile aktarmaktır (görev ve tanımların ayrıntısı için bkz. MYK-UMS/ Seviye 6/ Çevirmen Meslek Standardı 2013, 2018). Dillerin dilbilgisel, sözdizimsel yapıları ve sözcük dağarcıkları farklı olsa da teknik iletişimde kullanılan dilin temel işlevleri değişmez. Bilgilendirme, açıklama, tartışma işlevleri hangi dil yapıları ile aktarılsa aktarılsın çeviride bu işlevlerin korunması veya çeviri amacına göre düzenlenmesi çevirmen kararına bağlıdır. Çevirmen, çevirinin amacı doğrultusunda kaynak metnin işlevini değiştirmek durumunda da kalabilir. Örneğin, bir yönergenin bilgilendirici içeriği için çevrilmesi ya da bilgilendirici bir metnin bir yönerge gibi çevrilmesi gibi metin türü, metin alt türü ve işlevi ile ilgili değişiklikleri olabilir (Bulut, 2003: 10-30; Bulut, 2017: 13-19).

Bir özel alan çevirmeni için kültürlerarası farkındalık çevirdiği metnin yaratmasını beklediği/yaratacağı etkinin farkında olmak ve metnin istenilen etkiyi yaratması için gerekli düzenlemeleri yapmak demektir. Diyelim ki İngilizceden Türkçeye bir mikrodalga fırın kılavuzu çeviriyorsunuz. İngilizce kaynak metinde “... is not advised” (önerilmez) diyor ama siz Türkçe erek metinde kültürel farkındalığınızı ve kültürlerarası farklılıkları dikkate alarak

bu ifadeyi “... tehlikelidir.” olarak aktarıyorsunuz. Burada bir çevirmen olarak yaptığınız şey kültürlerarası farklılıklara dair bilginiz, birikiminiz ve kültürel farkındalığınız doğrultusunda çeviri metnin işe yaramasını sağlamaktır. Çevirmenler verdikleri bu tür kararlarla çevirinin işlevini yerine getirmesini sağlar veya daha kolaylaştırmış olurlar. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi buna kültürlerarasında aracılık etmek deriz. Tabii, bir iletiyi bir kaynaktan alıp başka bir yere taşıdığınıza göre çeviri doğası gereği erek-odaklı bir süreç olarak işleyecek, dolayısıyla, her çeviri kararı erek kültüre ve erek kitleye dönük olacaktır.

Çevirmenlerin kültürlerarası farkındalıklarının bir göstergesi olarak, bir dilin içinde dolaşan ödünç sözcüklerin, dil ailelerinin paylaştığı ortak anlam köklerinin farkında olmaları beklenir. Bu sayede sözcüğün farklı dillerde ve kültürel bağlamlarda kazanabileceği farklı anlamları veya anlam alanlarında doğabilecek değişimleri de uzman gözüyle izler ve kararlarını alırken bunları dikkate alırlar. Örneğin, Fransızcadan ödünç aldığımız “apartman” sözcüğü kaynağında “tek bir yerleşim birimi/ bir binadaki tek bir daire” anlamını taşıırken Türkçede “içinde çok sayıda daire bulunan bir bina/ yapı” anlamını kazanmıştır. Bir çevirmenin çeviri yaptığı dillerde yer alan sözcüklerin kökenlerini incelemesi ve anlam alanlarının kültürlere göre gösterdiği değişimleri fark edebilmesi önemlidir. Bir dile başka dillerden ve kültürlerden geçen sözcüklerin kökenini, kullanımını inceleyen kültür sözlükleri bu konuda önemli bir kaynaktır (Ör. Ortak Kültür Sözlüğü Salman, Varım, Keser, 2003).

Aynı dil ailesinin üyesi olan dillerde bile kültürel, bölgesel farklar bulunur. Türkçe dil ailesinin üyeleri olan Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesinin ortak bazı sözcüklerini

farklı anlamlarda kullandıklarını biliyoruz, “düşmek” Azerbaycan Türkçesinde “inmek” anlamına da gelir, “uçanın iniş yapması” anlamında, “uçak düştü” tümcesinin iki dilde yarattığı farklı anlamları ve etkileri bu örnek üzerinden düşünebiliriz. Aynı biçimde, Latin dil ailesinin üyeleri olan İtalyanca, Fransızca, İspanyolca gibi dillerde benzer yazılışa ve sesletime sahip sözcükler farklı anlam alanlarına dağıtılabilirler. Bunun yanında, çeviri sırasında çevirmenin erek dilde aynı anlama gelen iki sözcükten birini seçmesi de kültürel boyutta belli bir nedene dayanabilir.

Örneğin, içinde bulunduğumuz 2020’nin bahar aylarında küresel bir salgın döneminde yapılan en önemli özel alan çevirisi türlerinden biri olarak tıp uzmanlık alanında dünya çapında günlük COVID-19 verilerinin paylaşımında kültürel farklılık ya da duyarlılığın farklı yansımalarını görmekteyiz. Bu kapsamda diyelim bir İngilizce tabloda “death toll” olarak geçen bir ifade Türkçede “toplam ölü sayısı” olarak değil de daha yumuşatılarak ölenlere duyulan saygıyı da etki boyutunda çağrıştıracak bir biçimde “vefat sayısı” olarak çevrilebiliyor. Türkçe-İngilizce dil çiftinde İngilizceye çeviride veri tablolarındaki “vefat” sözcüğünün “death” olarak kullanılmasına kültürel duyarsızlık diyemeyiz.

Aynı dil ailesinin
üyesi olan
dillerde bile **kültürel,**
bölgesel farklar bulunur.

Diller kendi kültürel gelişimleri içinde bu tür yumuşatma örneklerini farklı sözcüklerde sergileyebilirler. İngilizce “loss” (kayıp) gibi bir sözcük seçimi İngilizcenin kültüründe çevirinin erek kitle tarafından “kabul edilebilirliği” için bir koşul olmasa da çevirmenin kaynaktaki kullanıma göre kararı bu yönde de olabilirdi.

Konunun bu aşamasında değindiklerimiz bu kılavuzun başka bir bölümünde ele aldığımız çeviride kalite olgusunun erek kitle/ kullanıcı tarafından kabul görme ölçütüne işaret etmektedir. Kalite ve değerlendirme başlığı ayrı bir bölümde ayrıntılı olarak ele alındığı için burada çevirinin duruma uygunluğu, kabul edilebilirliği gibi erek-odaklı çeviri stratejilerini çağrıştıran “kültürel çeviri” değinmesiyle yetinebiliriz. Kültürel çeviri, bir çeviri ürününün erek kitleye yakınlaşacak biçimde gerekli dokunuşlar yapılarak çevrilmesi hatta bazen filtrelenmesi anlamlarına gelebilmektedir. “Kültürel filtre” kavramı kaynak kültür ile erek kültür arasında beklenti normları ve biçimsel gelenekler açısından görülen toplumsal-kültürel farklılıkları dikkate alarak karar almayı işaret eder (daha fazla bilgi ve tanımlar için bkz. House, 2015: 63-70). Sözün özü, kültürel duyarlılıkların sadece yazınsal/ sanatsal/ yaratıcı/ anlatımsal metinlerde değil, yukarıdaki küçük örnekte gördüğümüz gibi, bilgilendirici ve kullanmalık metinlerde de sergilenmesi beklenebilir. Kültürel boyut, yazın çevirmeni kadar özel alan çevirmenin kararlarını da yönlendiren güçlü ve belirleyici bir etkidir.

Şimdi çevirinin kültürel boyutunu buraya kadar verdiğimiz bütün bilgiler ışığında, uzmanlık metinleri çevirmenlerinin temel çeviri edinci/ yetisi kapsamında sergilemeleri beklenen becerileri göz önünde tutarak iki adımda özetleyebiliriz.

Çözümleme

Uzmanlık metinlerinin çevirmeni genel kültür ve kaynak kültür bilgisi ile kaynak metni çeviri amacı doğrultusunda okur, anlar, kavrar ve bu adımların ışığında çözümler. Kaynak metnin konusu doğrultusunda kaynak kültürün uzmanlık (sağlık, hukuk, ekonomi vb.) bağlamlarını dikkate alırken çeviri edincinin “kültürel farkındalık” boyutunu sergiler.

Ör. İngilizceden Türkçeye hukuk metni çevirirken kaynak metnin hangi ülkenin hukuk sistemine göre düzenlendiğini dikkate alır. İngiltere, ABD, Kanada, Avustralya gibi İngilizceyi resmi dil olarak kullanan bir ülkeden gelen metinler ile İngilizceyi uluslararası iletişim dili olarak kullanan diyelim bir Orta Avrupa ülkesinin metni arasındaki hukuk kültürü farklılıkları gibi. Bu örneği Rusçanın Rusya, Doğu Avrupa, Orta Asya kültürel bağlamları ile İspanyolcanın kıta İspanya’sı ve Latin ve Orta Amerika ülkelerindeki kültürel arka planının yarattığı farklılıklar gibi başka baskın iletişim ve çeviri dilleri için çoğaltabiliriz.

Üretme

Uzmanlık metinlerinin çevirmeni genel kültür ve erek kültür bilgisi ile erek metni çeviri amacı doğrultusunda oluşturur. Erek kitlenin/ kullanıcının metni kullanabilmesi için iki kültürün arasında hatta üstünde bir bilinç düzleminde çeviri edincinin “kültürlerarası farkındalık” boyutunda karar alır.

Ör. İngilizceden Türkçeye tıp metni çevirisinde metni oluştururken erek kültürün uzmanlık (sağlık, hukuk, ekonomi vb.) bağlamlarını dikkate alır. Kaynak kültür İngiltere, ABD, Kanada, Avustralya gibi İngilizceyi resmi dil olarak kullanan bir ülkenin ya da İngilizceyi uluslararası iletişim dili olarak kullanan başka bir ülkenin kültürü olabilir. Erek metnin anlaşılır ve kabul edilebilir olması çevirinin yapıldığı Türk sağlık kültürünün ve erek kitlenin kullanımının dikkate alınmasına bağlıdır. Bu örneği de Rusça, İspanyolca, Çince, Fransızca gibi kaynak dillerden Türkçeye tıp metni çevirisi için çoğaltabiliriz.

O zaman çeviride “çözümleme” ve “üretme” adımlarını çeviri edincinin kültürel/ kültürlerarası boyutuyla özdeşleştirmiş oluyoruz: Uzman çevirmen çeviri amaçlı okuma, anlama/ kavrama adımlarıyla kaynak metni çözümlerken genel “kültürel farkındalığını” sergiler. Çeviri amacı doğrultusunda bir çözümleme yaparken kaynak metnin oluşturulduğu kültürel bağlamı dikkate alır. Çeviri metnin oluşturulmasından önceki bu adımda sergilediği yetkinlik çevirmeni bir sonraki adımdaki kararlarına hazırlar. İkinci adımda erek metni oluştururken kaynak ve erek kültürün birbirine benzeyen veya benzemeyen yönlerini düşünerek “kültürlerarası farkındalığını” sergiler. Çeviri işinin amacı doğrultusunda (bilgilendirici, kullanmalık vb.) ve çevirinin doğası gereği erek-odaklı bir süreçte iki kültür arasında

aracılık etme işlevini, aradaki konumunu ve teknik/ mesleki uzmanlığını kullanarak çevirinin erek kültüre uygunluğunu ve kabul edilebilirliğini sağlamış olur.

Sonuç

Sonuç olarak, kültür çeviri sürecinde basit bir bileşen değil, belirleyici bir etken olarak bütün çeviri sürecinin çerçevesidir. Yazılı ya da sözlü bütün çeviri bağlamları okurlara/ dinleyicilere/ kullanıcılara kültürel çerçevelerin içinden ulaşır. Çevirmenin kültürel aracılığı bilinçli bir arada duruş ve aktarıcılıktır. Kaynak ve erek kültürün özelliklerine göre aktarımın zorlayıcı aşamalarında uygun kararları alarak, yanlış anlama ve çatışmalara engel olmaktadır. Bunun için, sorun durumlarında alacağı kararları bilen bir çevirmene deneyimli ve/veya uzman çevirmen denir. Bu uzmanlığın birincil bileşeni iletişim ve kültür uzmanlığıdır. Çevirmen, çeviri yaptığı dillerin kültürlerini bilir ama asıl uzmanlığını kültürlerarası boyutta sergiler. Onu başka meslek sahiplerinden ayıran yönü ve ustalığı kültürlerarası farkındalığıdır.

Çevirmen, çeviri yaptığı
dillerin kültürlerini bilir
ama asıl uzmanlığını
kültürlerarası boyutta
sergiler.

KAYNAKÇA

BULUT, A. (2002). Çeviride Dil ve Metin. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını, No. 4332.

BULUT, A. (2017). Foreword, Angı, A (yay. haz.) içinde, Translating and Interpreting Specific Fields: Current Practices in Turkey, (s.13-19), Frankfurt: Peter Lang.

DOĞAN, A. (2014). Sözlü ve Yazılı Çeviri Odaklı Söylem Çözümlemesi, Ankara: Siyasal Yayınevi.

ESEN-ERUZ, S. (2008). Akademik Çeviri Eğitimi: Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi, İstanbul: Multilingual Yayınları.

EVEN-ZOHAR, I. (1997). The Making of Cultural Repertoire and the Role of Transfer, Target, 9-2, 351-359, John Benjamins Publications.

GUDYKUNST, W. B., TING-TOOMEY, S., NISHIDA, T. (yay. haz.) (1996). Communication in Personal Relationships Across Cultures, Londra: Sage Publications.

GÜVENÇ, B. (2015). İnsan ve Kültür. Boyut Yayınları.

HALL, S, DU GAY, P. (yay. haz.). (1996). Questions of Cultural Identity Londra: Sage Publications.

HATIM, B., Mason, I. (1997). The Translator as Communicator, Londra: Routledge.

HOUSE, J. (2015). Translation Quality Assessment, Londra: Routledge.

KATAN, D. (1998). Translating Cultures: An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators, Manchester:St. Jerome Pub.

MALINOWSKI, S. (1992). Bilimsel Bir Kültür Teorisi, (Çev. S. Özkal), İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

SALMAN, Y., VARIM G., KESER, S. (2003). Ortak Kültür Sözlüğü, İstanbul: Adam Yayınları.

TOURY, G. (1995). Beyond Descriptive Translation Studies. Londra: John Benjamins Pub.

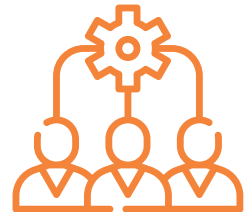
VARDAR, B. (1999). Yirminci Yüzyıl Dilbilimi, İstanbul: Multilingual Yayınları.

Çeviride Sosyolojik Dönemeç ve Aktörler

GİRİŞ: SOSYOLOJİYLE TANIŞMA

Sosyoloji ya da toplumbilim, kendine özgü inceleme nesnesini rahatsız ederek çözüm üreten özgün bir disiplindir. Özgünlük kavramına ilişkin bütüncül bir yaklaşım ortaya koyan bu disiplin, yerel ve küresel toplumsal değişim ve dönüşümleri sistematik bir biçimde anlamaya ve açıklamaya yönelmiş kapsamlı bir sosyal bilimdir. Ancak, toplum tarafından karmaşık, anlaşılmasız söylemlerin üretildiği ve hakkında çok fazla bilgi sahibi olunmadan, bilimsel bilgiden uzak değerlendirildiği de görülmektedir. Böylece, toplumun sosyoloji algısı genelde sınırlandırılmış düşüncelerin etkisinde kalabilmektedir.

Sosyoloji çoğu insan için, herkesin bildiği toplumsal yaşama ilişkin anlamsız ve sıradan bir alan olarak anlaşılmasına karşın, toplumsal olaylardaki nedensellik ilişkisini irdeleyen çok farklı kuramsal yaklaşımlarla sıra dışı bir alan olmayı başarmıştır. Bu nedenle, sosyolojinin gelişimini ve üstlendiği sorumlulukları anlamak üzere öncelikle alana ilişkin sosyologlar haritasından (Coiffier vd., 1990: 12) yola çıkarak kısa bir hatırlatma yapmanın yararlı olacağını düşünüyoruz.

Sosyolojiye, hiç zorlanmadan, öncül yapı taşlarını oluşturan Niccolò Machiavelli, Montesquieu Baronu Charles-Louis de Secondat ve Jean-Jacques Rousseau gibi üç yazarın alana bıraktıkları izler üzerinden bakabiliriz.¹ Bu yazarların yaşadıkları dönemler ve yapıtları incelendiğinde, Floransalı düşünür Machiavelli'nin ilk modern tarih, politika biliminin kurucusu olduğunu; Fransız filozof Montesquieu'nün topluma en uygun yönetim şeklini ve kanunları saptayarak, kuvvetler ayrılığı esasını ortaya attığını ve iklim kuramıyla alana antropolojik açılım sağladığını; Cenevreli filozof Rousseau'nun ise Fransız Devriminde ve toplumun sosyal yapısında, eğitim sisteminde ne denli etkin olduğunu fark edebiliyoruz.

¹ Bu seçim kullanılacak referanslara göre kuşkusuz değişkenlik gösterebilir.

Sosyolojiye, hiç zorlanmadan,

ÖNCÜL

yapı taşlarını oluşturan Niccolò Machiavelli, Montesquieu Baronu Charles-Louis de Secondat ve Jean-Jacques Rousseau gibi üç yazarın alana bıraktıkları izler üzerinden bakabiliriz.

Sosyoloji adının ilk kez Auguste Comte tarafından öne sürülmesiyle, alanın yöntemsel anlamdaki öncüleri de sıralanabilir. Burada, sosyolojiye doğa bilimlerinin bir uzantısı olarak (Adolphe Quételet, Auguste Comte, Herbert Spencer), ekonomik eleştiri açısından (Karl Marx) ve sosyal reformizm üzerinden (Frédéric Le Play) bakıldığında, çok farklı yaklaşımların kaynaşmasından söz edildiğine tanık oluyoruz. Belçikalı bir gökbilimci, matematikçi, istatistikçi ve sosyolog olan Quételet, Brüksel Gözlemevini kuran, yöneten ve sosyal bilimlere istatistiksel yöntemler sunan bir bilim insanıdır. Fransız sosyolog, matematikçi ve filozof Comte pozitivistin kurucusudur. İngiliz filozof ve sosyolog Spencer ise sosyal darwinizmi kuram olarak ilk

geliştiren Charles Darwin'in çağdaşı olarak tanınmaktadır. Fransız siyasi düşünür ve tarihçi Alexis de Tocqueville ile demokrasi kavramı çerçevesinde politik düşüncenin ağır basmasına karşın, sosyolojik analizlerin derinleştiğine de tanık olunmaktadır. Fransız maden mühendisi, sosyolog ve ekonomist Le Play işçi aileleri üzerine ilk kez monografik incelemeler yapmış önemli bir sosyal bilimcidir. Alman filozof, politik ekonomist, bilimsel sosyalizmin kurucusu Marx, tarih, sosyoloji, iktisat ve siyaset üzerine teorileriyle tanınmaktadır.

Sosyoloji alanının kurucuları arasında ise, Vilfredo Pareto, Max Weber ve Émile Durkheim isimleri sıralanmaktadır. İtalyan matematikçi ve ekonomist Pareto, ülkesindeki gelir dağılımının eşitsizliğini göstermek üzere Pareto prensibi olarak bilinen kuralı keşfetmiştir. Alman düşünür, sosyolog ve ekonomi politika uzmanı Weber, siyaset sosyolojisi, eğitim sosyolojisi, din sosyolojisi, hukuk sosyolojisi ve müzik sosyolojisi gibi çok farklı alanlarda yaptığı araştırmalarla sosyolojiyi kuramsal olgunluğa taşımıştır. Fransız sosyolog Durkheim ise, "toplumsal olay ve olgular 'şeyler' olarak ele alınmalıdır" (Durkheim, 1987: 15) düşüncesini savunarak, intihar (Durkheim, 2013) olgusuna yoğunlaşmış ve *L'Année Sociologique* isimli yayını gerçekleştirmiştir. Ayrıca, Durkheim Bordeaux Üniversitesi'nde (1887) sosyoloji ve pedagoji dersleri vererek sosyolojinin bir bilim dalı olmasında önemli rol oynamıştır.

Görüldüğü üzere, sosyoloji denildiğinde, tarih, fizik, biyoloji ve matematik gibi farklı disiplinlerin birlikte hareket ettiğine ve disiplinler-arası/-ötesi dinamik yapıların, farklı coğrafyalara ait bilim insanlarının izlerine tanık olmaktadır. Böylece sosyal bilimlerle doğa bilimleri ya da pozitif bilimler ilişkiselliğinden söz edebiliriz. Bu da bize

Sosyoloji alanının birbiriyle ilişkisel katmanlarından yola çıkarak **çeviri pratiğini de toplumsal bir olgu olarak inceleyebiliriz.**

toplumsal hareketliliklerin dinamik özelliklerini doğrular niteliktedir. Kısacası, sosyoloji, sosyal, siyasal ve kültürel politikaların üretimine bilimsel katkı sunan, gelecekteki toplumsal yaşamı öngörmeye çalışan, sorgulamayı ve çözüm bulmayı önceleyen, hareketli ve kolektif eyleme dönük bir sosyal bilim dalıdır.

Sosyoloji alanının birbiriyle ilişkisel katmanlarından yola çıkarak çeviri pratiğini de toplumsal bir olgu olarak inceleyebiliriz. İki alanın kesiştiği noktaları, benzeşik özellikleri Flaman Rönesans ressamı Pieter Brueghel'in Babil Kulesi tablosuna yakından bakarak okuyabiliriz. Tabloya, arka plan hikâyesiyle eşsüremlili baktığımızda, öncelikle kuleyi ve işçileri görmekteyiz; ancak tabloya yaklaştıkça daha çok ayrıntı olduğunu fark edebiliyoruz. (Bkz. Khan Academy (video) 24 Nisan 2005) Bu alıştırmaı layıkıyla gerçekleştirdikten sonra, çeviri pratiğinin ne denli sosyal bir eylem, çevirmenin sosyal bir eyleyen ve çeviri sürecinin ise dâhil olan tüm eyleyenler ilişkiselliğinde ne denli dinamik olduğuna, bir tür inşa sürecinde bir yapıya ya da bir şantiyeye dönüştüğüne tanık olabiliyoruz.

Şimdi, sosyoloji ve çeviri pratiği ilişkisel yapılarını diyalektik ya da iç/dış sosyolojiler hareketliliği kapsamında mercek altına alacağız.

SOSYOLOJİ VE ÇEVİRİ PRATİĞİ= İLİŞKİSEL YAPILAR

Sosyoloji alanının inşa sürecinde farklı düzlemlerde gözlemlediğimiz ilişkisel yapılanmaları, çeviri pratiği ve ağının gelişmesinde de görmek olanaklıdır. Bu kesişmenin özellikle her iki alanın seçim/karar aşamalarında farkına varılmaktadır. Sosyolojide kişinin problemini çözdüğü karar aşaması bireysel bir eylem olmasına karşın, kararlar genellikle kolektif bir bağlamda alınmaktadır. Bu da sosyal bilimlere çoklu-öneriler ortamına taşır ve bu çoklu-aktörler/eyleyenler², çoklu-eleştireler, çoklu-kesitler anlamına gelmektedir. Çeviri alanında da, çeviri ürün birçok değerlendirme/seçim/karar aşamalarından geçerek ereğe kültüre taşınır. Yayınevinin seçeceği yapıt, çevirmen, çevirmenin çeviri sürecinde alacağı kararlar ise çeviri eylemini çoklu-öneriler ortamına taşır ve artık söz konusu olan çoklu-eyleyenler, çoklu-kararlardır (Demirel Bogenç, 2013: 37).

Çeviribilim alanının tanınmış isimlerinden Yves Gambier, çeviri kuramlarının temel kavramlarının sosyoloji ve diğer bilim dallarından gelmesini; çeviribilimin norm, uzlaş, kural, yasa, iktidar, patronaj gibi bazı kavramlarının temelini çeviribilimden değil sosyoloji, hatta hukuk, sosyal psikolojiden aldığını belirterek açıklamaktadır. Böylece, çeviribilim “çoğul disiplinlerarası” olarak tanımlanmaktadır (Gambier, 2006: 34.) Çeviri alanında artık sosyolojik bir

² Aktör, eyleyen ve eyleyici aynı anlamda kullanılmaktadır.

dönemecin vurgusu yapılmaktadır. Diğer bir deyişle, insan ve toplum ilişkilerinin, sosyal davranış ve toplumsal kurumların işleyişini inceleyen sosyoloji bilim dalı, çeviri ürünlerin koşullarını, dolaşımlarını etkileyen etmenlere açıklık getirerek ve çözüm önerileriyle çeviri alanında kalite anlamında sürdürülebilir iyileşme başlatabilmektedir.

Burada, çeviri ürünün sosyalleşme sürecini tüm eyleyenleriyle birlikte tanımlamaya yönelik yöntemsel yaklaşım ve saha çözümlemelerini irdeleyeceğiz.

Sosyolojide kişinin problemini çözdüğü karar aşaması bireysel bir eylem olmasına karşın, kararlar genellikle kolektif bir bağlamda alınmaktadır. **Bu da sosyal bilimleri çoklu-öneriler ortamına taşır ve bu çoklu-aktörler/ eyleyenler, çoklu-eleştiriler, çoklu-kesitler anlamına gelmektedir.**

ÇEVİRİDE SOSYOLOJİK DÖNEMEÇ= ÇEVİRİ SOSYOLOJİSİ

Çeviribilim alanı, 70'lerde dilbilim, daha sonra 90'larda kültür eksenli dönüşüm (Snell-Hornby, 1990: 84) ve kuramsal çalışmalar odağında gelişen yeni araştırma alanlarıyla yüksek bir tanınırlık kazanmıştır. Bugün ise, iletişimsel çeviriden söz ediyoruz; bir iletişim ürünü olarak, örneğin diploması ve siyaset, ekonomi ve ticaretle ilgili çeşitli sektörlerde, bilim ve teknik iş birliğiyle gelişen yeni oluşumlarla çeviri pratiğinin çok farklı alanlara girmiş olduğunu görüyoruz. Çevirmenin etkinlikleri de çeşitlenmiş ve siyasetçilerin, sanayicilerin ve bilim insanlarının vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

21. yüzyılın gözde meslekleri arasına girmeyi başaran çevirmenlik, dilsel ve kültürlerarası iletişim, enformasyon/dokümantasyon/belge yönetimi, terminoloji ve teknoloji alanlarında farklı becerilere dayanan arabuluculuk/medyatör rolü üstlenerek irtibat ve toplum çevirmenliklerini daha görünür kılmıştır. Çevirinin küresel dünyadaki sorumluluğu, yapılan çevirinin kalitesi ve arabulucu/medyatör çevirmenin görev tanımları artık sosyal bir anlayışla toplumsal gereksinimlerin odağında açıklanabilmektedir.

Çevirmenin etkinlikleri de çeşitlenmiş ve siyasetçilerin, sanayicilerin ve bilim insanlarının vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

BOURDIEU SOSYOLOJİSİ KAVRAMLARIYLA TOPLUMSALIN HAREKETİ

Özgün metinle çevirisi arasındaki ilişki toplumsal sorunsallar üzerinden, çeviri ürünlerin özellikleri, kurumlar ve sürece katılan eyleyenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeviri sosyolojisi yaklaşımı özellikle çağdaş Fransız sosyolojisinin önemli sosyologlarından Pierre Bourdieu'nün alan, habitus, sermaye (öz)düşünümsel, ilişkisel, illusio, doxa... kavramlarını temel alarak, çeviri çalışmalarına yeni bir soluk getirmiştir. Bourdieu sosyolojisine göre, alanı tanımlamak ilişkisel bakmakla olabilir. Her türlü popüler ya da seçkin kültürel ürün, o ürünle ilgili beğenilerin üretilme koşullarıyla birlikte düşünmek gerekmektedir. "Sosyoloji bir mücadele sporudur" (Carles, 2001) adlı belgesel Bourdieu'yü içeriden tanımak, yöntemsel yaklaşımının hayattaki karşılığını ve her alanın yapısındaki özgün dinamik hareketleri anlamak için çok değerli bir kaynaktır. Toplum denildiğinde, sadece bireyler değil, ama bireylerin içinde bulundukları ilişkilerin tümü anlaşılmaktadır. Böylece, toplumun bir arada bulunduğu tek bir alan değil, kültür, siyaset gibi farklı alanlar da söz konusudur. Her bir alan da, toplumsal koşulları kendine göre yansıtan, kendine göre değerleri olan birer ilişkiler ağıdır. Bourdieu'nün habitus kavramı ise, bireylerin eğilim ve seçimleri, içinde yer aldıkları toplumsal alanın belirli koşul ve elverişliliğine göre biçimlenir. Bu kavram, bireyin toplumsal olarak inşa edildiğini anımsatır. Bireyin toplumsal inşası ve sonuçta edindiği toplumsal konum, Bourdieu'nün sembolik sermaye olarak kavramsallaştırdığı, sınıfsal kökenden eğitime, kültürel beğeniden yetişme tarzına dek birçok şeyi içerir. Toplumsal alan içinde farklılaşmış habituslar vardır ve bunlar farklılaştırıcı etkilere sahiptir.

Çeviri sosyolojisi alanını çalışmalarıyla yapılandıran/ yapılanan diğer referanslara baktığımızda; Bourdieu'nün kavramlarıyla yola çıkan Daniel Simeoni, çeviriye toplumsal bir pratik olarak yine Bourdieu'nün Pratik Eylem kuramı açısından bakan Jean-Marc Gouanvic, çeviriye sosyal bir uygulama ve takım çevirisi olarak çevirmen-işveren ve kurumsal çok dilli metin üretme, çevirmen ağları ekseninde değerlendiren Andrew Chesterman ve politik, ekonomik, kültürel kısıtlar, kültürel üretim ve dolaşım uzamında araçların konumu üzerinden çalışmalarını yapan, Bourdieu'nün de doktora öğrencisi olan Gisèle Sapiro'yu sıralayabiliriz. (Demirel Bogenç, 2013: 47) Küreselleşme ile artık metinlerin dolaşımı artmıştır. Bir ürün olarak çevirinin sosyolojisi ele alındığında, bir metin, yazıldığı ve çevrildiği dönemden bağımsız ele alınamaz. Çeviriyi kimin yaptığı, çevirinin hangi koşullar altında yapıldığı önemlidir. Çeviri sürecinde çevirinin yapılma amacı ve belli bir çıkar olup olmadığı sorgulanmalıdır. “Çeviri ürünün tüm boyutlarıyla, toplumsal hareketliliklerle ne kadar dinamik bir ürün haline geldiğini ve küreselleşmeyle merkez/çevre ilişkisi arasında ne kadar anlamlı bir ilişkiselliğin kurulduğunu görüyoruz” (Demirel Bogenç, 2013: 45).

Dünyada ve Türkiye’de yürütülen yüksek lisans ve doktora programlarında³ yapılan dersler/tez çalışmalarıyla ve hatta Lisans seviyesinde açılmış olan dersler kapsamında, Çeviri sosyolojisi alanının yoğun ilgi görerek, toplumsal farkındalığın yükseldiğine ve sosyal içerikli sorunsalların tez konuları olarak seçildiğine tanık olunmaktadır. Söz konusu yöntemsel yaklaşım, 2000’li yıllardan itibaren akademik dünyada uluslararası ve ulusal alanda yeni

³ Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fransızca Mütercim Tercümanlık Yüksek Lisans ve Diller ve Kültürlerarası Çeviribilim Doktora Programları.

2000’li yıllardan itibaren akademik dünyada uluslararası ve ulusal alanda yeni toplumsal hareketlerle birlikte **çeviri alanında gelişen, değişen çevrimiçi/çevrimdışı yeni çeviri hareketlerine de çözüm olacaktır.**

toplumsal hareketlerle birlikte çeviri alanında gelişen, değişen çevrimiçi/çevrimdışı yeni çeviri hareketlerine de çözüm olacaktır.

Burada, söz konusu yaklaşıma yönelik farklı çözümlemeler (etnografik, netnografik, çok disiplinli, nitel ve karma yöntemler için profesyonel veri analizi yazılımı, vb.) ile saha çalışmalarının önemini vurgulamak gerekliliğini duymaktayız. Çeviri alanına yaklaşırsak, örneğin çeviri bürolarında proje yönetimi ve takım çalışmalarıyla birden fazla eyleyen (çevirmen, proje yöneticisi, editör, redaktör, büro/yayınevi sahibi, müşteri vb.) çalışmaktadır. Teknoloji becerilerinin gittikçe önem kazandığı ve bilgi aktarımının arttığı 21. yüzyılda, çevirmenler, görev tanımları gereğince ilişkisel çalışma becerilerini geliştirerek, sosyal faktörler odağında farklı çeviri türlerine göre yazılan ulusal yeterliliklere (MYK/ Mesleki Yeterlilik Kurumu) gereksinim duymaktadırlar. Ancak böylece görev dağılım çizelgesinin nesnel güvenilirlik ölçütleri çerçevesinde düzenlenmesi ve farklı sorumluluk düzlemlerinde sağduyulu ve meslek etiği kapsamında kalıcı davranışlar sergilenmesi olanaklıdır.

Toplumsal koşulların önemi konusunda farkındalık geliştikçe, çeviri alanında da tüm katılımcılarda, kurum ve kuruluşlarda sosyal bilincin yükselmesini sağlayacaktır.

Görüldüğü gibi, toplumların gelişen dünyaya başarılı olarak uyum sağlamaları için kimi becerilere sahip olmaları ya da toplumun gereksinimlerine yanıt verebilmek üzere, bu becerilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Bilim ve teknoloji dünyasının hızla gelişmesiyle, iş, sosyal ve günlük hayatlarımıza yukarıda da belirttiğimiz gibi, sayısız teknolojik yenilik girmiştir. Bugün; yapay zekâ teknolojisi hayatımıza dokunarak en çok konuşulan ve tartışılan konu olmayı başarmıştır. İstihbarat ve analiz, bilgi yönetimi, görüntü tanıma, güvenli haberleşme gibi pek çok alanda yapay zekâ teknolojileri rol oynamaktadır. Teknoloji

YAPAY ZEKA

Bugün; yapay zekâ teknolojisi hayatımıza dokunarak en çok konuşulan ve tartışılan konu olmayı başarmıştır. **İstihbarat ve analiz, bilgi yönetimi, görüntü tanıma, güvenli haberleşme gibi pek çok alanda yapay zekâ teknolojileri rol oynamaktadır.**

destekli çeviri ortamlarında da görsel, işitsel, dokunsal yollarla yeni çeviri araçları geliştirilmektedir. Örneğin; yaratıcılık, eleştirel düşünme ve problem çözme, iletişim ve iş birliği, bilgi okuryazarlığı, yeni medya okuryazarlığı, veri okuryazarlığı, göç okuryazarlığı, esneklik ve uyum, girişimcilik, sosyal ve kültürlerarası beceriler, üretkenlik ve sorumluluk, liderlik, vb. kavramlar, artık çeviri alanının da ortak kullanımına girmiştir. Bu becerilerin sürekli güncellenen, geliştirilen yenilikler, kavramlar, donanımlar kapsamında gözden geçirilmeleri gerekmektedir.

Çeviri çalışmalarında sosyolojik dönemeçle birlikte, deneyim ve uygulama, sonuçları paylaşma, iş birliği ile hareket etme, farklı ya da benzer alanlarla birlikte üretme farkındalığı, ürüne yaklaşma/uzaklaşma becerisi ya da mesafe alma yetisi gelişmektedir. Böylece, çevirmenin öğrenme sorumluluğu da kalıcı bir davranışa dönüşebilir. Çeviri projesi çalışmalarında proje yönetici/teknoloji uzmanı iş birliği ve bu iş birliğinin planlanmış olması

kaçınılmazdır. Yenilenen, yeni çıkan teknolojilerin, Bilgisayar Destekli Çeviri (BDÇ/CAT Tool) araçlarının güncellenerek çevirmen adaylarının hizmetine sunulmalıdır. Çevirmenin toplumsal farkındalığı ve deneyimi arttıkça, yeniliklere, yeni teknolojilere ve becerilere uyum sağlaması daha kolaylaşacak ve Bourdieu'nün de altını çizdiği gibi toplumdaki ekonomik çıkar ilişkilerine (illusio) karşın, çeviri sektöründe yetileri/isteği çerçevesinde çok yönlü aktif bir konum elde edebilecektir.

Bu arada, çeviri alanının da içinde olduğu toplumsal değişimlerin çok hızlı ve olayların çok boyutlu olduğu günümüz dünyasında sorunların anlaşılması/irdelenmesi/çözümlemesi için göç, kutuplaşma, kültürel yozlaşma, cahillik, toplumsal güvensizlik gibi modern sorunlara basmakalıp olmayan, yaratıcı çözümlerin geliştirilmesi ancak sosyolojinin bilimsel katkı ve duyarlılığı ile olanaklıdır. Öte yandan bu duyarlılıkla, iletişim ve ulaşım teknolojilerinin giderek sınırları kaldırma eğiliminde olduğu dünyamızda, disiplinlerarası/-ötesi bütüncül bir bakış açısı esas alınarak, hedef kitlenin toplumsal olayları anlama, yorumlama, sorgulama ve çözüm üretme becerileri geliştirilerek yeniden düzenlenecektir.

Özetle, çeviride sosyolojik dönemeçle birlikte çevirinin toplumsal bir hareket olarak alımlanması ve algılanması, çeviri(nin) sosyolojisi yaklaşımı, çevirinin disiplinlerarası/-ötesi doğasının bir yansıması olarak karşımıza çıkarır. Bu yaklaşımla çeviride yaşanan sosyolojik dönemeçle birlikte çevirmen;

- Etrafında olup bitenin farkında olmalıdır: Gündem, toplumsal koşullar, ilişkiler vb. çevirmenin kadrainda olmalıdır.
- Alandaki konumunun farkında olmalıdır: “Bir çatışma ve rekabet mekânıdır, bu bir savaş alanı analogisidir” (Bourdieu ve Wacquant, 2003, 26) şeklinde tanımlanan alanda çevirmen, rekabet koşullarına ayak uydurabilmelidir.
- Sosyal/kültürel bagajını olabildiğince dolu tutmalıdır: Ekonomik, sosyal ve kültürel sermayesinin yanında önsöz, ödül, diploma, sertifika gibi simgesel sermayesini de güçlü tutacak kozları elinde bulundurmaya özen göstermelidir.
- Habitusuyla birlikte bir çevirmen kimliğine büründüğünü unutmamalıdır: Habitus, çevirmenin yaşadığı ortam, kültürel bilgi ve birikimi, sosyal çevresi, ekonomik gücü, ideolojik bakış açısı gibi özellikleri çeviri edimini, metin seçimini, sürecini, süreçte ve sonrasında aldığı kararları etkiler ve bu kararlardan etkilenir.
- İllusio'sunu korumalı ve mücadelesinde stratejik davranmalıdır: Örneğin, maddi olarak çıkar sağlayıp aynı zamanda kendisine saygınlık kazandıracak ve simgesel sermayesine katkı sağlayacak yayınevini seçmek çevirmenin elinde olabilir.
- Acil durum planı her zaman hazır bulunmalıdır: İçinde bulunduğu dinamiklerin hareketlerine karşı elinde mutlaka B, C, D planları olmalıdır. Örneğin, editörün/ yayınevinin gündemde olmayan bir isteği ya da müdahalesi, ani gelişen bir aksaklık ya da değişiklik vb. Çünkü dinamikler çevirmen, çeviri ürün ve üretim süreci ilişkiseliliği içinde hareketli mekanizmalardır.

Görüldüğü üzere, toplumsal alandaki hızlı değişim, ekonomik alandaki devasa dönüşümler, üretim koşullarının değişmesi ve çeşitlenmesi gibi gelişmeler, sosyolojinin bilimsel alanının genişlemesini ve topluma dair terminolojinin, sahanın sesiyle yenilenerek dinamik yaklaşımlara açılacaktır. Ürün olarak çeviri(nin) sosyolojisi söz konusu olduğunda, bir metin yazıldığı ve çevrildiği dönemden bağımsız ele alınamaz ve şu sorular yapılacak saha çalışmasına yol gösterecektir.

- Çeviriyi kim, ne şartlar altında yaptı?
- Çevirinin yapılma amacı/çıkarı nedir?

Çevirmenin sosyolojisi denildiğinde kuşkusuz çevirmenin habitusu söz konusudur ve ilgili konular şöyledir:

- Çevirmen öncelikle sosyal bir varlıktır ve çeviri sürecine kendi geçmişini, alışkanlıklarını, kültür birikimini, sosyal çevresini taşır.
- Bir kurumda çalışıyorsa oranın habitusuna ayak uydurması beklenir.
- Çevirmenin çalışma şartları ve kazancı nasıldır, eğitim düzeyi nedir?
- Yaşadığı ülkenin, çevresinin çevirmene bakış açısı nasıldır?

Tüm bunlar çevirmende iyi ya da kötü yönde bir oto-kontrol mekanizması oluşmasına katkıda bulunur.

Çeviri sürecinin sosyolojisi söz konusu olduğunda çok farklı dinamikler, eyleyenler aktif konuma taşınmaktadır.

- Uluslararası kalite standartlarının önemi
- Çeviri piyasası ve eyleyenleri, koşullara göre değişkenlik gösteren çeviri gereksinimleri (örneğin, göç, salgın, çok dilli ortamlar)
- Çeviri politikaları ve çevirmenin ya da yayınevinin konumu
- Müşteri memnuniyeti, çevirmeni ve ilgili çeviri kurum/kuruluşunu etkiler. Çeviri müşteriye ulaştıktan sonra da çeviri süreci devam etmektedir.
- Çeviri teknolojilerinin formasyonu güncellenerek etkin kılınmalıdır.

Sosyolojik düşünebilme becerisi toplumsal etkilerden bağımsız kalamayarak, bir tür hayal gücüne gereksinim duyar. Gündelik yaşamımızın hemen her alanında baskın olan internet ve Web 2.0 teknolojileri, çeviri alanında ve çevirmenin özel yaşamı/toplumsal alanı üzerinde etkin rol oynayarak, farklı hareketliliklere açılacaktır. Burada sahanın sesini duyabilmekle birlikte aktif konuma taşınabilme olanaklıdır.

Çeviri alanında, toplumsal gereksinimler ve sorunsallar göz önüne alınarak yapılmış ve yapılmakta olan bilimsel çalışmalar, yüksek lisans/doktora tez konuları sahanın sesi ve aktörleri/eyleyenleri konusunda daha bilgi verici olacaktır.

WWW

ALANLARDA SAHANIN SESİ VE AKTÖRLER

Türkiye’de video oyun çevirileri ve yerelleştirme süreci; Türkiye’de kurumsal çeviri alanında kısıtlar/güç ilişkileri; Engelli çevirmenlerin mesleki alandaki konumları; Antroposen çağında cehaletin yeniden yazımı ve çevirmenin rolü; Suriyeli mülteciler ve toplum çevirmenliği; Bir çeviri bölgesi olarak Yeldeğirmeni mahallesi; Türkiye’de futbol alanında farklı eyleyiciler: çeviri ve çevirmenin rolü; Yeni toplumsallıklar etrafında yükselen çeviri pratikleri; Toplumsal boyutta terimbilim çalışmaları... Çeviri sosyolojisi yöntemsel yaklaşımı odağında gerçekleşen ve halen sürmekte olan toplumsal içerikli bu konular saha çalışmalarıyla toplumsal hareketliliklerin izini sürerek bilimsel arşiv çalışmalarına dönüşmektedir.

Bu çalışma örneklerinden, kurumsal çeviri, engelli çevirmenler ve salgın konularıyla ilgili değerlendirmeler şöyledir:

Çeviri sosyolojisi yöntemsel yaklaşımı odağında gerçekleşen ve hâlen sürmekte olan toplumsal içerikli bu konular **saha çalışmalarıyla toplumsal hareketliliklerin izini sürerek bilimsel arşiv çalışmalarına dönüşmektedir.**

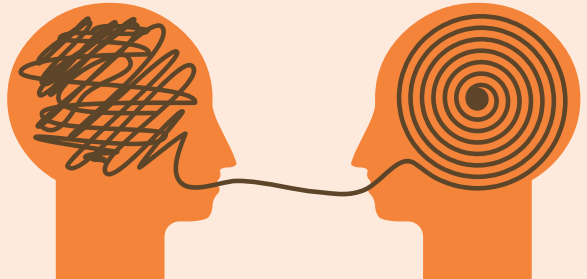
- **Kurumsal çeviri alanı,** (Seçkin; Demirel, 2019) farklı aktörlerin/eyleyenlerin alana dâhil olmasıyla çeviri sürecini ve koşullarını etkilemektedir. Çeviri sürecinde kurum tarafından öngörülemediği problemlerle karşılaşıldığında çevirmen inisiyatif olarak kendi kararlarını vermektedir. Burada, çevirmeni rasyonel kararlar almaya iten zorluklar/ kısıtlar sosyolojik açıdan analiz edildiğinde, çevirmenin çeviri sürecinde karşılaştığı kısıtların en aza indirgenmesi sağlanacaktır. Kurumsal alan kontrollü bir eylemle çevirmeni kısıtladığı için, bu husus incelenmesi gereken kavramlar arasındadır. Kurumların çeviriyi standartlaştırmak için kullandıkları biçim kılavuzları, terminoloji sözlükleri ve çeviri araçları gibi yöntemlerin dışında çevirmenlerin de seçimlerinde öz denetim yaparak kendilerini kısıtladıkları bilinmektedir. Daha basit bir ifadeyle, kurumun çeviriyi yapma amacının farkında olan çevirmen sorun yaratabilecek her türlü söylemden kaçınmaktadır. Burada, sosyolojik bir analiz, çevirmenin ne tür durumlarda öz denetime başvurduğu konusunda değerlendirmeler yapmaya olanak sağlar.

Kurumsal alanda sürdürülen çeviri faaliyetleri konusunda belli bir önyargı bulunmaktadır. Bu önyargı, kurumsal çeviri faaliyetinin teknik çeviri olmasından dolayı zahmetsiz, hatta kolay bir iş olduğudur. Ancak hem çevirisi yapılan belgelerin oldukça önemli olması hem de terminolojik açıdan zorluk teşkil eden sıra dışı belgelerin varlığı çevirmeni gerilime sokmaktadır. Bu önyargının yol açtığı ilk sonuç çevirmenin motivasyona ihtiyaç duyduğunun unutulmasıdır. Kurumsal alan

çevirmenleri de tıpkı diğer alanlarda çalışan çevirmenler gibi motive olmaya gereksinimin duyar. Çevirmenlerin motive olmasını sağlayacak etkenlerin belirlenmesi ve ölçülmesi ancak sosyolojik bir araştırmayla mümkün olmaktadır. Bu önyargının yol açtığı ikinci bir sonuç kurumlarda “çevirmenlik işinin hafife alınmasıdır”. Bir dizi soruna sebep olan bu bakış açısının değiştirilebilmesi de yine sosyolojik bir bakışla mümkündür. Çünkü çoğu zaman kurumsal zincirin üst kısmında konumlanan eyleyiciler geliştirdikleri bu bakış açısının farkında değildir. Çevirmen de hiyerarşi kaynaklı baskı unsuruyla sorunlarını dile getirmekten kaçındığı için mesele çözümsüz kalmakta, hatta bilinmemektedir. Bu önyargının bir diğer sonucu ise çevirmenlerde yarattığı “değersizlik” hissidir. Yaptıkları işin kurumsal alanda hak ettiği değeri görmediğini düşünen çevirmenler kendilerini bir robot/sekreter gibi görmektedir. Çevirmenin geliştirdiği bu his kuruma “aidiyet” duygusuna da zarar vermektedir. Tüm bu analizleri farklı bakış açılarıyla değerlendirmek ise ancak sosyolojinin sunduğu araçlarla mümkün olmaktadır. Çevirmenlerin yaşadığı bu sorunlar gerek yüz yüze görüşmelerle gerek anketler aracılığıyla tarafsız biçimde ele alınarak belli çözümler geliştirilebilmektedir.

- Sesini uluslararası platformda duyurmayı amaçlayan ulusal bir kurum ise fazla sayıda çevirmen istihdam etmek durumundadır. Hatta bazı kurumlarda bu sayı yüz ve katlarına ulaşmaktadır. Bu tip kurumlarda çeviri zincirinin neredeyse en alt halkasını oluşturan çevirmene ulaşmak hem zaman hem de pratik açıdan oldukça zordur. Bir saha araştırmacısı ise böyle bir analizi sosyolojik yöntemler kullanarak rahatlıkla yapabilir.

- Kurumsal alanda konumlanan çevirmenler metin bazında karşılaştıkları problemleri rahatlıkla çözerken kurumsal kaidelerden kaynaklı sorunları çözmekte zorluk çekmektedir. Hiyerarşi, eyleyicinin uyması gereken temel kaidedir. Kurumsal alanı tanımlayan bu kavram alanın varlığının devam ettirilmesinde hayati olsa da çevirmen açısından güçlükler yaratmaktadır. Sosyolojik bakış açısı kurumsal kaideler içinde sıkışmış çevirmenin kendini korkmadan, özgürce ifade etmesi için değerli bir araçtır. Sosyolojik çalışmalarda göze çarpan bir diğer nokta “alan analizidir”. Alanın tüm eyleyenleri, aralarındaki konumsal ilişkiler, güç ilişkileri ve alanda konumlanan eyleyicilerin eğilimleri (habitus) tüm ayrıntılarıyla ortaya konmaktadır. Alana girecek olan eyleyicilerin sahip olması gereken nitelikler, alandan elde edeceği çıkarlar, sermaye türleri bilinir hale gelmektedir. Bu bilgiler ışığında eyleyiciler alanın içinde yer alan ilişkiler ağını ve alanın dinamiklerini anlayabilecektir. Alana girmeye aday olan çevirmenler de bu sayede gerekli niteliklere sahip olmaya çalışabilecektir.

Kurumsal alan aynı zamanda “uzlaş” alanıdır. Kurumlar ortak değerler, ortak amaçlar, ortak bakış açılarıyla tek bir sesi temsil ederler. Uzlaşmanın sağlanabilmesi ise tüm tarafların birbirini tanıması ve farkındalık geliştirmesiyle mümkün olur. Sosyolojik bakış açısının bu yönde sunduğu en değerli katkı tarafların tüm beklentilerini ve sorunlarını görünür kılmasıdır.

- Çeviri Sosyolojisi odağında “engelli çevirmenleri” konu edinen çalışmada (Taşkın; Demirel Bogenç, 2019) engelli çevirmenlerin mesleki alanda nasıl konum aldıkları ve konumlandırıldıkları sorgulanmıştır. Çalışmada Bourdieucü bir yaklaşımla Engellilik Araştırmaları kapsamındaki kurumsal tartışmalar ile engellilere ilişkin politika üreten kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının uygulamaları ilişkisellik içinde ele alınmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden ortopedik ve görme engelli çevirmen ve çeviribilim öğrencileri ile yapılan yüz yüze görüşmeler fenomenolojik nitel yöntem ile analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonuçlarına göre, engelli çevirmenler hem çeviri eğitimi sırasında öğretim elemanları ve üniversite yönetimleri tarafından, hem de iş hayatında işverenler ve müşteriler tarafından ayrımcılığa uğramaktadırlar.

Okulda ve işyerlerinde karşılarına çıkan fiziki erişilebilirlik sorunlarının yanı sıra mesleğin olmazsa olmazı şeklinde nitelendirilen Bilgisayar Destekli Çeviri Araçlarının da görme engelli çevirmenler için erişilebilir olmaması bu ayrımcılığı derinleştirmektedir. Öte yandan, engelli çevirmenler bu durumla mücadele edebilmek için topluluk oluşturmamakta; meslek birlikleri ve dernekler gibi baskı

gruplarında seslerini yeterince duyuramamaktadırlar.

Çeviri Sosyolojisi yaklaşımıyla yürütölen bu çalışma ile akademi ve sektör paydaşlarının engelli çevirmenlere yönelik farkındalıklarının arttırılması amaçlanmıştır (2019: 252).

- Toplumsal değışimlerin “gizli öznesi” olarak içinde bulunduğumuz salgınlar sürecine yönelik tarafımca **COVID-19 hareketliliği ve değışen algılar** konusu 2019-2020 bahar dönemi doktora dersimde saha çalışması şeklinde taslak bir çalışma olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmalar çoğunlukla endişe, kaygı, ruhsal ve ekonomik çöküntü olarak geri dönüt vermiştir. Salgın hastalıklar, insanlık tarihi boyunca sadece yaşandıkları zaman toplumda büyük bir korku ve paniğe yol açmakla kalmamış, uzun vadede de köklü toplumsal değışimlere yol açmıştır. Tarihçiler bugün salgın hastalıkları birçok toplumsal değışimlerin gizli öznesi olarak görüyorlar.

Çevirmenin, küresel çapta yayınları takip etmesinin ve terimlerin seçimi konusunda **titiz davranmasının öneminin de altı çizilmektedir.**

Söz konusu toplumsal neden ve sonuçlar, bugüne kadar var olan günlük hayatımızda yaptığımız seçimleri sorgulamamıza; hastane, üniversite ve sivil toplum kuruluşları gibi kurumların işleyişini ve devletlerin politik mekanizmalarını yeniden düşünmelerine yol açacaktır. Bu soruların yanıtını verebilmek için öncelikle bu virüsün tam bir antroposen yani insan çağı virüsü olduğunu söyleyebiliriz. Küreselleşmeyle, dünyaya yayılan bu olgu, doğayla ilgili dönüştürücü politikaların daha fazla tartışılmasına neden olmaktadır.

Bu süreçte çeviri pratiğiyle ilgili sahada neler yapılabilir sorusuna verilen yanıtlar, sahada toplumsal kriz durumlarında çeviri ve çevirmene duyulan gereksinimin arttığı yönündedir. Toplumsal hareketlilikler ve buna bağlı olarak çalışma koşullarının değişmesi, çalışma alanlarının iş yerlerinden evlere taşınması ve çevirmenin habitusunun değişmesi de irdelenen konular arasındadır. Çevirmenin, küresel çapta yayınları takip etmesinin ve terimlerin seçimi konusunda titiz davranmasının öneminin de altı çizilmektedir. Ekonomik koşulların yenilenmesi/ iyileştirilmesi/gerilemesi; günümüz koşullarında

sözlü çevirmenlerin çalışma ortamlarının kısmi olarak elektronik ortama taşınması; çeviriler dâhil tüm basılı yayınların elektronik ortama taşınması ve çeviri alanında değişen koşullar, bilgilerin dolaşımı ve kolektif çalışmaya yönelik önemin artması, “çeviri sosyolojisi” açısından vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, çeviriler mutlaka içinde bulundukları toplum koşullarıyla birlikte ele alınırlar, bağımsız düşünülemezler.

SONUÇ

Toplumsal hareketliliklerin, kişi/süre/uzam üçgeni çerçevesinde (Yücel, 2019) değerlendirildiğinde, ne denli hem statik hem dinamik ve öngörülemeyen değişmelere açılacakları görülmektedir. Bu da toplumları hareketlilik stratejileri kapsamında araştırmalar yapmaya ve geliştirmeye yönlendirmektedir.

Çevirmenin kuşkusuz toplumsal hareketliliklerin sürdürülebilir etkisinin olabileceği düşüncesini göz ardı etmemesi gerekmektedir. Bu nedenle, sosyolojinin yöntemsel basamaklarının gündelik pratikler içinde kullanılmasında yarar olabilir. Gözlem yapma yeteneğini geliştiren çevirmen, çevresinde olup bitene daha farklı bakmayı öğrenebilir ve böylece çeviri pratiklerinde bilgi yığınına ayırtırmayı, sınıflandırmayı günlük pratiklerine katabilir. Üreten tüketici çevirmen olarak; çevresine, örneğin ekolojik dönüşüm, doğaya, hayvanlara, içtiği suya, attığı çöpe, toplanan plastiğe, kağıda, vb. her türlü toplumsal değişime, dönüşüme dokunmak ve duyarlı olmak, çeviri alanında disiplinlerarası/-ötesi farklı konumlarda müdahil olma eylemini de beraberinde getirmektedir. Üretim koşullarının iyileşmesi dolaşımdaki çıkar (illusio) anlayışını da frenleyip, iyileşme hareketini

başlatabilir. Böylece, çevirmenin, farklı dinamik ve eyleycilerle baş etme yeteneği gelişerek, çeviri alanındaki amatör/profesyonel/gönüllü/aktivist konumunu, özgün, özgür ve öz-düşünümsel seçimleri belirleyecektir. Çok yönlü aktif bir duruşa sahip olan çevirmen çoklu sorumluluklar da alabilir konuma gelmektedir.

Görüldüğü üzere, Bourdieu'nün ortaya attığı kavramlar sosyal bilimlerin her alanında kullanılabilecek bir çerçeve çizmiştir. Bu kavramların tümü, yaptığı saha araştırmaları sırasında, araştırmanın kendisine dayattığı sosyal olaylara karşı bir duruş olarak ortaya çıkmıştır. Ampirik araştırmadan yoksun kuramın boş, kuramdan yoksun ampirik araştırmanın kör olduğunu söyleyen Bourdieu'nün genelde sosyal bilim, özelde sosyoloji anlayışı özdüşünümsel/özdönüşümsel olarak, kuram/uygulama ilişkiselliği arasında bir süreci düşündürmektedir. Böylece, pratikte karşılaşılan sorunlarla bir yenilenmeden söz edebiliriz. Aynı sürece çeviri hareketlerinde kuram/uygulama ilişkiselliğiyle yapılan/dır/ma olarak tanık olmaktadır.

Çeviride sosyolojik dönemeç, alandaki eyleyenlere bütüncül ve ilişkisel bakmanın yolunu açmaktadır. Burada sosyolojinin demokratik anlayışla çözüm olma yeteneğini de vurgulamakta yarar görüyoruz. Çeviri alanında iyileşme çok yönlü ilişkisellikle bütüncül bakış açısını zorunlu kılmaktadır. Özellikle çeviri eğitimini de kapsayarak alandaki hareketlere bütüncül iyileşme gerçekleştirebilir. Burada, gerçek bilimsellik ve dijital ortam çeviri hareketlerinin önemini de vurgulamak gerekmektedir.

Sahadaki çeviri hareketlerine yönelik her bir sesin ne denli önemli olduğunun farkında olmak ya da farkındalığı artırmak iyileştirici akupunktur görevi

görmektedir. Böylece, alanda MERAK etme duygusu da yükselişe geçebilir. Alanda değişim gösteren çokdillilik ve ekonomik/kültürel sermaye ilişkiselliği etkisinde yapılanan yeni meslekler, çevrimiçi/çevrimdışı ürünler, disiplinlerarası/-ötesi ya da transdisipliner çeviri pratikleri, diller ve kültürlerarası buluşmalar ve dönüşümler görünür olacaktır.

Toplumsal değişim dönüşümler odağında çeviri eğitime alanla ilgili kurum/kuruluşların/çeviri derneklerinin ve yeni medya/veri/göç/toplum okuryazarlıklarının dâhil edilmesi çok önemlidir. Bu hareketin sürdürülebilir ilişkisel olması gerekmektedir. Bu arada çevrimiçi çeviri hareketleriyle bilgi kirliliğine/ideolojik yanlı çeviri hareketlerine karşı bir duruş sergilemek yararlı olacaktır. Burada, hukuki boyutta yapılacak çalışmaların önemli ve hazırlanacak terim çalışmalarının sürdürülebilir olmasında yarar görülmektedir. Çok yönlü pratik arşiv oluşturma gereksiniminin de altını çizmek gerekiyor. Böylece alanda verilen her tür emek, kalıcı davranışlara ve ürünlere dönüşebilir. Çeviri pratikleri ve toplum duyarlılığını geliştirme konusunda sanatın iyileştirici rolünden, dışavurum aracı olarak performanslardan ve sanat atölyelerinin etkinliklerinden yararlanılabilir. Çeviri alanında tüm aktörler/eyleyenler toplumsal farkındalıkla gerçek bilimsellik odağında ilişkisel çalışma koşullarını geliştirebilir, etik/deontolojik değerlere sahip çıkabilir.

Çeviride sosyolojik açılım, alandaki tüm aktörler/eyleyenlerin, ilişkisel, yaratıcı ve inovatif performanslarıyla sürdürülebilecektir.

KAYNAKÇA

- AYHAN, A., DEMİREL BOGENÇ, E. (2018).** Understanding urban intervention as a translational activity. A case of the Yeldeğirmeni neighborhood, *Translation Spaces*, 7(2), 202-218.
- BASSNETT, S., LEFEVERE, A. (1990).** *Translation, History and Culture*, London, Pinter.
- BATUMLU, Z. D., DEMİREL BOGENÇ, E. (2019).** Nazmi Ağıl'ın Canterbury Hikâyeleri Çevirisine Çeviri Sosyolojisi Bağlamında Bir Bakış, *Turkish Studies*, 14(6), 3037-3058.
- BAUDRILLARD, J. (1981).** *Simulacres et Simulation*, Paris, Ed. Galilée.
- BOURDIEU, P. (2016).** Akademik Aklın Eleştirisi Pascalca Düşünme Çabaları, (Çev. Burcu Yalım), İstanbul, Metis Yayınları.
- BOURDIEU, P. (1984).** *Questions de sociologie*, Paris, Les Editions de minuit.
- BOURDIEU, P. (1993).** *The Field of Cultural Production*, Cambridge: Polity Press.
- BOURDIEU, P., WACQUANT, L. (2003).** Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar, (Çev. Nazlı Ökten), İletişim Yayınları, İstanbul.
- BOURDIEU, P., (1995).** Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine, (Çev. Hülya Tufan), Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- BOURDIEU, P., (1997).** Televizyon Üzerine, (Çev. Turhan Ilgaz), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- BOURDIEU, P., (1999).** Sanatın Kuralları: Yazınsal Alanın Oluşumu ve Yapısı, (Çev. N. Kamil Sevil), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- BOURDIEU, P., (2005).** Hukukun Gücü: Yasal Alanın Sosyolojisi Doğru, (Çev. Sibel Demir), Kalan Yayınları, Ankara.
- BOURDIEU, P., (2006).** Karşı Ateşler, (Çev. Halime Yücel), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- CASTELLS, M. (2011).** *Rise of the Network Society: Information Age: Economy Society and Culture v. 1*, California University Press.
- CHESTERMAN, A. (2007).** Bridge concepts in translation sociology, *Benjamins Translation Library*, 74, 171.

CHESTERMAN, A. (2006). Questions in the sociology of translation, Benjamins Translation Library, 68, 9.

COIFFIER, E., CROZET, Y., DEHOX-GRAFMEYER, D., FAURE, F., RENAUD, J.-F. (1990). Sociologie basique, Paris, Editions Nathan.

DEMİREL BOGENÇ, E. (2013). Çeviri Sosyolojisinin İnşası. Bourdieu Çözümleri, İstanbul, Cinius Yayınları.

DEMİREL BOGENÇ, E. (2014). Çevirinin Bourdieu Sosyolojisiyle Yapılanan Yüzü. Çeviri Sosyolojisi, Cogito Pierre Bourdieu, (ed. ÇEĞİN, G., GÖKER, E., ÖKTEN, N.), 76, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 402-416.

DEMİREL BOGENÇ, E. (2018). Un médecin-écrivain francophone en Turquie. Portrait du Dr. Marco-Ovadiya Albukrek, Médecins-écrivains français et francophones, Königshausen & Neumann, 351-364.

DEMİREL BOGENÇ, E., (2012). Essai d'un cadre réflexif bourdieusien pour le bon sens en traduction en Turquie, Synergies Turquie, (5), İstanbul, Revue du GERFLINT, 165-173.

DEMİREL BOGENÇ, E., KURMEL, D. (2020). De la sociolinguistique de la traduction à la sociologie de la traduction, Traduction et linguistique Les sciences du langage et la traductologie, Paris, L'Harmattan, 187-207.

DEMİREL BOGENÇ, E., GÖRGÜLER, Z. (2019). Traduction dans les réseaux sociaux. Nouvelles pratiques traductives en Turquie, Des mots aux actes, no.8, Paris, Classiques Garnier, 271-288.

DEMİREL BOGENÇ, E., GÖRGÜLER, Z. (2018). Yeni Medya Okuryazarlığı Odağında Çeviri Eğitime Yönelik Sosyal Medya Tabanlı Ders İçeriği Örneği, Synergies Turquie, (11), İstanbul, Revue du GERFLINT, 13-28.

DEMİREL BOGENÇ, E., ÖZCAN, L., GÜZELYÜREK ÇELİK, P., ERSÖZ DEMİRDAĞ, H., MARMARA, F. (2018). Enjeux sociaux, politiques et économiques de la circulation des traductions des œuvres de Flaubert en Turquie, Revue Flaubert(17).

DEMİREL BOGENÇ, E., GÖRGÜLER, Z. (2018). Yeni Medya Okuryazarlığı Odağında Çeviri Eğitime Yönelik Sosyal Medya Tabanlı Ders İçeriği Örneği", Synergies Turquie, (11), 13-28.

DEMİREL BOĞENÇ, E., GÖRGÜLER, Z., KURMEL, D. (2018). Traduire la science 'en plein air' ou à l'ère du Web 2.0: Exemples de Turquie (Web 2.0 Temelli 'Açık Bilim' İçeriklerini Çevirmek: Türkiye'den Örnekler), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, (24), 1-16.

DEMİREL BOĞENÇ, E., KURMEL, D., GÖRGÜLER, Z. (2018). Nefretsiz Bir Yaşam Mümkün ! Çeviri Odaklı Yaratıcı Aktivist Taktikler, Frankofoni, Ortak Kitap (32), 83-99.

DEMİREL BOĞENÇ, E., GÖRGÜLER, Z., KURMEL, D. (2017). L'intraduisible à l'ère du Web 2.0 au sein de la communication juridique et médicale (Ağ Temelli Hukuk ve Sağlık İletişiminde Çevrilemezliği Yeniden Düşünmek), Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, (23), 1-22.

DEMİREL BOĞENÇ, E., GÖRGÜLER, Z., KURMEL, D. (2017). Créations, (ré)écritures et (re)traductions transmédiatiques. Exemple d'une série télévisée populaire turque: Kiralık Aşk, Exploring creativity in translation across cultures/Créativité et traduction à travers les cultures, Rome Aracne Editrice, 89-106.

DEMİREL BOĞENÇ, E., GÖRGÜLER, Z. (2017). Çevrimiçi Fan Toplulukları ve Çeviri Eğitiminde Sahadan İlk Sesler, Frankofoni, (30), 303-313.

DEMİREL BOĞENÇ, E., DEMİRTAŞ, K. (2016). Tiyatro, Çeviri ve Estetik, Frankofoni, (28), 173-189.

DEMİREL BOĞENÇ, E., GÖRGÜLER, Z. (2015). Pratique réflexive sur la traduction collaborative en ligne en Turquie. 100 % User-made translation, Revue Parallèles, Université de Genève, 27 (1), 137-148.

DEMİREL BOĞENÇ, E., SÖZEN, O.B. (2014). Büyük Britanya'nın Yüksek Kültür ve Popüler Kültüründe Kadın Söylemi, Gaziantep Üniversitesi İlahiye İİBF Uluslararası E-Dergi, 1(1).

DURKHEIM, E. (1987). Les règles de la méthode sociologique, Paris, Presses universitaires de France, (1ère éd. Paris, 1895).

DURKHEIM, E. (2013). İntihar, (Çev., Z. Zühre İlgelen), Pozitif Yayıncılık.

ESGİN, A., ÇEĞİN, G. (Editörler) (2018). Gündelik Hayat Sosyolojisi: Temalar, Sorunsallar ve Güzergahlar, İstanbul, Phoenix Yayınevi, 474 s.

GAMBIER, Y. (2006). Pour une socio-traduction, Translation Studies at the Interface of Disciplines, Amsterdam, John Benjamins, 29-42.

GAMBIER, Y. (2007). Réseaux de traducteurs/interprètes bénévoles, Meta 52 (4), 658-672.

GOUANVIC, J.-M. (1999). Sociologie de la traduction, Arras, Artois Presses Université.

GOUANVIC, J.-M. (2005). A Bourdieusian Theory of Translation, or the Coincidence of Practical Instances, The Translator, 11(2), 147-166.

GOUANVIC, J.-M. (2007). Pratique sociale de la traduction, Arras, Artois Presses Université.

HEILBRON, J., SAPIRO, G. (2007). Outline for a sociology of translation. Current issues and future prospects. Benjamins Translation Library, 74, 93.

HEILBRON, J. (1999). Towards a Sociology of Translation. Book Translations as a Cultural World-System, European Journal of Social Theory, 2(4), 429-44.

INGHILLERI, M. (2005). The Sociology of Bourdieu and the Construction of the 'Object' in Translation and Interpreting Studies, The Translator, 11(2), 125-145.

KANG, J.-H. (2014). Institutions translated: discourse, identity and power in institutional mediation, Perspectives: Studies in Translatology, 22 (4), 469-478.

KARAGÖZ, S., DEMİREL BOGENÇ, E. (2019). Oyun Yerelleştirmesi Alanında Oyuncu Müdahillliği: Türkiye'de Oyun Yerelleştirme Alanı Örneğinde Netnografik Bir İnceleme, Frankofoni Ortak Kitap (35), 73-84.

KOSKINEN, K. (2000). Institutional Illusions: Translation in the EU Commission, The Translator, 6 (1), 49-65.

KOSKINEN, K. (2011). Institutional Translation. Handbook of Translation Studies. c 2. (ed. Y. GAMBIER, L. VAN DOORSLAER) Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing, 54-60.

KOSKINEN, K. (2014). Institutional Translation: the art of government by translation, Perspectives: Studies in Translatology, 22 (4), 479-492.

KOSKINEN, K. (2014). Translating Institutions: An Ethnographic Study of EU Translation, New York, Routledge.

MEYLAERTS, R. (2008). Translators and (their) Norms, Towards a Sociological Construction of the Individual. Beyond Descriptive Translation Studies Investigations in homage to Gideon Toury, (ed. Anthony Pym, Miriam Shlesinger, Daniel Simeoni), Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 91-101.

MOSSOP, B. (1988). Translating institutions: a missing factor in translation theory, TTR: traduction, terminologie, rédaction, 1(2), 65-71. <http://id.erudit.org/iderudit/037019ar>. [16.09.2017].

MOSSOP, B. (1990). Translating Institutions and "Idiomatic" Translation, Meta, 35(2), 342-355. www.erudit.org. [03.12.2017].

MOSSOP, B. (2014). Motivation and de-motivation in a government translation service: a diary-based approach, Perspectives: Studies in Translatology, 22(4), 581-591.

O'HAGAN, M. (2011). Community Translation: Translation as a social activity and its possible consequences in the advent of Web 2.0 and beyond, Linguistica Antverpiensia New Series Themes in Translation Studies, 10-23.

SAĞLAM, N., DEMİREL BOĞENÇ, E. (2018). Henry MİLLER'in TROPIC OF CAPRICORN Yapıtının Türkçe Çevirileri Üzerinden Müstehcenlik Tartışması, JIA International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art, 3(6), 145-158.

SAPIRO, G. (2008). Normes de traduction et contraintes sociales, Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in homage to Gideon Toury, (ed. PYM A., SHLESINGER, M., SIMEONI, D.), Amsterdam, Benjamins Translation Library, 199-208.

SCHÄFFNER, C. (2007). Politics and Translation, A Companion to Translation Studies, (ed. KUHIWCZAK, P., Karen LITTAU, K.), Clevedon: Multilingual, 134-147.

SCHÄFFNER, C., SABINA TCACIUC, L., TESSEUR, W. (2014). Translation practices in political institutions: A comparison of national, supranational, and non-governmental organisations, Perspectives: Studies in Translatology, 22(4), 493-510.

SEÇKİN, S., DEMİREL BOĞENÇ, E. (2019). Kurumsal Alanın Gerektirdiği Çevirmen Modeli, *Ege Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Ege Social Science*, 2 (2), 109-122.

SLATTERY, M. (2007). Sosyolojide Temel Fikirler, (Çev. Ümit Tatlıcan, Gülhan Demiriz), İstanbul, Sentez Yayıncılık.

SIMEONI, D. (1998). The Pivotal Status of the Translator's Habitus, *Target*, 10(1), 1-39.

TAŞKIN, B., DEMİREL BOĞENÇ, E. (2019). Çeviri Sosyolojisi Işığında Engelli Çevirmenler: Fenomenolojik Yaklaşım ile Görünmeyeni Görünür Kılmak, *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 27, 242-254.

YÜCEL, T., (2019). Anlatı Yerlemleri, (3. Baskı), Yapı Kredi Yayınları.

WACQUANT, L. (2007). Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entellektüel Gelişimi, Ocak ve Zanaat, (Çev. Ümit Tatlıcan), İstanbul, İletişim Yayınları, 61-76.

İNTERNET ALINTISI

KHAN ACADEMY. (2015). <https://tr.khanacademy.org/humanities/renaissance-reformation/northern/antwerp-bruges/v/pieter-bruegel-the-elder-the-tower-of-babel-1563>.

BELGESEL

Carles, P., (Yönetmen) (2001). La sociologie est un sport de combat, Oyuncular: Pierre Bourdieu, José Bové, Pierre Carles, IMDbPro View Production.

İLETİŞİM ve MEDYA

Basın Çevirisi

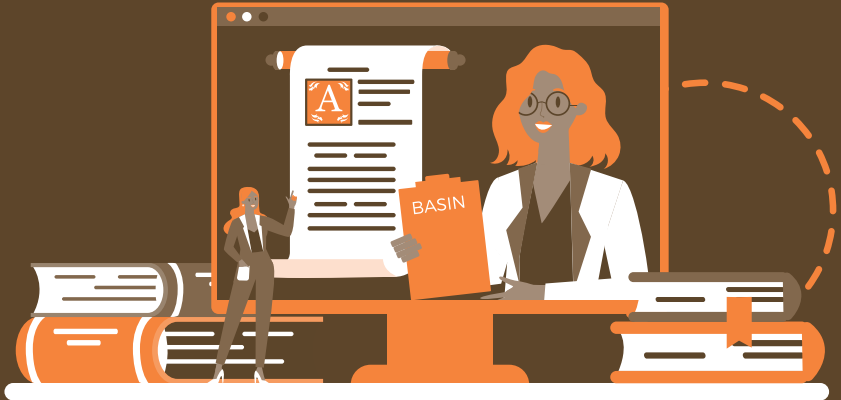
Yazılı medya, görsel medya ve işitsel medyanın egemen olduğu uzun yıllar boyunca gazetenin, derginin, televizyonun ve radyonun kamuoyuna ulaşmak için medya sektöründe yer alan kitle iletişim araçları olarak geniş bir alana hitap ettiğini söylemek mümkündür. İletişim ve medyanın merkezinde basın yer almaktadır. Basın mensupları bir taraftan medya, siyaset, ticaret üçgeni içerisinde bulunurlar ve basın etik kurallarına uygun olarak mesleki kimliklerini oluşturmaya uğraşırlar, diğer taraftan da haberlerini kamuoyuna kendi doğrularına uygun bir biçimde aktarmaya çalışırlar.

Gazete endüstrisinde sosyal medyanın popülerliği bazı önemli değişimlere neden olmuştur. Twitter ve Facebook aracılığıyla tüm güncel haberler hızlı ve rahat bir biçimde yayınlanmaktadır. Gazete endüstrisi de dijital paylaşımlara yönelmiştir. Gazeteler, önceleri paylaştıkları dijital haberlerde kısıtlamalar yapmışlar ve bu kısıtlamaların belirli okurlarının aidiyet duygusu ve ilgisinin azalmasına sebep olmaması adına geçirgen bir yapılanmaya geçmişlerdir. Yayınladıkları bazı dijital haberleri okurlarının kendi Facebook sayfalarında paylaşabilmelerine imkan tanımışlardır.

Basın denilince öne çıkan kavram habercilik olmaktadır. Haber veridir, bilgidir ve içeriğin oluşturucusudur. Bu bakımdan her verinin bilgi olmadığı bilinmeli ve veri okuryazarlığı konusunda duyarlı olunarak kamuoyuna ulaştırılacak verilerin doğruluğundan emin olunmalıdır. Bu açıdan veri okuryazarlığı konusu büyük anlam taşımaktadır. Doğruluğundan emin olunmayan veriler haber olarak sunulmamalı ve araştırma, doğrulama, sinama yapılmadan haber haline getirilmemelidir.

Basın denilince öne çıkan kavram habercilik olmaktadır. Haber veridir, bilgidir ve içeriğin oluşturunusudur. **Bu bakımdan her verinin bilgi olmadığı bilinmeli ve veri okuryazarlığı konusunda duyarlı olunarak kamuoyuna ulaştırılacak verilerin doğruluğundan emin olunmalıdır. Bu açıdan veri okuryazarlığı konusu büyük anlam taşımaktadır.**

Günümüzde yediden yetmişe insanlar bilgi yerine verilerle yetiniyor ve bunları doğru olarak algılıyorlar. Burada en önemli etkense basının ister yazıyla, isterse multimedya araçları aracılığıyla verileri işlemeyen tüketime sunuyor olmasıdır.

Veriler basın merkezlerine doğru yoğun bir biçimde sürekli akmaktadır. Günümüzde ortadan kalkan sınırlar haberlerin her dilde akmasına neden olurlar. Burada ihtiyaç duyulan eleman ise çevirmendir. Acaba kaç tane haber ajansının çevirmen kadrosu bulunmaktadır? Akan haberlerin ne kadarı dilseldir? Görsel, işitsel verilerin çevirisini kimler gerçekleştirmektedir? Lokalizasyon bilen çevirmenlerden kaç tanesi basın dünyasında çalışabilmektedir?

DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR NELERDİR?

Basında önemli unsurlardan biri de haberlerde kullandığımız dildir. Haber dili açık, net, sade, anlaşılır, güncel ve kulağa gelen tınısı bilinir olmalıdır. Ayrıca dildeki yabancı kavramlar düşüncenin saydamlığı açısından zararlı olabilecek anlam bulanıklığı yaratabilmektedir. Bu açıdan basın çevirmenlerine düşen önemli bir görev bulunmaktadır. Çeviri yoluyla kazanılabilecekleri yeni kavram ve sözcükler yaratarak ana dillerine katkıda bulunmalıdırlar. Yabancı terimlerin yerine araştırarak ve yaratıcılıklarını kullanarak yeni terimler türetmeli ve anadillerini zenginleştirmelidirler. Yabancı dilde karşılaştıkları yeni kavramları alıp aynen kullanmak yerine, zorluğu seçip, gösterecekleri çabayla ana dillerine yeni kavramlar önerme ve sözcükler türetme yolunu seçmelidirler.

Başkan'ın dediği gibi yenilikleri kendi dilinde gelişmeleri sözcükler türetmek yoluyla karşılayan toplumda düşünce berraklığı, dolayısıyla zihinsel üretim için olumlu bir zemin gelişirken yabancı bir dildeki sözcükleri kendi dili içinde kullanmayı tercih eden toplumlarda zihinsel üretim açısından sağlıklı bir zemin oluşmaktadır (Başkan, 2006:82, akt. Yolçu&Berzah, 2018).

Araştırmacılar, aşırı enformasyon yüklemesiyle enformasyon obezitesinin farklı olduğunu çünkü ilkinde enformasyon yüklemesi, ikincisindeyse sağlıklı bir enformasyon tüketimi olduğunu kaydetmektedirler. Bu bağlamda dilin doğru kullanılmasıyla kaynak metindeki anlamın sağlıklı bir şekilde aktarılması önem arz etmektedir.

Basında kullanılan kelimelerin, dil hatalarının, enformasyon aktarılırken, doğrudan veya çevirmen aracılığıyla iletilirken ifade eksikliklerinin kontrolden geçmeden yayınlanan haberlerin yarattığı zararları karşılamak mümkün olamayacaktır. Eğitimde her aşamada medya okuryazarlığı dersleri verilmeli, çevirmenlerin de bu alandaki eksiklikleri giderilmelidir. Çevirmenler için uygulanan derslerde yabancıyı yabancı olarak bırakmakla yerlileştirme kavramları açıklanmalı, çok sayıda yapılacak uygulamalı derslerle bu kavramlar içşelleştirilmelidir.

Haber kaynağı mutlaka belirtilmeli, 5N1K (ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden ve kim) kuralı uygulanmadan haber yayınlanmamalıdır. Basın çevirmenliği yapan uzman çevirmenler de özenle “haber ne olduğu konusunu irdelemeli”, “erek kültürde nasıl bir etki yaratacağını” incelemeyen çevirisini teslim etmemelidir. Çevirmen neyi çevireceği konusunu iyice tartmadan çevirisine başlamamalıdır. Haberin nerede yayınlanacağı, nasıl stratejiler seçilmesi gerektiği konusunda en başında iyice düşünülmeli ve belirli stratejik kararları en başından belirlemelidir. Çevirinin yayınlanacağı zaman da ayrı bir önem taşır; çeviri yayınlanacağı dönemin hassasiyetine göre yapılandırılacaktır.

Haberin başlığı, ana spot, haberin içeriği ve ara spotlardan oluşan haber yazma süreci sonucunda ortaya çıkan haber metni, çevrilirken de yazış düzenine paralel gitmeye çalışılmalı, buna göre çeviri yapılmalı ve yazım düzenine dikkat edilmelidir. Haber başlığının ilgiyi çekme özelliği unutulmamalı ancak erek kültürün hassasiyetlerine dikkat edilmelidir. Özellikle yanlış anlamayı körükleyen başlıklar atılmamalı, çeviride kaynağa sadık kalmaya dikkat edilmelidir.

5N1K

Giriş, habercilikte “flash” adı verilen bölümdür ve haberin ana fikrini belirten kısa cümle(ler)den oluşur. Bu bölüm okunmadan başlık çevrilmemelidir. Bu bölüm bir yerde haberin özetidir. Burayı anlamadan başlık çevrilirse anlam kaymaları yaratmak kaçınılmazdır.

Gövde, giriş bölümünün detaylarının anlatıldığı bölümdür. Bu bölüm paragraflardan oluşur. Her paragraf bir fikir içerir. Kısa ve kesin kararlı cümlelerden oluşur. Çevirmen erek kültürün anlamasını esas alarak gövdeyi çevirir ancak çevirisinin her aşamasında kaynak ve erek dil ve kültür karşılaştırması yapmak zorunda olduğunu hiç unutmamalıdır. Çevirmen dilbilgisi ve yazım kuralları açısından da çok hassas olmalıdır.

Her dilin sözdizimi farklıdır, örneğin Türkçede özneleri hayvan veya bitki olan cümlelerin yüklemelerinin genellikle çoğul olduğu unutulmamalıdır. Cümlelerde tarih ve yer sıralanırken sözdizimi önce tarih, sonra yer belirtilecek şekilde olur. Ancak her dilin kendi içinde bu tip ifadelerde önemli farklılıklar vardır. Kelimeler sade, anlaşılır ve bilinen ve sıklıkla kullanılanlar arasından seçilmelidir.

Haber kaynağı mutlaka belirtilmeli **5N1K (ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden ve kim) kuralı uygulanmadan haber yayınlanmamalıdır.**

İmla kuralları her dilde önemlidir. Örneğin, Türkçede saat, tarih ve yer arasına virgöl konulmaz. Rakamlardan sonra kullanılan ay ve gün adları ile belirli bir günü veya ayı ifade eden adlar büyük harfle yazılır. Düz yazıda saat, para tutarı, ölçü ve istatistik verilerine ilişkin sayılarda rakam kullanılır. Kişilerin yaşı rakamla, nesnelerin yaşı yazıyla gösterilir.

Haber dilinde, habere konu olan kişilerin yaptıkları konuşmalardan ya da haberle ilgili belgelerden yapılan alıntılar belirli fiillerle yapılır. Hedef dilde kullanılan bu fiillerin çeşitliliği haberlerin monotonluğunu kırar. Örnekler: Etken aktarma fiilleri; açıkladı, dedi, söyledi, belirtti, diye konuştu, ileri sürdü, vurguladı, şöyle konuştu, anlattı gibi. Edilgen aktarma fiilleri; belirtildi, açıklandı, bildirildi, önerisinde bulunuldu, ileri sürüldü gibi (Suçın, 2014: 38).

Basın çevirilerinde hedef dilin normlarına dikkat edilmesi gerekir. Çalışılan dilin ait olduğu ülkenin coğrafyası, siyasi yapısı hakkında bilgi sahibi olunmalı ve bilgi eksikliği varsa buna yönelik yeterli araştırmalar yapılmalıdır.

Basında önemli yer tutan bir habercilik türü de araştırmacı gazeteciliktir. Araştırmacı gazetecilik, bir olay ya da haberin derinliğini araştırarak bulup çıkartmak ve bu olayları kanıtladıktan sonra kamuya sunmaktır. Bunun yanı sıra bir yerin, bölgenin veya topluluğun özelliklerini tanıtmak amacıyla yapılan söyleşilere de röportaj denilir. Basında ilgiyle izlenen ve dikkatle okunan bir de köşe yazıları vardır. Bu tip metinler her gün yazılır. Her bir metin türü birbirinden farklı olup çevirilerinin özenle yapılması gerekir. Erek kültürü yakından ilgilendirecek haberleri düzenli olarak takip etmek özellikle iletişim

ve medya alanlarında görev yapan çevirmenlerin görevi olmalıdır.

Basında yer alan siyasi metinler çeviride sorun çıkartabilir. Nedeniyse bu tip metinlerde çok sık rastlanan yeni üretilmiş kelime, ifade ve terimlerin yer almasıdır. Siyasi metinler çok çabuk tüketilirler, bu bağlamda çevirmenlerin dipnotları kullanmaması gerekmektedir. Açıklama gerekiyorsa metin içinde parantezle belirtilmelidir.

Çeviri işi zor ve özenle yapılması gereken bir çalışmadır. Basında her türde metin yer aldığından çevirileri uzmanlık gerektirmektedir. Unutulmamalıdır ki; çeviri metnini erek dile aktarmak mekanik bir iş değildir. Erek dilde söz konusu çeviri metnini yeniden oluşturmak gerekmektedir.

Basın çevirilerinde uyulması gereken bir diğer husus da bilinmeyen, ilk kez karşılaşılan deyimler, terimler, özel isimler ve kuruluş adlarıdır. Türkçede Latin alfabesiyle yazılmayan dillerden çeviri yapılıyorsa özel adlar Türkçede söylendiği gibi çevrilir. Kuruluş adlarının ise yerleşik bir çevirisi yoksa çevirmen çevirisini yapmakta özgürdür.

Uluslararasılaşma, başka kültürlerle yönelik bir sosyalleşme yoludur. İletişimin kendinden başlayarak, kişilerarası iletişime, oradan grup iletişimine ve örgüt iletişimine ve son olarak kitle iletişimine geçmek ve uluslararası iletişime uzanmak anlamına gelir. Ulaşım imkanlarından sosyal olanaklara, finansal gerekliliklerden barınma koşullarına ya da fiziksel anlamda spor mekanlarından güvenliğe kadar birçok faktör devreye girer (Bulunmaz, 2017:145,147).

Bugün internet teknolojisinin ortaya çıkmasıyla gazeteler de sanal ortamda var olma gayreti içine girdiler. Nitekim bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile dijital çözümlerin kullanımı artarak teknolojik endüstrileşme başlamıştır (Güner, 2020: 122). Buna paralel olarak internet gazeteciliği de ses, görüntü, yazı ve videonun dijital ortamlarda kullanılmasıyla okuyucuya daha çok imkân sunabilir olmuş, hızlı, ulaşılabilir ve güncellenebilir özellikler kazanmıştır.

Medyada, içeriğin oluşma aşaması hedef kitleye ulaşması ve sonrasında olan tüm süreçlere müdahil edebilecek bir pozisyona gelen medya alıcısı ile üretilen içeriğin tüm bileşenleriyle birlikte sorumluluğunu üstlenen medya kuruluşu arasında; sürekli yer değiştiren, çok hızlı güncellenen, çeşitli medya platformlarından ulaşılabilir hale gelen, zaman ve mekan kavramlarının flulaştığı bir ilişki biçimi meydana gelmiştir (a.g.e., 2017:188).

Medya ürününün her aşamasında gazetecilik bulunur. İster beklentilere göre içerik farklılaşsın, ister alıcıya değişik şekillerde ulaşsın, gazeteci hedef kitleye ulaşacak iletinin yani haberin oluşmasında temel taşıdır. Basında haber bol miktarda bulunur ancak alıcıların çeşitliliği ve merakı gazeteciyi medya takibi denilen sistemli ve sürdürülebilir bir çalışmanın içine sokar. Bu alanda sadece yabancı dil bilen gazetecilerin çalışması yeterli olmaz çok dilli, kaynaklara rahatlıkla ulaşabilecek çevirmenlere ihtiyaç duyulacaktır. Belirlenen kaynakların zenginleşmesinde, doğru kaynakların bulunmasında, elde edilen verilerin doğru çözümlenmesinde ve güven duyulabilecek çevirilerle hedefe bilgi aktarabilecek çevirmenlere haber ajanslarının her zaman ihtiyacı olacaktır.

Basın çevirmeninin bilmesi gereken bir diğer husus da veri madenciliği konusudur. Çevirmen elinde bulunan verilerden üstü kapalı, çok net olmayan bilginin çıkarılması işine de hakim olmalıdır. Bunlar; kümeleme, veri özetleme, değişikliklerin analizi, sapmaların tespiti gibi teknik bilgileri edinmek anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak basın çevirmenlerinin bilmesi gereken Medyascope uygulamasından söz etmek gerekecektir. Yeni medyanın uygulamalarından biri olan söz konusu araç, istenilen yerden canlı yayın yaparak dünyanın her yerine ulaşmayı sağlamaktadır. Birçok gazeteci Periscope kullanarak izleyicilerle olan etkileşimini artırmaktadır. Bununla birlikte sadece bu uygulamayla gazetecilik yapanlar da bulunmaktadır. Alternatif gazetecilik pratiği sunan bu uygulamaya yurttaş gazeteciliği de denilmektedir.

Türkiye’de 19. yüzyılın ilk yarısında devlet eliyle başlayan gazetecilik sonraki yıllarda özel gazetelerin

de çıkarılmasıyla gerçek işlevini kazanmaya başlamıştır. Gazetecilerin verdikleri haberlerde sözcük ve sözdizimsel seçimler nedeniyle farklı ideolojik anlamlar oluşturduklarını unutmamak gerekir. Günlük yaşam içinde gerçekleşen olaylar haber metni olarak yansıtılırken gerçeğin temsili olmaktan çıkarak söylem haline gelmektedir. Demokrasilerde yanlısamalar halka zorla dayatılmaz, reklamlar, filmler ve haber programlarıyla iletilirler. Bu gerçekleri haber çevirisi yapan çevirmenler hiç akıllarından çıkarmamalıdır.

Haberlerin çevirisi birçok terimin ifade ettiği kavramların bilinmesini, bilinmiyorsa araştırılmasını gerekli kıldığı için özel bir alan olan gazetecilik alanında yeterli bilgi sahibi olmak önem arz etmektedir. Terimler anlamlandırıldıktan sonra erek dilde eşdeğer terimler bulunmalı, metnin çevirisi bundan sonra yapılmalıdır. Basın alanında çeviri yapan çevirmenlerde bulunması gereken özellikler konu bilgisi, yazma becerileri, araştırma becerileri ve metin türü bilgisidir.

Terimler anlamlandırıldıktan
sonra

EREK DİLDE

eşdeğer terimler bulunmalı,
metnin çevirisi bundan sonra
yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Baloğlu, A. (2015). Sosyal medya Madenciliği. Beta. İstanbul.

Bostancı, M. (2019). Medya Okuryazarlığı. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara.

Bulunmaz, B. (2017). İletişim Medya ve Gazetecilik D&R Kitabevi Yayınevi. İstanbul.

Develi, E. İ. (2020). Sosyal Pazarlama Kavramı ve Kamu Sektörü Reklamlarının Geleneksel ve Sosyal Medya Üzerinden Duyurulması. Hiperyayın. İstanbul.

Ertaş, H. (ed.). (2015). Kamu Yönetiminde Sosyal Medya. Palet Yayınları, Konya.

Güner, O. (2020). Bilgi Toplumu Göstergeleri Bağlamında Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'ye Daire Bir Değerlendirme, İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, s 121-143.

İnal, K. (2019). Medya Okuryazarlığı. Ütopya. Ankara.

Kumlu, D. (2018). Özel Alan Çevirisi, Teknoloji ve Medya. Siyasal Kitabevi. Ankara.

Sadakoğlu, M. C. & Arğın, E. & Erol, E.-G. (2020). Dijital Kültür ve Sosyal Medya Okumaları. Hiperyayın. İstanbul.

Suçın, M. H. (2014). Haber Çevirisi. Opus Yayınları. İstanbul.

Yolçu, N. & Berzah, M.-Ç. (2018). Dil, Medya Usbozumu. İmaj Yayınları. Ankara.

Sosyal Medya/Yeni Medya ve Çeviri

Günümüzde evren artık “global bir köy” haline gelmiştir. Böylesi bir ortam “mütercim tercümanlık” mesleğine bambaşka sorumluluklar yüklemektedir. Eskiden kalem ve kâğıda gereksinim duyan çevirmenler şu anda her alanda ve her araç gereçle çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Yeni dünyanın yepyeni bir Babil Kulesi vardır: “İnternet”.

Küreselleşme çeviri paradigmalarının değişmesine ve çevirmenlerin sorumluluklarının ciddi boyutlarda genişlemesine neden olmaktadır. Umberto Eco’nun dediği gibi “Avrupa’nın yeni iletişim dili çeviridir”. Michael Oustinoff da buna “Evrenselleşmenin dili çeviridir” diye eklemektedir. İnternet her tür enformasyona ulaşma kolaylığını getirmekte, her kaynak yoruma açık veriler sunmakta, aynı anda birçok dilde metne ulaşmak ve anlamak gerekmektedir. Sistemli ve düzgün bir biçimde izlenmesi gereken bir veri çokluğu söz konusu olup; bu verilerin değerlendirilmesi ve yorumlanması noktasında çevirmenlere önemli sorumluluklar düşmektedir.

Küreselleşme çeviri paradigmalarının değişmesine ve **çevirmenlerin sorumluluklarının ciddi boyutlarda genişlemesine neden olmaktadır.**

ÖNGÖRÜCÜ ÇEVİRMENLER: (MEDYA TAKİP)

Yeni sorumluluklar genç çevirmelerin eğitimleri konusunda da değişikliklere gidilmesini ve geleceğin çevirmenlerinin öncelikle yeni teknolojilerle donatılmalarını gerekli kılmaktadır. Yeni medya alanı artık belirlenmiş durumdadır: Sosyal Medya. Bu çok dilli ve çoklu ortamda çevirmenlerin aldıkları roller çok çeşitli olmaktadır. Bunlardan biri, ülkemizde yeni yeni görülen ama Batıda özellikle Frankofon ve Anglofon kültürlerde sıklıkla uygulanan “öngörücü çevirmenliktir.”

Öngörücü karşılığında Anglofon dillerde monitoring, scanning, screening, watch, observation gibi sözcükler kullanılmaktadır. İngilizcede, monitoring, scanning, screening eylemlerinde bir araç merkeze oturtulur. Fransızcada, veilleur, veilleuse, öngörücü denildiğinde merkezde birey yani çevirmen bulunmaktadır. Öngörücü çevirmen, çok dillidir, gizli bilgileri değil yasal bilgileri izler ve işler, izlediği kaynaklar açık, ham verileri içerir. Sürekli, düzenli, sistematik bir şekilde öngörür, çevirir ve karar alıcıları yönlendiren stratejik raporlar sunar. Bir dönemin Dragoman’ları gibidir (danışman).

Sahip olduğu özel konumu nedeniyle kültürlerarası aracı olan çevirmen artık çokdilli öngörücülük görevini de üstlenecektir. Çok dilli araştırma ve veri işlemci yetileriyle çevirmenler, çok uluslu şirketler ve organizasyonlar tarafından yeni sorumluluklar üstlenmeye itildiler. Çok geniş bir veri yağmuru karşısında kalan uluslararası kurum ve kuruluşlar çareyi bünyelerinde açtıkları yeni bölümlerde iş verdikleri öngörücü çevirmelerde buldular. Ötekini çevirmek, ötekini izlemek adı verilen yeni sorumlulukları çok dil ve kültüre sahip olan çevirmenlere vermek güvenlik ve barışı korumak için bulunan en iyi yol olmuştur.

Çevirmenlik mesleğinin, teknolojik gelişmenin hızıyla yerini makineye bırakacağından endişe edilirken ortaya çıkan gelişmelerin sonucu olarak çoklu kaynaklar çevirmene yardımcı olacak neticeler doğurmuştur. Teknoloji, çevirmeni yok edecek değil ona yardımcı olacak araca dönüşmüştür. Kaynağa doğru yapılan çözümlemeler, araştırma yapılan yabancı dilde kullanılan anahtar sözcükler veya araştırma konuları gibi kolaylaştırıcıları kullanmayı bekler.

Medya aracılığıyla, her gün milyonlarca mesaj yayılıyor. Bu mesajların kimisi okuyan için önemlidir, kimisinin ise hiçbir hükmü yoktur. Milyonlarca haber arasından, önemli olanları seçmek, çevirmenin görevleri arasındadır. Her sabah özel sektörde gündem raporları hazırlayarak sunan, “medya takipçisi olan uzman kadrosu”, kurum için önemli bir çalışandır.

İNTERNET TEKNOLOJİSİ

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde gelişen internet teknolojisi, başlangıçta geleneksel iletişim yöntemlerinin kullanıldığı tek yönlü bir iletim şeklindeydi. Web 1.0 teknolojisi, yazılı dokümanlardaki mevcut içeriğin web ortamına aktarılmasını, kullanıcılar tarafından linklerin tıklanarak bu bilgilere ulaşılmasını sağlayan bir imkan sunuyordu. Fakat Web 2.0 teknolojisi adı verilen, kullanıcının diğer kullanıcılarla ve içinde bulunduğu ağ ile etkileşim kurmasına imkan tanıyan bu gelişme, hem internetin mecrasını değiştirmiş hem de bu mecranın kullanım alanlarını hiç tahmin edilmeyecek boyutlara ve çeşitliliğe ulaştırmıştır (akt. Ertaş. 2015:62).

WEB 1.0	WEB 2.0
Site sahibi tarafından belirlenen içerik	Kullanıcı üretimli içerik
Tek yönlü iletişim	Çok yönlü iletişim
Veri üzerinde sadece yayıncının kontrolü	Veri üzerinde kullanıcı kontrollü
Web tasarımı bilgisi gerektirmesi	Tasarım bilgisi gerektirmemesi, kullanım kolaylığı
Web sayfalarının az sayıda yazar tarafından çok sayıda okuyucu için oluşturulması	Kollektif bir akıl, üretim ve iş birliğini mümkün kılması
Kullanıcının sunulan içeriği sadece pasif bir şekilde tüketmesi	Kullanıcının aktif bir akıl, üretim ve iş birliğini mümkün kılması
Kullanıcı etkileşiminin olmaması veya oldukça az seviyede olması	Dinamik, sosyal ve etkileşimli bir yapıya sahip olması

Tablo 1: WEB 1.0 ve WEB 2.0 Uygulamalarının Karşılaştırılması.

(Akt. Ertaş, Koçak, 2012:24)

Öncelikle internetin varlığı nedeniyle kamu kuruluşları da **sosyal medyayı kullanarak kendi paydaşlarıyla iletişime geçebilmektedir.**

Ayrıca, 2016 yılından itibaren yeni nesil Web 3.0'dan söz edilmektedir. Öncelikle kişisel yardımcı şeklinde kullanıma hazırlanan yeni teknoloji önceden kişilerin internet kullanımlarına bakıp yeni kullanımları için hazır paketler sunmayı hedeflemektedir.

Özetlemek gerekirse “Web 1.0 ile bilme yetisi, Web 2.0 ile iletişim yetisi, Web 3.0 ile de yardımlaşma ve iş birliği yetisi üzerine geliştirilmiş teknolojik araçlar” denilebilir.

Kamu yönetiminde sosyal medyanın kullanımına gelince, öncelikle web siteleri ve sosyal medya hesapları açarak, mevcut hizmet alıcıları ve gönüllülerle karşılıklı etkileşimin arttığını anlamak gerekmektedir. Öncelikle internetin varlığı nedeniyle kamu kuruluşları da sosyal medyayı kullanarak kendi paydaşlarıyla iletişime geçebilmektedir. Web siteleri, bloglar gibi araçlarla ses, fotoğraf paylaşımı yapmaktadır. Bütün paydaşlarıyla iletişim ve etkileşimlerini kamu kuruluşları da sosyal medya yardımıyla gerçekleştirmektedir.

Yaşanan yeni teknolojik devrim ile yeni bir toplumsal dönem başlamaktadır. Radyo, televizyon ve gazete gibi araçlar eski medya olarak adlandırılırken, internet, mobil telefonlarsa yeni medya/sosyal medya olarak adlandırılmaktadır (akt. Eroğlu. 2015:43).

Sosyal medyayla ilgili önemli bir özellik karşılıklı etkileşime imkan sağlamasıdır. Geleneksel medyanın tek yönlü olmasına karşın sosyal medya çok yönlüdür ve çok dilli olmayı beraberinde getirmektedir. Ancak birçok araştırma bize kamu ve özel sektörün daha çok geleneksel ve sosyal medyayı bir arada kullandığını göstermektedir.

Yeni sosyal medya; özellikleri açısından yeni web teknolojileri (Web 2.0) üzerine kurulan, daha derin sosyal etkileşime imkan veren, topluluk oluşumuna ve iş birliklerine kapı açan web platformları olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel medyaya karşın sosyal medya; iş birliği projeleri, bloglar, içerik toplulukları, sosyal ağ siteleri, sanal oyun dünyaları, sanal sosyal dünyalar gibi ortamlar sunmaktadır.

SOSYAL MEDYANIN KULLANIM ALANLARI

Her sektörde olduğu gibi kamu sektöründe de sosyal medya kullanılmaktadır. Sosyal teknolojiler, halkla ilişkiler veya iletişim teknolojileri kadar benimsenebilecek teknolojik araçlardır. Şeffaflığı artırmak, örgüt içi ve örgüt dışı iş birliğini desteklemek adına bu tip yenilikçi medyaya başvurulmaktadır.

Artık kabul edilmektedir ki, sosyal medyanın kullanımı kamu sektöründe de yeni bir dönemdir ve ağ bağlantılı yönetim birçok alanda kolaylıkla kullanılmaktadır. Bu yeni bilgilendirme ve hizmet anlayışı sosyal medyayı

kullanma kolaylığı bakış açılarını genişletmekte ve yararlı uygulamalara fırsatlar sunmaktadır. Kamu sektöründe sosyal medya uygulamaları şeffaflık, iş birliği ve katılım gibi önemli açılımları getirmektedir.

Kamu sektöründe sosyal medya kullanımı, halkın kamu yönetimine dolaysız katılımı anlamına geldiğinden güven ve memnuniyeti artırmaktadır. Sosyal medya kullanımıyla ortaya çıkan teknolojik alt yapı eksikliği kamu kuruluşlarında hızla giderilmektedir.

Kamu yönetimiyle sosyal medyanın iş birliğine en güzel örnek Senatör Barack Obama'nın başkanlık kampanyasıdır. Youtube, Facebook ve Twitter gibi sosyal medya mecralarını kullanarak yüksek sayıda seçmene erişebilen Obama'nın ekibi bu sayede büyük bir başarı yakalamıştır. Obama ayrıca, kamu kuruluşlarından yeni teknolojileri geliştirmelerini istemiş ve kamu kuruluşlarında yeni bir çağ başlatmıştır (akt. Ertaş, 2015:27).

SOSYAL MEDYA PLATFORMLARI

Facebook günümüzün en popüler ağ platformudur. Dünyada en fazla ziyaret edilen siteler listesinde yer almaktadır. 2004 yılında Harvard Üniversitesi öğrencisi Mark Zuckerberg tarafından kurulmuştur. Bu ağ aynı zamanda Twitter ve LinkedIn gibi sitelerle paylaşım yapılabilir özelliklere sahiptir. Kullanıcılar kendi durumlarını paylaşırlar ve gazete paylaşımları da yaparlar. Bu tip güncellemeleri anında yapıp paylaşımlarını da anında görebilmektedirler. Doğal olarak bu özelliklerden kamu sektörü de etkilenmektedir. Kamu kurum ve kuruluşları da bilgi ve hizmet sunmada sosyal medyayı göz önüne alarak yeni yöntemler geliştirmeye

başlamışlardır. Kişisel sayfalardan oluşan söz konusu platformlar çok popülerdir. Kişilerin yanı sıra artık kuruluşların da Facebook sayfaları bulunmaktadır. Devlet kurumları bu siteleri, vatandaşlarla doğrudan iletişim kurmak için kullanırlar.

Kamu kesimi vatandaşlarının bilgilendirme aracı olarak kullandığı en yaygın sosyal medya uygulamasının mikrobloglar olduğu görülmektedir. Mikrobloglar kullanıcıların kısa durum güncellemeleri ve yorumlar yayınladıkları platformlardır. En tanınmış olanı Twitter'dır. Kullanıcılar tarafından atılan tweetler herkes tarafından görülebilir. Bu tip ortamlar kısa ve öz metin içerdikleri için çok cesur paylaşımlar yapılabilir. Paylaşımların sadece ana dilde yapılanlar değil; çok dilli olanları da ilgi çeker. Burada en önemli görev çevirmenlere düşer, tüm dünyada olup bitenlerle ilgili duyuruları her yazan kendi dilinde yayınlar. Bunları anında çevirmek veya daha sonra özet çeviriyle yayınlamak çevirmenlerin önemli uğraş alanlarıdır. Bazen kamu Twitter haberini referans olarak alır, bazense Twitter kamu haberini devletten alır.

Günümüzde Twitter'ı dünya genelinde milyonlarca insan takip etmektedir. Kamu kurumları ihtiyaca göre bir veya birçok Twitter hesabı kullanmaktadırlar. Kendi Web sitelerinde yaptıkları duyuruları ayrıca Twitter hesaplarından da yayınlayarak daha çok kişiye ulaşmaya çalışmaktadırlar. Böylelikle çok sayıda insan bir araya gelmekte ve gündemle ilgili tartışma ortamı yaratmaktadır.

Bir diğer sosyal medya ortamı da YouTube'dur. Bu mecra Google tarafından yönetilmekte olan bir video barındırma sitesidir. 2005 yılında üç eski PayPal çalışanı tarafından kurulmuştur. Kullanıcılarına ücretsiz video paylaşım imkanı sunduğu için oldukça ilgi çekicidir. Kullanıcılar paylaşımlarını oylayabilmekte ve yorumlar yapabilmektedir. Bu tip mecralarda da en büyük görev yine çevirmenlere kalmaktadır. Çevirmenler, altyazı çevirileri yapıp videoların yerel kültür tarafından anlaşılmasını sağlarlar. Kamu kurumları bu ortamları daha çok eğitici videolar yayınlamak için kullanırlar.

Sosyal medyanın kamu alanında getirdiği önemli yeniliklerden birisi de e-devlet olarak adlandırılan yöntemdir. Birçok hizmet alımlarını, katılımı hızlandıran bu uygulama kamu kurumlarına önemli ilerleme sağlamaktadır. Devlet yönetişim alanının büyük bir reform hamlesi olarak bu uygulama kolaylıklar sağlamaktadır. Sosyal teknolojilerin kullanımında yeni bir paradigma getirerek ilerleme sağlamıştır.

Buraya kadar yararları sıralanan sosyal medyanın yarattığı sorunlar da vardır. En önemlisiyse, kamu kurumlarının kullandığı sosyal medya mecralarının ve bu mecraları kullanan biçimlerinin birbirinden farklı olmasıdır. Burada

kurumsal yapılanma gücün bir alanda toplanmasını engellemektedir. Devlet otoritesinin bir merkezde toplanması yerine; sosyal medya kullanımı ile federal bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Doğal olarak her kamu kurumu, sahip olduğu alt yapı olanaklarına göre sosyal medya kullanımına yönelmektedir. Bu durum, önemli farklılıklara neden olmakta ve kurumlar arası rekabeti ortaya çıkarmaktadır. Bu da günün sonunda, kamuya zarar veren bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Her kurumun, teknoloji adaptasyonu konusunda kendi yazılım pratiklerini maksimum düzeyde adapte edebilme özgürlüğü vardır. Genellikle internet teknolojisi fonksiyonları özerkleşmiştir ve ele alınan kurum dışındaki otoriteyle çok az bir bağlantısı vardır. Ortalama sistemlerde bulunan bu fonksiyonlardaki ayrılık her departmanın otonomisiyle birleşmiştir. Bu durum her kurumun sosyal medyayı nasıl kullanacağıyla ilgili sorumlulukların internet teknolojisiyle ilgili personele verilmesi gerektiğini savunurken, bazı kurumlar ise kamu yönetimi ofislerine verilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu ikilem, kurumların hesap verebilirlik ve şeffaflık gibi fonksiyonları kendi aralarında farklı şekilde uygulamalarına yol açabilmektedir (akt. Ertaş. 2015:36).

Sosyal medya kullanımında ortaya çıkan bir başka sorunsal, kamu kurumlarının işleyişinde bulunan gizlilik sözleşmeleri ve yeminli gizlilik açıklamalarının yarattığı engellemelerdir. Sosyal medya yoluyla, halkla iletişim kurmak için yayınlanan belge ve bilgilerin kurum güvenliğini tehlikeye düşürmesi ve interneti kötü amaçlı kullanıcılar tarafından verilerin elde edilmesi riski mevcuttur.

Dünya üzerinde yapılan araştırmalar insanların sosyal medya kullanımlarının gitgide arttığını göstermektedir. Arkadaşlık kurma, sohbet etme, haber alma, özel hayatını paylaşma, ticaret yapma, örgütlenme, toplu hareketlere girişme ve çağrılarda bulunma gibi çok sayıda hareket artık sosyal medya ortamlarına kalmış bulunmaktadır.

Kurum ve kuruluşların hemen hepsinin günümüzde web siteleri bulunmaktadır. Ancak web sitesi kurmanın çok özen isteyen bir iş olduğunu unutmamak gerekir. Web sitesi çok iyi tasarlanmalıdır, kullanım kolaylığına dikkat edilmeli, işlevsel olmalı ve metinler kolaylıkla okunabilir olmalıdır. Web sitesi içinde bulunan bağlantılara ulaşım kolaylıkla yapılabilmelidir. İçerik ve erişebilirlik açısından şartlar uygun olmalıdır.

Dünya üzerinde yapılan araştırmalar insanların **sosyal medya kullanımlarının** gitgide arttığını göstermektedir.

Sonuç olarak sosyal medya araçları sınıflandırılması yapıldığında:

- Bloglar
- Sosyal ağlar (**Facebook, MySpace, LinkedIn gibi**)
- İnternet forumları (**Google Grupları gibi**)
- Sosyal haber siteleri (**Pinterest gibi**)
- Video paylaşım ağları (**YouTube gibi**)
- Fotoğraf paylaşım ağları (**Instagram gibi**)
- Bilgi paylaşım ağları (**Wikipedia gibi**)
- Mikrobloglar (**Twitter gibi**) tarzında çeşitlilik gösterdiği görülmektedir.

MEDYA OKURYAZARLIĞI

Medya okuryazarlığı TV, sinema, radyo, müzik, basılı medya, İnternet gibi dijital ve sayısal bütün medyayı kapsamaktadır. Medya mesajları karşısında herkes farkında ve uyanık olmak durumundadır. Medyanın algı ve inançları nasıl süzgeçten geçirdiğini, popüler kültürü nasıl etkilediğini görmekte insana en büyük yardımı medya okuryazarlığının sağlayacağını unutmamak gerekir. Türkiye’de medya okuryazarlığı henüz yenidir. 2005 yılında Marmara Üniversitesi’nin düzenlediği bir sempozyumda ilk olarak tartışmaya açılmıştır. Konu enine boyuna tartışılmış ve birçok kurum konuya ciddi ilgi göstermiştir.

Medya okuryazarlığı salt okuma ve yazma sürecinin ötesinde anlama yeteneğinin de geliştirilmesidir. Basın çevirmenlerinin iyi birer medya okuryazarı olması gerekmektedir. Böylelikle, çevirmen medyada pasif bir birey olarak değil aktif okuyan, yazan, izleyen ve değerlendiren birey olur. Haberlerde gizlenen enformasyonların kodlarını kolaylıkla çözer ve en önemlisi verileri değil bilgileri bulup çıkartır. Araştırmacılara göre medya okuryazarlığı; bilimsel okuryazarlık, teknoloji okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, dijital okuryazarlık, enformasyon okuryazarlığı, internet okuryazarlığı gibi çok değişik bilgilenmeyi kapsamaktadır.

KAYNAKÇA

Baloğlu, A. (2015). Sosyal Medya Madenciliği. Beta. İstanbul.

Bostancı, M. (2019). Medya Okuryazarlığı. Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara.

Bulunmaz, B. (2017). İletişim Medya ve Gazetecilik D&R Kitabevi Yayınevi. İstanbul.

Develi, E.-İ. (2020). Sosyal Pazarlama Kavramı ve Kamu Sektörü Reklamlarının Geleneksel ve Sosyal Medya Üzerinden Duyurulması. Hiperyayın. İstanbul.

Ertaş, H. (ed.). (2015). Kamu Yönetiminde Sosyal Medya. Palet Yayınları, Konya.

İnal, K. (2019). Medya Okuryazarlığı. Ütopya. Ankara.

Kumlu, D. (2018). Özel Alan Çevirisi, Teknoloji ve Medya. Siyasal Kitabevi. Ankara.

Sadakoğlu, M.-C. & Arğın, E. & Erol, E.-G. (2020). Dijital Kültür ve Sosyal Medya Okumaları. Hiperyayın. İstanbul.

Suçın, M.-H. (2014). Haber Çevirisi. Opus Yayınları. İstanbul.

Yolçu, N. & Berzah, M.-Ç. (2018). Dil, Medya Usbozumu. İmaj Yayınları. Ankara.

Terimbilim Çalışmaları ve Hukuk Çevirisi

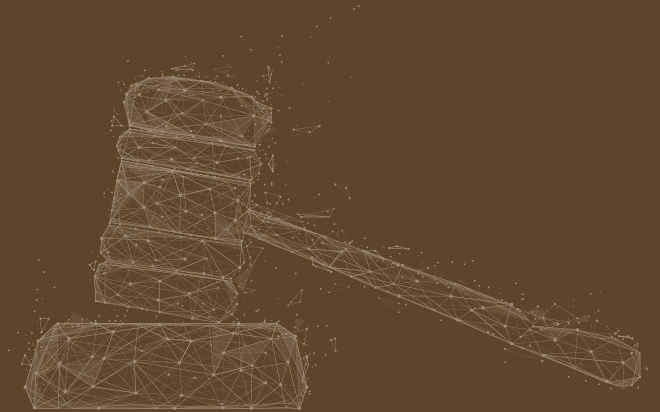
GİRİŞ

Teknolojik gelişmeler sonucunda yaratılan içerikler, uluslararası kurumlarda oluşturulan metinler birçok farklı dile çeviri aracılığıyla aktarılmaktadır. Bu bağlamda, çeviri çalışmalarına birçok farklı uzmanlık alanında gereksinim duyulmaktadır. Belirli bir uzmanlık alanında özel konu bilgisi gerektiren yazılı metinlerin çevirisi özel alan çevirisi olarak adlandırılmaktadır. Özel alan çevirisi; hukuk, tıp, iktisat vb. gibi alanlarda ve her türlü teknik alanda yapılan çevirileri kapsamaktadır.

Özel alan çevirisi söz konusu olduğu zaman alana ait bilgiye ve alanda kullanılan terimlere hâkimiyet önem teşkil etmektedir. Terim çalışmalarının sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesine, terimbilim alanının sunduğu araştırma yöntem ve teknikleri destek olmaktadır. Günümüzde özerk bir bilim dalı olarak değerlendirilen terim çalışmalarının varlığı esasında çok eskilere dayanmaktadır. Terimler, bir bilim dalı içerisinde değerlendirilmeye başlanmasından önce hayatımıza girmiştir. Bilim dünyasında yaşanan gelişmelerle yeni kavramlar ortaya atılmış ve kavramların adlandırılma sorunu gündeme gelmiştir. XVIII. yüzyılda Lavoisier, Berthollet, Linné gibi bilim insanları kendi çalıştıkları alanların terimleriyle de ilgilenmişlerdir. Gereksinim doğrultusunda gerçekleştirilen bu terimbilim çalışmaları, bilim adamlarının o dönemde ortaya attıkları ve geliştirdikleri kavramları adlandırmaları amacıyla yapılmıştır. XIX. yüzyılda ise bilimsel çalışmaların uluslararası boyutta değerlendirilmeye başlanmasıyla terim çalışmalarına yönelik kurallar oluşturmanın gerekliliği ortaya çıkmıştır.

XX. yüzyılda bilim ve teknikte yaşanan hızlı gelişim, oluşturulan yeni kavramların adlandırılmasını ve adlandırmaların standart kılınmasını gerektirmiştir. Bu nedenle, bilim ve teknik alanlarında uzman kişiler terimbilimin gerekliliğini ilk fark edenler olmuştur. Yani terimbilim gereksinimden doğmuştur. Çalışmaların bilim kimliği kazanmasında en önemli payın terimlerle çalışmalarını yürüten farklı alanlardan bilim adamlarına ait olduğu söylenebilir.

Özel alan çevirisi; hukuk, tıp, iktisat vb. gibi alanlarda ve her türlü teknik alanda yapılan çevirileri kapsamaktadır.

TERİMBİLİM ÇALIŞMALARI

Modern terimbilimin kurucusu olarak Avusturyalı mühendis Eugen Wüster (1898–1977) kabul edilmektedir. Wüster, terim çalışmalarının ilkelerini oluşturur ve terimbilim verilerinin değerlendirilme yönteminin ana hatlarını belirler.

Terimbilim en basit tanımıyla, bilimsel ve teknik sözcüklerin yani terimlerin incelenmesidir. İnceleme konusu olan genel dil değil, özel alanlara ait dillerdir. Her özel alan kendine özgü, tam olarak belirlenmiş gerçekliklere göre terimler kullanır. Aynı terimler, farklı alanlarda farklı anlamlar taşıyabilirler, bu terimleri eşsesli sözcükler gibi değerlendirmek mümkündür. Klavye terimi, müzik alanında kullanıldığında bizi org klavyesi gerçekliğine gönderirken, bilişim alanında kullanıldığında bambaşka bir gerçekliğe, bilgisayar klavyesine gönderir.

Uluslararası Standartlar Örgütü ISO, 1087-1:2000 numaralı “Terminoloji Çalışması-Terimler ve Tarifler / Bölüm 1: Teori ve Uygulama” isimli standardında, terimbilimi; “Uzmanlık dillerinde kullanılan terimler ve kavramların bilimsel incelenmesi” olarak tanımlamaktadır.

Terimbilimi, kavramsal boyutu ve uygulama boyutunun birlikteliğiyle ele almak gerekmektedir. Fransız terimbilimci Robert Dubuc (1992) ise, terimbilimi; “belirli bir uzmanlık alanına ait terimleri sistematik bir şekilde belirleyen, analiz eden, gereksinime göre terim yaratan ve hatta terimlerin standartlaştırma çalışmalarını yürüten bilim dalı” olarak tanımlamaktadır.

Terimbilimin temel kavramı terim ise, en genel şekliyle, “bir özel alana göre tanımlanan sözlüksel birim” (L’Homme, 2004) olarak tanımlanabilir. ISO

Terimbilim en basit tanımıyla, bilimsel ve teknik sözcüklerin yani terimlerin incelenmesidir. **İnceleme konusu olan genel dil değil, özel alanlara ait dillerdir.**

yukarıda söz edilen 1087-1:2000 numaralı standartta terimi; “Bir uzmanlık alanında tanımlanan bir kavramın dilsel bir birim aracılığıyla adlandırılması” şeklinde tanımlamaktadır. Bilim, teknik ve sanat alanında yaşanan gelişmeler sonucunda yeni kavramların ortaya çıkması, bu kavramların adlandırılmasını da gerekli kılmaktadır. İnsanın zihninde var olan ya da oluşan belli bir özel alana ait kavram, terim yoluyla adlandırılır. Terim, özel alanda yer bulan dilsel bir göstergedir. Bu özel alanlara ve uygulamalarına özgü sözcüklerin, sınırı belirli kavramları ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bir terim, tek bir kavramı ifade etmelidir, yani tek anlamlılık esastır. Prof. Dr. Berke Vardar da terim kavramını açıklarken tek anlamlılığı şöyle vurgulamaktadır:

Terimi seçerken, tanımlarken terimin hayat bulduğu özel alanı dikkate almak gerekmektedir. **Bu noktada bazı özel alanlar arasında keskin sınırlar olmadığını vurgulamakta da yarar vardır.**

“Özel bir bilgi ya da etkinlik alanında, bir bilim, uygulamam ya da uzmanlık dalına özgü sözcük. Terimler uzmanlar arasında etkin bildirişim sağlanması için gerekli, temel nitelikli öğelerdir. Genel dilde geçerli olan çok anlamlılığa karşın, terim alanında tek anlamlılığa yönelik görülür. Bu olguya bağlı olarak daha hızlı bir yenileniş süreci ve yaratım etkinliği gözlemlenir.” (1998: 200)

Terimi seçerken, tanımlarken terimin hayat bulduğu özel alanı dikkate almak gerekmektedir. Bu noktada bazı özel alanlar arasında keskin sınırlar olmadığını vurgulamakta da yarar vardır. Bir metin birçok farklı uzmanlığı içinde barındırarak, alanlararası bir boyuta sahip olabilir. Önemli olan terimin ait olduğu alanı dikkate alarak ve terim araştırmasını yaparak, terimi tanımlamaktır.

Özel alanlarda üretilen içeriklerde kullanılan terimleri belirleyebilmek için terim türlerinin çeşitliliğini göz önünde tutmak gerekmektedir. Genel olarak terimler, basit terim ve birleşik terim olarak ayrılmaktadır. Basit terim, tek birimden oluşan terimlerdir. “Yazılım” bilişim teknolojileri, “sarsıntı” deprem çalışmaları alanında kullanılan basit terimlere örnek olarak verilebilir. Birleşik terim ise boşlukla, tire işaretiyle ya da kesme işaretiyle birbirinden ayrılmış iki ya da daha fazla birimden oluşan terimlerdir. Birleşik terimlere ise yine aynı özel alanlardan “yükseltme paketi” ve “fay hattı” örnek olabilir.

Terimler; isim, fiil, sıfat, kısaltma, sembol, özel isim, isim tamlaması gibi farklı dilbilgisel türlerde olabilir. Farklı yapıdaki terimlere aşağıdaki örnekler verilebilir;

İsimler: arayüz, telekomünikasyon...

Fiiller: yüklemek, genişlemek...

Kısaltmalar: NATO, TSE...

Semboller: m², % ...

Kurum isimleri: Avrupa Komisyonu, Anayasa Mahkemesi...

Özel alan metinlerinde terimlere yönelik tarama yapılırken bazı yol gösterici unsurlardan yararlanılabilir. Metin içinde terimler italik ya da tırnak içerisinde yazılabilir, yani bazı özel yazım şekilleri kullanılarak belirtilebilir. Ayrıca özel alan metninde bir sözlükbirimin kullanım sıklığı ve aynı sözlükbirimin alana özgü farklı birçok metinde tekrarlanması, söz konusu sözlükbirimin alana ait bir terim olduğunun göstergesi olabilir.

TERİMBİLİM ÇALIŞMALARINDA FARKLI YÖNELİMLER

Terimbilim, günümüzde iletişimle ilgili olan bütün alanlarla bağlantı halindedir; çeviri, teknik metin yazarlığı, bilgi teknolojileri ve otomatik dil çalışmaları terimbilim çalışmalarından beslenmektedirler. Terimbilim çalışmaları; dilbilimi, bilişim, toplumbilimi ve elbette çalışmanın yapıldığı alanın kendisini aynı çatı altında buluşturmaktadır. Bilim teknikteki gelişmeler, bilime verilen önemin artması, iletişim, dillerin korunmasına verilen önem gibi nedenlerle terimbilim de farklı açılımlar kazanmaktadır.

Terimbilim çalışmalarını üç akıma ayırmak mümkündür (Cabr , 1998: 37):

- Dilbilime yönelik terimbilim
- Çeviriye yönelik terimbilim
- Dilsel planlamaya yönelik terimbilim

Dilbilime yönelik terimbilim çalışmaları, terimbilimin bilimsel kimliğini kazanma sürecinde yürüt len çalışmalardır. Terimbilimin  zerk bir alan olabilmesi için uğraş verildiği dönemlerde öncelikli çalışmaların dilbilim etkisiyle yapılması doğal karşılanmalıdır. Bu yaklaşımda, profesyonel iletişimi ve uzmanlık alanları arasında bilgi aktarımını sağlamak öncelikli hedef olmuştur. Dilbilim odaklı terimbilim çalışmaları Orta ve Kuzey Avrupa'da yürütülmektedir. Uluslararası terimbilim bilgi merkezi olan Infoterm bu düzeyde yer alan en önemli kuruluştur. Merkezi Viyana'da olan Infoterm (<http://www.infoterm.info/>) UNESCO tarafından 1971 yılında, Avusturya Standartlar Enstitüsünün iş birliğiyle kurulmuştur.

Infoterm'in alışmaları Kuzey Afrika, Latin Amerika, in ve Japonya'ya yayılmıştır. Yine bu ilk yönelimden hareketle 1988 yılında Viyana'da Terimbilim Araştırmaları Uluslararası Enstitüsü'nün ağı TermNet (<http://www.termnet.org>) kurulmuştur (Cabr, 1998: 37).

eviriye odaklı terimbilim çalışmaları, çift dilli veya çok dilli ülkeler ve çok dilli uluslararası kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Çift dilli yapısından dolayı Kanada'da ve Birleşmiş Milletler ile Avrupa Birliği'nde yrtlen çalışmalar bu düzeyde değerlendirilmektedir. Çeviri kaygısı sonucunda Kanada'da Termium Plus (<https://www.btb.termiumplus.gc.ca/>), Qubec'te Grand Dictionnaire Terminologique (<http://gdt.oqlf.gouv.qc.ca/>), Avrupa Birliği'nde de EURODICAUTOM gibi terim veri bankaları kurulmuştur. Günümüzde EURODICAUTOM'un yerini IATE (Interactive Terminology for Europe, <https://iate.europa.eu/home>) isimli veri bankası almıştır (Cabr, 1998: 39).

Dilsel planlamaya yönelik olan terimbilim çalışmaları ise 1970'li yıllarda başlamıştır, azınlık durumunda olan dillerin yeniden değerlendirilmesine yöneliktir. Kurumlar tarafından planlanmış dilsel değişim sürecini içermektedir. Amaçlanan yeni terimlerin yaratılmasıdır bu nedenle alıntılardan kaçınılmaktadır. Qubec, Fransızca'ya değerini kazandırabilmek için sosyolojik modellerden yola çıkarak bir düzenleme yöntemi geliştirmiştir. Bu yönteme göre, tehlike altında olan bir dil sistematik ve stratejik müdahalelerle, etkin yasalarla ve alınan önlemlerle iyileştirilebilir (Cabr, 1998: 39).

TERİMBİLİM ÇALIŞMALARINDA NASIL BİR YOL İZLENEBİLİR?

Bir ülkenin terimbilim alanında gerçekleştirdiği çalışmalarda o ülkedeki sosyoekonomik paradigmlar etkin rol oynamaktadır. Gelişmiş ülkeler teknolojik ve ticari gelişmeleri doğrultusunda dilsel boyutta da gelişim gösterirler. Gelişmekte olan ülkeler ise teknolojik ve ticari alanda egemen durumda olan ülkelerin dillerinin gölgesinde kalma tehlikesine karşı önlemler almalıdırlar.

Bir dilin terimlerinde sorunlar olması özel alanlarda sağlıklı bir iletişim kurulamayacağı anlamına gelir ve böylece iletişim sorunu olan bir dil görevini yerine getiremeyen bütün organizmalar gibi kaybolmaya yüz tutar. Etkin bir terimbilim çalışması yürütebilmek için her ülke kendi dinamiklerini göz önünde bulundurarak bir çalışma programı oluşturmalıdır.

Belirlenen hedef ve amaç doğrultusunda terimbilim çalışmalarının gerçekleştirilmesi, diğer bir söyleyişle sınırların belirlenmesi uygulamaya yönelik bir terim çalışması için atılması gereken ilk adımdır. Terimbilim çalışmalarında başarı, düzgün bir işbölümüyle ve iş bölümü sonucunda ortaya çıkan görevlerin belirli kurum ve kuruluşların yetkilerine göre dağılımıyla yakalanabilir.

Terimbilimci Maria Teresa Cabré, terim çalışmalarında sistemli bir oluşum yaratabilmek adına izlenmesi gereken süreçlerin altını çizmektedir (1998: 48-49);

- Terminolojik kaynakların planlanması, koordinasyonu ve yönetimi; belli bir dil ve ülke için gerçekleştirilecek çalışmaların planlanması, bu planın koordinasyonu ve uygulama aşamasını kapsamaktadır.
- Terminolojik araştırma; sistematik çalışmaların geliştirilmesine dayanmaktadır.
- Terimlerin standardizasyonu; bir kavramın tanımının yapılması ve onu ifade edecek bir terimin seçilmesidir.
- Terimlerin yaygınlaştırılması; danışmanlık birimlerinin belirlediği terimbilim ve dilbilim düzeyinde yer alan sorunların çözülmesidir.
- Terimlerin kullanımı; iş çevrelerinde ve uzmanlık alanlarında terimlerin kullanımının yaygınlaştırılmasıdır.
- Terimbilim alanında eğitim; terim çalışmalarını gerçekleştirebilecek uzmanların yetiştirilmesidir.

Söz konusu tüm bu basamaklar, terim çalışmalarının etkin bir şekilde yürütülmesini olanaklı kılmaktadır. Terimbilim çalışmalarının sistemli bir şekilde yol alabilmesi standardizasyon çalışmalarıyla mümkün olmaktadır. Terimbilim alanında standardizasyon çalışmaları bağlamında uluslararası ilk komite 1936 yılında ISO'nun öncüsü olan ISA bünyesinde kurulmuştur. ISA 37 isimli komite 1936 ve 1939 yılları arasında, "adlandırılma kuralları, terimlerin uluslararası boyutta birleştirilmesi, tek dilli sözcükler, çok dilli sözcükler" alanlarında çalışmalarını sürdürmüştür. (Cabr , 1998: 242)

ISO'nun kurulmasıyla,

1947

yılında komite, Teknik Komite
37 ismini almıştır.

ISO'nun kurulmasıyla, 1947 yılında komite, Teknik Komite 37 ismini almıştır. Adı geçen komite artık, Teknik Komite 37- Dil ve Terimbilim olarak, çok dilli bilgi toplumunda; terminoloji, yazılı çeviri ve sözlü çeviri hizmetleri, teknolojileri, kaynakları ve tanımları ile dille bağlantılı diğer etkinliklerin standardizasyonu alanında çalışmalarını yürütmektedir. Teknik Komite 37, 32 üye ve 29 gözlemci ülkeden oluşmaktadır. Türkiye, Türk Standartları Enstitüsü (TSE) ile söz konusu komiteye üye konumundadır.⁴

Teknik Komite 37'nin oluşturduğu standartlardan bir tanesi olan ISO 10241-1 "Standartlarda terminolojik kayıtlar – Bölüm 1: Genel koşullar" isimli standart terim çalışmalarında izlenmesi gereken yol konusunda yardımcı olmaktadır. Terim çalışmalarında dikkat edilmesi gereken noktalar şöyle özetlenebilir:

⁵ ISO Teknik Komite 37 ile ilgili detaylı bilgilere <https://www.iso.org/jfr/committee/48104.html> adresinden ulaşılabilir. Yukarıda sözü edilen bilgilere 30.04.2020 tarihinde erişilmiştir.

- Bir terim kaydı, bir kavrama gönderme yapmalıdır.
- Kavram sistemi belli kurallara göre düzenlenmelidir; kavram sistemine ait ölçütler her dilde aynı olmalıdır.
- Tekrarlardan ve zıtlıklardan kaçınmak gerekmektedir.
- Genel dile ait sözcükler ya da sık kullanılan teknik terimler, belli bir özel alana ait özel bir anlamı yoksa çalışma dışında tutulmalıdır.
- Aynı kavram farklı alanlarda da yer alıyorsa, kullanımının en yaygın olduğu alanda yer almalıdır.
- Tanım, bağlamda yer alan terimin yerine kullanılabilir nitelikte olmalıdır. (değiş-tirim/ substitution ilkesi)
- Terimler ve tanımlar, standartlar örgütünün tanıdığı en az bir resmi dilde verilmiş olmalıdır.
- Çok dilli belgelerde, farklı dilde verilen kavram tanımları içerikle eşdeğerli olmalıdır ve mümkünse oluşumunda benzer biçimler kullanılmalıdır.⁵

TERİM FİŞLERİ VE TERİM VERİ BANKALARI

Sözü edilen sistemli çalışmalarla, özel alanlarda kullanılan terimleri kayıt altına almak yani terim fişleri oluşturmak önemlidir. Terim fişleri gereksinime göre, tek dilli ya da çok dilli hazırlanmakta ve terime yönelik

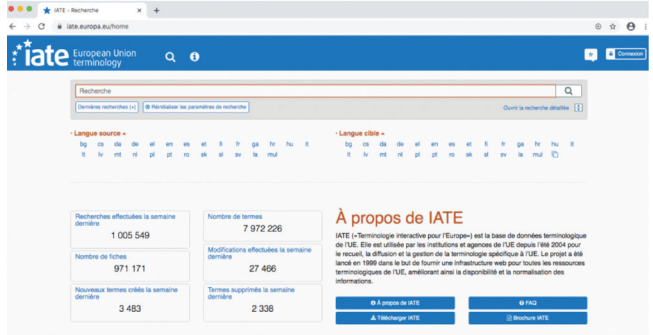
⁵ ISO/CD 10241-1, *Terminological entries in standards – Part 1: General requirements. Söz konusu standardın güncellenmiş versiyonları için bkz. <https://www.iso.org/jtr/standard/40362.html?browse=tc>*

mutlaka bulunması gereken maddebaşı, dil, dilbilgisel tür, alan, alt alan, tanım, teknik not, bağlam, kaynaklar, imza, tarih vb. gibi bilgileri içermektedir. Bu bilgiler kısaca şöyle açıklanabilir;

- **Madde başı:** Terimin kendisi.
- **Dil:** Terimin dili.
- **Dilbilgisel Tür:** Terimin hangi dilbilgisel türe ait olduğu.
- **Tanım:** Terimin tüm karakteristiklerini içeren kısa ve anlaşılır tanımı.
- **Teknik Not:** Terime yönelik tanım dışında her türlü ek bilgi. Örneğin; terimin etimolojik kökeni, terimin kullanımına ait bilgi vb.
- **Bağlam:** Terimin kullanıldığı bağlam. Terimin söylem içinde kullanımına yönelik örnek cümle.
- **Kaynaklar:** Tanımın, Teknik Notun ve Bağlaman alındığı kaynaklar.
- **İmza:** Terim fişini oluşturan kişi bilgisi.
- **Tarih:** Terim fişinin oluşturulma tarihi.

Bu noktada terim fişlerinin sabit yapılar olmadığını, zamana ve gereksinime göre şekillenebileceğini vurgulamak önemlidir. Çünkü her özel alan kendi dinamikleri ya da her çalışma kendi gereksinimleri doğrultusunda terimlere yönelik farklı bilgilere gereksinim duyabilmektedir. Özel alan çevirmeninin, çalışmaları sırasında kendi terim fişlerini hazırlayarak kendi terim veri bankasını oluşturmaya başlaması yararlı olacaktır.

Bu noktada Avrupa Birliği'nin terim veri bankası IATE (Interactive Terminology For Europe) örnek bir terim veri bankası olarak ele alınabilir (bkz. Şekil 1).

Şekil 1: IATE web sayfası (<https://iate.europa.eu/home>)

Avrupa Birliği'ne bağlı kurum ve ajanslar, AB'ye özgü terimlerin derlenmesi, yönetimi ve yayılması amacıyla 2004 yılından itibaren IATE terim veri bankası kullanmaktadır. AB'yle bağlantılı özel alanlarda kullanılan terimlerle ilgili, AB'nin resmi dillerinde ve Latince terim fişleri yer almaktadır. Örnek olarak "Convention" terimi arama çubuğuna yazılarak, kaynak dil olarak Fransızca ve erek dil olarak da İngilizce seçilerek bir arama yapıldığında, 2325 fiş kaydına ulaşılmaktadır. (bkz. Şekil 2)

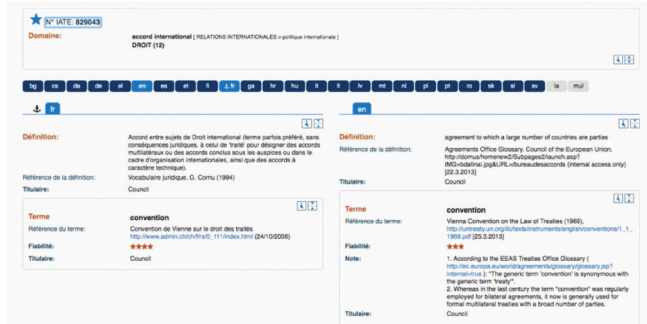
The screenshot shows the IATE search interface with the query 'convention'. The results are displayed in a table with columns for source language, target language, and search results. The table is organized into sections for different legal domains: 'accord international (RELATIONS INTERNATIONALES > politique internationale)', 'traités européens (UNION EUROPÉENNE > droit de l'Union européenne)', and 'DROIT (12)'. Each section lists the term 'convention' in both French and English, with corresponding counts and links to the full text.

Langue source	Langue cible	Résultats 1-16 / 2325	"convention"	Recherche par champs (source): terme	Correspondance: tous les mots	Recherche par types de terme (source): tous types de terme
fr	en	accord international (RELATIONS INTERNATIONALES > politique internationale)	DROIT (12)	1	Council	
fr	en	convention	****	1	Council	
en	fr	convention	***	1	Council	
fr	en	traités européens (UNION EUROPÉENNE > droit de l'Union européenne)		2	Council	
fr	en	Convention	***	1	Council	
en	fr	Convention	***	1	Council	
67396				3		
DROIT (12)					Cdt	

Şekil 2: “Convention” terimi
(<https://iate.europa.eu/search/standard/result/1588504946183/1>)

“Convention” terimi için hazırlanmış olan bir terim fişi detaylı olarak incelendiğinde, terimin kullanıldığı özel alan bilgisinin öncelikli olarak verildiği gözlemlenmektedir. Terime yönelik arama oluştururken Fransızca ve İngilizce dil kombinasyonu seçildiğinden, terimin söz konusu her iki dilde de karşılığı, tanımı, tanımların alındığı kaynakları, ek not ve bağlam bilgileri görüntülenmektedir (bkz. Şekil 3).

“Convention”
terimi için hazırlanmış olan
bir terim fişi detaylı olarak
incelendiğinde, terimin
kullanıldığı **özel alan**
bilgisinin öncelikli olarak
verildiği gözlemlenmektedir.

Ele alınan teriin veri bankası AB'nin kendi dinamikleri ve AB'ye bağı kurumların gereksinimleri doğrultusunda oluşturulmuştur. AB kapsamına giren özel alanlarda ve özellikle hukuk çevirisi alanında önemli bir kaynaktır.

HUKUK METİNLERİNİN ÇEVİRİSİ

Özel alan çevirisinde önemli bir yer tutan hukuk metinlerinin çevirisinde, hem sözü edilen terminolojik yöntemler hem de hukuk çevirisine yönelik yaklaşımlar yol gösterici olmaktadır. Hukuk çevirisi söz konusu olduğunda, başlangıç olarak hukuk metinlerine yönelik bir sınıflandırma yapmak gerekmektedir. İletişimsel işlevleri göz önüne alındığında üç grup hukuk metninden bahsetmek mümkündür; “esasen kuralcı, esas olarak tanımlayıcı ama aynı zamanda kuralcı veya tamamen tanımlayıcı” (Šarčević, 1997:11). İletişimsel işlevi kuralcı olan metinler kanunlar, mevzuatlar, anlaşmalar, sözleşmeler gibi yasama metinleridir. İletişimsel işlevi esas olarak tanımlayıcı aynı zamanda da kuralcı olan melez metinler ise yargı kararları, savunmalar, mahkeme başvuruları, tanık ifadeleri, mahkeme kayıtları ve bilirkişi raporlarıdır. Tamamen tanımlayıcı olan metinler ise, uzmanlar tarafından yazılan hukuk kitapları ve makaleleridir (Šarčević, 2012: 189-190).

Hukuk alanındaki her metin türünün kendine ait özellikleri vardır ve çeviri aşamasında metin türlerinin özelliklerine dikkat etmek önemlidir. Hukuk metin türlerinin özelliklerinin yanı sıra hukuk çevirisi yaparken dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise hukuk sistemleridir. Çünkü hukuk çevirisinde, dillerarası bir aktarımın yanı sıra farklı hukuk sistemleri arasında bir aktarım söz konusudur. Her hukuk sistemi kendine ait kavramsal yapıya, terimlere, sınıflandırmalara ve sosyoekonomik kurallara sahiptir.

“Hukuk çevirisi, bir sistemden başka bir sisteme çeviriyi içerir. Soyut bilimin aksine, hukuk ulusal bir olgudur. Her ulusal hukuk, kendine ait terminolojik öğeler, temel kavramsal yapı, sınıflandırma kuralları, kanuni kaynaklar,

yöntemsel yaklaşımlar ve sosyoekonomik ilkeler ile bağımsız bir hukuk sistemi oluşturmaktadır.” (Šarčević, 1997: 13)⁶

Hukuk çevirisinde, çevirmen mutlaka metnin hukuki işlevini dikkate almalı, kaynak metindeki hukuki etkiyi erek metinde de yakalamaya çalışmalıdır. Çevirmen, “sadece sözcüklerin ve bir cümlelerin ne anlama geldiğini değil, aynı zamanda var olan hukuki etkiyi ve bu etkinin başka bir dilde nasıl yaratılacağını anlamalıdır,” (Schroth, 1986: 56).

⁶ Türkçe çevirisi tarafımıza aittir. “Legal translation involves translation from one legal system into another. Unlike pure science, law remains a national phenomenon. Each national law constitutes an independent legal system with its own terminological apparatus, underlying conceptual structure, rules of classification, sources of law, methodological approaches and socio-economic principles.” (Šarčević, 1997: 13)

Hukuk çevirisi söz konusu olduğunda, çevirmen dillerarası aktarımın yanı sıra sistemlerarası bir aktarım gerçekleştirdiğini göz önünde bulundurmalıdır. Hukuk çevirisinde dikkate alınması gereken birçok unsur vardır ve bu unsurların birlikteliğiyle işlevsel bir metin ortaya koymak mümkün olabilir. Çevirmen, öncelikli olarak çevirisini gerçekleştirdiği hukuk metninin türünün özelliklerini dikkate almalı, sistemli terim çalışmasını gerçekleştirmeli ve hukuk sistemleri arası bir aktarım yaptığını göz önünde bulundurarak erek dilde yaratacağı hukuki etkiye odaklanmalıdır.

SONUÇ

Terimlerin taranması, araştırılması ve standart bir şekilde kayıt edilmesi bağlamında terimbilimin sunduğu araştırma yöntem ve teknikleri özel alan çevirisine destek oluşturmaktadır. Özel alanların yapı taşları olarak niteleyebileceğimiz terimler bağlamında yürütülecek sistemli çalışmalar özel alan çevirilerinin kalitesine olumlu katkılar sunacaktır. Bu noktada, her özel alanın kendi dinamikleri ve gereksinimleri doğrultusunda çok dilli terim fişlerinin oluşturulması esastır. Terimbilimin sunduğu sistematik bakışla oluşturulmuş terim fişlerinden hareketle terim veri bankalarının yaratılması özel alan çevirmenine büyük destek sunacaktır.

Çok dilli ülkelerin ve çok dilli uluslararası kurumların yürüttüğü **terimbilim çalışmaları yol gösterici konumdur.**

Terim çalışmalarının, terimbilim alanında ve etkileşimde olduğu çeviri, teknik metin yazarlığı gibi alanlarda uzman kişiler tarafından, bir kurum bünyesinde yürütülmesi, çalışmaları etkin kılacaktır. Bu noktada, çok dilli ülkelerin ve çok dilli uluslararası kurumların yürüttüğü terimbilim çalışmaları yol gösterici konumdur. Alana yönelik planlama, araştırma, standardizasyon, kullanıma sunma, yaygınlaştırma süreçlerini izleyerek sistemli bir terimbilim oluşumunu bünyelerinde uygulayan kurumlar önemli terim veri bankaları oluşturmuşlar ve alanda başvuru adresi konumunu almışlardır. Örneğin, hukuk özel alanında, AB'nin terim veri bankası IATE farklı dil kombinasyonlarıyla çeviri çalışmaları için önem teşkil etmektedir.

Ülkemizde de terim çalışmalarının kurumsallaşması ve mevcut terim çalışmalarının bir terim merkezinden yürütülmesiyle; sistemli, etkin ve standartlara uygun terim çalışmaları gerçekleştirilebilecek ve böylelikle özel alanlarda sağlıklı iletişim kurulabilmesi sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

AITO, E. (2000). Terminologie, dénomination et langues minoritaires face à la modernité: vers une interrogation sociouse du social, Terminologies nouvelles, Québec: Office de la langue française, no:21, 46-51.

BARDA, Z. (1997). Türkiye'de Terimbilim Çalışmalarının Dünü, Bugünü ve Yarını, Hommage à Hasan Ali Yücel Anma Kitabı, 2. basım, İstanbul: YTÜ, 303-309.

BAKER, M. (2009). Translation Studies. M. Baker, G. Saldanha içinde, Routledge Encyclopedia of Translation Studies, Second Edition (s. 277-280). London and New York: Routledge.

BOCQUET, C. (2008). La Traduction juridique. Fondement et méthode. Bruxelles, De Boeck, coll. Traducto.

BOULANGER, J-C. (1995). Présentation: Images et Parcours de la Socioterminologie, Meta, XL, 2, 194-205.

BOURIGAU, D., SLODZIAN M. (1999). Pour une terminologie textuelle, Terminologies nouvelles, 19, 29-32.

BOUVERET, M. (1998). Approche de la dénomination en langue spécialisée, Meta, vol. 43, no. 3, 1-18.

BOWKER, L. (1993). Multidimensional Classification of Concepts for Terminological Purposes, 4th ASIS SIG/CR Classification Research Workshop, 39-56.

BOWKER, L. (1995). A Multidimensional Approach to Classification in Terminology: Working Within a Computational Framework. Thèse de doctorat, University of Manchester, Institute of Science and Technology.

BOWKER, L. (2009). Terminology. M. Baker, G. Saldanha içinde, Routledge Encyclopedia of Translation Studies, Second Edition (s. 286-290). London and New York: Routledge.

CABRE, M.T. (1998). La terminologie, théorie, méthode et applications. Les Presses de l'Université d'Ottawa, trad. et adapté par Monique C. Cormier et John Humbley.

CABRE, M.T. (1998/1999). Do we need an autonomous theory of terms, Terminology, 5: 1, 5-19.

CABRE, M.T. (2000). Elements for a Theory of Terminology: towards an alternative paradigm, *Terminology*, 6: 1, 35-57.

CABRE, M.T. (2000). Terminologie et linguistique: théorie des portes, *Rifal*, 21, 10-15.

CABRE, M.T. (2003). Theories of terminology: their description, prescription and explanation, *Terminology*, 9: 2, 163-199.

CABRE, M.T. (2007). La terminologie, une discipline en évolution: le passé, le présent et quelques éléments prospectifs, M.-C. L'Homme ve S. Vandaele içinde, *Lexicographie et terminologie: compatibilité des modèles et des méthodes* (s. 79-109) Ottawa: Les Presses de l'Université d'Ottawa.

CACCIAGUIDI-FAHY, S. (2008). Quelques réflexions sur la linguistique juridique ou la jurilinguistique, *International Journal for the Semiotics of Law - Revue internationale de Sémiotique juridique* 21 (4), 311-317.

CANDEL, D. (1993). Français oral de spécialité et terminologie, *Le Langage et l'homme*, vol. 28, no 4 - spécial SOCIOTERMINOLOGIE, Bruxelles: De Boeck Université, 259-272.

CHODKIEWICZ C., BOURIGAU D., HUMBLEY J. (2002). Making a workable glossary out of a specialised corpus. Term extraction and expert knowledge, B. Altenberg ve S. Granger içinde, *Lexis in Contrast - Corpus based approaches* (s.249-267) Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

CONDAMINES, A., REBEYROLLE, J. (1997). Point de vue en langue spécialisée, *Meta*, vol. 42, no. 1, 174-184.

CONDAMINES, A., DEHAUT, N. (2011). Mise en œuvre des méthodes de la linguistique de corpus pour étudier les termes en situation d'innovation disciplinaire : le cas de l'exobiologie, *Meta*, vol. 56, no 2, 266-283.

CORNU, G. (2005). Linguistique juridique. 3ème édition, Paris: Montchrestien.

DAVID, A. (1982). Les termes élémentaires du droit, C. Gémard içinde, *Langage du droit et traduction. Essais de jurilinguistique* (s.33-38) Linguatex.

DUBUC, R. (1992). Manuel pratique de terminologie, 3e édition, Québec: Linguatex.

DIDIER, E. (1990). Langues et langages du droit. Montréal: Wilson & Lafleur.

DIKI-KIDIRI, M. (2000). Une approche culturelle de la terminologie, Terminologies nouvelles, 21, 27-31.

DIKI-KIDIRI, M. (2007). Élément de terminologie culturelle, Cahier du Rifal, no: 26, 14-25.

DIKI-KIDIRI, M. (2008). Le vocabulaire scientifique dans les langues africaines. Pour une approche culturelle de la terminologie. Paris: Karthala.

DELAVIGNE, V. (1995). Approche socioterminologique des discours du nucléaire, Meta, XL, 2, 308-318.

DEPECKER, L. (2002). Entre signe et concept - Eléments de terminologie générale, Paris: Presses Sorbonne

ERUZ, S. (1999). Çeviri Eğitiminde ve Çeviride Koşut Metinler, Hukuk Alanında Koşut Metin Çalışmalarının Kapsamı, İşlevleri ve Yöntemleri, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi.

GAMBIER, Y. (1987). Problèmes terminologiques des pluies acides: pour une socio-terminologie", Meta, XXXII,3, 314-320.

GAMBIER, Y. (1993). Présupposés de la terminologie: vers une remise en cause, Textcontext, no 8, 155-176.

GAMBIER, Y. (1993). Vers une histoire sociale de la terminologie, Le Langage et l'Homme, vol. XXVIII, no 4- spécial SOCIOTERMINOLOGIE, 233-246.

GARRE, M. (1999). Human Rights in Translation, Legal Concepts in Different Languages. Copenhagen: Copenhagen Business School Press.

GAUDIN, F. (1993). Pour une socioterminologie, des problèmes sémantiques aux pratiques universelles. Rouen: Publications de l'Université de Rouen.

GAUDIN, F., (1993). Socioterminologie: Du signe au sens, construction d'un champ, Meta, XXXVIII, 2, 293-301.

GAUDIN, F. (1993). Socioterminologie: propos et propositions épistémologiques, Le Langage et l'homme, vol. 28, no 4 - spécial SOCIOTERMINOLOGIE, Bruxelles: De Boeck Université, décembre, 250-257.

GAUDIN, F. (2003). Socioterminologie. Une approche sociolinguistique de la terminologie. Bruxelles: Editions Duculot,

GAUDIN, F. (2007). Quelques mots sur la socioterminologie, Terminologie, culture et société. Cahier du Rifal 26, 26–35.

GEMAR, J-C. (1981). Réflexions sur le langage du droit: problèmes de langue et de style, Meta, vol. 26, no.4, 338-349.

GEMAR,, J-C. (dir.) (1982). Langue du droit et traduction. Essais de jurilinguistique. The Language of the Law and Translation. Essays on Jurilinguistics. Montréal: Conseil de la langue française.

GEMAR, J-C. (1991). Terminologie, langue et discours juridiques. Sens et signification du langage du droit, Meta, vol.36, no 1, 275-283.

GEMAR, J-C. (1995). Traduire ou l'art d'interpréter 2. Langue, droit et société : élément de jurilinguistique. Application. Québec: Presses de l'Université de Québec.

GEMAR, J-C. (2005). De la traduction (juridique) à la jurilinguistique. Fonctions proactives du traductologue, Meta, vol 50, no 4, 1 Mayıs 2020 tarihinde <http://id.erudit.org/iderudit/019840ar> adresinden alındı.

GEMAR J-C. (2011). Aux sources de la “jurilinguistique”: texte juridique, langues et cultures, Revue française de linguistique appliquée XVI (1), 9-16.

GEMAR, J-C. (2011). Traduire le droit. Lettre, esprit et équivalence, M. Cornu ve M. Moreau içinde, Traduction du Droit et Droit de la Traduction (s.129-14) Paris: Dalloz.

GEMAR, J-C., KASIRER, N. (2005). Jurilinguistique: entre langues et droits – Jurilinguistics: between law and language. Québec: Ed. Thémis / Ed. Juridiques Bruylant.

Gouadec, D. (2005). Terminologie, traduction et rédaction spécialisées, Langages, 157, 14-24.

HUMBLEY, J. (2011). Terminologie et traduction une complémentarité oubliée ?, Tralogy, Session1 - Terminology and Translation / Terminologie et Traduction, 10 Mart 2012 <http://odel.irevues.inist.fr/tralogy/index.php?id=63> tarihinde adresinden alındı.

HUMBLEY, J, Gerhard B., LAUREN, C. (2018). Languages for special purposes. An international handbook, Berlin: De Gruyter Reference.

INFOTERM, International Information Centre for Terminology,
<http://www.infoterm.info/>

ISO 704, (1997). Principes et Méthodes de la Terminologie.

ISO 1087-1:2000(E/F), (2000). Travaux terminologiques – Vocabulaire – Partie 1: Théorie et Application.

ISO 1087-2, (2000). Travaux terminologiques – Vocabulaire – Partie 2: Applications logicielles.

ISO/CD 10241-1, (2004). Terminological entries in standards – Part 1: General requirements.

KOUTSIVITIS, V. (1990). La Traduction juridique : Standardisation versus Créativité, Meta, vol. 35, no.1, 226-229.

KARAMAN, B. İ. (2018). Terimbilimi, İstanbul : Bilge Kültür Sanat.

KUMLU, D. (2018). Özel Alan Çevirisi Akademik Eğitim Süreçlerinde Teknoloji ve Sosyal Medya, Ankara: Siyasal Kitabevi.

KURMEL (Koçak), D. (2005). Toplumsal Boyutta Terimbilim Çalışmaları: Fransa'daki Afnor Terim Birliği' nden Yola Çıkarak Türkiye'de Terimlerde Standartlaştırma Modeli Oluşturmak, Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emine Bogenç Demirel, Yıldız Teknik Üniversitesi.

KURMEL, D. (2014). Les droits de l'homme en turc: aménagement ou développement spontané?, Thèse de doctorat en Sciences du Langage. Université Paris Diderot.

KURMEL, D., GÖRGÜLER, Z. (2020). Toplumterimbilimsel Bir Yaklaşım Örneği: Ekoloji Terimlerinin Çevrimiçi Ağlarda Dolaşımı, RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 725-736.

KURMEL, D. (2019). (Re)translations of the European Convention on Human Rights in Turkish, Ö. Berk Albachten, Ş. Tahir Gürçağlar içinde, Studies from a Retranslation Culture: The Turkish Context (s. 61-80), London/Berlin: Springer.

KURMEL, D., (2019). La traduction en turc des concepts autonomes de la Convention européenne des droits de l'homme, F. Barbin, S.

Monjean-Decaudin içinde, La traduction juridique et économique-Aspects théoriques et pratiques (s. 73-85), Paris: Classiques Garnier.

L'HOMME M.C. (2004). La terminologie: principes et techniques. Montréal: Les Presses de l'Université de Montréal.

L'HOMME M.C., HEID, U, SAGER, J.C. (2003). Terminology the past decade (1994-2004), Terminology, 9:2, 151-161,

MONJEAN-DECAUDIN, S. (2010). Approche juridique de la traduction de droit, 21 Mayıs 2014 tarihinde <http://www.tradonline.fr/blog/wp-content/uploads/2010/01/sylvie-monjean-decaudin-traduction-juridique-2010.pdf>. adresinden alındı.

MYK, (2013). Ulusal Meslek Standardı, Çevirmen (Seviye 6), 30 Nisan 2020 tarihinde https://www.myk.gov.tr/images/articles/editor/2013/300113/CEVIRMEN_Seviye_6_UMS.pdf adresinden alındı.

PESHKOV, K. (2012). Le discours juridique en russe et en français: une approche typologique. Thèse de doctorat en Langues, Lettres et Arts, Université d'Aix-Marseille.

PIC, E. (2007). Caractérisation de l'anglais des droits de l'homme en tant que langage de spécialité. Un essai de méthodologie terminologique. Thèse de doctorat en sciences du langage, Université Paris Diderot.

PIC, E. (2007). Comprendre les concepts des droits de l'homme : ou terminologie et traductologie se rejoignent-elles ? Une évaluation des théories cognitives, LA TILV, no 43, novembre 2007, 62-75.

PIC, E. (2008). Normes culturelles et manières de traduire : le cas des droits de l'homme, LA TILV, no 45, novembre 2008, 25-35.

PIC, E. (2009). La terminologie à l'épreuve des droits de l'homme : les défis d'un langage juridique constructeur d'une culture nouvelle, Langue&Culture : Mariage de Raison ?, sous la direction de Rosalind Greenstein, Paris: Publications de la Sorbonne,187-203

SAGER, J. (1990). A Practical Course in Terminology Processing. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

SCHROTH, P. (1986). Legal Translation, American Journal of Comparative Law, 47-65.

SILVA R., COSTA, R., FERREIRA, F. (2004). Entre langue générale et langue de spécialité une question de collocations, *Revue de didactologie des langues-cultures et de lexicultureologie* 3(135), 347-359.

SUDRE, F. (2006). Droit européen et international des droits de l'homme. Paris: Puf, (8ème édition).

ŠARČEVIĆ, S. (1989). Conceptual Dictionnaires for Translation in the Field of Law, *International Journal of Lexicography*, no. 2 :4, 277-293.

ŠARČEVIĆ, S. (1997). New Approach to Legal Translation. The Hague: Kluwer Law International.

ŠARČEVIĆ, S. (2000). Legal Translation and Translation Theory: a Receiver-oriented Approach, 2 Mayıs 2013 tarihinde <http://www.tradulex.com/Actes2000/sarcevic.pdf> adresinden alındı.

ŠARČEVIĆ, S. (2012). Challenges to the Legal Translator », P.M. Tiersma, L.M. Solan içinde, *The Oxford Handbook of Language and Law* (s.187-199) New York: Oxford University Press.

TEMMERMAN, R. (2000). Towards New Ways of Terminology Description: The Sociocognitive-Approach. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamin Publishing.

TEMMERMAN, R. (2000). Une théorie réaliste de la terminologie: le sociocognitivism, *Terminologies nouvelles*, no21, Rifal, 58-64.

TermNet, International Network for Terminology, <http://www.termnet.org/index.php>

TSE Türk Standardı, TS 1198–1 ISO 1087 – 1, (2003). Terminoloji Çalışması – Terimler ve Tarifler / Bölüm 1: Teori ve Uygulama.

TSE Türk Standardı, TS 1198–1 ISO 1087–2, (2003). Terminoloji Çalışması – Terimler ve Tarifler / Bölüm 2: Bilgisayar Uygulamaları.

VAN CAMPENHOUDT, M. (2006). Que nous reste-t-il d'Eugen Wüster, *Intervention dans le cadre du colloque international Eugen Wüster et l'Ecole de Vienne*, Université de Paris 7, 3-4 février 2006, 20 Nisan 2020 tarihinde <https://pdfs.semanticscholar.org/c46d/3640f03e99e898e3d2c3f0554c6bc3c68142.pdf?ga=2.266080143.1667253697.1588533072-1774996921.1588533072> adresinden alındı.

VARDAR, B. (1998). Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, 2. basım, İstanbul: ABC Kitabevi, 1998.

ÇEVİRİMİÇİ TERİM VERİBANKALARI

Termium Plus, <https://www.btb.termiumplus.gc.ca/>

Grand Dictionnaire Terminologique, <http://gdt.oqlf.gouv.qc.ca/>

IATE (Interactive Terminology for Europe), <https://iate.europa.eu/home>

Diplomatik Metin Çevirileri

GİRİŞ

Robert (1986) ‘diplomasi’ teriminin Eski Yunanca ‘diploma’ (ikiye katlamak) teriminden türetildiğini söyler. Tuncer’e (2005: 13) göre on sekizinci yüzyıla kadar da bu alan ‘belgeleri inceleme bilimi’ olarak bilinir. Tuncer, (2006: 15) diplomasi terimini, “dış politikanın içeriği; dış politikanın yürütülüş biçimi; görüşmeler yoluyla uluslararası ilişkilerin yürütülmesi” olarak tanımlar. Devletlerin dış politika araçlarından biri olan diplomasi, geniş anlamıyla bir devletin tüm dış ilişkilerini nitelerken, dar anlamda “bir hükümetin belirli konulardaki kanı ve görüşlerinin, doğrudan doğruya diğer devletlerin karar alıcılarına iletilmesi süreci” olarak da tanımlanır (Sönmezoğlu, 1996; Gümüüş ve Sevi, 1996).

Diplomasi yalnızca bir devlet aracı olarak görülmemelidir; devlet sisteminin bir kurumudur. Dolayısıyla da, uluslararası ilişkilerin bütün bir mantığının temel parçasıdır (Evans ve Newnham, 2007: 167).

Diplomasi çevirisi, ilk devletlerin uluslararası ilişkileri ile başlayan, teknik çeviri kapsamına giren en eski çeviri türlerinden biridir (Mounin, 1967: 148).

Eskiden diplomasi çevirisi genellikle ülkeleri yönetenler arasında aracılık yaparken, artık günümüzde kamuoyu ile iletişimi kuvvetlendirme amacına da hizmet etmektedir (Diplomasi çeviri tarihçesi hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz: Gürçağlar, 2003).

Temelde diplomasi:

[...] dil, din, ırk, gelenekler ve görenekler yönünden,

birbirinden çok farklı topluluklar arasında ilişki kurmaya yarayan araçların başında gelmektedir. [...] Diplomasi kurumu, uluslararası bunalımların çoğalmasına yol açan anlaşmazlıkların ve uyuşmazlıkların ortadan kaldırılmasına ya da azaltılmasına yardımcı olmak üzere kullanılır.

Diplomasi, bu çok yararlı görevini sabırlı ve sürekli görüşmeler, uyanık gözlemler ve diplomatların bilgilerini ve kültürel deneyimlerini arttırmaya yönelik sosyal etkinlikler yollarıyla gerçekleştirmektedir (Tuncer, 1995: 9).

Diplomatik metinlerin çevirisi, çok geniş kapsamda tanımlanabilecek bir kavramdır.

- Diplomatik görevi olan, temsil görevi olan her kurumda yapılan çevirilerin tümünü kapsayabilir.
- Daha dar anlamıyla tanımlandığında ise, diplomatik misyonlarda, yani büyükelçiliklerde ve konsolosluklarda ve diplomatik görevleri olan ulusal veya uluslararası kurum ve kuruluşlarda yapılan çevirileri kapsar.

Yukarıda belirtilen geniş ve dar tanımından hangisini ele alıyor olursak olalım, diplomatik metinler çevirisi, aslında:

- Birçok farklı metin türünü kapsayan bir alandır,
- Kendine özgü bir dili, söylemi, biçemi ve metin üretme gelenekleri vardır,

Dolayısıyla:

- Bu alanda çeviri yapmak uzmanlık gerektirir.
- Farklı çeviri yaklaşımlarının benimsenmesi gerekir.

Bu uzmanlık alanında çalışan profesyonel çevirmen genelde bir kurum ve/veya kuruluştaki istihdam edilir.

Sözü edilen türden diplomatik görevleri olan kurumlar ve kuruluşlar, bir yandan dışa açıktır (örneğin, tüm yaptıkları işler medyaya yansır; devlet işleyişi içinde bilinir), diğer yandan kendi içinde kendi gelenekleri olan (örn. çevirmen istihdamı; çeviri kontrol süreçleri; çevirmene iş verme hiyerarşisi) ve dışa kapalı yapıları (örneğin, bazı bilgiler başka kurumlarla hatta kurumun içinde her bir birimle paylaşılmaz) benimseyen kurumlar ve kuruluşlardır.

Bu tür her kurum ve kuruluştaki çeviri işini kimin, ne zaman ve nasıl yapacağı kurum ve/veya kuruluşun kendi geleneğine ve gerçeklerine göre değişecektir.

Ayrıca, her kurum veya kuruluştaki sözlü ve yazılı çevirmen istihdam edilmemektedir. Bazı kurum veya kuruluşlarda ise ayrı birer sözlü veya yazılı çeviri birimi bulunmaktadır. Örneğin, T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığına ve T.C. Dışişleri Bakanlığına bağlı Tercüme Dairesi Başkanlığı bulunmaktadır (bkz. T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Merkez Teşkilat Şeması ve T.C. Dışişleri Bakanlığı Merkez Teşkilat Şeması).

Bu tür kurum içi birimlerde de kimi zaman profesyoneller, uzmanlıklarına göre yazılı ve/veya sözlü çevirmen olarak

istihdam edilmektedir. Hatta kimi kurumda, kurum ve/veya kuruluşun uzmanlık ve çalışma alanına bağlı olarak, hem diplomatik metin çevirisinde hem de özel bir alanda (örneğin, savunma) deneyimli ve bilgili çevirmenler istihdam edilmektedir.

Öte yandan, diplomatik görevi olan bazı kurum ve/veya kuruluşlarda profesyonel çevirmenler değil, dil bilen alan uzmanları ile çeviri süreci yürütülmektedir. Gerektiği durumlarda dışarıdan bir profesyonel istihdam edilmekte ve/veya yüklü çeviri işleri profesyonel çevirmenlere devredilmektedir. Çeviriler daha sonra kurum içindeki uzmanlar tarafından kontrol edilmektedir. Dolayısıyla, söz konusu alanda yapılan çeviri işinin nasıl yürütüldüğü değişmektedir.

Bu farklılıklara ek olarak, bir diplomatik görevi de olan kurum ve kuruluştaki çeviri dilleri diğer bir kurum ve kuruluştaki ihtiyaç duyulan çeviri dillerinden farklı olabilmektedir. Günümüzde çoğu kurum ve kuruluştaki İngilizce, Fransızca, Almanca gibi dünya çapında yaygın konuşulan dillerde mutlaka çeviri yapılır. Ancak, bu uygulamanın yanı sıra birçok kurumda Arapça, Rusça, Çince, İspanyolca, İtalyanca ve benzeri dillerde de çeviri yapılabilmektedir. Ayrıca, nadir çeviri dilleri de söz konusu olabilmektedir.

Köklü ve büyük kurumlarda çok daha fazla dil kombinasyonuna sahip çevirmen istihdam edilebilmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu altında çok büyük bir yazılı çeviri birimi bulunmaktadır. Bir Genel Müdürlük olan bu birimde tüm Avrupa Birliği resmi dillerinde çeviri yapılmaktadır. Bu birimin görevleri: Yasaları, politika belgelerini, raporları, iletişim için

kullanılan belgeleri çevirmek; Komisyon'un kamu ile iletişimini sağlamak (ve AB vatandaşlarının AB politikalarına erişimini sağlamak); Komisyon menşeli belgelerin düzeltimini yapmak; Komisyon'un farklı birimlerine dil konusunda ve çok dilli web sitelerinin yönetiminde destek vermek; tüm resmi AB dillerinde doğru terimcenin kullanıldığını temin etmek olarak açıklanmıştır (DG Translation, 2020).

Bir kurumda istihdam edilen çevirmenlerin dil kombinasyonu veya kurumun ve/veya kuruluşun çalışma dilleri her ne olursa olsun, işin özü, çeviri edimi ve bu çeviriyi yapacak olan çevirmenin sahip olması gereken profesyonel bilgi, yeti ve birikimi (alanlar ve diller farklılaşsa da) benzer olacaktır.

'Diplomatik metin çevirisi tam olarak nedir?' Ya da 'bu tür metinleri (yazılı ve/veya sözlü) olarak çevirecek kişiden nasıl bir birikim beklenmelidir?' gibi soruların cevaplarını vermek aslında hiç de kolay değildir. Her şeyden önce bu kişinin çeviri becerilerinin çok gelişmiş olması ve çeviri uğraşını çok iyi bilmesi gerektiği ortadadır. Bunun yanı sıra, söz konusu profesyonelin bilmesi ve hatta hâkim olması gereken birçok başka konu da olacaktır.

Köklü ve büyük
kurumlarda
çok **daha fazla dil**
kombinasyonuna
sahip çevirmen istihdam
edilebilmektedir.

Örneğin, bir diplomatik misyondaki çevirmen sabah işe geldiğinde söz konusu ülke ve başka bir ülke arasındaki et ihracatına dair bir anlaşmayı, bunu takiben bir vize başvurusunu, bunu takiben bir resmi daveti, ardından bir basın açıklamasını, arkasından da bir konuşmayı çevirebilir. Bu metin türleri her gün değişecektir; yoğunluk ise azalmayacak, kişi işini iyi yaptığı sürece artacaktır.

Diplomatik metinleri çevirecek olan profesyonel içinde çalıştığı ortamdaki bağımsız bir aktör değildir. İçinde çalıştığı ortam çeviri sürecini etkileyecektir ve bu çevirmenden belli bir biçimle ve belirli bir şekilde çeviri yapması beklenecektir. Dolayısıyla, diplomatik metinleri çevirecek bir profesyonelin her şeyden önce içinde çalıştığı ortamın;

- Hiyerarşisine,
- Aktörlerine ve
- Diplomatik ortamın gerçeklerine aşina olması önemlidir.

Çevirmenin kendi kurum ve/veya kuruluşunun yapısını ve hiyerarşisini bilmesi de yeterli değildir. Çeviri metninin teslim edileceği ve/veya iletileceği kurum ve kuruluşun da yapısını ve hiyerarşisini bilmesi gerekir. Bu kurumdaki statüleri de araştırması veya tanıması beklenir. Ayrıca, çevirmen sadece bir kurumun teşkilat şemasına bakarak da hareket etmemelidir. Hem kaynak hem de erek kurumsal kültürlere hâkim olmalıdır. Aksi takdirde iletişimsel çeviri yapmayacağı gibi, kendisinden iyi bir makine çevirisinden beklenenden fazlası da beklenemez.

Yukarıda kısaca değinildiği üzere, diplomasi alanında çalışacak olan çevirmenin önüne çok farklı metin

türleri de gelebilecektir. Öte yandan kalıp metinler de olabilecektir. Örneğin, bir konsoloslukta çalışan çevirmen bulunduğu ülkenin evlenme cüzdanı formatına da çevirinin yollanacağı ülkedeki formata da aşina olmalıdır ki çeviriden kaynaklanan bir eksiklik olmasın. Çevirmenin hem birçok metin geleneğine hâkim olması gerekir, hem de (aşağıda ayrıntılandırılacak) diplomasi alanına özgü metin geleneklerini de bilmesi beklenir.

Diplomasi alanında çalışan çevirmenin güvenilirliği ise çok önemlidir. Çevirmen birçok gizli metni görecektir; dolayısıyla bu metinlerle çalışacak olan çevirmenin çalıştığı kuruma ve/veya kuruluşa özgü gizlilik anlayış ve ilkelerine uyması birincil önemdedir. Çevirmenin önüne farklı birimlerden evrak gelebilir, farklı kişilerin kaleme aldığı notalar da kendisine çevrilmek amacıyla iletilebilir. Çevirmenin sadece işine odaklanması ve yapacağı çeviride en iyi kalitede, iletişimsel ve amacına uygun bir çeviri ortaya koyması gerekir. Çevirmen birçok konuda en sıcak ve önemli bilgileri bilecek ve kendisinden hiyerarşik düzen içinde istenmesi istisnası haricinde, asla bilgi paylaşımında bulunmamaya özen gösterecektir.

Bir de tabii ki diplomatik metinlerin kaleme alındığı ortamda çalışan profesyonelin çalıştığı kurumun ve/veya kuruluşun yapısı gereği, diğer profesyonel çevirmenlerden farklı olarak iş kapsamının değişken ve bazı durumlarda çok geniş olduğu gerçeği vardır. Bir kurum ve/veya kuruluşta çeviri yapan bu profesyonel ayrıca o kurum ve kuruluşa ait başka işleri de yürütmekle yükümlü olabilecektir- serbest çalışan bir çevirmenden farklı bir iş yükü olacaktır.

Bu sorumluluklara işinin uzantısı sayılabilecek bazı görevleri örnek verebiliriz. Örneğin, sözü edilen türden

Bir kurum ve/veya kuruluşta çeviri yapan bu profesyonel ayrıca o kurum ve kuruluşta ait başka işleri de yürütmekle yükümlü olabilecektir- **serbest çalışan bir çevirmenden farklı bir iş yükü olacaktır.**

bir kurumda çalışan çevirmenden kurumsal arşivleme yapması beklenebilir. Ayrıca, çeviri için kullanılacak kaynaklar üretmesinin beklendiği durumlar da olacaktır.

Çeviri için kullanılacak kaynaklara örnek olarak kurumun kendi içinde oluşturacağı ve kendi kabul ettiği terimler sayılabilir. Örneğin, günümüzde T.C. Dışişleri Bakanlığı resmi web sitesinde 'Dış İlişkiler Terminolojisi' yayımlanmaktadır. Bu terminoloji veri tabanındaki derlemeler aslında diplomatik metinler çevirisindeki alanların çeşitliliğine ve bu alandaki terimlerin önemine çok çarpıcı bir örnektir. Söz konusu sitede aşağıda sıralanan başlıklar yer almaktadır:

- Türkiye Cumhuriyeti'nin Resmi İsmi'nin Seçilmiş Dillerde Yazımı
- Sayın Cumhurbaşkanı ve Hükümet Üyelerinin Unvanlarının Yabancı Dilde Karşılıkları (Türkçe-İngilizce-Almanca-Fransızca-İspanyolca-Rusça-Arapça)
- Dışişleri Bakanlığının Resmi İsmi'nin Seçilmiş Dillerde Yazımı
- Türkiye Cumhuriyeti Yargı Kurumları (Türkçe-İngilizce)
- Askeri Terminoloji (Türkçe-İngilizce)
- Dünya Ülkelerinin Başkentleri Listesi (Türkçe-İngilizce)
- Dünya Ülkelerinin Resmi İsimleri ve Sıfatlarının Yazımı (Türkçe-İngilizce) (Türkçe-Fransızca)
- Ekonomi ve Maliye Terimleri (İngilizce-Türkçe)
- Ekonomi ve Maliye Terimleri (İngilizce-Türkçe-Almanca)
- G-20 Terimleri ((Türkçe-İngilizce)/(İngilizce-Türkçe)/(Türkçe-Fransızca)/(Fransızca-Türkçe))
- Genel Hukuk Terminolojisi (Türkçe-İngilizce)
- Göç Terimleri Listesi (Türkçe-İngilizce-Fransızca)
- Göç Terimleri Listesi (Türkçe-Rusça)
- Kamu Kurum İsimlerinin İngilizce Karşılıkları (Türkçe-İngilizce)
- Kolluk, Kamu Düzeni, Sınır Yönetimi Terminolojisi (Türkçe-İngilizce)

- Kültürel Miras Terminolojisi (Türkçe-İngilizce-Fransızca)
- Müzik ve Sahne Sanatları Terminolojisi (Türkçe-İngilizce)
- Müzik ve Sahne Sanatları Terminolojisi (İngilizce-Türkçe)
- Nüfus ve Vatandaşlık Terminolojisi (Türkçe-İngilizce)
- Telif Hakları Terminolojisi (Türkçe-İngilizce-Fransızca)
- Uluslararası Hukuk Terminolojisi (İngilizce-Fransızca-Türkçe)
- Uluslararası İlişkiler Terminolojisi (Türkçe-Almanca)
- Uluslararası İlişkiler Terminolojisi (Türkçe-İngilizce-Fransızca)
- Uluslararası İlişkiler Terminolojisi (Türkçe-Rusça)
- Uluslararası Kuruluşlar, Örgütler, Alt Birim ve Kuruluşları Listesi (Türkçe-İngilizce)
- Uluslararası Kuruluşlar, Örgütler, Alt Birim ve Kuruluşları Listesi (Türkçe-Rusça)

Diplomatik metinleri çevirecek olan çevirmenin;

- Örneklemeye benzer terimcileri oluşturma,
- Ön araştırmasını yapma,
- Doğrulama,
- Çeviri dostu bir düzenle ve ortamda kullanıma sunma gibi bazı görevleri de yerine getirebilecek çevirmenliğe özgü birikimi olması önemlidir.

Çevirmenlerden, tüm yukarıda örneklenen alanlarda (ve dillerde) tüm terminolojiye hâkim olmaları beklenmese de, yine de söz konusu profesyonelin en azından temel kavram ve terimlere hâkim olması, sıkça kullanılan yapıları bilmesi ve bunları derleyebilmesi ve meslektaşları ile paylaşabilmesi esastır.

Diplomatik metinler üreten bir kurumda çalışan çevirmenin işiyle doğrudan bağlantılı bu gibi ek görevlerinin yanı sıra bir de kurumsal kimliğine değinmek gerekir. Söz konusu profesyonel bir kurumun üyesi olduğu için, bununla birlikte gelen kurumsal kimliği benimsemesi ve her durumda ve çevirisinde kurumu temsil ettiğini unutmuyarak görevini yerine getirmesi önemlidir. Örneğin, bir büyükelçilikte çalışan çevirmen aynı zamanda bir “diplomat” kimliği taşıyabilecektir.

Bu sorumluluğunun yanı sıra kimi zaman bir kültürel köprü görevi gördüğünü de unutmaması gerekir. Örneğin, bir yabancı misyonda çalışan çevirmen o ülkenin vatandaşı olmayan elçilik mensupları ile o ülkedeki tüm işlerde bir şekilde iletişim köprüsünü kuran birey olacaktır. Dolayısıyla da bu profesyonelin iş yükü çok fazla olabilecektir. Türkiye Cumhuriyeti’nin bir dış temsilciliğinde çalışan çevirmen (veya çevirmen olarak görev yapan kişi) kimi zaman o elçilikte görev yapan Türk meslektaşlarının yabancı ülkedeki işlerinin yürütülmesi için yapacakları tüm girişimlerde yanlarında olmak zorunda kalabilecektir. Örneğin, yeni atanan bir memur ülkenin yerel dilini bilmiyorsa bir çocuğunun okula kayıt edilmesi için yapacağı tüm işlemlerde büyükelçiliğin çevirmeninden destek isteyebilecektir. Gümrükten eşya çekecek olan diplomat ortak bir dili olmayan gümrük memurlarıyla iletişim kurmak ve/veya imzalayacağı

Engin bir genel kültürü olması gereken çevirmen, hızlı ve etkin bir şekilde hatasız çeviri yapması gerektiğinin bilincinde olmalıdır. Diplomatik metinlerin çevirisinde çevirmen, genelde, biten bir işin teslim edilmeden önceki son halkasıdır. Kendisine söz konusu belge iletilmeden önce görüşmeler yapılmış, kararlar alınmış, konu etraflıca tartışılmış ve söz konusu belge büyük bir titizlikle kaleme alınmıştır. Söz konusu evrak veya belge profesyonel çevirmenin önüne geldiğinde o iş artık acildir. Bir an önce bitirilmesi ve ilgili makama iletilmesi gerekir. Ancak, hızlı davranması gereken çevirmen ayrıca söz konusu belgenin resmi bir içeriği olduğunu, bir makamı temsil ettiğini de unutmamalıdır. Dolayısıyla, çeviride hassasiyet ve dikkat çok önemlidir.

Bütün siyasi metinler taraf olan, taraftar arayan, belli bir görüşü savunan ve tarafsız olması gerekmeyen kişilerin ürettiği metinlerdir (Bulut, 2008: 65-66). Aynı şekilde diplomatik metinler de ideolojik bir özellik taşır. Bunun için diplomatik dil, ortam ve metinler “hassasiyet” içerir. Karşıdaki alıcıya iletilen belge uluslararası ilişkiler ağında bir ‘iletidir’. Bu nedenle de çevirmenin hızlı çeviri yapabilecek bir birikimi olması gerekir. Örneğin, her bir sözcüğü sözlükten kontrol edecek veya her bir sıklıkla kullanılan kalıbı araştırmak zorunda kalacak deneyimsiz bir çevirmen, sonunda hatasız bir iş çıkarabilecek olsa bile, işi gerektirdiği hızda tamamlayamayacaktır.

Söz konusu bağlamda çevirmenin hızı kadar konuya ve alana hâkimiyeti de önem kazanacaktır. Günceli takip etmeyen bir çevirmenin önüne konan her metinde art alanı araştırmak zorunda kaldığı durumlarda yine iş yavaşlayacaktır.

Yukarıda örneklenen türden bir profesyonel birikime ek olarak, kimi kurum ve/veya kuruluşta, çeviri işlerinin nasıl yürütüldüğüne bağlı olarak, yazılı çeviri yapan çevirmenden başka bir çeviri modunda da iş yapması beklenebilmektedir. Bazı yazılı çevirmenlerin sözlü çeviri yapmak zorunda kaldıkları durumlar da olmaktadır. Özellikle bir kurumun içinde yazılı metinden sözlü çeviri yapılması, ya da üst düzey olmayan görüşmelerde kısa aralıklı çeviriler yapılması da çevirmenden beklenebilmektedir. Çoğu profesyonel kurum ve kuruluşta bu iş profesyonel sözlü çevirmenlere verilmektedir; ancak bazen kurum veya kuruluş içinde acil gereksinimler kurumlarda çalışanlar tarafından da karşılanmaktadır.

Buna ek olarak diploması alanında çalışan çevirmenin çeviri amaçlı araştırma yapma, bilgi edinme konusunda da kıvrak bir zekâya ve art alan bilgisine sahip olması önemlidir. Bazı durumlarda kurum veya kuruluşta kaynak belgeyi üreten veya kaynak belge ile ilgili çalışan kişiyi bulmak ve onunla birlikte soru sorarak çalışmak da çok verimli olabilecektir. Çevirmen alan uzmanlarına doğru soruları sormayı bilmelidir. Örneğin, hukukçu bir uzmanın yazdığı bir metni çeviren profesyonel, çeviri sürecine aşina olmayan ve çevirmenlik işini bilmeyen hukuk uzmanına erek dilde birkaç karşılığı bulunan bir terimin tam olarak hangi eşdeğerinin amaçlandığını soracaksa, sorusunu doğru formüle etmelidir. Eğer karşısındaki uzmana yalnızca terimi sorarsa alabileceği cevap yanlış olabilecektir. Terimi, içinde geçtiği bağlamı, bulunduğu alternatifleri sıralamalı ve profesyonelden bu bağlamda bir cevap beklemelidir. Bunun söz konusu olmadığı kurumlarda veya durumlarda ise çevirmen her zaman kendisinden önceki profesyonel meslektaşlarının çeviri

örneklerinden yararlanabilir veya profesyonel dayanışma göstermekten kaçınmayacak deneyimli çevirmenlere sorularını yöneltebilir.

Diplomasi alanında çeviri yapan profesyonelin dokümantasyon ve arşivlemeden anlaması önemlidir. Çevirmenin her çevirdiği kaynak ve erek belgeyi dosyalaması gerekir. Bu hem diplomatik metinler çevirisinde söz konusu olan kurumun resmi belgelerinin arşivlenmesi için önemlidir, hem de çevirilerini daha sonra örnek olarak kullanabilmesi için önemlidir. Yapılan çevirilerin kaydının tutulması önemli bir esastır. Çeviriler kimi zaman kaynak metinle aynı statüdedir. Örneğin, bir sözleşmenin hem Türkçesi hem de Fransızcası asıl kabul edilebilir. Resmi kurum ve kuruluşlarda her türlü belgenin kaydı zaten kurum tarafından tutulur; ancak çevirmenin de kayıt tutarak hangi çevirileri yaptığını takip etmesi önemlidir.

Sayılan görevlere ek olarak, kimi durumda çevirmenden bir dil uzmanı olarak;

- Belli bir alanda araştırma yapması,
- Tavsiye vermesi ve/veya
- Yönlendirmede bulunması da istenebilir.

Bu talep işi yoğun olan bir meslektaştan gelebileceği gibi kimi zaman kurumda ve/veya kuruluşta çevirmene verilen görevler arasında da sayılabilir. Örneğin, belli bir ülkede veya dilde o gün çıkan haberlerin derlenmesi; bir ülke ile ilgili yazılanların yabancı dilde derlenmesi ve erek dilde özetlenerek iletilmesi gibi bazı görevler de olabilmektedir.

Ayrıca diplomatik metinlerin çevirisini yapan çevirmenin ekiple çalışabilmesi önemlidir. Bu bağlamda ekip üyeleri çevirmenin kendi meslektaşlarından oluşabileceği gibi, alan uzmanlarından, editörlerden ve işi veren birimlerde görevli uzmanlardan da oluşabilmektedir. Her ekip işi kurulan ekibe, ekipteki uzmanların katkı ve niteliklerine ve benzerine göre değişebilmektedir. Çevirmenin bu tür ortak çalışma ortamlarına;

- Hazır olması,
- Uyumlu olması,
- Grupla sorumluluğunu alması gerekir.

Yukarıda da sözü edildiği gibi çevirmenler bazen meslektaşları ile ekip çalışması yürütmek zorunda da kalabilirler. Bazı çeviri işleri acil olduğundan çevirmenler arasında bölüştürülmektedir. Çevirmenlerin bir çeviri projesi ekibi olarak terimce, söylem, biçim ve benzeri konularda dil birliği ve bütünlüğü sağlamak için (bazen çeviri teknolojileri ile bazen de aynı mekânda çeviri yaparak) işlerini eşgüdümlü bir şekilde yürütmeleri de önem arz etmektedir.

Diplomatik metinler çevirisi yapacak olan uzmanın işinin kapsamını, sahip olması gereken temel becerilerini ve kendisinden beklenebilecek görevleri kısaca sıraladıktan sonra biraz daha ayrıntılı bir şekilde;

- Diplomatik yapının ne olduğuna,
- Diplomatik metinlerin türlerine,
- Diplomatik dilin özelliklerine de bakmak gerekecektir.

Diplomatik görevi olan her **kuruluşun ve/veya kurumun yapısını kısaca özetlemek söz konusu olmayacaktır.**

Yukarıda da vurgulandığı gibi söz konusu alanda çalışacak profesyonel çevirmenin bu konulara hâkim olması beklenir.

DİPLOMATİK YAPI

Diplomatik bağlamlarda hiyerarşik bir yapı söz konusudur. Diplomatik metinlerin çevirisini yapacak kişinin her şeyden önce;

- Bu yapıya hâkim olması,
- Bu yapı içindeki “aktörleri” ve
- Aktörlerin konum ve görevlerini bilmesi gerekir.

Diplomatik görevi olan her kuruluşun ve/veya kurumun yapısını kısaca özetlemek söz konusu olmayacaktır.

Örneğin, aşağıda, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının sitesinde sürekli ilişkiler sürdürdüğü uluslararası kuruluşların alfabetik sırayla resmi listesi verilmektedir:

Afrika Birliği	(AfB)
AGİT	
Akdeniz için Birlik	(AiB)
Amerikan Devletleri Örgütü	(ADÖ)
Arap Devletleri Ligi	(AL)
Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı	(AİGK)
Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu	(APEC)
Asya İşbirliği Diyalogu	(AİD)
Avrupa Hava Seyrüsefer Emniyeti Teşkilatı	(EUROCONTROL)
Avrupa Konseyi	
Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru	(TRACECA)
Avrupa ve Akdeniz Bitki Sağlığını Koruma Örgütü	(EPPO)
Baltık Denizi Devletleri Konseyi	(CBSS)
Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu	(Economic Community of West African States-ECOWAS)
Birleşmiş Milletler Çevre Programı	(UNEP)
Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü	(UNESCO)
Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü	(UNWTO)
Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Programı	(UN-HABITAT)
Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı	(WFP)
Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü	(FAO)
Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı	(UNDP)

Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Teşkilatı	(UNIDO)
Bölgesel İşbirliği Konseyi	(BİK)
Daimi Hakemlik Mahkemesi	(PCA)
Doğu Afrika Topluluğu	(EAC)
Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı	(COMESA)
Dünya Gümrük Örgütü	(DGO)
Dünya Sağlık Örgütü	(WHO)
Dünya Ticaret Örgütü	(DTÖ)
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	(EİT)
G-20	
Gelişen Sekiz Ülke	(D-8)
GUAM-DEKÖ	(EPPO)
Güney Afrika Kalkınma Topluluğu	(SADC)
Güney Amerika Ulusları Birliği	(UNASUR)
Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü	(SAARC)
Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği	(ASEAN)
Güneydoğu Avrupa İşbirliği Süreci	(GDAÜ)
Güney Ortak Pazarı	(MERCOSUR)
Güvenlik İşbirliği Merkezi	(RACVIAC)
Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi	(IGAD)
İslam İşbirliği Teşkilatı	(İİT)
İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı	(OECD)
Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü	(KEİ)
Karayip Devletleri Birliği	(KDB)
Karayipler Topluluğu	(CARICOM)
Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü	(NATO)

Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi	(KİK)
Lahey Uluslararası Özel Hukuk Konferansı	(HCOPIL)
Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu	(CELAC)
Mağrip Arap Birliği	(MAB)
MIKTA	(Meksika, Endonezya, Kore, Avustralya)
Nükleer Denemelerin Kapsamlı Yasaklanması Antlaşması Örgütü	(CTBTO)
Nükleer Enerji Ajansı	(NEA)
Orta Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu	(CEEAC-ECCAS)
Orta Amerika Entegrasyon Sistemi	(SICA)
Şanhay İşbirliği Örgütü	(ŞİÖ)
Türk Konseyi	(TRACECA)
Uluslararası Adalet Divanı	(UAD)
Uluslararası Ağırlıklar ve Ölçüler Bürosu	(BIPM)
Uluslararası Aşı Enstitüsü	(IVI)
Uluslararası Ceza Divanı ve Türkiye	(UCD)
Uluslararası Demiryolları Birliği	(UIC)
Uluslararası Enerji Ajansı	(IEA)
Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü	(ICAO)
Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu	(IFAD)
Uluslararası Yasal Metroloji Örgütü	(OIML)

Diplomatik metinlerin çevirisini yapacak olan profesyonellerin bu kuruluşların her birinin hiyerarşik yapısına belli bir ölçüde hâkim olması önemlidir. Çevirmenin, asgari olarak, kurum ve kuruluşların genel görevlerini, sorumluluklarını, söz konusu yapıların içindeki aktörlerin statülerini ve benzerini ve bunların çalışma dillerinde karşılıklarını bilmesi gerekir.

Birkaç örnek üzerinden, hiyerarşik yapı ile ne kastedildiğinin de anlatılması gerekir. Diplomatik metinler çevirisi yapan her çevirmenin kendi içinde çalıştığı kurumun yapısına hâkim olması beklenecektir; ancak diplomasinin ana aktörleri arasında diplomatik temsilcilikler olduğundan verilecek ilk örnekte bu yapı anlatılmıştır.

Bir diplomatik temsilcilikte çalışan çevirmenin aşağıda belirtilen kişilerin statülerini ve görevlerini bilmesi beklenir. Çevirmen, kendisine bu profesyoneller tarafından teslim edilen belgelerde söz konusu kişilerin statülerin erek dildeki karşılıklarının yanı sıra başka konulara da özen göstermelidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin dış temsilciliklerinden örnek verecek olursak, çevirmenin bilmesi gereken bir hiyerarşi ve statüler listesi vardır:

- Misyon Şefi (Büyükelçi, Daimi Temsilci, Temsilci, Elçi, Maslahatgüzar)
- Elçi - Müsteşar veya yoksa misyon şefinin yokluğunda onun yerini alacak en kıdemli meslek memuru, daimi temsilciliklerde daimi temsilci yardımcısı
- Silahlı Kuvvetler Ataşesi

- Müsteşarlar, Müşavirler ve Uzman Müşavirler
- Başkâtipler
- Müşavir Yardımcıları
- İkinci Katipler
- Üçüncü Katipler
- Ataşeler ve Ataşe Yardımcıları
- İdari Memurlar
- Haberleşme Teknisyenleri

İkinci bir örnek de NATO'dan verilebilir. NATO'nun kendi içinde yapısının sivil, askeri ve alt kurumları olmak üzere ayrıldığını; bu yapının hiyerarşik ama bütünleşik bir düzeni teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Bu yapının içinde belli bir hiyerarşik düzen yürütülmekte ve bu düzen içinde bir evrakin kime yazılacağı, nasıl kaleme alınacağı, nasıl imzalanacağı, nasıl yollanacağı gibi birçok konu da ayrıntılı bir biçimde belirtilmektedir. NATO'nun kendi sözleriyle “bütün ilgili konuları içermeyen ancak kapsamlı bilgi veren” diploması ve protokol kılavuzu ise resmi internet sitesinde yayımlanmıştır (bkz. NATO- Manual of Protocol, 2020). Burada örneklenen kuruma iletilecek bir diplomatik metni çevirecek olan çevirmenin de bu gibi kılavuzların varlığını bilmesi, bu kılavuzları tanınması, çevirisinde de belirtilen konulara dikkat etmesi gerekir.

DİPLOMATİK METİN TÜRLERİ

Diplomatik metinler, yukarıda da anlatıldığı üzere diplomatik görevi olan tüm kurum ve kuruluşlarda uluslararası ilişkileri ve işleyişi sürdürmek için kullanılan tüm metinler olarak tanımlanabilmektedir. Ancak, bu tanımı daraltmak da olasıdır. Örneğin, diplomatik metinler çevirisi dendiğinde, çevirmen bakış açısından, akla gelen ilk iki metin türü:

- Kançılaryanın işlerinin yürütülmesinde oluşturulan metinler ve
- Konsolosluk işlerinin yürütülmesini sağlayan metinlerdir (Birleşmiş Milletler Sözlüğü, 2001:123)

Ünsal'a (2019: 30) göre kançılaryaya belgeleri:

- En yaygın yazışma türü olan Nota (Note Verbal);
- Doğrudan ve gayri resmî diplomatik iletişim aracı olan, daha çok iyi niyet göstergesi için yazılan Mektup (Lettre);
- Gayri resmî nitelikte, başlıksız ya da logosuz düz kâğıda yazılan Muhtıra (Non-Paper) olarak sınıflandırılabilir.

Dışişleri Bakanlığının yabancı temsilciliğe ya da yabancı temsilciliğin Dışişleri Bakanlığına ya da diğer temsilciliklere yönelik resmi bir bildirimini içeren notalarda belli bir ifade şekli veya kalıbı vardır.

İngilizce bir örnek verecek olursak:

"The... Embassy presents its compliments to the Ministry of Foreign Affairs and has the honour to advise / inform / request, etc..."

“The... Embassy avails itself of this opportunity to renew to the Ministry of Foreign Affairs the assurances of its highest consideration”.

Türkçe bir örnek verecek olursak:

“Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, Ankara’da yerleşik diplomat misyonlara ve uluslararası örgütlerin temsilciliklerine saygılarını sunar ve aşağıdaki hususu bildirmekten şeref duyar”

“Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı bu vesile ile Ankara’da yerleşik diplomat misyonlara ve uluslararası örgütlerin temsilciliklerine en derin saygılarını yiner”

Konsolosluk belgeleri ise, oldukça çeşitlendirilmiş bir alandır; yasal ve yeminli çeviri alanlarıyla oldukça ilgilidir. Çevirmenler doğum, ölüm ve evlenme belgesi, engelsizlik belgesi, boşanma davası, tapu, vize, pasaport, adli ölüm raporu, tutuklanan ülke vatandaşlarına yardım gibi birçok belgeyi çevirirler. Bir konsolosluk belgesinin bir ülkeden diğerine nasıl farklılaşabileceğini örneklemek için farklı ülkelerin pasaportlarından söz edebiliriz.

Türkiye Cumhuriyeti’nde birkaç pasaport türü mevcuttur. Örneğin, Bordo pasaport (Umumi Pasaport), Yeşil Pasaport (Hususi Pasaport), Gri pasaport (Görev Pasaportu / Hizmet Pasaportu), Siyah Pasaport (Diplomatik Pasaport).

Bu pasaportların her biri kişilerin vasıflarına göre verilir. Örneğin, diplomatik pasaportlar; Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi olmayan bakanlara, Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyeleri ile Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi, Sayıştay, Genel Kurmay birinci ve ikinci başkanlarına, Cumhuriyet

Başsavcısına, orgenerallere, oramirallere, eski cumhurbaşkanlarına, yasama meclisleri eski başkanlarına, eski başbakanlar ve dışışleri eski bakanlarına, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Genel Sekreterine, Diyanet İşleri Başkanına, Valilere, Büyükşehir Belediye başkanlarına, Büyükelçi unvanını almış olanlar ile Dışışleri Bakanlığı meslek mensuplarına, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanına, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanına ve bu Başkanlığın yurt dışındaki Program Koordinasyon Ofisi sorumlusuna, Türkiye Cumhuriyeti dış temsilcilikleri nezdinde memur edilen müşavirlere, ataşelere ve muavinlerine, din hizmetleri koordinatörlerine, Hükümet adına milletlerarası resmi müzakereler yapılması, mukavelenameler akdi için veya milletlerarası toplantılarla kongre ve konferanslara katılmak üzere gönderilenlere ve yabancı devletler veya milletlerarası teşekküller nezdinde daimi veya geçici görev yapmak üzere gönderilenlere, siyasi kuryelere verilir.

Avrupa Birliği üye ülkelerinde ise ortak bir formatta pasaport verilmektedir. Ancak ülkelere göre farklılıklar da gözlemlenmektedir. ABD’de ise umumi pasaport ve resmi pasaport şeklinde bir ayırım vardır. Uluslararası seyahat için en önemli ve belki de en sık olarak çevrilen belge olan pasaportlarda bile benzerlikler olsa da farklılıklar da olmaktadır. Dolayısıyla, diplomatik görevi olan bir kurumda çalışacak çevirmenin çalışma dillerinde farklı pasaport türlerine ilişkin bilgilere sahip olması gerekir. Burada verilen örnek söz konusu ortamda çalışacak çevirmenin bilmesi gereken belge geleneklerinden sadece bir tanesidir; bu örnekler çok fazla çeşitlendirilebilmektedir.

Akıncı (1997: 107), yazılı diplomatik metinleri diplomatik yazışma ve doküman (belge, evrak) olarak ikiye ayırır. Yukarıda verilen örnekte sözü edilen türden belgeler olabileceği gibi, aşağıda anlatılacağı üzere, kimi zaman belli kalıplar içinde iletilen yazışmalar da olacaktır.

Günümüzde diplomaside hem yazılı hem de sözlü metinler önemlidir. Ancak, diplomaside yazılı dil, sözel dile göre daha belirgindir. Stanko'ya (2001) göre bu durum çoğunlukla ikili ilişkilerde önceden kararlaştırılır ve genellikle üç şekilde olur.

- Birincisi, her iki taraf da kendi ana dilinde yazışma yapar.
- İkincisi, her bir taraf karşı tarafın diliyle yazışır.
- Üçüncüsü ise, her iki tarafta daha önceden kararlaştırılan başka ortak bir dil kullanılır.

Dolayısıyla, çevirmen bu iletişim içinde merkezi önemdedir.

Örneğin, NATO'da belli dillerde iletişim kurulmaktadır. Bu dillerde iletişim kurulması şartının yanı sıra, bir de belgelerin belli şekillerde ve formatlarda oluşturulması gerekmektedir. Aşağıda verilen, kuruma bir atama yapıldığında ibraz edilen 'letter of credentials' bunun tipik bir örneğidir:

**Diplomaside yazılı dil,
sözel dile göre daha
belirgindir.**

Standard form of the letter of credentials

"[Name and title of the Head of State, Head of Government or Minister of Foreign Affairs]

to

His / Her Excellency

Mr./Ms. [First Name] [Last Name],

Secretary-General of the United Nations

Mr./Madam Secretary-General,

Whereas the Government of ... has set up at the seat of the United Nations a permanent mission to maintain necessary contact with the Secretariat of the Organization,

Now therefore we ... [name and title] ... have appointed and by these presents do confirm as Permanent Representative to the United Nations His/Her Excellency ... [name and title] Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary.

His/Her Excellency ... is instructed to represent the Government of ... in all organs of the United Nations. He/She is also authorized to designate a substitute to act temporarily on his/her behalf after due notice to the Secretary-General.

In faith whereof we have signed these presents aton

[Signature][title]

[Head of the State, Head of the

Government or Minister of Foreign Affairs]

Çevirmenlerin karşılaştıkları başka yazılı diplomatik metinlere örnek olarak Ünsal (2019: 31) aşağıdaki listeyi oluşturmuştur:

- **Nota:** Dışişleri Bakanlığının yabancı temsilciliğe ya da yabancı temsilciliğin Dışişleri Bakanlığına ya da diğer temsilciliklere yönelik resmi bir bildirimini içerir.
- **Muhtıra:** Büyükelçilik ya da diplomatik bir makam tarafından başlıksız kâğıda genelde Dışişleri Bakanlığına hitaben yazılan; belirli bir konuda, yazar tarafın görüş ve önerilerini içeren gayriresmi yazıları içerir (Luque, 1999).
- **Memorandum:** Anlaşma ve sözleşme özetlerini içerir.
- **Gayriresmî Belgeler:** Resmi bir merci tarafından Büyükelçilik, Bakanlık, Genel Başkanlık vb. gayriresmî olarak yazılmış, makam başlığının kullanılmadığı yazışmaları içerir (Luque, 1999).
- **Güven Mektubu:** Büyükelçi tarafından ilgili devlet başkanına göreve başlaması sırasında sunulan mektubu içerir.
- **Geri Çağırma Mektubu:** Başka bir göreve atanmış Büyükelçi için, Büyükelçinin görevinin bittiğine ilişkin mektubu içerir.
- **Atama Belgesi:** Yurt dışına atamayla ilgili çeviriyle birlikte gönderilen belgeyi içerir.
- **Buyrultu:** Konsoloslara yönelik sadece Türkçe olarak, konsolosların atama mektuplarına dayanarak düzenlenen belgeyi içerir.

- **Nihai Senet:** Konferans sonunda kabul edileni gösteren belgeyi içerir (Akıncı, 1997: 107).
- Resmi yazılı sözleşmeler
- Anlaşmalar
- **Protokol:** Diplomatlar arasında yapılan anlaşma tutanağını içerir. Ek Protokol ise ek konular için düzenlenen tutanağı içerir.
- **Ültimatom:** Bir devletin başka bir devlete verdiği ve hiçbir tartışma veya karşı koymaya yer bırakmaksızın, tanıdığı sürede isteklerinin yerine getirilmesini istediği nota.
- Davet, Kutlama, Taziye mektupları, vb.

Listede belirtilen her bir belgenin ve yazışmanın hem belli bir şekilde kaleme alınması ve dolayısıyla belli bir şekilde çevrilmesi gerekir, hem de bu belgelerin ve yazışmaların her birinin özenli bir diplomatik dille yazılması önemlidir.

DİPLOMATİK DİL

Diplomaside kullanılan egemen dil olarak adlandırılabilen dil, yıllar içinde değişmiştir. Bu da çevirmenlerin işini doğrudan ilgilendiren bir konudur.

D. Kappeler'e (Diplofoundation, 2019) göre ilk başlarda ülkeler arasında ilişkileri yürütmek için kaleme alınan belgeler ve evraklar Latince yazılmıştır. Bu dil Avrupa'da ortak diplomasi yazım dili olarak kabul edilmiştir. On sekizinci yüzyıla gelindiğinde ise, uluslararası politikadaki değişimlerle Fransızca diplomasi dili olarak kabul görmüştür. Yirminci yüzyıla gelindiğinde ise diğer dillere göre olarak İngilizce diplomasi dili olarak ön plana çıkmıştır.

Aynı dönemde bir ikinci gelişme daha yaşanmış ve ülkeler diplomasi alanında kendi ana dillerini kullanmak konusunda ısrarcı olmuşlardır. Diplomaside çok dilliliğin ortaya çıkışının en önemli göstergelerinden biri de Birleşmiş Milletler 'de beş resmi dilin kabul edilmesidir (Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça, İspanyolca); daha sonra Arapça da eklenmiştir. (Birleşmiş Milletler'de benimsenen diplomasi dili politikaları için bkz: Fettes, 1996; Lapenna, 1970-71; Léger, 1996; Müller, 1996; Pearl, 1996; Tonkin, 1996; Weiser, 1996).

Belli bir zaman diliminde bir dil diplomasinin dili olarak ortaya çıkmıştır. Bu dil yüzyıllar içinde Akad dili, Çince, Yunanca, Latince, Arapça, Türkçe, İspanyolca, Portekizce, Rusça, İtalyanca, Almanca, Fransızca ve İngilizce olmuştur. Bu diller, uluslararası ilişkilerde politik, stratejik, ekonomik, kültürel veya daha farklı birçok nedenden dolayı seçilmişlerdir. Günümüzde ise diplomaside ülkeler kendi dillerinin yanı sıra birçok dile çeviri yapmaktadır. Örneğin, günümüzde Avrupa Birliği'nde tüm üye ülkelerin dillerinde aktif olarak sürekli çeviri yapılmaktadır. Kısacası, diplomaside kullanılan diller çeşitlenmiştir. Ancak, öte yandan diplomasinin kendine özgü dili yüzyıllar içinde belli kalıplarla ve belirgin bir biçimde evrilmiştir.

Berridge ve James (2001) diplomasi dilini üçe ayırırlar.

- Birincisi uzmanlık dili,
- İkincisi kullanılan teknik terim ve ifadeler,
- Üçüncüsü ise müzakere dili olarak adlandırılır.

Uzmanlık dili denildiğinde uluslararası ilişkilerde kullanılan uzmanlık dili ifade edilmektedir. Müzakere dili ise daha çok sözlü dil ile ilgilidir. Uzmanlık dili konusunu kısaca açacak olursak birkaç örnek vermek faydalı olacaktır.

Uluslararası yazışmalarda göçmenler ile ilgili olarak kullanılan terimlerde bazı terimlerin diller arasında birebir (sözcüğü sözcüğüne) çevrildiğini bazılarının ise yerleşik başka karşılıklarının olduğu görülebilir:

- Geri gönderme (TR) refoulement, return (İNG) le refoulement, retour (FRA)
- Geri gönderme merkezi (TR) removal centre (İNG) le centre de renvoi (FRA)
- BMMYK'nin tanıdığı mülteci (TR) mandate refugee (İNG) le réfugié reconnu par le HCR (FRA)
- Çekilme istisnası (TR) opt-out clause (İNG) l'exception de désengagement (FRA)

Uluslararası hukukta da benzeri yerleşik kalıplar görmek mümkündür. Çevirmenin bu kalıplarda geçen sözcükleri bilmesi veya araştırması onun erek dilde doğru karşılığı bulacağı anlamına gelmez; zira değişik dillerde aynı sözcüğün geçtiği farklı tamlamalar hukukta farklı anlamlar taşıyacaktır ve farklı karşılıkları olacaktır:

- Executive agreement (İNG) uygulama anlaşması (TR) accord exécutif (FRA)
- Executive Board (İNG) İcra Kurulu (TR) Conseil d'administration, Conseil Exécutif (FRA)
- Interim injunction (İNG) ihtiyati tedbir (TR) injonction provisoire (FRA)
- Interim measures (İNG) geçici koruma önlemleri (TR) mesures provisoires (FRA)

Aynı şekilde uluslararası ilişkilerde de dillerde yerleşik uzmanlık alanına özgü kullanılan kalıplar ve ifadeler bulunmaktadır:

- Bedeli ağır galibiyet (TR) Pyrrhic victory (İNG) victoire à la Pyrrhus (FRA)
- Dostane çözüm (TR) friendly settlement (İNG) règlement amiable (FRA)
- Dostane girişim (TR) good offices (İNG) bons offices (FRA)
- Dostane ilişkiler (TR) amicable relations (İNG) relations amicales (FRA)
- Geçici hükümet (TR) caretaker government (İNG) gouvernement intérimaire (FRA)
- Geçici koruma (TR) temporary protection (İNG) protection provisoire (FRA)
- Geçici sığınmacılar (TR) temporary refugees (İNG) réfugiées temporaires (FRA)
- Geçici sınır çizgisi (TR) demarcation line (İNG) ligne de démarcation (FRA)

Diplomasi dilinin kendine özgü bir **jargonu, bir takım kalıp söz ve deyimleri vardır.**

Verilen basit örneklerden de anlaşılacağı gibi diplomatik metinler çevirisi yapacak olan çevirmenin hukuk, uluslararası ilişkiler, ekonomi gibi alanlardaki terimceye, ifadelere hâkim olması önemlidir. Bunları doğru kaynaklardan araştırabilmesi ve en uygun karşılıkları tespit edebilmesi işinin önemli bir kısmıdır.

Ancak, buna ek olarak diplomasi dilinin kendine özgü bir jargonu, bir takım kalıp söz ve deyimleri vardır. Bunların bazıları yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı Fransızcadan gelmiştir. Birkaç örnek vermek gerekirse:

- **Acte finale** (nihai sened),
- **Acte hostile** (düşmanca hareket)
- **Bons offices** (iyi niyet)
- **Chargé d'affaires** (maslahatgözar),
- **Compromis d'arbitrage** (tahkimname)
- **Corps diplomatique** (diplomatlar birliği)
- **Démarche** (girişim, başvurma)

Ayrıca diplomasi dilinde sıklıkla, yukarıda anlatılan nedenlerden dolayı Latince terimlere rastlanır. Bunlara birkaç örnek vermek gerekirse:

- **Ad hoc** (uygun, gerekli),
- **Ad libitum** (isteğe bağlı)
- **Ad referendum** (danışma koşullu imza, geçici onay)
- **Casus belli** (savaş nedeni),
- **Cine die** (belirsiz bir zamanda)
- **Grosso modo** (genel hatlarıyla)
- **Sine qua non** (olmazsa olmaz şart)
- **Ipso facto** (durum gereği)
- **In extenso** (bütün olarak)
- **Intuitu personae** (kişiye bağlı),
- **Intra legem** (kanunlara uygun)
- **Modus vivendi** (geçici anlaşma)
- **Pacta sunt servanda** (ahde vefa ilkesi),
- **Persona non grata** (istenmeyen kişi),
- **Statu quo** (mevcut durum)
- **Ültimeat** (son uyarı),
- **Sui generis** (nevi şahsına münhasır)

(Daha fazla örnek için bkz: Akıncı, 1997: 106; Kıran ve Korkut, 2011: 222-223).

Diplomatik jargonun yanı sıra bir de diplomaside kullanılan dilin özelliklerinden söz etmek gerekir. Yapparova ve diğerleri (2019: 5) konuyu şu şekilde açıklarlar: Diplomaside nezaket, diplomasi dilinin içsel bir özelliği olarak görülür. Bu dilde;

- Ölçünlü bir takım kalıplar kullanılır,
- Duygulara yer verilmez ve
- Tarafsızlık benimsenir.

Öte yandan; “diplomatik protokol ihlal edilmeden, kabul görmüş diplomatik iletişim çerçevesinde, ciddi politik sorunlara yönelik olarak da fikirler ifade edilmektedir.” şeklinde de yazılabilir. Bunu başarabilmek için de her dilde kalıplaşmış, ancak öte yandan da evrensel olarak kabul görmüş iletişim ‘formülleri’ kullanılır. Her ne kadar hukuki bir yaptırım içeren bir dilden söz etmiyor olsak da, bu dilin doğru kullanımı etik ve politik olarak güçlüdür.

Örneğin, İngilizcede “our government will not remain indifferent in the eventuality of the following occurrence” (sözcüğü sözcüğüne çevirisi: devletimiz aşağıda belirtilen durum gerçekleştiği takdirde tarafsız kalamayacaktır) ifadesi aslında ‘eğer bu durum olursa mutlaka müdahale edeceğiz’ anlamına gelmektedir. Bu gibi bir biçimin kullanımı sayesinde bir ülke bir diğer ile ‘hakaret etmeden’ veya tehdide başvurmadan yüzleşebilmektedir.

Bir başka örnek vermek gerekirse “... olması durumunda konuyu ve konudaki pozisyonumuzu gözden geçirmek zorunda kalacağız” ifadesi, aslında iki ülke arasındaki yakın ilişkilerin gözden geçirileceğine dair bir uyarıdır.

Akıncı (2020) bunu Fransızcadan bir örnekle şu şekilde açıklar:

Diplomatlara, nezaketten asla ayrılmadan, en sert sözleri dahi ifade etme olanağını sağlayan üsluptur. Yani ölçülü bir seviyeden meramlarını ifade etme vasıtasıdır. Mesela: Bir diplomat diğer bir hükümete, uluslararası bir anlaşmazlık konusunda,

'Mon gouvernement ne saurait demeurer indifférent devant cet événement' yani 'Hükümetim kayıtsız kalamayabilir' derken aslında 'hükümetinin muhakkak surette bu anlaşmazlığa müdahale edeceğini anlatmak istemektedir.

'Le gouvernement de la République de Turquie a le regret' veya 'a le vif regret de constater' ibaresi, 'Ankara yönetiminin sert ve kesin bir tutum takınacağını belirtir.

Bu ibareler, tehdit edici terimler kullanmadan, bir yabancı hükümetin uyarılmasına imkân verir. Bu uyarı sonuçsuz kalırsa, diplomat nezaket ve uzlaştırıcılığını kaybetmeden sesinin tonunu biraz yükseltebilir ve 'Dans ce cas, le gouvernement de la République de Turquie se verrait obligé d'examiner à nouveau la question'. 'Bu durumda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti sorunu tekrar gözden geçirmeye mecbur kalacaktır' derken, aslında 'dostluğun düşmanlığa dönüşeceğini' ifade eder.

Sözlü olarak yürütülen diplomatik ilişkilerde de dile genelde çok dikkat edilir ve sonuç olarak konu önemliyse zaten bu sözlü iletişimin yazılı bir çıktısı benzer bir dille kaleme alınır.

ÇEVİRMENE KAYNAKLAR VE PROFESYONEL PROFİL

Yukarıda anlatılan bilgilerle diplomatik metinler çevirecek olan profesyonelin belli bir terimceyi, belli kalıpları bilmekten öte içinde çalıştığı alanı ve ortamı da bilmesinin önemi vurgulanmıştır. Bu noktadan hareketle, bu alana yönelecek olan profesyonellerin kullanabilecekleri kaynakları da kısaca açıklamak ve bu kaynakların hangi yönden çevirmenin profesyonel gelişimine katkı sağlayacağını incelemek gerekir.

Diplomatik metinlerin ister sözlü ister yazılı çevirisini yapacak olan çevirmenlerin kendilerini geliştirmeleri için birçok kaynak bulunmaktadır. Bu kaynakların çoğunda ilk önce diplomasinin ne olduğu ayrıntılı olarak açıklanmakta ardından da diplomatik çeviri ile kastedilen bağlam belirlenmekte ve çevirmenin bu belirli bağlam içindeki görevleri detaylarıyla anlatılmaktadır.

Yetkin Karakoç (2016) Çeviri ve Diplomasi başlıklı eserinde diplomasinin tanımının ardından diplomasi ve politik ilişkilere, ortamlara, aktörlere, diplomatik söyleme ve bunun evrimine değinir. Yazar diplomasi dilinin ve biçiminin yukarıda özetlenen özelliklerini ayrıntısı ile anlatır ve birçok farklı metinden örneklerle yazılı ve sözlü diplomasi çevirisini irdeler.

Araştırmacı, diplomatik metinlerin çevirisinde kullanılabilecek stratejileri gözden geçirir ve özellikle

dilsel stratejilere odaklanarak örnekler verir. Araştırmacı, diplomaside önemli olan resmiyet, nezaket, ikna etme, ideoloji ve diğer kavramlara açıklık getirir. Söz konusu ortamlarda çalışacak olan çevirmenin işini tanımlar. Diplomatik misyonlarda çalışan çevirmenlerden, serbest çalışan ve diplomatik metinleri çeviren profesyonellerden ve kamuda çalışan çevirmenlerden örnekler verdiği çalışmada, diplomatik metinleri çevirmek isteyecek her profesyonele alanı ayrıntıları ile tanıtır. Söz konusu çalışma ve benzeri türevleri, diplomatik metinler çevirisi alanında çalışmak isteyecek profesyoneller için söz konusu alandaki olasılıkları ve uygulamaları bilmek açısından eşsiz birer kaynaktır.

Yukarıda değinilen kaynağın aksine, diplomatik metinlerin çevirisi hakkında bazı çalışmalarda diplomatik metinler ve diploması çevirisi ise daha dar bir kapsamda tanımlanmaktadır. Örneğin, Fuentes Luque (1999) diplomatik metinlerin çevirisini diplomatik misyonlardaki çevirmenin görev ve iş kapsamı içinde ele alır. Diplomatik hiyerarşiden söz eden araştırmacı, gizlilik unsuru üzerinde durur. Belirli bir ortamda çalışan çevirmenler için işin kapsamının anlatıldığı çalışmada özellikle metin türlerine de değinilmektedir.

Araştırmacı, diplomaside önemli olan resmiyet, nezaket, ikna etme, ideoloji ve diğer kavramlara açıklık getirir.

SONUÇ

Diplomatik metinlerin çevirisine odaklanmak ve bu konuda uzmanlaşmak isteyecek olan çevirmenin aşağıdaki konular başta olmak üzere birçok konuda kendini geliştirmesi gerekir. Bu amaçla da aşağıda listelenen konuların yanına belli örnek kaynaklar eklenmiştir:

- Diplomasideki aktörlerin arasındaki iletişimin sağlanması (söz konusu alanda çalışacak çevirmenin üstleneceği iş) ve diplomaside kullanılan dil- Baranyai (2011)
- Devlet kurumlarında diplomatik metinlerin çevirisi; süreçte diplomatik dil ve söylem bilgisinin önemi; çeviri teknolojilerinin kullanımı- Berdy (2011)
- Çok taraflı kuruluşlarda çevirmenler; Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve Birleşmiş Milletlerden örnekler- Afkir (2013) Fu (2017)
- Kültürel olarak birbirinden farklılaşan iki tarafın diplomatik diyaloglarında yanlış anlamalar olabileceğinin bilinciyle hareket etmenin önemi; çevirmenler için dikkat edilmesi gereken konular ve durumlar - Kashima (2007)
- Çevirinin propaganda, kültürel repertuar zenginleştirme veya benzeri amaçlarla kullanıldığı diplomatik paylaşımlar- Edwards (2002); Iliescu Gheorghiu (2016; 2019).
- Diplomatik metinler çevirisinde çeviri hataları- Sanatifar (2015); Zannettin (2016); Whelchel ve diğerleri (2014); Goik (2018)
- Diplomasi hakkında yazılan yayınların çevirisi- Bromberg (2018)

- Diplomatik metinlerin çevirisine de odaklanan diplomasi alanındaki çalışmalar-Talbot & McClusky (2016); Kang (2017); Osborne ve Rubies (2016); Ting (2014).
- Diplomatik dil ve diplomatik ortamda kullanılan dil, belli terimler, biçem, söylem ve diğer dilsel özellikler-Arifon'un (2010); Monzo (2015); Abdi (2019); Fu (2016); Chesterman (2014); Yetkin (2011)
- Diplomatik dilin söylem eksenini- Junfeng (2014)
- Sözlü diplomatik metinler çevirisi- Guo (2019). Yetkin Karakoç (2016); Bio Guene Djibril (2018)
- Diplomatik metinlerin çevirisinde yaklaşım ve stratejiler: Mingxing (2012)

Özetle, diplomatik metinler çevirisi yapacak çevirmenin ya örgün eğitimde ya da mesleki gelişim esasları doğrultusunda kendisini bu alana hazırlaması gerektiği aşîkârdır. Yukarıda örneklenen çalışmalar bu alanda yapılan araştırmalara ve çevirmenlerin kendilerini geliştirmeleri ve bilmeleri gereken konulara sadece birer örnek niteliğindedir.

Diplomatik metinler çevirisi yapacak olan çevirmenin sürekli araştırma ve okuma yaparak kendisini geliştirmesi esastır. Zira bu alanda çeviri yapmak için çevirmenin birçok bilgi ve beceri setine sahip olması gerekir. Her şeyden önce:

- Diplomasi kadar geniş bir alanda geçebilecek ve tartışılacak her türlü konuya, genel kültüre sahip olmalıdır,
- Önceden bilgisi olmadığı konuları hızlıca araştırarak derinlemesine bilgi edinebilme becerisine sahip olmalıdır.

Dolayısıyla bu uzmanlık alanını seçecek bir çevirmende aşağıda sıralanan özellikler aranır:

- Genel kültür ve dünya bilgisi,
- Gelişmiş araştırma becerisi,
- Çalışma dillerine çok üst düzeyde hâkimiyet,
- Çalışma dillerinde diploması diline hâkimiyet,
- Güncel olayları takip etme alışkanlığı,
- Diploması ile ilgili konulara ilgi,
- Siyaseti, uluslararası ve ulusal gelişmeleri ve benzerini takip edebilecek birikim,
- Her metne, metin geleneğine ve ortama uyum sağlayabilmek,
- Profesyonel ekip çalışması yapabilmek,
- Uzmanlık alanında terimce oluşturabilmek,
- Çeviri teknolojilerini iyi düzeyde kullanmak,
- Editörlük yapabilmek,
- Diplomatik dile ve söyleme hassasiyet gösterecek birikime sahip olmak
- Sürekli kendisini geliştirmeye hazır olmak.

KAYNAKÇA

ABDI, H. (2019). A Skopos-theoretical Analysis of Political Texts from English into Persian: The Case of Donald Trump's Executive Orders. Theory and Practice in Language Studies, 9.

AFKIR, A. (2013). Translation in Multilateral Diplomacy: Cultural and Political Hurdles, Translation Journal, Volume 17, No. 4, Nisan 2020 tarihinde <http://translationjournal.net/journal/67aa.html>

AKINCI, Z. (1997). Diplomatik Dil ve Özellikleri, TÖMER Çeviri Dergisi, Özel Kuram Sayısı, 105-112.

AKINCI, Z. (2020). Diplomatik Dil ve Özellikleri, Nisan 2020 tarihinde <http://www.edebi.net/index.php/edebi-eserler/makaleler/434-zey-nep-ak-nc-diplomatik-dil-ve-ozellikleri>

ARIFON, O. (2010). Langue diplomatique et langage formel: un code à double entente. Hermès, La Revue, No 58,(3), 69-78.

ARROYO, R. (1997). The 'Death' of the Author: the Limits of the Translator's Invisibility. M. Snell-Hornby, Z. Jettmarová ve K. Kaindl içinde, In Translation as Intercultural Communication: Selected Papers from the EST Conference, Prague, 1995, (s. 21–32), Amsterdam: John Benjamins.

BARANYAI, T. (2011). The role of translation and interpretation in the diplomatic communication, Nisan 2020 tarihinde http://www.skase.sk/Volumes/JTI06/pdf_doc/01.pdf

BERDY, M.A. (2011). The Art of Diplomatic Translation, Nisan 2020 tarihinde <https://www.themoscowtimes.com/2011/10/25/the-art-of-diplomatic-translation-a10421>

BERRIDGE, G., JAMES, A. (2001). A Dictionary of Diplomacy. University of the West of England, Bristol: Palgrave.

BIO GUENE DJIBIL, G.P. (2018). Diplomatic Translation at Embassies in Pretoria. Nisan 2020 tarihinde <https://repository.up.ac.za/handle/2263/65609>

BROMBERG, S. J. (2018). Translating Diplomacy: President Juan Bosch, Ambassador John Bartlow Martin, and "The Indelible Spot", Latin American Research Review, 53(3), 535–547.

BULUT, A. (2008). Basından Örneklerle Çeviride İdeoloji - İdeolojik Çeviri, İstanbul: Multilingual.

CHESTERMAN, A. (2014). Translation and the Problem of Sway, Translation Studies, 7:2, 224-227.

DG TRANSLATION. (2020). Responsibilities. Nisan 2020 tarihinde https://ec.europa.eu/info/departments/translation_en#responsibilities

DiploFoundation.(2019). Introduction, Nisan 2020 tarihinde <https://www.diplomacy.edu/language/translation>

EDWARDS, V. (2002). The Role of Communication in Peace and Relief Mission Negotiations, Translation Journal 6, Nisan 2020 tarihinde <https://translationjournal.net/journal/20interp.htm>

EVANS, G., NEWNHAM, J. (2007). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, (Çev. H. Ahsen Utku), İstanbul: Gökkuş.

FETTES, M. (1996). Inside the tower of words: The institutional functions of language at the United Nations". S. Leger içinde, Towards a Language Agenda: Futurist Outlook on the United Nations, (s.115-34).

FU, Rongbo. (2016). Comparing modal patterns in Chinese-English interpreted and translated discourses in diplomatic setting: A systemic functional approach, Babel, 62, 104-121.

FU, Rongbo. (2017). Translating like a conduit? A sociosemiotic analysis of modality in Chinese government press conference interpreting. Semiotica. 2018. Nisan 2020 tarihinde 10.1515/sem-2015-0035

FUENTES LUQUE, A. (1999). An Approach to Diplomatic Translation, Translation Journal, Vol 3, No 4. Nisan 2020 tarihinde <https://translationjournal.net/journal/10dipl.htm>

GOIK, A. (2018). Lost in Translation: How Language Impacts Diplomacy. Nisan 2020 tarihinde <https://medium.com/discourse/lost-in-translation-how-language-impacts-diplomacy-a81efbf81ba>

GUO, Y. (2019). Effects of the interpreter's political awareness on pronoun shifts in political interviews: A perspective of interpersonal meaning, Babel, 64. 10.1075/babel.00053.guo.

GÜMÜŞ, O., SEVİ, A. (1996). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Ankara: Polat.

GÜRÇAĞLAR, A. (2003). The Diplomatic Trinity: Ambassadors, Dragomans and the Porte, Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, Sayı: 13, 49-65.

ILIESCU GHEORGHU, C. (2016). The Role of Languages and Translation in the New Configuration of Paradiplomacy and Multi-Layered Governance Featuring our World Society, A. Stoica, I. Horga, M. M. Tavares Ribeiro içinde Culture and Paradiplomatic Identity: Instruments in Sustaining EU Policies (s. 249-269), Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

ILIESCU GHEORGHU, C. (2019). Propaganda and Cultural Diplomacy Through Translation in Communist Romania. A Case in Point: Romanian Review. Analele Universităţii din Oradea, Seria Relaşii Internaşionale Şi Studii Europene, X, 27-34.

KANG, HYUNMIN M. (2017). The Role of Translation in South Korean Diplomacy, Nisan 2020 tarihinde <https://thediplomat.com/2017/10/the-role-of-translation-in-south-korean-diplomacy/>

KASHIMA, R. (2007). An Apology Translation in Diplomacy: Case Study of Prime Minister Abe's Apology Regarding "Comfort Women", Interpreting and Translation Studies, No 9, 87-106.

KIRAN, A., KORKUT, E. (2011). Fransızca Sözcük Bilgisi, Ankara: Seçkin.

MONZO, Esther. (2015). (Re)producing habits in international negotiations: A study on the translation of collocations, Fachsprache, 37, 193-209.

MÜLLER, K. E. (1996). Language Status in the Post-Cold-War Era, Lanham, Maryland: University Press of America

LÉGER, S. (1996). Vers un agenda linguistique: regard futuriste sur les Nations Unies / Towards a Language Agenda: Futurist Outlook on the United Nations, Ottawa: Canadian Centre for Linguistic Rights, University of Ottawa.

LUQUE, A. F. (1999). An Approach to Diplomatic Translation, Translation, 3 (4), Nisan 2020 <https://translationjournal.net/journal/10dipl.htm>

PEARL, S. B. (1996). Changes in the pattern of language use in the United Nations, K. E. Müller içinde Language Status in the Post-Cold-War Era, (s.29-42), Lanham, MD: University Press of America.

NATO. (2020). Manual of Protocol, Nisan 2020 tarihinde <https://protocol.un.org/dgacm/pls/site.nsf/xpManual.xsp>

OSBORNE, T., RUBIES, J-P. (2016). Introduction: Diplomacy and Cultural Translation in the Early Modern World. Nisan 2020 https://brill.com/view/journals/jemh/20/4/article-p313_1.xml?language=en

SANATIFAR, M. (2015). Lost in political translation. (Mis)translation of an intertextual reference and its political consequences: the case of Iran, Nisan 2020 tarihinde 10.13140/RG.2.1.2586.8648

SÖNMEZOĞLU, F. (1996). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, İstanbul: Der.

STANKO, N. (2001). Use of Language in Diplomacy. DiploProject-s, International Conference Presentation, Mediterranean Academy of Diplomatic Studies, Malta.

TALBOT, M., MCCLUSKEY, P. (2016). Introduction: contacts, Encounters, Practices: Ottoman-European Diplomacy 1500-1800, Osmanlı Araştırmaları, XLVIII, 267-276.

TING G. (2014). Interpreting for the enemy: Chinese interpreters in the Second Sino-Japanese War (1931–1945), Translation Studies, 8:1, 1-15.

TONKIN, H. (1996). Language hierarchy at the United Nations, S. Léger içinde Towards a Language Agenda: Futurist Outlook on the United Nations, (s. 3-28), Université d'Ottawa: Centre canadien des droits linguistiques.

TUNCER, H. (2005). “Eski” ve “Yeni” Diploması, Ankara: Ümit.

TUNCER, H. (2006). Küresel Diploması, Ankara: Ümit.

UNITED NATIONS DICTIONARY. (2001). (10th ed.), New York: UNs Publications.

ÜNSAL, G. (2019). Diploması dili ve çevirisi, Rumeli’de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (17), 22-39.

WEISER, I. (1996). United Nations norms relating to language, S. Léger içinde Towards a Language Agenda: Futurist Outlook on the United Nations, (s. 241-59), Université d'Ottawa: Centre canadien des droits linguistiques.

WHELCHER, J., FELLBAUM, C. (2014). Sentiment Analysis of Foreign Documents to Detect Translation Bias: Misconstrued Communication in the European Parliament. Independent Work Report Spring 2014, Nisan 2020 <http://www.johnwhelcher.com/static/mysite/index/IWBias.pdf>

YAPPAROVA, V., AGEEVA, J., PAVOL, A.(2019). Verbal Politeness as an Important Tool of Diplomacy. Journal of Politics and Law, 12, 57. 10.5539/jpl.v12n5p57.

YETKİN, N. (2011). Partial false friends in English - Turkish translations: diplomatic texts. Nisan 2020 tarihinde <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/613116> adresinden alınmıştır.

YETKİN KARAKOÇ, N. (2016). Çeviri ve Diplomasi, İstanbul: Çeviribilim

YETKİN KARAKOÇ, N. (2016). Non-cognitive Causes of Imprecision in Consecutive Interpreting in Diplomatic Settings in Light of Functionalism, Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume 231, 5 October 2016, 154-158, Nisan 2020 tarihinde <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S187704281631196X>

ZANETTIN, F. (2016). ‘The deadliest error’: translation, international relations and the news media, The Translator, 22:3, 303-318.

Çeviri Teknolojileri, Çeviride Teknoloji Kullanımı ve Çeviri Projeleri

GİRİŞ

Özel alan çevirisi ya da diğer bir ifadeyle teknik çeviri adı verilen, genelde yazınsal niteliği olmayan bilimsel, iletişimsel, akademik ve benzeri metinlerin çevirisini kapsayan çeviri uğraşı yirminci yüzyıldan itibaren ve özellikle de yirmi birinci yüzyılda artık yoğunlukla çeviri teknolojilerinin desteği ile yapılmaktadır.

Günümüzde çeviribilim bölümlerinde çeviri ve teknoloji, çevirmenler için teknoloji kullanımı, bilgisayar destekli çeviri ve benzeri adlar altında dersler açılmakta; bunlar artık çeviribilim müfredatının ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir.

Özellikle lisans programının ikinci yılından itibaren veya mümkünse üçüncü yılından itibaren bu tür dersler verilmektedir. Bunun nedeni ise çevirmen adaylarının ilk önce çeviri becerilerini geliştirmeleri, çeviri uğraşının inceliklerini çözmeleri, çeviriye yönelik araştırma ve çeviri sürecini öğrenmeleri, sonra bu gibi dersleri almalarının desteklenmesidir.

Çeviri teknolojilerini ve çeviri sürecinde teknolojiyi veya programları ve/veya bilgileri⁷ verimli bir şekilde kullanabilmek için ilk önce bireyin çevirmen formasyonuna sahip olması gerektiği kabul edilmektedir. Çevirmen adaylarına çeviri ediminde kullanılabilecek

⁷ Bölüm boyunca, ek bir açıklama verilmediği sürece, çeviri teknolojileri kavramı, çeviri edimi sürecinde kullanılabilecek yazılımlar, donanımlar, programlar, ağ tabanlı kaynaklar, elektronik ortamda edinilebilecek bilgiler ve yapılabilecek araştırma süreçleri gibi geniş bir yelpazedeki konuları ve uygulamaları kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.

teknolojik altyapı ve kaynaklar anlatılırken, bu kaynakların doğrudan çevirmenin yerini almadığı ve en azından çok yakın bir gelecekte almayacağı da açıkça belirtilmektedir.

Buna ek olarak, çeviri teknolojilerinin sürekli evrildiğine, dolayısıyla herhangi bir dönemde kullanılan teknolojinin meslek hayatları boyunca tanışmaya devam edecekleri yeni/yenilikçi/kullanılan teknoloji 'türleri' ile değişeceğine ve zenginleşeceğine sürekli vurgu yapılmaktadır.

Günümüzde geçimini çevirmenlik mesleğinden sağlayan herhangi bir şirket, kurum veya kurumsal kimliği olan bir yapının içinde istihdam edilen bir çevirmenin çeviri teknolojilerinden haberdar olmamak veya bunları meslek hayatı içinde kullanmamak gibi bir olasılığı kalmamıştır. Çeviri teknolojileri hakkında bilgi sahibi olmak da yetmemektedir. Bu teknolojileri en hızlı ve etkin şekilde kullanmayı deneyimleyerek öğrenmek mesleğin bir parçası haline gelmiştir.

Kendi içinde birçok alt başlığa bölünebilecek olan çeviri teknolojisi konuları, aslında sonu olmayan bir beceriler, olanak ve olasılıklar listesi olarak da betimlenebilir. Ancak, konuya bir üst bakışla yaklaşıldığında birkaç ana başlık altında konunun en azından özetlenebileceği görülmektedir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- ❑ Teknoloji türlerinin ve sağladıkları olanakların anlatımı,
- ❑ Makine çevirisi,
- ❑ Bilgisayar destekli çeviri (çeviri programları),
- ❑ Altyazı çevirisi programları,
- ❑ Çevirmen dostu terim veri tabanları oluşturma.

Teknoloji ve çeviri alanıyla yeni tanışan veya deneyimi az olan çevirmenlere, yukarıda listelenen her bir konunun kuramsal bilgi ile tanıtılması, amaç, hedef ve kapsamının anlatılması ve bunun ardından çevirmenlerin de mümkün olduğu kadar uygulama yapması gerekir.

Aşağıdaki bölümler benzer bir mantıktan hareketle kaleme alınmıştır. Kuramdan daha çok uygulama ile ilgili olan konunun içselleştirilmesi ve çevirmenin mesleki gelişiminin sağlanması için sözü edilen tüm konuların uygulamada da görülmesi önemlidir.

ÇEVİRİ İÇİN KULLANILACAK KAYNAKLAR

Çevirmenin çeviri için kullanılacak kaynakları;

- ❑ Saptaması,
- ❑ Bu kaynakları gerekirse indirmesi,
- ❑ Hızlı bir şekilde erişeceği bir formatta saklaması gerekir.

Bazı durumlarda ise kaynaklar sadece yol gösterici niteliktedir ve çevirmenin seçimlerini yapması için kullanılabilir. Kısaca bu kaynakların ne olabileceğine bakacak olursak, bunları belli başlıklar altında toplayabiliriz:

A) Terimler: Çevirmen (daha sonra ayrıntısı ile örnekleneyeceği şekilde) çeviri yapacağı alan ile ilgili iki tür terimce veri tabanına ulaşabilir. Terimce veri tabanı olarak adlandırılan kaynaklar aslında “sözlük” özelliği olan kaynaklardır.

Sözlükler farklı şekillerde tasarlanmış olabilir. Sözlükleri tanımak, hangi sözlüğün ne amaçla kullanılabileceğini bilmek ve bundan da önemlisi sözlük seçerken “çevirmen dostu” olarak tasarlanmış olan kaynaklara erişmek çeviri sürecini hem hızlandıran hem de çevirinin kalitesini arttıran unsurlar arasındadır.

Günümüzde bu gibi kaynaklara en kolay erişim ise ağ üzerinden yapılabilmektedir. Yaygınlaşan teknoloji ile birlikte en güncel sözlüklerin ve terim veri tabanlarının çoğuna birebir erişilebilmekte, bedava erişilemeyen kaynakların ne olduğu yine internet üzerinden tespit edilebilmekte ve bunlar gerekli görüldüğü durumlarda satın alınabilmektedir.

B) Koşut metinler: Çeviri alanında koşut metin olarak anılan metinler aslında iki temel başlık altında derlenebilir.

Birincisi çevirmenin yaptığı işte söz konusu olan dillerde (örn. Türkçe-İngilizce) resmi olarak çevirileri kabul görmüş olan metinlerdir. Örneğin; bir uluslararası sözleşmenin iki dildeki nüshaları buna örnek verilebilir. Mesela, çevirmen engelli bireylerin erişim hakları hakkında bir makaleyi çevirecekse, önceden aynı konuda yazılmış ve hem Türkçe hem de İngilizce sürümü olan bir makaleyi tespit etmesi ve bu makaleden yola çıkarak terimce veri tabanı

oluşturması ya da konuya hâkim olmaya çalışması verimli bir girişim olacaktır.

İkinci tür koşut metin ise çevirmenin alanı anlaması ve özellikle de erek dilde alan terimcesini ve söylemini çözümleyebilmesi için kullanacağı metinlerdir. Örneğin; koronavirüs ile ilgili bir çeviri yapacak olan çevirmen her ne kadar koronavirüs yayılımı ile ilgili tabloları ve bilgileri çevirecek ilk çevirmen olsa bile ve elinde önceden çevrilmiş bir örnek olmasa dahi virüsler, virüs yayılımları ve koronavirüs hakkında kaynaklara erişebilecektir. Böylece, hem konuyu daha iyi kavrayabilecek hem de (örneğin erek dili Türkçe ise) bu dilde söz konusu alanda kullanılan söylemi içselleştirme fırsatına sahip olacaktır.

Yaygınlaşan teknoloji ile birlikte en güncel kaynakların çoğuna birebir erişilebilmekte, tüm metnine erişilemeyen kaynakların ise ne olduğu yine internet üzerinden tespit edilebilmekte ve hatta sipariş edilebilmektedir.

C) Çeviriyi insan eli değmeden yapabilecek programlar/ yazılımlar:

Makine çevirisi adı verilen yazılımlar ve/veya programlar günümüzde gitgide yaygınlaşmaktadır. Eskiden kısıtlı sayıda makine çevirisi uygulaması görülürken günümüzde artık bu uygulamaların çoğu bedava olarak tüm insanların hizmetine sunulmaktadır.

Çevirmenler düşünülerek tasarlanmayan tüm bu uygulamaları bilmek; hangi uygulamanın hangi alanda ve metin türünde ve hangi dil kombinasyonunda en iyi erek metni “alıcıya sunacağını” bilmek; bu uygulamaları takip ederek güncellenen ve/veya “eski kalanları” tespit edebilmek çevirmenin işinin bir parçası haline gelmiştir.

D) Çeviriyi yapmaya “destek” verecek yazılımlar (Bilgisayar Destekli Çeviri- BDÇ):

Bilgisayar destekli çeviri programları olarak adlandırılan programlar günümüzde resmi ve özel kurumlarda kullanılmaktadır. İlerleyen bölümlerde ayrıntısı ile anlatılacak bu programlar sayesinde çevirmenler işlerini daha hızlı, daha doğru, daha tutarlı bir şekilde yapabilmektedirler.

Çevirmen adaylarının temel çeviri formasyonu aldıktan sonra bu programları kullanmaya teşvik edilmeleri ise üzerinde ısrarla durulması gereken bir konudur.

BDÇ'ler makine çevirilerinin aksine insan çevirmene çeviri sürecinde destek vermek üzere tasarlanmış programlardır; çeviri ediminin sorumluluğu, sürecin yönetimi ve son ürün ise hep ‘insan çevirmene’ aittir.

Bilgisayar destekli çeviri programları

olarak adlandırılan programlar günümüzde resmi ve özel kurumlarda kullanılmaktadır.

E) Çeviriyi düzeltmeye destek verecek yazılımlar:

Çeviriyi düzeltmeye destek verecek yazılımlar denildiğinde aslında birçok farklı amaçlı program veya program içinde uygulama/fonksiyonlardan söz ediyoruz. Bu geniş kategori altında yazım ve imla düzeltimi desteği veren tüm programlardan söz edilebileceği gibi örn. Word içindeki yazım denetimi kimi zaman da özellikle yazım ve imla düzeltimi yapmak için tasarlanmış olan programlardan söz edebiliriz (örn. Grammarly.com).

F) Çeviri formatlanmasına destek veren programlar:

Günümüzde yazılı evrakın içeriği kadar formatı (biçimi) da alıcılar için önemlidir. Artık çevirmenin kimi zaman kaynak evraktaki formatı aynıyla koruması, kimi zaman da erek kültüre uygun bir formatta evrakı sunması beklenmektedir.

Çevirmenin kalem kâğıtla çeviri yaptığı veya Word evrakı olarak bir çeviriyi müşteriye sunduğu ve sonrasına karışmadığı dönem geride kalmıştır.

Ayrıca, kimi zaman, örneğin PDF formatında gönderilen bir evrakın hem çevirisi istenmekte hem de formatın korunması ve çevirinin de PDF formatında teslim edilmesi tercih edilmektedir.

Kurumsal iş yerlerinde kaynak metnin ve çevirinin belli bir belge formatından bir diğerine dönüştürülmesi veya formatın korunması için alınmış veya bilgisayarlara yüklenmiş bazı ek programlara sıklıkla rastlanmaktadır. Günümüzde bir çevirmenin ayrıca bu gibi konularda da teknik bilgiye sahip olması gerekmektedir.

G) Çeviriden “edinilen bilgilerin” yeniden kullanılmasını sağlayacak yazılımlar, belgeler, derlemeler ve benzerleri:

Günümüzde kimi kurumlarda kurum çalışanlarının erişimine açık bir terimce bulundurulmakta; eski çeviriler kaynak metinlerle birlikte arşivlenmektedir. Hatta kimi kurumda alanlara özgü şablon metinler bile hazırlanarak çevirmenin kullanımına sunulmaktadır.

Örneğin, yıllardır hizmet veren hiçbir çeviri bürosunda bir çevirmen bir pasaportu baştan sona “yeni bir belgeymiş” gibi çevirmek zorunda değildir; bilgisayarında kayıtlı bir şablon bulunmaktadır ve bu şablon ile elindeki kaynak metni eşleyerek bilgileri işlemektedir.

Şablon metinlerin kullanımı kadar şablon formatların kullanımından da söz edilebilir. Bunlara ek olarak da örneğin dezavantajlı grupların istihdamı üzerinde çalışılan bir Avrupa Birliği projesinde, proje çevirmenleri eğer bir BDÇ kullanarak işlerini yapıyorlarsa ve benzer metinlerin çevirilerini yapıyorlarsa BDÇ’lerin bir parçası olan TM (translation management- terminology management) eklentisi sayesinde tüm eski çevirilerini yeni bir çeviriye başladığında “çağırabilmekte” (örn. yeni açılan çeviri işi dosyasına bilgi olarak yükleyebilmekte) dolayısıyla aynı konuyu, aynı cümleyi veya aynı işi sadece bir kere yapmaktadır.

Ayrıca, gelişen teknoloji ile birlikte zaman içinde bu başlıklar genişlemekte, olanaklar ve olasılıklar artmaktadır. Çevirmen ve teknoloji kullanımı denildiğinde çevirmenin kendisinden her zaman bir adım önde olan teknolojileri takip etmesi, çabuk bir şekilde öğrenmesi ve işini en kaliteli ve hızlı yapacak şekilde bu teknolojileri kullanması anlamına gelmektedir.

ÇEVİRMENLİK VE YAPAY ZEKÂ

Çevirmenler arasında en fazla tartışılan ve endişeye neden olan konulardan biri teknolojinin gelişmesiyle birlikte çevirmen gerekliliğinin azalması ve/veya çevirmen yerine makinelerin çeviri sürecinde kullanılmasıdır. Bu konudaki düşünceleri ele almak ve oluşan endişelere tek tek cevap vermek yerinde olacaktır. Çevirmenlerin yakın gelecekteki gelişmelere kendilerini profesyonel olarak hazırlamaları önemlidir.

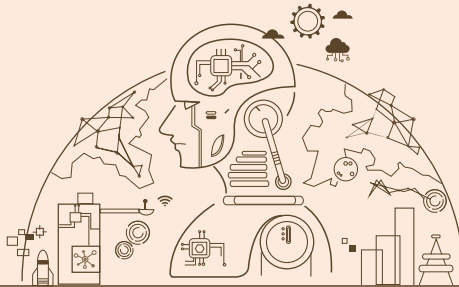
‘Yakın bir gelecekte makineler (makine çevirisi uygulamaları) çevirmenin işini elinden alacak mı’ sorusunun cevabı ‘ne evet ne de hayır’dır.

Makinelerin çeviri sürecinde kullanımı günümüzde yaygınlaşmıştır. Örneğin, bir makalesinde alıntı yapmak isteyen akademisyen çok da çetrefilli olmayan, kültürel göndermeleri olmayan yabancı dildeki bir makalenin bir bölümünü bir makine çevirisi programına yaptırabilmektedir. Bu programdan edineceği çeviri mükemmel olmasa bile birçok durumda bir alan uzmanının anlayacağı bir metin elde edilebilmektedir. Dolayısıyla, bu tür “bilgi edinme amaçlı” çeviri işlerinin sayısı giderek azalabilecektir.

Öte yandan makine çevirisi her zaman hatasız veya

anlaşılabilir bir çeviri üretmeyecektir. Bu nedenle bazı yerlerde çeviri işi azalabilecek, bazı ortamlarda ise çeviri yoğunluğu devam edecektir. Ayrıca, makine çevirisi programları kimi alanı çok iyi çevirebilirken kimi alanda da anlamsız ve kullanılamayacak sonuçlar vermektedir. Her makine çevirisi aynı sonucu vermediği gibi, her makine çevirisi programı farklı metinlerde de aynı kalitede sonuç vermeyecektir. Tutarlı kalitede çeviri yapan bir profesyonel (bir teknik çevirmen, özel alan çevirmeni) bu anlamda şimdilik “makineden” bir adım önde olacaktır. ‘Yapay zekâ ile işleyen makine çevirisi programları insan çevirmenden daha etkin midir’ sorusunun cevabı ‘ne evet ne hayır’dır.

Bilgisayarlar insanlara göre daha fazla veriyi hafızada depolayabildikleri, genelde daha tutarlı (örn. bir kaynak terimi metin boyunca aynı şekilde erek dilde karşılayarak) ve kısıtlı çeviri yapabildikleri ve daha hızlı olabildikleri için daha etkin olarak görülebilirler. Ancak, etkinlik anlayışı kalite unsurlarını kapsayacak şekilde genişletildiğinde, insan beyninin bir ürünü olan sözlü ve yazılı dili kavramakta ve bu dil içindeki değişik anlamları ve karmaşık yapıları çözümlemekte doğal olarak insan daha etkindir.

Aslında sorulması gereken sorular:

- “Neden çeviride teknoloji kullanımı bu kadar destekleniyor?” veya
- “Teknoloji kullanılarak yapılan çevirinin ne gibi artıları var?” olmalıdır.

Bu soruların cevabı ise daha nettir: Çeviri programları ve uygulamaları çevirinin;

- Daha hızlı,
- Daha tutarlı,
- Daha etkin,
- Daha kısa sürede,
- Daha planlı ve
- Düzenli yapılmasını sağlar.

Ayrıca bu programlar ve uygulamalar,

- Kalite kontrolünü kolaylaştırmakta,
- Sürdürülebilir iş yükünü düzenlemekte,
- Çevirmenin emeğini yeniden kullanmasını sağlayabilmekte,
- Çeviri projelerinde yapılandırma yapmaya olanak sağlamakta,
- Proje yönetimini kolaylaştırmakta ve daha birçok fayda sağlamaktadır.

Yukarıda sözü edilen artılardan da görülebileceği üzere, çağdaş çevirmenin çeviriye destek verecek tüm teknolojileri bilmesi önemlidir. Günümüzde çevirmenin,

Çevirmenler geçmişte hiçbir zaman olmadıkları kadar teknolojik bilgi ile donanmış olmak zorundadırlar.

çevirmenler için üretilen yazılımları ve programları, çeviri için üretilen yazılımları ve programları ve çeviri sürecini hızlandıracak ve etkinleştirecek tüm teknolojileri yakından tanınması bir gereklilik haline gelmiştir.

Çevirmenlik mesleği teknolojik ilerleme ile evrilmekte, günümüzde:

- Hız,
- Proje yönetimi,
- Teknoloji kullanma bilgisi

çevirmenlerin önemli becerileri arasında sayılmaktadır. Çevirmenler geçmişte hiçbir zaman olmadıkları kadar teknolojik bilgi ile donanmış olmak zorundadırlar.

Teknolojideki ilerlemeler sayesinde çevirmenlik mesleği de evrilmektedir. Bu konuya somut bir örnek vermek gerekecektir. Günümüzde dünya çapında izlenen bir dizi ve film platformunda, görsel-işitsel ürünler platforma yüklenirken izleyenlere birçok dil seçeneği ile sunulmaktadır. Bu metinler eskiden kulağına kulaklık

takan çevirmen tarafından deşifre edilip, altyazı formatına uygun hale getirilip bir teknisyen desteğiyle görsel-işitsel işlenirken, günümüzde çevirmen ses tanıma programı ile kaynak İngilizce metnin sestem yazıya dökümünü elde etmektedir. Bu metin bir altyazı programı üzerinden spotlanarak (sözlü metin ile eşzamanlı olacak şekilde) kaynak görsel-işitseldeki konuşmalarla eşleşmektedir. Çevirmen, bu metni bir çeviri programına vererek gerek bir dilde çevirisini almakta ve bu çeviri üzerinde gerekli düzenlemeleri, düzeltmeleri ve iyileştirmeleri yapmaktadır. Bu süreçte çalışacak çevirmenin (geçmişteki meslektaşına kıyasla) teknoloji bilgisinin çok daha fazla olması gerekir. Bu çevirmenin ayrıca çok başarılı bir altyazı çevirmeni olması ve hata tespiti yapabilmesinin ötesinde “iyileştirme” yapabilmesi ve en kaliteli çeviriyi ortaya koyması beklenmektedir. Görsel-işitsel çeviri için verilen örnek bir kamu kurumunda çalışacak ve yüzlerce sayfalık bir teknik notu çevirmek zorunda olacak çevirmenin de durumunu yansıtır. Bu çevirmen de meslektaşı gibi çeviriyi çok iyi bilecek ve bunun yanında teknolojiyi de etkin bir şekilde kullanacaktır.

Günümüzde çevirmen
ses tanıma programı ile
kaynak İngilizce metnin
sesten yazıya dökümünü elde
etmektedir.

TERİMCELER VE ARAŞTIRMA VERİ TABANLARI

Günümüzde çok yaygın olarak kullanılan ve güncellenen sözlük programları, özel alan sözlükleri ve çok dilli terimce veri tabanları oluşturulmuştur. Bu sayılan örnekler çevirmenlerin terim araştırmalarında işine yarayacak kaynaklardır. Konuya açıklık getirmek amacıyla bu tür kaynakları, yani terimce veri tabanlarını, çeviri belleklerinden ayırmak gerekir.

- Terimce veri tabanlarında sözcükler veya terimler ve benzeri listelenir. Terimce veri tabanları birçok kişinin veya uzmanın katkısıyla oluşturulur. Ayrıca, oluşturulma şekilleri farklılaşır. Örneğin, belli bir alana özgü terimce veri tabanları olabildiği gibi, bu kaynaklardaki girdi uzunlukları da farklılaşabilir. Mesela, bir kaynaktan bir tek sözcükler düzeyinde veri derlenirken, başka kaynaklarda belli bağlamlarda bu sözcüğün farklı anlamları sıralanabilir veya sözcüğün içinde geçtiği belli kalıplar ve farklı bir dilde eşdeğerleri de sunulabilir.
- Çeviri bellekleri ise sözcük, cümle, paragraf veya tüm metinleri saklamak için kullanılır. Çeviri bellekleri belli bir “birim” (örn. tek bir çevirmen, bir çevirmen grubu, bir kurum vb.) tarafından belli bir amaç (örn. çeviride tutarlılık, çeviri ideolojisi vb.) doğrultusunda oluşturulur. İki tür kaynak da çevirmene çeviri sürecinde yardımcı olacaktır.

Bir çevrimiçi sözlükten yola çıkarak konu daha açık bir şekilde örneklenebilir. Türkiye’de tüm çevirmenler belli bir dönemde belki daha sık belki daha kısıtlı bir şekilde “Tureng” adı verilen sözlüğü kullanmıştır. Tureng, çevrimiçi olarak kullanılabildiği gibi ayrıca cep telefonunda kullanılabilen bir sürümü de bulunmaktadır.

Tureng'in çevirmenler ve diller arası sözlük kullanıcıları arasında bu kadar popüler olmasının belli nedenleri bulunmaktadır. Farklı dil çiftlerinde sonuç veriyor; sözcüğün değişik bağlamlarda kullanımına- erek dilde karşılığına ilişkin bilgi veriyor (tıp, dilbilim vb.); birden fazla seçenek sunarak alternatif çevirilere yer veriyor; sürekli güncelleniyor ve zenginleştiriliyor; çeviri için kullanılan temel kaynaklar arasında olduğu için kullanıcıların katkıları ve dönüşleri ile geliştiriliyor; bazı durumlarda yeni veri tabanı satın alıyor ve ekleniyor; editörlük sürecinden geçirerek ekleme yapılıyor vb. Bu gibi artıları sayesinde çevirmen dostu bir kaynak olabiliyor.

Tureng gibi genel sözlüklere ek olarak kurumsal sözlükler de çevirmenin işini çok kolaylaştıracaktır. Avrupa Birliği terimleri için oluşturulan IATE (Interactive Terminology for Europe) buna çok başarılı bir örnektir. 2004 yılından itibaren kullanıma açılmış olan sözlük AB kurumlarının ve bağlantılı kurumların Avrupa Birliği'ne özgü veya sıkça kullanılan terimlerini toplamak, yaymak ve düzenlemek amacıyla kullanılmaktadır. 1999 yılında başlatılan bir projeyle AB'nin terimcesini erişilebilir hale getirmek ve ölçünlü terimce kullanımını desteklemek hedeflenmiştir. Birkaç AB kurumunun veya kardeş kurumun terimce veri tabanları birleştirilerek oluşturulan uygulamada yılların deneyimi ile oluşturulan kurumsal terimceler entegre edilerek sunulmuştur. Bunlar arasında Eurodicautom (AB Komisyonu), TIS (Konsey), Euterpe (Parlamento), Euroterms (Çeviri Merkezi), ve CDCTERM (Avrupa Sayıştay) terimce veri tabanları sayılabilir. Söz konusu kaynak teknolojik olarak sürekli geliştirilmekte, yazılım standartları sürekli yükseltilmekte, kullanılabilirlik ve erişim göz önüne alınarak tasarlanmaktadır. Kullanıma

açık olan kaynak ayrıca sürekli beslenmekte ve zenginleşmektedir.

Benzer bir mantıkla ve yaklaşımla oluşturulan Birleşmiş Milletlerin altı resmi dilinde ve Almanca ve Portekizceyi de içeren UNTERM ve para piyasaları, bankacılık, kamu finansmanı, ödemeler dengesi, ekonomik büyüme gibi alanları kapsayan, 150,000 terimden oluşan ve özellikle de IMF metinleri ile çalışan çevirmenlere yönelik olarak tasarlanmış olan altı dilli “IMF directory” de güzel birer örnektir. Bu sözlükte ayrıca sözcüklerin açıklamaları, akronimler ve kısaltmalar da verilmektedir.

Kurumların kendi terimceleri olabildiği gibi kimi zaman belli bir alana özgü olarak oluşturulmuş kaynaklar da çevirmenin işine yaramaktadır. Bunlar arasında belki de en belirgin örnek alan sözlükleridir. Birçok uzmanlık alanında farklı çevrimiçi sözlükler oluşturulmakta ve örneğin, askeri terimler, politika terimleri, dini terimler, hatta demiryollarına ilişkin terimleri içeren çevrimiçi sözlükler sunulmaktadır. Örneğin Rail- Turkey TR sitesinde demiryolları terimleri kısa açıklamalarla verilmiştir.

Günümüzde çevrimiçi sözlüklerin yaygınlaştığı ortadadır. Ancak bir tek diller arası (iki dilli sözlükler) değil aynı zamanda dil içi sözlükler (örn. TDK) veya eşanlamlılar sözlükleri, alan terimlerinin uzmanlarca derlendiği dil içi ve/veya açıklamalı terimler sözlüklerinin de çevirmene erek dilde karşılığını bulmaya çalıştığı sözcüğü veya kavramı anlama, araştırma veya doğrulama açısından yararı olacaktır.

Sözlük kullanımında çevirmen için en önemli ölçütlerden biri sözlüğü oluşturan kurumun/kişinin güvenilirliği ve uzmanlığıdır. Doğal olarak günümüzde her çevrimiçi sözlükten edinilecek bilgiye veya karşılığa güvenmemek gerekir. Genelde resmi statüsü olan kurumlar, alan uzmanı oluşumlar ve benzerleri tarafından oluşturulan sözlüklere ‘güvenilir’ken, örneğin bir öğrenci grubu tarafından derlenen sözlüğe aynı gözle bakmamak gerekecektir.

Burada sayılanlara ek olarak günümüzde alanlara ayrılmış terimce derlemeleri, çevrimiçi sözlükler ve açıklamalı kaynaklara artık çok sık rastlanmaktadır. Önemli olan:

- ❑ Çevirmenin tek bir kaynaktan araştırma yapmaması gerektiğini bilmesi,
- ❑ Birkaç kaynaktan doğrulama yapmasının önemini kavraması,
- ❑ Kısıtlı kaynaklarla çeviriyi en kaliteli şekilde sunamayacağının bilincinde olması,
- ❑ Çeviri öncesinde ve çeviri sürecinde araştırmanın önemini kavrayarak ve doğru kaynakları tespit edip kullanarak işini yapmasıdır.

ÇEVİRİDE KOŞUT METİNLERİN KULLANIMI

Koşut metinler derken aslında tek bir metin türünden söz etmediğimizi açıklamak gerekir. Koşut metinler çevirmenin araştırma sürecinde ve çeviri sürecinde en güvenilir ve sık kullanacağı kaynakları arasındadır. Günümüzde hemen hemen her konuda özenli bir şekilde yazılmış ve/veya çevrilmiş koşut metinleri bulmak kolaylaşmıştır.

Doğru anahtar sözcüklerle internette yapılacak kapsamlı bir araştırma çevirmenin koşut metinleri tespit etmesini çok kolaylaştırmıştır. Hatta kimi metin türünde bu koşut metinler içinde (metin formatına ve yüklenme şekline göre) arama yapılabilmekte ve bu aramanın sonucunda belli sözcükler, kalıplar ve benzerleri bile tespit edilebilmektedir.

Bir çevirmen için koşut metinler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Çevireceği metinle ilgili olarak erek dilde yazılmış, güvenilir bir kaynak tarafından oluşturulan bir metin (örn. Cumhurbaşkanlığı kütüphanesi ile ilgili resmi basın açıklamasının metninin aynı kurum ile ilgili İngilizceye çevrilecek bir bilgi notunda kaynak olarak kullanılması);
- Çeviride kullanılacak dil kombinasyonlarında (iki dilde) çevrilmiş güvenilir bir kaynak tarafından oluşturulmuş metinler, karşılaştırmalı metinler;
- Son olarak da çevirmenin çevireceği metnin konusunu anlamaya yarayacak (kaynak veya erek dilde yazılmış) metinler (örn. para piyasaları ile ilgili karmaşık bir metnin çevirisinde konu ile ilgili Türkçe veya erek dilde bir akademik makale).

Çevirmen çeviriye
başlamadan önce
ana dilinde araştırma yapmak
ve konuyu kavramak için
koşut metinlere erişmek
isteyebilir.

Bundan yirmi yıl önce koşut metin denildiğinde kaynak metne çok yakın veya benzer bir konuda/ metin geleneğinde bir erek metin çevirisi akla gelirdi. Günümüzde teknolojinin sağladığı olanaklarla araştırma döngüleri ve sistemleri değişmiş, koşut metin kavramına da (teknoloji ve çeviri bağlamında) daha geniş bir anlam yüklenmiştir.

Koşut metinlerin kullanım alanının ne kadar geniş olduğunu da kısaca anlatmak gerekir. Çevirmen çeviriye başlamadan önce ana dilinde araştırma yapmak ve konuyu kavramak için koşut metinlere erişmek isteyebilir. Böylece çeviri yaptığı konuya hâkimiyeti artacaktır.

Çevirmen çeviri amaçlı terimcesini oluştururken karşılığını bulmakta zorlanacağı terimlerin ve/veya kalıpların kullanımını koşut metinlerden tespit edebileceği gibi terimce veri tabanlardan bulduğu karşılıkların da alan uzmanlarınca (yazarlarınca) kullanıldığını koşut metinler sayesinde doğrulayabilecektir.

Bunlara ek olarak çevirmen çeviri sürecinde benimsemesi gereken söylemi ve dil kesitini de aynı “alıcıya” yönelik olarak oluşturulmuş koşut metinlerden tespit edebilecektir. Çeviride terimlerin karşılıklarını bulmak çevirmen için bir zorluk olabilir; ancak kimi zaman

doğru söylemi veya ifade şeklini bulmak daha da zordur. Bu bilgiler çoğu zaman çevrimiçi sözlüklerden çok söz konusu dildeki metinlerde ve metin yazım geleneklerinde görülmektedir. Bu nedenle de koşut metinlere mutlaka başvurulması önemlidir.

Koşut metinler ayrıca çevirmenin işinin kalitesini güvenceye alması için de önemlidir. Bir alıcı kitlenin benimsediği bir ifade şekli başka bir alıcı kitle tarafından benimsenmemekte, birden fazla karşılığı olan kalıplar, sözcükler ve/veya ifadeler için farklı yapılar, kurumlar ve benzeri farklı karşılıklar benimsenmektedir. Dolayısıyla çevirmenin öncelikle alanla daha sonra da çevirinin alıcısı olan kurumla ilgili olarak koşut metin araştırması yapması önem kazanmaktadır.

MAKİNE ÇEVİRİSİ

Makine çevirisi (özellikle de alanda eğitim almamış kişiler tarafından) bilgisayar destekli çeviri ile karıştırılan bir kavramdır. Bu bölümde ilk olarak makine çevirisinin ne olduğu anlatılmaktadır. Makine çevirisinin kısa tarihçesini vererek de bu uygulamanın nasıl evrildiğine değinilmektedir. Makine çevirisinin farklı alt türleri ve/veya tabanlarından kısaca söz edilmektedir. Makine çevirisi yapılırken makinenin izlediği süreç açıklanmaktadır. En son olarak da, makine çevirisinin hangi metin türlerinde kullanılabileceğinden ve hangi metin türlerinde verimli sonuçlar alınabildiğinden söz edilmektedir.

Makine çevirisi denildiğinde insan eli değmeden (çevirmen olmadan) yapılan çevirilerden söz ediyoruz. Bu süreci fazla ayrıntıya girmeden açıklayacak olursak:

- ❑ Bilgisayara bir kaynak metin verdiğimizi, bu metinden yola çıkarak bilgisayarın ise bize bir erek metin verdiğini söyleyebiliriz.
- ❑ Aslında bir yandan ‘doğrudan çeviri’ yapılmaktadır.
- ❑ Aracısız bir çeviri edimi söz konusudur.

Aslında özünde bilgisayara yüklü olan yazılım:

- ❑ Kaynak metnin (aynen çevirmenin yaptığı gibi) bir analizini yapmakta,
- ❑ bu analizden yola çıkarak bu bilgileri başka bir dile taşımakta,
- ❑ sonuç olarak da bir erek metin üretmektedir.

Yani süreç kalıpların bir yerde depolanmış karşılıklarının arşivlenmiş bilgiden çekilmesi kadar basite indirgenebilecek bir süreç değildir.

Makine çevirisinin kökeni 9. yüzyılda Arap bir kriptograf olan Al-Kindi’nin çalışmalarına dayanır. Araştırmacı, günümüzde hala makine çevirisinde kullanılan kriptanalizi, sıklık özömlemesini, olasılık ve istatistiği kullanarak diller arası sistemik çeviri için teknikler geliştirmiştir.

En ilkel biçimiyle, makine ile yapılacak çeviri fikrini ilk olarak René Descartes 17. yüzyılda (1629) ortaya koydu. Descartes değişik dillerde eşdeğer fikirlerin tek bir ortak sembol ile ifade edileceği evrensel bir dil fikrini ortaya koydu. Günümüzde ise bu çalışma alanı bilişimsel dilbilim veya bilgisayarlı dilbilimin bir alt alanı olarak görülmektedir.

Warren Weaver'ın 1949 yılında ortaya koyduğu 'Memorandum on Translation' ile birlikte makine çevirisi alanı kurulmuş oldu. MIT'de 1951 yılında yapılan araştırmaları Georgetown Üniversitesi'nde aynı yıl yapılan deneyler takip etti. 1954 yılında Georgetown Deneyi ile dünyaya duyuruldu. Alan hızla genişlemeye başladı ve Japonya'da ve Rusya'da yapılan çalışmaları 1956 yılında Londra'da konu hakkındaki ilk konferans izledi.

1960'lı yıllara gelindiğinde ise ABD'de konuya özgülenmiş dernekler ve komiteler ortaya kondu. 1970'lere kadar gelişen alan özellikle Amerika'nın Vietnam'daki girişimi sırasında büyüdü. 1970'li yıllarda Fransız girişimciler makine çevirisi kullanarak Fransızca, İngilizce, Almanca ve İspanyolcaya özetler çevirirken, Xerox şirketi de "SYSTRAN" adı verilen sistemi düzenli olarak kullanmaya başladı.

1980'li yıllarda üretimi daha makul miktarlara yapılabilen makine çevirisi modellerinin bu kadar rağbet görmesinin bir nedeni de bilgisayarların ucuzlaması ve yapımının yaygınlaşması oldu. SYSTRAN ve sonrasında Trados gibi şirketler 1980'li yıllarda çeviri belleği teknolojileri geliştirip satmaya başladılar. Bu şirketleri AltaVista, Babelfish ve Google takip etti.

2000'li yıllara gelindiğinde ise makine çevirisi alanında bir patlama yaşandı. Günümüzde sayısız başarılı makine

çevirisi uygulaması kimi zaman ücretsiz kimi zaman da ücretli olarak piyasaya sürülmektedir. Günümüzde dev bir endüstri haline gelen alanda her gün yeni gelişmeler yaşanmakta, yeni isimler, markalar ve buluşlar ortaya konmaktadır.

Basit bir ifadeyle çeviri sürecinin, çeviri edimi, editörlük aşaması ve son okumadan oluştuğu varsayılırsa (translate-edit-proof) günümüzde oluşturulan tüm makine çevirileri bu sürecin ilk aşamasını tamamlamaktadırlar. Çeviri (bir dilden diğer dile aktarım) ediminden sonrası için ise yine çevirmenin becerisi gerekmektedir.

Günümüzde dört ana makine çevirisi türü bulunmaktadır. Bunlar:

- İstatiksel Makine Çevirisi,
- Kural-Temelli Makine Çevirisi,
- Karma Makine Çevirisi Yazılımı, ve
- Nöral Makine Çevirisi olarak adlandırılmaktadır.

Günümüzde bu dört türde çeviri yapan makine çevirisi programları bulunmaktadır. Çevirmenin bu türlerin farklarını iyi bilmesi ve kullanmayı seçtiği bir makine çevirisinin hangi türe ait olduğunu saptaması önemlidir.

Her bir türün kendilerine göre artı ve eksileri vardır. Gündelik hayatı içinde kısa bir metni anlamak veya basit bir şekilde iletişim kurmak için makine çevirisini kullanacak alıcıların aksine makine çevirisini içinde kullanacak olan çevirmenin bu türleri tanınması önemlidir.

İstatistiksel makine çevirisinde çok fazla sayıda iki dilli karşılaştırmalı metin çözümlemesinden elde edilen istatistiki modeller kullanılır.

İstatistiksel makine çevirisinde çok fazla sayıda **iki dilli karşılaştırmalı metin çözümlemesinden elde edilen istatistiki modeller kullanılır.**

- Amaç, kaynak dildeki bir sözcük ile erek dildeki bir sözcük arasında bir örtüşüm bağlantısı kurmaktır.
- İlk ortaya konan modellerden biri olan istatistiksel makine çevirisi modeli temel düzeyde metinlerin çevirisi için çok yaygın bir şekilde kullanılabilir.
- Ancak, bağlamı göz önünde bulundurmayan bu modelde sıkça çeviri hatalarına rastlanmaktadır.
- Dolayısıyla, özellikle de basit metinlerin dışındaki metinlerde kaliteli bir çeviri beklenmemelidir.

Kural temelli makine çevirisi ise dilbilgisi kurallarını esas olarak çeviriyi gerçekleştirir.

- Yüklenen kaynak metnin ana dilinde bir gramer çözümlemesi yapılır ve erek dildeki karşılık tespit edilir.
- Bu modelle çalışan programlarda erek metinde çok fazla düzeltim gerekebilir.
- Ayrıca, veri sözlükleri temelli işleyen modelde yazılımın başarılı olabilmesi için uzunca bir süre kullanılması ve geliştirilmesi gerekebilir.

Karma makine çevirileri ise yukarıda sözü edilen iki türün birleşimidir.

- Bir çeviri belleğini de desteklediği için kalite açısından yukarıdaki iki türden daha başarılı sonuçlar alınabilmektedir.
- Ancak, karma makine çevirisi kullanıldığında da çevirmenin erek metni gözden geçirmesi ve düzeltmesi gerekecektir.
- Çok basit çeviriler dışında bu programlardan da işinde iyi olan bir çevirmenden alınan kalitede ürün elde edilmeyecektir.

Nöral makine çevirisi programları, adından da anlaşılacağı üzere, insan beynindeki benzer nöral ağ modellerini kullanarak çeviri yapmak için istatistiksel modeller geliştirirler.

- Bu yazılımların başlıca getirisi hem kaynak hem de erek metni çözümleyebilecek tek bir sistemin oluşturulmuş olmasıdır.
- Diğer sistemlerden daha gelişmiş bir yaklaşımı içerir.

Çevirmenler makine çevirisi sistemlerini incelediklerinde sonuç olarak aynı soruları sorarlar. Birinci soru ‘en iyi sonuç veren sistem hangisi’dir. Genelde en yeni teknoloji ile oluşturulan sistemin en iyi sonucu vereceği düşünülür ama bu her zaman doğru değildir.

Her şeyden önce, en gelişmiş sistemi kullanmak istesek bile, ilk önce çevirmenin bu sistemde kendi dil kombinasyonundaki dillerin olup olmadığına emin olması gerekir. Meslektaşlar kendi dil kombinasyonlarına göre hangi makine çevirisi sistemini kullanacaklarını seçerler.

Ayrıca, çeviri sürecinde hızın önemli olduğu günümüzde çevirmene “en az sorunu çıkaracak” olan makine çevirisinin seçilmesi de akla yatkındır. Örneğin, cümleleri tek tek yazmanız gerektiği kopyala-yapıştır gibi işlemleri yapamadığınız bir program, çok iyi olsa da kırk sayfalık bir çeviride çevirmenin iş yükünü arttıracığı ve süreyi uzatacağı için kullanılmayacaktır. (Bu bağlamda bir parantez açarak makine çevirisinin tek başına kullanılacağı, yani bir bilgisayar destekli çeviri programının içine entegre edilmediği bir senaryoda kullanılacağı durumlardan söz ettiğimizi hatırlatmakta yarar vardır.)

Belli bir alanda veya metin türünde en fazla girdi (insan açısından ‘deneyim’) sahibi olan makine çevirisi doğal olarak o alanda veya metin türünde çeviri yapacak olan çevirmenin işine en fazla yarayan program olacaktır.

Makine çevirisi süreci modelini genel hatlarıyla betimlemek çevirmenin bu süreci daha iyi anlaması, dolayısıyla da bir makine çevirisinden beklentisini doğru şekillendirmesi açısından önemlidir:

- İlk aşamaya kaynak metni çözümleme aşaması denir.
- Program ilk önce sözcük ve cümleleri bölümler ve tanır.
- Sonra sözcük düzeyinde arama yapar.
- Kaynak metnin biçimbilgisel çözümlemesi gerçekleşir.
- Kaynak ve erek veri sözlüğü taranır, bunu sözdizimsel ve anlamsal çözümleme takip eder.
- Bu ilk aşamayı takip eden aktarım aşamasında yine sözcük düzeyinden yapı düzeyine kadar eşleme yapılarak kaynaktan ereği aktarım kuralları uygulanır.
- Sentezleme aşamasında ise biçimbilgisel üretim başlar ve devamında erek metni üretmek için çizgiselleşme gerçekleşir ve erek metin oluşturulur.

Tabii ki bu aslında çok karmaşık ve tam da anlatıldığı gibi ardışık işlemlerden oluşmayan bir sürecin çok basit bir anlatısıdır.

Makine çevirisinin temelinde yatan veri girişlerini ve bilgi depolama ve üretme şeklini anlayınca bu programların belli metin türlerinde daha iyi sonuç vereceği açıktır. Genel geçer kullanım için hazırlanmış teknik ve bilgilendirici metinler, metinlerde tekrarlanan kalıplar ve yoğun kullanımların geçtiği metinler veya örneğin alan terimcesi veya alan odaklı anlamlandırmanın kısıtlı olduğu metinlerde genelde makine çevirisi örneğin bir yazınsal metne kıyasla daha başarılı olacaktır.

Ancak, profesyonel çevirmenler hızlı çevrilmesi gereken her metinde makine çevirisi çıktısı almayı uygun görürler. Birkaç sözcüğün doğru karşılığını ya da bir kalıbın çözümlemesini bile yapabilmesi kimi zaman çevirmenin işini kolaylaştırır ya da o anda aklına gelmeyen bir ifadeyi ve/veya ifade şeklini hatırlatarak çevirmenin işini hızlandırır.

Makine çevirisine baktığımızda genelde çevirmenlerin bildiği belli kıstaslara uyan programlar tercih edilir. Bir makine çevirisi kullanan herkesin bildiği gibi kimi zaman bunlara kullanıcılar da ekleme yapabilmekte, öneride bulunabilmektedir. Dolayısıyla bir makine çevirisi programı ‘temizlendiği’ veya temiz tutulduğu ölçüde iyidir.

Bir makine çevirisinden genelde son ürünü (çevirinin alıcıya teslim edilecek son halini) beklememek gerekir. Çevirmenin hızını arttıran ona edimde destek veren bir kaynak olarak düşünülmelidir. Ayrıca, daha önce de sözü edildiği gibi gelişen teknolojilerle bir makine çevirisi yazılımının yenilenmesi ve güncellenmesi de önemli bir ölçüttür.

Çevirmenlerin makine çevirisi yazılımlarını iyi tanımaları, değişik dil kombinasyonlarında ve alanlarda bunları denemeleri, gelişmeleri takip etmeleri; makine çevirisinde hızlanmak, çeviride tutarlılığı sağlamak ve başka amaçlarla faydalanmaları önemlidir.

Günümüzde gitgide yaygınlaşan makine çevirisi artık birazdan değinilecek olan bilgisayar destekli çeviri programlarının vazgeçilmez bir parçası, bir eklentisi haline gelmektedir. Çevirmen ister tek başına bir makine çevirisi programı ya da bir bilgisayar destekli çeviri programına yüklü olanı kullansın, makine çevirisini bilmekten, kullanabilmeyi öğrenmekten kaçınamayacaktır.

Çevirmenler kullanılabilecek makine çevirisi programlarını denerken aşağıda örneklenen türden kıstaslarla değerlendirme yapabilecekleri gibi kendileri için önemli olan veya çeviri ediminde kalite, hız, etkinlik ve benzerini yükseltecek olan başka kıstaslara da bakabilirler.

Birkaç kıstasa örnek vermek gerekirse:

- ☐ Desteklediği dil kombinasyonları nelerdir?
- ☐ Kaynak metin doğrudan yapıştırılabiliyor mu yoksa yazmak mı gerekiyor?
- ☐ Erek metin doğrudan kopyalanabiliyor mu?
- ☐ Makine çevirisinin değişik ortamlarda (örn. cep telefonu, tablet vb.) kullanılabilecek sürümleri var mı?
- ☐ Tek seferde yüklenebilen metin uzunluğu nedir?
- ☐ Metnin kaynak formatını koruyor mu?
- ☐ Görüntüleri çözümleyebiliyor mu (örn. üzerinde yazı da yazan dur işareti)
- ☐ Ek özellikleri var mı ?, vb.

Günümüzde sokaktaki insan için veya profesyonel çevirmen olmayan biri için makine çevirisi çeviriye hızlı erişimini sağlayan veya bir metni anlamasını, yabancı dilde basit bir şekilde iletişim kurmasını sağlayan bir kolaylıkken, profesyonel çevirmenler için mesleğinin kaçınılmaz bir parçası haline gelmek üzeredir.

Makine çevirisi profesyonel çevirmen tarafından gerekli görüldüğü ve verim alınabildiği durumlarda çeviri sürecini hızlandırmak, daha etkin hale getirmek ve sonuç olarak çevirmenin işini kolaylaştırmak için kullanılmaktadır.

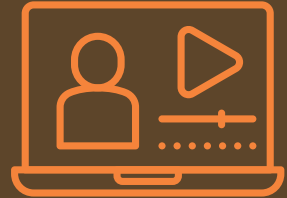
BİLGİSAYAR DESTEKLİ ÇEVİRİ (BDÇ)

Bilgisayar destekli çeviri, bir çevirmenin bilgisayar donanımı ile çeviri sürecini desteklemesi ve kolaylaştırarak etkinleştirmesidir.

Çeviri araçları olarak da bilinen BDÇ'ler çevirmenin hem verimliliğini hem de tutarlılığını artırır. Genelde, hangi BDÇ kullanılırsa kullanılsın tek bir 'workbench' üzerinde birçok bileşen bir araya getirilmiştir. Örneğin belge düzenleyiciler, terimce yönetimi ve çeviri belleği bileşenleri vardır.

Bu çeviri araçları bilgisayar ve ağ teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle hızla evrilmiştir. Eskiden tek bir bilgisayara yüklenen programlar kullanılırken, günümüzde bu olasılığın yanı sıra şirket ağları üzerinden erişilebilen kullanıcı-dağıtıcı araçları ve son olarak da internetten erişilebilen bulut tabanlı araçlar ortaya konmuştur.

Günümüzde çevirmenler bütün bu sürümleri kullanabilmektedirler. Hangi sürümün kullanılacağı ise kurumsal yapıya, çevirmenin çalışma şekline, işveren çevirmen ilişkisine ve benzeri daha birçok koşula bağlı olarak değişebilmektedir.

Ayrıca günümüz çevirmenlerinin evlerindeki bilgisayara yüklü lisanslı bir aracı bulunmakta, bir müşteri için çalıştığında bir şifre ile eriştiği şirket tabanlı aracı buna eklenmekte ve hatta bulut tabanlı uygulamaya erişimi de olabilmektedir.

Yukarıda ayrıntılı olarak anlatıldığı üzere, çeviri teknolojilerine ilgi 1950'li yıllarda artmıştır. Bunun bir nedeni de çeviri gereksiniminin katlanarak arttığı dönemlerde çevirmenlerin verimliliğinin aynı hızda artmamasıdır. Bu gerçek de özellikle büyük şirket ve kurumların iş akışında hem pahalı hem de zaman alan ve esasen etkin olmayan uygulamalara gidilmesini gerektirmiş ve ortaya sorunlar çıkmıştır.

1960'lı yılların ortalarından itibaren özellikle büyük kurum ve kuruluşlar bilgisayarların çevirmenlere destek verebileceği bir yöntem ortaya koymaya çalışmışlardır. Özellikle de iki dilde koştur metinleri hizalayarak daha önce yapılmış olan çevirileri kullanma fikri benimsenmiştir.

Bu alanda yaşanan gelişmelerle birlikte birçok ticari marka ortaya konmuş ancak 1990'lı yıllarda Alman menşeli Trados şirketinin Trados Multiterm and Translators Workbench ürünü bu teknolojinin açılımına ve yayılımına ön ayak olmuştur. 1994 yılında ise aynı şirket bir MS Word arayüzü ile Windows sürümünü de ortaya koymuştur.

Çeviri teknolojilerine artan ilginin nedeni çeviri gereksiniminin katlanarak arttığı dönemlerde çevirmenlerin verimliliğinin aynı hızda artmamasıdır.

Aynı dönemde STAR Transit, Deja Vu gibi markalar da piyasaya sürülmüştür. 2005'te ise SDL ile Trados birleşmiştir. Günümüzde Türkiye'de;

- MateCat,
- SmartCat,
- MemoQ,
- Fluency,
- Memsources,
- SDL Trados,
- Wordfast,
- Nubuto

gibi birçok farklı BDÇ kullanılmaktadır.

Genellikle kaliteli tüm BDÇ'lerde bazı içerikler programa dâhil edilmektedir. Çevirmenin bunları tanınması ve ne amaca hizmet ettiklerini bilmesi, BDÇ seçerken işini en etkin şekilde yapmasını kolaylaştıracak bir ürün seçebilmesi önemlidir.

Terimce veri tabanları (termbases) metinlerde sıklıkla geçen (örneğin teknik terimler ve marka isimleri gibi) sözcük ve kalıplardan oluşturulmuş çeviri amaçlı terimcelerdir. Bu içerik tekrarlanan sözcüklerin veya yapıların bilgisayar tarafından çevrilmesine ve çevirmenin çevirisinde tutarlılığı sağlamasına yardımcı olur.

Çeviri bellekleri çevirmenin daha önce yapmış olduğu tüm çevirilerin iki dilde dizinlenmiş kayıtlarıdır. Yeni bir çeviri projesinde, daha önce yapılmış olan bir çeviridekinin aynı veya benzer bir bölüt (segment) olduğunda bellek

çevirmenin bunları (değişiklik yaparak veya aynıyla) kullanmasına olanak verir.

Kalite güvencesi içeriklerinde birden çok teknoloji ve süreç bulunmaktadır. Bu içeriğin amacı çeviri öncesindeki, sürecindeki veya düzeltim aşamasındaki hataları en aza indirmektedir. Kalite güvencesi içerikleri çeviri projesi başlarken, çeviri edimi boyunca, düzeltim ve son okuma aşamasında ve hatta erek metni formatlama aşamasında çevirmene destek sağlar.

Kaynak ekleme ve araştırma yapma olanağı sağlayan içerikleri çevrimiçi ve çevrimdışı kaynaklardan, sözlüklerden metinlere kadar çeviri amaçlı tüm araştırmaların BDC'den çıkmadan ve kolaylıkla aynı ekran üzerinden yapılmasına sağlayan eklentilerdir.

Sözcük sayımı ve eşleme analizi sayesinde çevirmen bir metindeki sözcük veya karakter sayısını saptayabilir ve bellekle birlikte kullanarak metin içi tekrarları da tespit edebilir. Bu içerik aynı zamanda çevirmenin bir iş için ücreti belirleyebilmesi veya bir işin ne kadar sürede yapılabileceğine dair bir öngörude bulunması için de yararlıdır.

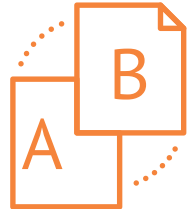
Kalite güvencesi içerikleri çeviri projesi başlarken, çeviri edimi boyunca, düzeltim ve **son okuma aşamasında ve hatta erek metni formatlama aşamasında çevirmene destek sağlar.**

Veri özütleme (term extraction) terimcelerde kullanılabilecek terim listelerinin çeviri belleklerinden veya önceden çevrilmiş ve eşlenmiş metinlerden çekilmesine yarar. Bu sayede çevirmen çevirdiği bir bölümü, sözcüğü ve benzerini, eğer kayıt ettiyse ve BDÇ kullanarak çeviri yaptıysa bir daha çevirmek zorunda kalmayacaktır. Doğal olarak, arzu ettiği veya çevirinin kapsamı bunu gerektirdiği durumda bulunan erek karşılığı değiştirebilecektir.

Format veya belge dönüştürücü uygulamalar kaynak formatların BDÇ'lere yüklenmeye uygun hale getirilmesi veya erek metinlerin istenen formatta sunulması için kullanılır. Çeviriye özgü-amaçlı formatlarla (.tmx,.tbx,.xliff, etc.) kaynak formatlar arasında da kullanılır.

Hizalama veya eşleme (alignment) işlevi sayesinde kaynak metindeki bölütler çevrildikleri erek karşılıkları ile eşlenir ve yeni çeviri belleği dosyaları oluşturulur.

Makine çevirisi eklentisi sayesinde BDÇ'de yer alan veya çevirmenin kendi seçebileceği bir makine çevirisi uygulaması BDÇ'ye otomatik olarak eklenebilir. Böylece kaynak metnin bölütlerinin makine çevirisi tarafından yapılmış çevirileri çevirmene hazır olarak sunulur. Çevirmen ise bu çevirileri tek tek gözden geçirerek kabul edebilir, tamamen veya kısmen değiştirebilir ve çeviri belleğine kayıt edebilir.

Uyuşma aramaları (concordance searches) sayesinde çevirmen çeviri belleğindeki belli bir sözcüğe, yapıya veya karşılığa erişebilir; çeviri belleğinde arama yapılabilir.

Yazım tahmini ya da yazım öngörüsü sözlüklerin, terimcelerin veya çeviri belleklerinin içeriklerine bakarak çevirmene çeviri yapılırken (çevirmen yazarken) sözcük veya yapıların önerilmesidir. Günümüzde telefon ve tabletlerde kullanılan uygulama kimi çevirmenin, özellikle de tekrarı fazla olan metinde, işini kolaylaştırmaktadır.

Yazım ve imla denetimi içerikleri temel metin düzenleyicilerde görünenden kimi zaman daha gelişmiş olabilir. Dil seçimi yapılmasını veya belli dilbilgisi veya biçimsel kuralların tercih edilmesini kolaylaştırabilir.

Yazılım yerelleştirmesi özellikleri sayesinde çevirmenler yazılım dosyaları üzerinde doğrudan çalışabilir ve çevrilen yazılımın kullanıcı arayüzünde yaptıkları işin çıktısını ve sonucunu görebilirler. Çeviri tamamlandığında ise yerelleştirilmiş dizinler otomatik olarak yazılıma yeniden entegre edilmiştir.

Özellikle düzeltim aşamasında çok kullanılan denetim işlevi çevirmenin terimceyi tutarsız bir şekilde kullanmasını engeller, hatalara dikkat çeker ve çevirinin hatasız ve ölçünlü yazım diline uygun bir şekilde sunulmasını kolaylaştırır.

Yukarıda kısaca anlatılan içerikler hemen hemen tüm BDÇ'lerde bulunmaktadır. Ancak, her BDÇ çevirmenin işini aynı oranda kolaylaştırmaz. Örneğin her BDÇ'de birçok dosya türü desteklendiği ifade edilir, ama bu dosyaların (alt türleri) her zaman desteklenmemektedir ya da her BDÇ her kaynak metin formatını aynı şekilde korumamaktadır.

Metinlerdeki dipnot kullanımı, görseller, yoğun formatlama ve benzeri unsurlar değişik BDÇ'ler tarafından farklı ölçülerde yetkin bir şekilde ele alınmaktadır.

Genelde ücretsiz olarak sunulan BDÇ'lerde bazı özellikler bulunmamaktadır. Ücretli sürümler ise hep daha gelişmiş özelliklere sahip olmaktadır. Ayrıca, her BDÇ'ye yüklenebilecek terimce türü ve formatı, proje çalışması yapma olasılıkları ve benzeri de farklılaşmaktadır.

Kısacası, her teknolojik ürün gibi BDÇ'ler de birbirinden farklılaşmakta, belli programlar belli çevirmenlerin işini görürken bazıları bazı çeviri işlerinde çevirmenin işini çok da kolaylaştırmamaktadır.

Çevirmenlerin program seçerken ve kullanırken hangisinin üzerinde çalışılan çeviri işini kolaylaştıracağını bilmesi önemlidir. Her gün sayıları artan programları takip etmek gitgide zorlaşsa da, günümüzde çevirmenler özellikle belli başlı programların hepsini kullanabilmektedir.

Söz konusu programların arayüzleri ve işleyişleri Windows kullanıcıları için çok aşinadır. Aynı mantık ve hatta çok benzer bir arayüz kullanarak oluşturulan programların her biri için gerek üreticilerin, gerekse kullanıcıların yarattıkları sayısız video bulunmakta, çevirmenlerin buluştukları siteler, bloglar, internette yayımlanan yazılar programın kullanımında bir sıkıntısı olan çevirmenin işini fazlasıyla kolaylaştırmaktadır.

Temel bilgisayar kullanım becerileri olan ve çeviri yapma deneyimi olan herhangi bir çevirmenin BDÇ kullanımında zorlanması pek de olası değildir. Bir BDÇ'nin yerine diğerinde çeviri yapmaya başladığında da çevirmen çok kısa bir sürede yeni programı da hızla öğrenebilmektedir.

Bu programların arayüzlerine kısaca değinecek olursak, yukarıda da anlatıldığı gibi aslında bu arayüzler Windows kullanıcılarının aşına olduğu bir mantıkta ve yapıda oluşturulur.

- Genelde ekranın en üstünde bir görev çubuğu bulunur. Bu çubukta bir çeviri projesi açmak, kopyalamak, çeviri segmentlerini ayırmak veya birleştirmek ve benzeri (fare ile üzerine gidildiğinde ne olduğu açıklanan) birçok işlev yer alır.
- Ekranın ise genelde sola hizalanmış ve segmentlere (çevirmenin tercihiine göre cümle vb.) ayrılmış bir şekilde kaynak metin ve hizalı bir şekilde erek metnin gireceği aralıklar (veya makine çevirisi sürümü) bulunur.
- Ekranın altında veya sağında (genelde bu ekranların kişileştirilebilmesi de söz konusudur) sözlük, terimce, makine çevirisi eklentisi, yapılan çeviriyi ve daha ne kadar kaldığını gösteren bir eklenti ve daha birçok (çevirmenin de ekleyebileceği örneğin diğer çevirmenlerle chat (anlık mesajlaşma) ekranı gibi) açılım olacaktır.
- BDÇ'ler sayesinde çevirmen tek bir ekran üzerinden, her şeyin elinin altında olduğu bir ortamda, daha hızlı ve etkin bir şekilde çevirisini yapabilecektir. Buna ek olarak, BDÇ'ler kaynak ve erek metin arasındaki tutarsızlıklar, olası yanlış çeviriler, çevrilmemiş segmentler ve benzeri birçok konuda çevirmene uyarı veren sistemleri de içerirler.

Bir BDÇ'yi kullanabilmek için çevirmenin işinde deneyimli olması, teknolojiiden anlaması, çeviri araştırması, edimi

ve düzeltimi süreçlerini içselleştirmiş olması gibi birçok profesyonel edinimi kazanmış olması gerekir. BDÇ'ler ayrıca çevirmenlerin aynı anda ortak bir proje üzerinde çalışmalarını da kolaylaştırır.

ÇEVİRİ PROJELERİ

Proje yönetimi işlevi de olan BDÇ'ler sayesinde; proje yöneticisi, işi dağıtabilir, çevirmenlerin işini takip edebilir ve çeviri araştırma, çeviriyi yapma ve editörlük sürecinde ekip, iş birliği içinde çalışabilir ve iletişim kurabilir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler çeviri mesleğini derinden etkilemiştir ve değiştirmektedir. Günümüzde çeviri ekipleri kurulması bir gereklilik haline gelmiş ve ekipler genelde sanal ortamda dünyanın birçok farklı yerinden bir araya gelen kişilerden oluşmaya başlamıştır.

Çevirmenlik anlayışındaki bu dönüşümle birlikte çeviri sürecindeki etmenlerin sayısı artmış ve çeviri projesi yönetimi belirli becerilerin, alıcı isteklerinin ve uzmanlığın birleştirildiği bir alan haline gelmiştir.

Günümüzde çeviri ekipleri kurulması bir gereklilik haline gelmiş ve ekipler genelde sanal ortamda **dünyanın birçok farklı yerinden bir araya gelen kişilerden oluşmaya başlamıştır.**

Çeviri projelerinin başında genelde bir çeviri projesi yöneticisi bulunmaktadır. Bu yönetici çeviri projeleri boyunca:

- Planlama yapmak,
- Ekip elemanlarını yönlendirmek,
- Süreci gözetmek ve
- Çok fazla bilgiyi hızlı ve doğru bir şekilde kontrol etmekle yükümlü kişidir.
- Ayrıca proje yöneticileri sorun çözümleme ve karar alma aşamalarında ve durumlarında da merkezi önemdedir.

Bir çeviri projesinde ele alınan metin veya iş ne kadar büyükse çeviri projesi yönetimi de o kadar önemli hale gelir ve zorlaşır.

Kimi zaman yönetici fiilen çeviri ile ilgili işlerin yanı sıra başka unsurları da yönetmek zorundadır. Ayrıca, proje büyüdükçe projede yer alan çevirmen sayısı da artacaktır. Böyle bir durumda ise tüm aşamaların dikkatle kontrol altında tutulması ve tüm etmenlerin düşünülmesi gerekecektir.

Proje yönetiminde en önemli üç konu,

- Zamanın iyi kullanımı,
- Maliyetin en düşük etkinliğin en yüksek seviyede olması ve
- Olabilecek en iyi kalitede ürün sunulmasıdır.

Bir çeviri projesi ancak zamanında ve alıcıyla önceden kararlaştırılmış veya alıcıyı tatmin edecek bir kalite standardında tamamlandığında başarılı sayılır.

Proje sürecinde yönetici projenin zamanında bitirilebileceğinden ve çıktının istenen kalitede olacağından emin olmak için sürekli projeyi ve ekibi denetlemek zorundadır.

Genel hatlarıyla bir çeviri projesini birkaç aşamaya bölebiliriz.

- **Birinci aşamada** iş alımı yapılır. Bu aşamada fiyat ve süre, alıcının istekleri konusunda anlaşılır.
- **İkinci aşamada** çeviriyi üstlenecek olan ekip belirlenir. Proje değerlendirilir ve iş dağılımı yapılır. Projedeki kişi sayısına göre dağılım yapılacağı düşünülse de genel hatlarıyla proje yöneticisi, çevirmen, editör veya son okumacı ve/veya formatlama ile ilgilenecek şahıslar olmak üzere ekipler kurulur. Proje sürecine ve iş yüküne göre bir kişi birden fazla görevi üstlenebilir. Genelde tercih edilmeyen senaryo çeviriyi yapanın aynı zamanda çeviriyi denetleyen olmasıdır. Kısa bir süre içinde çeviriyi yapan şahsın çevirideki yazım hatalarını saptaması ya da çeviri hatalarını görmesi pek de olası değildir. Bu aşamada (tek kişilik bir ekipten söz etmiyorsak) ikinci bir göze gereksinim vardır. Söz konusu işin bölümlerinin sürelerinin belirlenmesi, çeviri konusunda iletişimin nasıl sağlanacağını kararlaştırılması da önemlidir. Örneğin günümüzde en basit yöntem olarak telefon üzerinden yazışma yapılmasının tercih edildiği platformlar olsa da kimi zaman kalabalık ekiplerde mesajlar atlanmakta ve iletişim aksamaktadır. Ayrıca çevirmenin hızlıca ve etkin bir şekilde bitirmeye çalıştığı iş süresince hem telefona, hem epostasına hem ekrandaki BDÇ çıktılarına ve daha birçok ekrana aynı anda hâkim

olması (özellikle de yoğun ve uzun işlerde) pek de mümkün değildir. Bazı BDÇ'lerde grup içinde iletişimi sağlayacak eklentiler bulunmakta bunlar sayesinde tüm ekip 'tek bir ekran üzerinden' hem işi yapabilmekte hem de haberleşebilmektedir. İş dağılımında ise kişilerin güçlü ve zayıf yönleri dikkate alınmalı, proje yöneticisi ekibini oluştururken ve işleri dağıtırken kimseye altından kalkamayacağı yük yüklediğine emin olmalıdır.

- **Üçüncü aşamada** çeviri hazırlığı yapılmalıdır. Ekipte çeviri ön hazırlık süreciyle görevlendirilmiş olan personel, gerektiği durumlarda terim birliğini sağlamak için ön araştırma yaparak terimceyi hazırlamalı, kaynak metni BDÇ'ye yüklemeli ve metnin bölütlemesini kontrol ederek çeviriye hazır hale getirmelidir.
- **Dördüncü aşama** çevirinin yapıldığı aşamadır. Bu aşamada teknik bir çeviri veya bir özel alan çevirisinin tüm zorlukları devreye gireceği gibi doğru BDÇ seçilmediği veya kaynak metin programa yüklenirken önceden çeviriye hazır hale getirilmediği durumlarda 'tag' adı verilen etiketler, formatlar ve benzeri de sorun çıkarabilmektedir.
- **Son aşamada** ise editörlük ve son düzeltim ve formatlama yapılması gerekir.

Tüm bu aşamalar içinde de ekip içi iletişim sürdürülmeli ve kalite kontrol mekanizmasının her aşamada işlediğine dikkat edilmelidir. Projenin bir aşamasındaki hatalı bir seçim veya adım projenin geri kalan kısmını zorlaştırebileceği gibi proje bitimine yakın çok fazla ek iş yükü de çıkarabilecektir.

Kısaca özetlemek gerekirse, BDÇ'lerin kullanımı çeviriyi hızlandırabilir, daha etkin bir süreç yaşanmasını sağlayabilir, hatta kaliteyi arttırabilir. Ancak, bunların hepsinin gerçekleşebilmesi için her şeyden önce çevirmenin bu teknolojileri iyi tanınması, uygulamada hız ve deneyim kazanması gerekir. En önemli nokta ise, en iyi BDÇ ile bile çeviri deneyimi olmayan biri veya çevirmen olmayan biri iyi bir çeviri ortaya koyamayacaktır. BDÇ'ler çevirmene destek olan teknolojilerdir; BDÇ'yi kullanan işini çok iyi bilen bir çevirmen olmadığı takdirde çevirinin kalitesi iyi olmayacaktır.

ALTYAZI ÇEVİRİSİ PROGRAMLARI

Günümüzde kimi kurumda veya kuruluşta çevirmenin kullandığı bir başka teknolojik altyapı ise altyazı çevirisi programlarıdır. Altyazı çevirisi bir kurumun web sitesindeki bir reklamı, bir konuşma kesitini veya bir tanıtım filmini başka bir dile çevirmek (diller arası altyazı) ya da kaynak dilinde çevirmek (dil içi altyazı) ya da işitme engelli kullanıcılara erişilir hale getirmek (dil içi ayrıntılı altyazı) için kullanılır.

Bu sayılan uygulamaların her biri birbirinden farklı kurallar ve yaklaşımlarla şekillenir ve her bir altyazı çevirisinin evrensel zorlukları olduğu gibi (zaman ve uzamsal kısıt, sözlü dilin yazılı dile dökümü, işverenin sağladığı kılavuza uyma zorunluluğu vb.) kendine has zorlukları da bulunmaktadır.

Bölüm boyunca teknoloji ve çeviri odağında ilerlediğimiz için bu başlık altında bu türlerin ayrıntılarına girilmeyecektir. Bu çeviri türlerinin özellikleri ve çevirmenin sahip olması gereken birikim ve beceriye ilişkin olarak

bilgi edinmek isteyecek meslektaşlar kaynakçada sayılan eserleri edinebilirler. Günümüzde ücretli ve/veya ücretsiz sürümleri olan altyazı çevirisi programları internetten indirilebilmektedir. Aynı diğer çeviri türlerinde olduğu gibi altyazı çevirisi yapabilmek için de çevirmenin her şeyden önce altyazı çevirisi eğitimi almış olması ya da kendini bu konuda geliştirmiş olması gerekir.

SONUÇ

Günümüzde çevirmenlerin işlerini yaparken kullanacakları teknolojiler artmakta ve bununla birlikte çevirmenlik mesleği de değişmekte ve evrilmektedir.

Çevirmenlerin çeviri teknolojilerini çok yakından takip etmeleri gerekir. Çevirmenler bu teknolojileri:

- Çeviri amaçlı araştırma yaparken,
- Çeviri için terimce oluştururken,
- Çeviri sürecini hızlandırmak için
- Çeviri sürecinde tutarlılığı sağlamak ve etkinliği arttırmak için,
- Çeviri projesi yürütmek için,
- Görsel-işitsel metinler de dahil olmak üzere farklı metin geleneklerinde çeviri yapabilmek için

ve yukarıda sayılan daha birçok amaçla kullanılmalıdır. Günümüzde çevirmen istihdam eden işyerlerinin de bu teknolojilerin kullanımına uygun altyapıyı sağlamaları önemlidir.

KAYNAKÇA

AUSTERMUHL, F. (2001). Electronic Tools for Translators, UK: Routledge

BOWKER, L. (2002). Computer-Aided Translation Technology: A Practical Introduction, Ottawa: University of Ottawa Press.

CHAN, S. (2014). Routledge Encyclopedia of Translation Technology. UK: Routledge

CHAN, S. (2016). The Future of Translation Technology: Towards a World Without Babel, UK: Routledge

DELPECH, E. M. (2014). Comparable Corpora and Computer-Assisted Translation, UK: John Wiley & Sons, Inc.

DOHERTY, S. (2016). The Impact of Translation Technologies on the Process and Product of Translation International Journal of Communication, 10, 947–969.

KORNACKI, M. (2018). Computer-Assisted Translation (CAT) Tools in the Translator Training Process, Bern, Switzerland: Peter Lang D.

KUMLU, D. (2018). Özel Alan Çevirisi-Teknoloji ve Sosyal Medya, Ankara: Siyasal Kitabevi

MACHINE TRANSLATION (1986-2019). Springer Journals, Nisan 2020 tarihinde <https://www.springer.com/journal/10590/aims-and-scope> adresinden alınmıştır.

MITCHELL-SCHUIVEVOERDER, R. (2020). A Project-Based Approach to Translation Technology, UK: Routledge

O'HAGAN, M. (2019). The Routledge Handbook of Translation and Technology, UK: Routledge

OKYAYUZ, A.Ş. (2019). Ayrıntılı Altyazı Çevirisi, Ankara: Siyasal Kitabevi

OKYAYUZ, A.Ş. (2016). Altyazı Çevirisi, Ankara: Siyasal Kitabevi.

QUAH, C. K. (2006). Translation and Technology, UK: Palgrave Macmillan.

SOMERS, H. (2003). Computers and Translation: A translator's guide, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company

ŞAHİN, M. (2013). Çeviri ve Teknoloji, İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları

TRANSLATION DIRECTORY. (1990-2020). Articles for Translators and Translation Companies: Machine Translation, Nisan 2020 tarihinde https://www.translationdirectory.com/machine_translation.php adresinden alınmıştır.

TÜRKMEN, B. (2019). Çeviri Eğitiminde Teknoloji ve Dijital Medya Edinci, İstanbul: Gece Akademi

Dijital Çeviri

GİRİŞ

Yeni iletişim ve bilgi teknolojilerinin sağladığı olanaklar çerçevesinde, bilginin üretimi ve dolaşımı sınırların ötesine taşınmaktadır. Küresel düzlemde, teknolojik altyapıyla güçlenen ve kablosuz iletişim ağlarıyla birbirlerine bağlanan ağ tipi bir toplum modeli şekillenmektedir. Dijitallik, etkileşimsellik, hipermetinsellik ve multimedya biçimselliği gibi nitelikleri içerisinde barındıran dijital iletişim teknolojileri, bireyin rutin iletişim kurma pratiklerine yeni bir boyut kazandırmaktadır. İletişimin elektronik ağlarda yükselen yeni biçimi, bireylerin genel geçer ve alışkanlık haline gelen davranış biçimlerini ve kurumların üretim alışkanlıkları ile ilişkili tüm mekanizmaları farklı değerler ve hedefler doğrultusunda dönüştürmektedir.

Yeni medya ve iletişim teknolojilerinin yapılandığı dijital iletişim düzeni denildiğinde, ilk akla gelen uygulama hiç kuşkusuz sosyal medya platformlarıdır. Günümüzde, iletişim kanalları arasında yıldızı en çok parlayan sosyal medya ağları, bireylere ve kurumlara alternatif iletişim kurma mecraları yaratmaktadır. Bu gibi iletişim odaklı sosyal ağlar, zamandan ve mekândan bağımsız bir halde, kullanıcıya farklı türdeki medya içeriklerini arşivleme, yorumlayabilme, yeniden üretebilme ve dolaşıma sokabilme gibi yetiler kazandırmaktadır. (Görgüler, 2016: 24-25)

Bu çalışmada, çeviri pratiğinin ve çevirmen kimliğinin dijital ortamın yarattığı güncel gelişmeler ve gereksinimler çerçevesinde yeniden tanımlanması amaçlanmaktadır. Dijital deneyimler çerçevesinde yükselen yeni toplumsallıklar, çeviri pratiğine ve çevirmen kimliğine yönelik yeni kavramsallaştırmaların ve bununla birlikte yeni üretim sahalarının oluşmasına öncülük etmektedir. Bu bağlamda, dijital ağların hem çeviri pratiği, hem de çevirmen kimliği üzerindeki olası yansımaları hangi kavramlar etrafında şekillenmektedir? Çeviri farklı gerçeklik düzlemlerinde üretilen ve çoklu mekanizmaların bir arada işlediği toplumsal bir eylem biçimidir. Çeviri eylemini kuran toplumsal ilişki ağlarını düşünmek ve bu ağları deneyimleyen çevirmen kimliğinin farkına varmak oldukça önemlidir. Bu şekilde, yeni toplumsallıklar etrafında üretilen dijital iletişim ağlarında yapılan çeviri pratiklerinin ve çoklu çevirmen kimliklerinin, söz konusu olan yeni dünya düzeniyle kurdukları ilişkisellik görünür kılınabilmektedir. Aynı zamanda, dijital koşullarda biçimlenen çeviri pratiklerine ve çevirmen kimliklerine yönelik kamusal alanda farkındalığın ve bilincin yaratılması öne çıkan bir diğer gerçekliktir.

Yukarıda belirtildiği gibi, ilgili araştırma kapsamında sosyal medya ağlarında kamu yararını gözeten, hak odaklı mücadele alanlarında yapılan çeviri hareketleri ve çevirmen kimlikleri üzerinde durulmaktadır. Günümüz çeviri pratiklerini eleştirel bir perspektiften hareketle hak odaklılık kavramı etrafında yeniden tartışmaya açmak oldukça önemlidir. Dijital ağlarda şekillenen çeviri pratiğini ve çevirmen kimliğini hak odaklılık kavramı içerisinde irdelemek ve bu yönde gelişen çeviri hareketlerinin kamuya sağladığı olanakları ve potansiyelleri, sivilleşme ve demokratikleşme kavramlarıyla birlikte ilişkilendirmek, araştırmanın diğer vurgu noktalarını oluşturmaktadır. Bunu yaparken, kamusal alanda yükselen çeviri hakkının, iletişim hakkını da içine alacak bir kavrayışla tanımlanması amaçlanmaktadır. Araştırma kapsamında, çeviri hakkının kamusal bir mücadele alanı olarak inşa edilmesi hedeflenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, çeviri hak odaklı bir dijital medya pratiği olarak ifade edilebilmektedir.

Saha çalışması çerçevesinde, dijital ağlar, çeviri pratiği ve hak odaklılık gibi bu üç kavramın vücut bulduğu çeviri temelli dijital topluluklar üzerinde durulmaktadır. Açık bir dille ifade edilecek olunursa, çeviri pratiğini deneyimleyen alternatif oluşumlar olarak nitelendirilen dijital topluluklar mercek altına alınmaktadır. Kamu yararı perspektifini ilke olarak benimseyen bu topluluklara yönelik netnografik içerik çözümlemesi gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde, dijital ortamın sunduğu olanaklar etrafında ortaya çıkan hak temelli çeviri pratiklerinin derinlemesine incelenmesi ve yeni ufuklar açarak tartışılması hedeflenmektedir.

DİJİTAL AĞLAR VE YENİ İLETİŞİM PRATİKLERİ: OLANAKLAR VE TEHDİTLER

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesinde “iletişim hakkı”, “insanın enformasyon hakkı” olarak tanımlanmaktadır. İletişim teknolojileri kapsamında yaşanan gelişmelerle birlikte günümüzde “iletişim hakkı”, “insanın iletişim hakkı” başlığı altında yeniden gündeme gelmektedir. Hak odaklılık yaklaşımının, alternatif oluşumların yaratılmasına imkân tanıdığı söylenebilmektedir. Hak odaklılık perspektifini yeni medya kapsamında sorgulayan Nilüfer Timisi hak odaklı mücadeleyi “görünmeyen görünür hale gelişi” olarak açıklamaktadır. Hak odaklılık, alternatiflerin belirginleşmesi, kamuoyunun ve kamu politikalarının biçimlendirilmesi için alan açmakta ve geleneksel yapılara eklenerek ya da onları dönüştürerek işlevsellik kazanmaktadır (2019: 47). Yazar sözlerine şu şekilde devam etmektedir:

“Gerçeğin yeniden kurgulanmasında üstleneceği eleştirel rolle hak odaklılık dışarıda bırakılanları, katılımcılığı ve karşılıklılığı merkezine alan, toplulukçuluk temeliyle, siyasal kanaat ve kamuoyunun biçimlenmesine hizmet edecek biçimde, hakikatin çok katmanlı ve çok boyutlu sunumunu da gerçekleştiren ve bu işlevleriyle okurun evrenini de zenginleştirmeyi hedefleyen bir perspektif sunmaktadır” (2019: 27).

**Hak odaklılık
yaklaşımının,
alternatif oluşumların
yaratılmasına imkân tanıdığı
söylenebilmektedir.**

Sosyal ağlarda yapılan alternatif medya oluşumları ile hak odaklı üretim pratikleri arasındaki ilişkiellik mercek altına alındığında, insan haklarına, kadın haklarına, çocuk haklarına, engelli haklarına, çevre haklarına, hayvan haklarına vb. alanlara ilişkin içerikler ön plana çıkmaktadır. Alternatif medya oluşumları bu yöndeki konu başlıklarının tartışıldığı alanlar olarak biçimlenmektedir. Sosyal medya biçimi olarak ele alınan hak odaklı üretim pratikleri, ekonomik, politik, toplumsal nedenleri sorgulamakta ve bu konularda toplumsal sorumluluğa ve duyarlılığa vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte hak odaklı üretim koşulları gönüllülük esasına dayanmakta, eşitlikçi ve demokratik değerleri vurgulamakta, kullanıcının katılımcı ve paylaşımcı yaklaşım benimsediği, kamusal alanda farkındalık yaratarak, sosyal haklar konusunda kamuyu bilgilendirmekte, hem de kullanıcıya “başka bir dünyanın var olduğunu” ortaya koymaktadır (Demir, 2019: 113). Aynı zamanda, hak odaklılık bilimsel verilere dayalı, ayrımcılığa karşı kamuoyu oluşturma girişimi güden, etik kuralların ihlal edilmediği, nefret içermeyen söylemlerin dolaşıma girdiği, dezavantajlı grupların temsil edildiği ya da başka bir deyişle görünür kılındığı yaklaşımlara dayanmaktadır (Demir, 2019: 115). Yeni medyada yapılan hak odaklı oluşumlar, bireyi öz-düşünsel eleştiri geleneğine davet etmektedir (Timisi, 2019: 27).

İletişim özgürlüğü ya da başka bir deyişle iletişim hakkı, bireyin bilgiye erişim hakkını ve özgürlüğünü kapsamakla birlikte bireyin sağlıklı bir şekilde doğru bilgiye erişim hakkını da ifade etmektedir. Birey, sosyal medya ortamlarını kullanarak toplumsal, kültürel ve ekonomik olgulara ve eylemlere etki etmektedir. Hak

odaklı iletişim süreci günümüz iletişim teknolojilerinin sunduğu olanaklar ekseninde ele alındığında, bir taraftan bilginin hızlı yayılımı desteklenirken diğer taraftan kullanıcıların tahakküm altına alınması, nefret söyleminin dolaşıma sokulması, linç kültürünün yerleşmesi gibi etik meseleleri de gündeme taşımaktadır. Bu nedenle, günümüz iletişim teknolojilerinin fırsatlar kadar tehditleri de içinde barındırıyor olması internetin kamu yararıyla ilişkiselliğini ve internet etrafında yapılanan hak odaklı bir mücadele alanının varlığını da tartışmaya açmaktadır (Durna vd., 2019: 3). Yankı odalarının varlığı, bireyin yurttaş olma eylemlerinin gelişmesine set çekmekte ve bireyin sivilleşmesini engellemektedir. Sosyal medya akışlarında ve kamusal iletişimde duvarlar yaratılmaktadır. Bilgiye erişim ve ifade özgürlüğü engellenmektedir. Kullanıcı filtre balonlarının içine sıkışıp kalmaktadır. Bunun sonucunda, kamusal üretim alanlarında kutuplaşmalar yaşanmaktadır. Post-gerçek olguların üretimi, trol orduları ve bot hesaplar tarafından akan iletiler etik sorunsallar çerçevesinde belirlemektedir (Binark, 2017: 19-20). Bu durum karşısında, bireyin bilgiye erişim hakkı ve ifade özgürlüğü kısıtlanmaktadır. Bunun sonucunda, enformasyonun, verinin ve bilginin çitlenmesi sorunuyla karşılaşmaktadır. Bu durum, kamusal alanda müzakerenin ve diyalogun çitlenmesini de beraberinde getirmektedir. Demokratik anlamda, kamusal alana katılım engellenmektedir. Kamusal alanda hak odaklı iletişim ve paylaşım ortamı baskılanmaktadır (Binark, 2017: 21). Veri madenciliği, dijital gözetim, telif haklarının çiğnenmesi, dijital emeğin üstünün örtülmesi, değersiz kılınması vb. konu başlıkları etik sorunsallar çerçevesinde öne çıkmaktadır (Saka, 2019: 19).

Görüldüğü üzere, bireyi tehdit eden bu yöndeki etik sorunsallar hak odaklı iletişim sürecini sekteye uğratmaktadır. Yeni medya ve iletişim ortamları etrafında yaratılan toplumsal paylaşım ağlarının, kullanıcıya sunduğu imkânların yanı sıra bir takım tehditleri ve riskleri içerisinde barındırıyor olması, yeni medya etiği kavramını gündeme taşımaktadır. Yeni medya etiği, yeni medya ortamlarında ortaya çıkan etik sorunlar ve sorunlara yönelik farkındalık olarak kavranmaktadır. Yeni medya etiği alanı, kitle iletişim araçlarının işleyişi, daha özelde ise kitle iletişim araçları yoluyla yayılan enformasyonla ilgili olarak ortaya çıkan sorunlu durumlar hakkında sistematik bir düşünce biçimi sunmaktadır (Binark ve Bayraktutan 2013: 26). Bu kapsamda, yeni medya etiği konusuyla ilgili bütün tarafların dahil olacağı ortak iletişim etiği üzerinde çalışılması gerektiğine dikkat çekilmektedir. Yeni medya okuryazarlığı, bireye yeni medya ortamlarını deneyimlerken karşılaşılabilecek sorunlar karşısında benimseyeceği etik kavrayışa yönelik bir yöntem sunmaktadır. Amaç, bu doğrultudaki etik sorunları en aza indirgeyerek, bu türden Web 2.0 temelli iletişim ortamlarında, bireyin kuracağı kültürel üretim ağlarında güçlenmesini sağlamaktır. En önemlisi de çeşitli sorunlar karşısında, bireyin özdenetime dayalı etik muhakeme becerisini kazanması hedeflenmektedir (Binark ve Bayraktutan, 2013: 150).

Yeni medya etiği, yeni medya ortamlarında ortaya çıkan etik sorunlar ve sorunlara yönelik farkındalık olarak kavranmaktadır.

DİJİTAL AĞLARDA ÇEVİRİYİ VE ÇEVİRMENİ HAK ODAKLI DÜŞÜNMEK*

Çeviri alanındaki dijital açılımı gündeme taşıyan Deborah Folaron'ın belirttiği gibi, günümüzde, birçok disiplin, dijital ortamın ve internet teknolojilerinin yarattığı dönüşümleri kavrayabilmek için birbirleriyle bilgi paylaşımında bulunmaktadır. Bu nedenle, ağ toplumunu çözümleyen tüm yaklaşımlar -internet sosyolojisi ve sosyal medya çalışmaları- gibi, 7/24 iletişim ağlarında gerçekleşen çeviri hareketlerini ve bu ağları deneyimleyen çevirmenin davranış biçimlerini gözlemleyebilmek için yöntemsel çerçeveler sunmaktadır. Bu şekilde, disiplinlerarası geçişlilik düzleminde kurulacak olan etkileşime dayalı ilişkiler sayesinde çeviri alanı dijital çağa ayak uydurabilecektir (Folaron, 2012: 6). Çeviri alanına dışarıdan sızan temiz havanın, alandaki aktörler tarafından hissedilmesi ve bununla birlikte çevirmenlik mesleğinin gelişimine yönelik adım atılması oldukça önemlidir. Aksi halde, dijital ortamın yarattığı sonuçlara yönelik ilgili aktörlerin benimseyecekleri duyarsız davranış biçimleri, çevirmenin çalışma koşullarını atıl bırakmaktadır. Teknolojik altyapının etkisinden uzak kalan bir çeviri eyleminden ve çevirmenden bahsetmek mümkün olmadığı gibi, bireyin gerçekleştirdiği eylem biçimi olan çeviriden yoksun bir teknolojik gelişim süreci de imkânsızdır (Cronin, 2012: 482).

Dijital ağlar etrafında yaratılan oluşumlarda, gönüllülük ilkesinden hareketle internet kullanıcıları, ortak akıl yürütme gücüyle multimedya içeriklerini bir dilden başka bir dile çevirmekte ve bu çeviri ürünlerini dolaşıma sokmaktadırlar (O'Hagan, 2009: 14). Gönüllülük esasına dayanan bu türden dijital topluluk temelli çeviri hareketleri, amatör kullanıcıların yanı sıra profesyonel çevirmenler tarafından başvurulmuş toplumsal bir eylem alanıdır. Topluluk temelli çeviri pratiklerinde ya da başka bir ifadeyle kitle tabanlı açık çeviri hareketlerinde kitlelerin üretim güçlerine başvurulmaktadır (O'Hagan, 2016: 936). Çevirmen, dillerarası ve kültürlerarası olduğu kadar medyalararası iletişimi kuran aracı kimliğiyle bilginin üretiminde ve dolaşımında aktif bir konuma yükselerek, toplumsal iletişim ağlarında sorumluluk üstlenen angaje birey konumunda bulunmaktadır (Gambier, 2009: 5). Bu çerçevede, kullanıcı-türevli çeviri kavramını, kâr amacının güdülmediği, farklı çeviri içeriklerinin dijital mecralarda kullanıcılar tarafından üretilme süreciyle ilişkilendirmek mümkündür. Bundan böyle, dijital ortamda hayran kitlelerinden oluşan amatör çevirmen topluluklarından, Facebook ve Twitter ortamlarında biçimlenen iş birlikçi çeviri pratiklerinden ve sivil toplum örgütleriyle iş birliği içerisinde olan gönüllü çevirmen ağlarından söz etmek mümkündür (Gambier, 2012: 8). Sözü edilen çevirmenler, toplumsal alana katılımlarıyla, bireysel düzlemde sivilleşme sürecine katkı sağlamaktadırlar. Bilginin serbest dolaşımını sağlayan bu çevirmenler, kültürlerarası diyalog ortamını güçlendirmektedirler. Böylece, farklı toplumlar tarafından bilginin erişilebilir ve ulaşılabilir kılınması ve bireylerarası fırsat eşitliğinin sağlanması için zemin hazırlanmaktadır (Pérez González ve Saraeva,

2012: 152). Demokratikleşme hareketleri çerçevesinde öne çıkan adhokratik çeviri topluluklarında, kullanıcılar ortak ilgi alanları doğrultusunda, farklı beceri, bilgi ve üstünlüklerini bir araya getirmektedirler. Dijital ortamın sunduğu potansiyelden yararlanan çevirmenler (profesyonel olmayanlar), ortak tutkuları olan çeviri pratiği etrafında birleşmektedirler. Bu aşamada, çeviri toplulukları, katılımcı toplum dinamiklerini oluşturmakla birlikte çevirmenleri, akranlarıyla buluşturmakta ve onların kamusal düzlemde çeviri odaklı eylemlerini görünür kılmaktadır (González, 2010: 269).

Amatör çevirmenlerden oluşan hayran toplulukları, dijital ortamlarda şekillenen hayran kültürünün, üretim sürecindeki gücünü ortaya koymaktadır. Dilsel bariyerlere takılan kimi kültürel ürünlerin, geniş kitleler tarafından ulaşılabilir, erişilebilir ve kullanılabilir kılınması amatör çevirmenler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda, hayran topluluklarının ürettiği ve çevirdiği içerikler, dizi, film, dijital oyun, manga, anime vb. ürünlerden oluşmaktadır. Fan çevirmenler, kimi ürünlere yönelik hissettikleri hayranlığı ve oluşan gustolarını çeviri aracılığıyla dolaşıma sokarak diğer kullanıcılarla paylaşmaktadırlar. Bu noktada, hayran çeviri hareketleri, katılımcı kültür anlayışının dışı vurumu olarak değerlendirilebilmektedir. Sivil toplum örgütlerini içeren, toplumsal eşitliği, ilerlemeyi ve gelişimi destekleyen çeşitli kuruluşların, gönüllü çevirmenlerin iş gücüne başvurdukları gözlemlenmektedir. Kamusal yaşam alanlarını iyileştirmeyi hedefleyen bu yöndeki kurumlar, gönüllü çevirmenlerin dijital buluşma ağlarını oluşturmaktadır. Bu çerçevede, UNICEF gibi benzer toplulukların bünyesinde çalışan gönüllü çevirmenler,

internet ağına dayalı iletişim mecraları aracılığıyla, ilgili kurumların web sitelerini yerelleştirmekte ve çeşitli belgeleri, formları farklı dillere çevirmektedirler. Gönüllü çevirmenler, bağımsız ya da düşük bütçeyle çekilen filmleri ve az konuşulan dillerde üretilen yazınsal yapıtları diğer dillere çevirmek üzere internet ağında topluluklar kurmaktadır. Böylelikle ana akım medya tarafından çevrede konumlanan kültürel yapıtların, küresel platformda görünürlüğü ve tanınırlığı gönüllü çevirmen toplulukları tarafından desteklenmektedir. Gönüllü çeviri hareketlerini deneyimleyen kullanıcılar ve çevirmenler, yabancı dil kullanım yetilerini geliştirmekle birlikte teknolojik yatkınlıklarını artı bir üretim değerine dönüştürmektedirler (Fernández Costales, 2012: 16-17). Görüldüğü üzere, çeviri pratiği aracılığıyla kullanıcıların kamusal üretim alanlarına katılımı, demokratikleşme yönünde gerçekleşen toplumsal hareketleri desteklemekte ve bireyin sivilleşmesi yönündeki açılımlara olanak tanımaktadır.

Çeviri ürününü çevreleyen dijital ortam, çeşitlenen dijital çalışma koşullarıyla birlikte dijital topluluklar etrafında gerçekleşen çeviri hareketleri ve bu toplulukları deneyimleyen çok kimlikli çevirmen profilleri, çeviri etiğine yönelik yeni bakış açılarının gelişiminin önünü açmaktadır. Bu kapsamda, amatör, fan ve profesyonel olmayan çevirmenler ile profesyonel çevirmenler arasındaki uçurumu derinleştirmek yerine dijital açılmadan kaynaklanan bu yöndeki hareketlerin sonuçlarına eleştirel yaklaşmak oldukça önemlidir. Çevirmenlik mesleğinin itibarı konusuna geldiğinde ise 21. yüzyılda, çevirmen kimliğine yönelik daha kapsamlı bir tanımın geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Dijital ağlar üzerine kurulu heterojen üretim alanı, çevirmenin yeni yetiler ve yeni beceriler edinmesini gündeme getirmektedir. Bu nedenle, çevirmenin çok yönlü mesleki kimliğinden ve gönüllülüğe dayalı pratiklerinden söz etmek, bu doğrultudaki mesleki etik tartışmaları farklı kavramlar etrafında yeniden yapılandırmaktadır (Fernández Costales, 2012: 23). Çevirmenin, dillerarası olduğu kadar medyalararası iletişimi kuran aracı kimliği, dijital çeviri topluluklarıyla birlikte yeniden üretilmektedir. Çevirmenden, yeni çoklu medya teknolojilerinin sunduğu çeviri ortamlarına ve araçlarına uyum sağlayabilmesi ve bu ortamlarda rahat hareket edebilmesi beklenmektedir. Çevirmenin, söz konusu olan yeni medya platformlarının sunduğu ortamlarda karşılaşacağı etik sorunlara karşı nasıl tavır alabileceği konusunda bilinçlendirilmesi kaçınılmazdır. Etik anlamda katı kurallar ile yol alınmasının oldukça güç olduğu bu çağda, ister amatör olsun ister profesyonel, hangi sıfat ile tanımlanırsa tanımlansın, çevirmenin, kendi pratiklerine yönelik öz-düşüncüsel bir kavrayış benimsemesi ve aynı zamanda üst bir bakış açısı kazanması, bu doğrultuda etik bir duruş sergilemesine destek olmaktadır. Çevirmenin, içerisinde çalıştığı koşulları sorgulaması ve karşılaşacağı fırsatlar ve tehditler ile yüzleşmesi için çeviri sürecinin her aşamasında eleştirel bir bakış açısı geliştirmesi bu yönde çıkış noktası yaratmaktadır (Gambier, 2009: 15).

Çevirmenden, yeni çoklu medya teknolojilerinin sunduğu çeviri ortamlarına ve araçlarına uyum sağlayabilmesi beklenmektedir.

DİJİTAL SAHADAN ÇEVİRİ VE ÇEVİRMEN ODAKLI NETNOGRAFİK İZLER

Netnografi, Robert Kozinets (2006) tarafından geliştirilen niteliksel bir araştırma yöntemidir. Net ve etnografi sözcüklerinin bir araya gelmesi sonucunda oluşan netnografi kavramı, internet veya teknolojik ağ etnografisi anlamına gelmektedir. Netnografik yöntem, çözümleme öznesi olarak çevrimiçi topluluklar üzerine yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, netnografi, ağ üzerinde etkileşimde bulunan kullanıcıların, eylemlerine ve davranışlarına yönelik içerik temelli yürütülen çözümleme çalışmalarında kullanılmaktadır.

SONUÇ

Çeviri alanında yaşanan dijital dönüşümle birlikte, çeviri endüstrisinin odak noktası çevirmenin ve çeviri eylemini kuran aktörlerin, söz konusu olan toplumsal yapı ve süreçleri nasıl deneyimledikleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Dijital ortamda yükselen çeviri hareketleri, yeni sorgulama biçimlerini ve kavram-sallaştırmaları gündeme taşımaktadır. Dijital ağlarda hak odaklılık etrafında yapılan iletişim ve paylaşım

ortamları, daha demokratik olan bilgi üretim ve paylaşım mekanizmalarını beslemektedir. Bu açıdan bakıldığında, çeviri alanının yeni oyuncularını ya da başka bir deyişle gönüllü, amatör ve fan çevirmenleri, dijital ortamın gücüyle birlikte, ellerindeki ürünle oyun oynarcasına daha özgür ve yaratıcı ilişkiler kurabilmektedir. Sözü edilen çevirmenler dijitalleşen bedenleriyle birlikte yeniden şekil verdikleri çeviri içeriklerin hedef kitlesini oluşturdukları için, onların zevklerine nasıl hitap edecekleri konusuna hakimdirler. Ürettikleri çeviri içeriklerin nitelikleri ve içerisinde hareket ettikleri dijital üretim koşulları, alandaki çoklu çevirmen kimliklerinin inisiyatif alma konusunda özgür düşünce biçimlerini ortaya koymaktadır. (Görgüler, 2016: 93)

Günümüz dijital çeviri hareketlerini hak odaklılık perspektifinden düşünmek, demokratik değerlerin yeniden üretimiyle birlikte çevirmenin kamusal, kültürel ve bilimsel üretim alanına katılımını güçlendirmektedir. Bu şekilde, hak odaklılık temelli açılımlar, çeviri gerçekliğine yönelik farklı algılama ve duyumsama biçimlerini beraberinde getirmektedir.

Dijital ortamda kamu yararını ve toplumsal farkındalığı prensip edinen çeviri hareketlerinin önemini bir kez daha vurgulamak yerinde olacaktır. Bu doğrultuda, çevirmenin dijital ortam farkındalığının artırılması ve sahadaki çeviri hareketlerinin seslerine kulak vermesi önemlidir. Ağlarda şekillenen ve yenilenen çeviri pratiklerine ve çevirmen kimliklerine yönelik tasarlanacak dijital perspektifli saha araştırmaları, çevrimdışı çeviri dünyasının gelişimine de ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

BİNARK, M. (2017). Algoritmaların Yarattığı Yankı Odaları ve Siyasal Katılım Olanğı veya Olanaksızlığı, Varlık Dergisi, 1317, 19-23.

BİNARK, M., BAYRAKTUTAN, G. (2013). Ayın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik, İstanbul: Kalkedon Yayınları.

CASTELLS, M. (2008). Ağ Toplumunun Yükselişi, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

CASTELLS, M. (2013). İsyan ve Umut Ağları. İnternet Çağında Toplumsal Hareketler, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

CRONIN, M. (2008). Downsizing the world: Translation and the politics of proximity, A. PYM, M. SHLESINGER, D. SIMEONI içinde, Beyond descriptive translation studies: Investigations in homage to Gideon Toury (s. 256-276), Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

CRONIN, M. (2012). The Translation Age: Translation, Technology and the New Instrumentalism, L. VENUTI içinde, The Translation Studies Reader (s. 469-482), New York: Routledge.

CRONIN, M. (2013). Translation and Globalization, C. MILLÁN, F. BARTIRINA içinde, The Routledge Handbook of Translation Studies (s. 491-502), New York: Routledge.

DEMİR, İ. (2019). Alternatif Medya Biçimi Olarak Hak Odaklı Habercilik: Gaia Dergi Örneği, T. DURNA, M. BİNARK ve G. BAYRAKTUTAN içinde, İletişim Hakkı ve Yeni Medya Tehditler ve Olanaklar (s.83-117), Ankara: um:ag Vakfı Yayınları.

DEMİREL BOĞENÇ, E., GÖRGÜLER, Z. (2015). Pratique réflexive sur la traduction collaborative en ligne en Turquie: 100% user-made translation, Parallèles, 27, 137-148.

DEMİREL BOĞENÇ, E., GÖRGÜLER, Z. (2017). Yeni Toplumsallıklar Etrafında Yükselen Çeviri Eğitimi : Çevrimiçi Fan Toplulukları ve Sahadan İlk Sesler, Frankofoni Dergisi, 30, 303-315.

DEMİREL BOĞENÇ, E., GÖRGÜLER, Z. (2019a). Traduction dans les réseaux sociaux. Nouvelles pratiques traductives en Turquie, Des mots aux actes, 8, 271-288.

DEMİREL BOGENÇ, E., GÖRGÜLER, Z. (2019b). Yeni Medya Okuryazarlığı Odağında Çeviri Eğitimine Yönelik Sosyal Medya Tabanlı Ders İçeriği Örneği, Synergie Turquie, 11, 13-28.

DEMİREL BOGENÇ, E., GÖRGÜLER, Z. ve KURMEL D. (2017a). Créations, (ré)écritures et (re)traductions transmédiaiques. Exemple d'une série télévisée populaire turque: Kırallık Aşk, içinde, Exploring creativity in translation across cultures/Créativité et traduction à travers les cultures (s. 89-106), Rome: Aracne Editrice.

DEMİREL BOGENÇ, E., GÖRGÜLER, Z. ve KURMEL, D. (2017b). L'intraduisible à l'ère du web 2.0 au sein de la communication juridique et médicale, Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, 1-22.

DEMİREL BOGENÇ, E., GÖRGÜLER, Z. ve KURMEL, D. (2018a). Traduire la science "en plein air" ou à l'ère du Web 2.0 : Exemples de Turquie, Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi, 24, 1-16.

DEMİREL BOGENÇ, E., KURMEL D. ve GÖRGÜLER, Z. (2018b). Nefretsiz bir Yaşam Mümkün! Çeviri Odaklı Yaratıcı Aktivist Taktikler, Frankofoni Dergisi, 32, 83-99.

DOLMAYA, J. (2012). Analyzing the crowdsourcing model and its impact on public perceptions of translation, The Translator, 18 (2), 167-191.

DRUGAN, J. (2011). Translation ethics wikified: How far do professional codes of ethics and practice apply to non-professionally produced translation?, Linguistica Antverpiensia, New Series-Themes in Translation Studies, 10, 111-127.

DURNA, T., BİNARK M. ve BAYRAKTUTAN G. (2019). İletişim Hakkı ve Yeni Medya Tehditler ve Olanaklar, Ankara: um:ag Vakfı Yayınları.

FERNÁNDEZ COSTALES, A. (2012). Collaborative Translation Revisited: Exploring the Rationale and the Motivation for Volunteer Translation, Forum, 10(1), 115-142.

FOLARON, D. (2012). Digitalizing Translation, Translation Spaces, 5-31.

GAMBIER, Y. (2009). Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication, 30 Nisan 2020 tarihinde http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/emt_competences_translators_en.pdf adresinden alındı.

GAMBIER, Y. (2012). Traduction: Des métiers différents, un processus commun, 30 Nisan 2020 tarihinde <http://www.hum.utu.fi/oppiaineet/ranska/opiskelijavalinta/valintakoeartikkelit> adresinden alındı.

GERBAUDO, P. (2012). Tweets and the Streets: Social Media and contemporary activism, London: Pluto Press.

GERBAUDO, P. (2014). Twitler ve Sokaklar. Sosyal Medya ve Günümüzün Eylemciliği, Çev. Osman Akınhay, İstanbul: Agora Kitaplığı.

GÖRGÜLER, Z. (2016). Yeni Toplumsallıklar Etrafında Yükselen Çeviri Pratikleri: Türkiye'de Tara-Çeviri (Manga) İçeriklerinin Dolaşımı ve Netnografik Çözümlemeler, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış).

JENKINS, H. (2006). Fans, bloggers and gamers, New York: New York University Press.

KOZINETTS, R. (2006). Click to Connect: Netnography and Tribal Advertising, *Journal of Advertising Research*, 46 (3), 279-288.

MCDONOUGH DOLMAY, J. (2012). Analyzing the crowdsourcing model and its impact on public perceptions of translation, *The Translator*, 18 (2), 167-191.

O'HAGAN, M. (2009). Evolution of user-generated translation: Fansubs, translation hacking and crowdsourcing, *The Journal of Internationalization and Localization*, 1(1), 94-121.

O'HAGAN, M. (2011). Community Translation: Translation as a social activity and its possible consequences in the advent of Web 2.0 and beyond, *Linguistica Antverpiensia, New Series-Themes in Translation Studies*, 10, 11-23.

O'HAGAN, M. (2016). Translations Massively Open Translation: Unpacking the Relationship Between Technology and Translation in the 21st Century, *International Journal of Communication*, 10, 929-946.

PÉREZ GONZÁLEZ, L. (2010). Ad-hocracies of translation activism in the blogosphere: A genealogical case study, *Text and Context: Essays on Translation and Interpreting in Honor of Ian Mason*, 259-87.

PÉREZ-GONZÁLEZ, L., SUSAM SARAIEVA, Ş. (2012). Non-professionals translating and interpreting: Participatory and engaged perspectives, *The Translator*, 18(2), 149-165.

PYM, A. (2007). Translation technology as rupture in the philosophy of dialogue, *Translation Technologies and Culture*. 1-9.

PYM, A. (2014). Translator associations-from gatekeepers to communities, *Target*, 26(3), 466-491.

SAKA, E. (2019). Hak Odaklı Yeni Medya Çalışmalarında Ümit Veren Alanlar, T. DURNA, M. BİNARK ve G. BAYRAKTUTAN içinde, *İletişim Hakkı ve Yeni Medya Tehditler ve Olanaklar* (s.19-22), Ankara: um:ag Vakfı Yayınları.

ŞENER, G. (2013). Toplumsal Mücadele Alanı Olarak Sosyal Medya, C. BİLGİLİ, G. ŞENER içinde, *Sosyal Medya ve Ağ Toplumu: Kültür, Kimlik, Siyaset* (s. 253-271), İstanbul: Grafik Tasarım Yayıncılık.

TİMİSİ, N. (2019). Dijital Medya, Deneyim ve Tanıklık, T. DURNA, M. BİNARK ve G. BAYRAKTUTAN içinde, *İletişim Hakkı ve Yeni Medya Tehditler ve Olanaklar* (s.23-49), Ankara: um:ag Vakfı Yayınları.

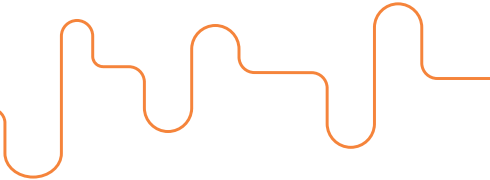
TYMOCZKO, M. (2009). Why Translators Should Want to Internationalize Translation Studies, *The Translator*, 15(2), 401-421.

***Çeviri ve çevirmene yönelik dijital açılımın toplumsal sonuçlarını konu alan kavramsal ve yöntemsel çerçeve, doktora tez çalışmasından alınmıştır (Görgüler, 2016). Bu çalışmada, sözü edilen kavramsal ve yöntemsel çerçeve, “iletişim hakkı”, “hak odaklı çeviri” ve “kamusal farkındalık” gibi farklı vurgu noktaları odağında geliştirilerek, yeniden gündeme taşınmış ve tartışmaya açılmıştır.**

Yerelleştirme

Bilgisayar, tablet, cep telefonu, akıllı cihazlar ve elektronik ürün yazılımlarının ve ilgili yardım içeriğinin, ilgili kılavuz ve belgelerinin ve web sitelerinin hedeflenen dil ve kültür özellikleri göz önünde bulundurularak belirli kurallar dahilinde ve özel çeviri araçları kullanılarak çevrilmesi işlemini, ifade eder (Bengi-Öner, I. 2006).

Bilgisayar yazılımlarını, değışik ortamlarda kullanılan makine ve cihazların yazılımlarını çevirirken yapılan kültürel ve dilsel uyarlamalara yerelleştirme adı verilmektedir. Amerikan İngilizcesinde localization, İngiltere İngilizcesinde localisation diyerek ifade edilen kavram yerelleştirme uzmanları arasında L10N (10 rakamı L ve N harfleri arasında kalan harflerin sayısını göstermektedir) kısaltılması kullanılmaktadır. Yerelleştirme, dünyanın farklı bir ülke, kültür ya da bölgesinde bulunan hedef kitle için uyarlanması sürecidir. Çeviriye göre daha karmaşık bir çalışmadır, çünkü kültürel adaptasyon söz konusudur ve yerel kültürün çok iyi bilinmesini gerektirir.

L10N

Yerelleştirme aslında ürünün çevrilmesi sürecidir. Bu süreç de, bilgisayar destekli çeviri yoluyla yapılmaktadır. Bu süreçte en çok tarih, para, ölçü vs. birimlerin dönüştürülmesi konusuna dikkat edilmelidir. Hedef kültürde kullanılan renk, yazı tipi, alfabe, görseller ve sesli metinlerin uyarlamaları son derece hassas konulardır.

Yerelleştirme çalışmalarının ilk aşaması olan uluslararasılaştırma süreci çok dikkatli yapılması gereken bir çalışmadır. Değişik yerelleştirme araçları uzman çevirmenlere yardımcı olacak şekilde geliştirilmektedir. Bu araçlar, arama-bulma, çevirileri dışarıya verme, çeviri hatalarının kontrolü gibi işlemleri yapmak üzere geliştirilmişlerdir.

En sık kullanılan yerelleştirme uygulamaları internet sitesi yerelleştirmeleridir; site tasarımı, sitede kullanılan görseller ve sitenin okunma yönüne dikkat edilerek yerelleştirme yapılmaktadır. Uygulamaların en sık kullanıldığı alanlardan biri de akıllı telefonların yerelleştirilmesidir. Her telefon için farklı karakter uzunlukları satır genişliği ve uzunluğu kullanılması gerekmektedir, bu tip yerelleştirme çalışmalarına çok dikkat edilmelidir.

Yerelleştirme bu bağlamda özel ve farklı bir çeviri işidir. Yazınsal metinlerin çevirisi bir yerelleştirme çalışması değildir. Ancak, yazılım metinleri, teknik ürünlerin kullanım kitapçıkları yerelleştirme gerektiren çevirilerdir. Yerelleştirme çalışmalarında birden çok çevirmenin bir arada çalıştığı proje çalışmalarını gerektiren aşamalar çok dikkatli bir biçimde planlanmalı, ortak terminoloji kullanılmalı, uzman çevirmenlerin bilgi ve deneyimine özen gösterilmelidir.

Mobil uygulama çalışmalarında hedef dil ve kültür uyarlamaları içinde **uzaklık ve ağırlık birimlerinin farklı oluşlarını unutmamalı ve yapılan çalışmalar mutlaka test edilmelidir.**

Yerelleştirme özellikle internetin yaygın kullanılışıyla daha da önem kazandığından bu işle uğraşan özel firmalar kendi eğitim akademilerini kurmaktadır. Ayrıca çeviri eğitimi veren bölümlerde arka arkaya yerelleştirme dersleri açılmaktadır. Bu tür formasyonlar çevirinin yerelleştirmelerde nasıl kullanılabileceği konusuna özen göstermektedirler.

Yerelleştirme, özellikleri gereği kullanılan çeviride yaratıcılığı öne çıkarır. Çevrilecek yazılımlar, ürünler, web siteleri, videolar, mobil uygulamalar vs. tümü yaratıcı çeviriyi gerekli kılan çalışmalardır. Yerelleştirme uygulamalarında hedef kültüre uygun bir yaratıcılıktan söz edilmektedir.

Mobil uygulama çalışmalarında hedef dil ve kültür uyarlamaları içinde uzaklık ve ağırlık birimlerinin farklı oluşlarını unutmamalı ve yapılan çalışmalar mutlaka test edilmelidir. Bu çevirilerde çalışacak çevirmen ve editörler hedef dil ve kültürlerde yaşayan kişiler arasından seçilmelidir.

Web yerelleştirme çalışmaları arama motorları üzerinde seçilecek arama sözcüklerinin, alt yazılarının veya dublajların da yerelleştirmelerini içermektedir. Globalleşme sonucu her tür ürünün çok değişik ülke piyasasında yer alması yabancı ülkelerden gelen ürünlerin ruhsat alabilmesi ve satışa sunulabilmesi sorunu da yerelleştirme gerektiren bir alandır. Bu gibi çalışmalarda sadece çevirmek yetmemektedir her ürünün bir hazırlanma ve sunum şekli vardır bu yüzden uyarlama çalışması gerekmektedir.

James S. Holmes “The Name and Nature of Translation Studies” (1988:67) adlı makalesinde özetle şöyle der: “Yeni bir sorun ya da sorunlar dizisiyle karşılaşıldığında komşu alanlardan araştırmacılar kendi alanlarında sorunlara yanıt veren paradigma ve modellerle sorunları çözmeye yarışına girerler. Bazı durumlarda bu paradigma ve modeller kısmen de olsa işe yarar. Bu gibi durumlarda ilgili konuyu ve sorunsalı kendi alanları içinde ele alırlar. Bazı durumlarda ise eldeki paradigma ve modeller yeterli sonuç elde etmeyi sağlamaz ve araştırmacılar soruna çözüm üretmek için yeni yöntemlerin geliştirilmesi gerektiğini fark ederler.”

Yerelleştirme işi aşamalardan oluşur, dilsel çeviri bu aşamalardan biridir:

- Terminoloji araştırması,
- Çok dilli proje yöneticiliği,
- Yazılım mühendisliği,
- Test etme,
- Format farklılıkların aktarılması,
- Çeviri bellek araçlarının kullanılması,
- Çeviri strateji danışmanlığıdır.

Yerelleştirme işinde çevirmenler ve mühendisler ortaklaşa çalışırlar. Çevirmenlerden, bilgisayar, bellek araçları, programlama bilgi ve becerilerine sahip olmaları beklenir. Bu bağlamda bakıldığında, çeviri eylemi yerelleştirmeye çok şey katmakta ve ondan çok farklı yararlar elde etmektedir.

Yerelleştirme çevirmeninden her şeyden önce A dilinin (Ana dili) değil ama B dili yetkinliği düzeyinin belgelenmesi beklenir. Bunun içinse başvurulana Avrupa Ortak Başvuru Çerçevesine (CEFR) göre C1 seviyesinde olduğunu belgelemesi gerekir. Ancak yerelleştirmede, dilsel çeviri aşaması gerçekleştikten ve kalite kontrol de yapıldıktan sonra iş emrinde belirtilen yazılım, yazılım yardımı kılavuzuna uygun çeviri yapıp yapmadığını kontrol eder.

Yerelleştirme çalışmalarında vazgeçilmez araç BDÇ (bilgisayar destekli araç) kullanımıdır. Burada dikkat edilecek nokta yerelleştirmede kullanılacak aracın bilinen bir BDÇ'nin seçilmiş olması gerekmektedir.

Yerelleştirme sadece dilsel çeviriyi hedeflemediğinden talep edildiğinde istenen tüm multimedya içerikleri de uyarlanabilmektedir.

Bu aracı çevrimiçi olarak kullanmak mümkündür. Böylesi bir projede kullanılacak araç bellek kullanımına, sözlük kullanımına olanak sağlamalıdır. Özen gösterilmesi gereken bir diğer konuyla çeviri metninin cümle bazında segmentlere ayrılarak çalışmaya elverişli olmasıdır. Böylelikle çevirmen kaynak dil ve erek dil cümlelerini yan yana veya alt alta görebilmekte ve kaliteli iş çıkarabilmektedir.

Yerelleştirme, uygun terminolojinin kullanılması açısından önemli olduğundan çevirmen daha çok uzmanlık alanlarına göre ve mümkünse erek kültürün içinde yaşayanlar arasından seçilmelidir. Böylelikle, yerelleştirme işleminde uyarlamalar doğru biçimde yapılır. Yerelleştirme sadece dilsel çeviriyi hedeflemediğinden talep edildiğinde istenen tüm multimedya içerikleri de uyarlanabilmektedir. (Resimler, grafikler, indirilebilir pdf'ler gibi).

Küreselleşmeyle birlikte kitlelere tanıtım ve kurumsal bir dijital kimlik sunmak çok önemli hale gelmiştir. Bunun en önemli yolu kullanılan web sitesidir. Kendi dilinde sunum sağlayan web sitesi hedeflenen tüm dillerde de aynı mesajı iletmelidir. Web sitesinin kendi dil ve kültürü dışında olan kullanıcılara da iletilmek istenen şekilde olmalıdır. Tüm dillerde aynı etkiyi oluşturmak kurumsal prestij adına önemlidir.

Web sitesi çevirilerinde, ihtiyaç ve taleplere göre çeşitli şekillerde düzenlemeler yapılabilmektedir. Bilgisayar destekli çeviri yazılımı sayesinde doğrudan web sitesinin kaynak koduna (HTML, PHP, XML veya başka formatta) yazılabilir.

Web site çevirisi genelde zor bir proje olarak görülmektedir. Ancak web sitesinin erek kültürde tasarımı ile birlikte uyarlanmış kurumsal görüntüsünün önemi de gözden kaçırılmamalıdır. Bunun için ise kaliteli bir web site çeviri işlemi gerçekleştirilmesi gereklidir.

Web sitesi çevirisi ve web içeriği bir strateji işidir. Web, kendine özgü bir dil kullanım gerektirir. Web metinleri, hızlı okunabilen ve hemen algılanabilen, duygu uyandıran ve okuyanı harekete geçiren sayfalar olabilmelidir. Bugün markaların web siteleri sadece rakipleri ile değil, tüm medya ile rekabet etmektedir. Dijital dünyada tüketicinin ilgisini çekebilmek için hitap edilen kitlenin dijital diline de hakim olmak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Bahadır, Ş. (2004). Çeviriyorum, Öyleyse Tek Kültürün Ötesinde, İki Kültürün Arasında, Üçüncü Kültürün Ortasındayım. Varlık. 1155. 24-29.

Bengi-Öner, İ. (2006). Çeviribilimde Bir Konu Olarak Yerelleştirme. Yerelleştirmede Bir Konu olarak Çeviri. Okan Üniversitesi Çeviribilim Seminerleri 2005-2006. Okan Üniversitesi Hasanpaşa Kampüsü Toplantı Salonu 5 Ocak 2006.

Esselink, B. (2000). A Practical Guide to Localization. Amsterdam. Philadelphia: John Benjamins.

Holmes, J.- S. (1988). The Name and Nature of Translation Studies. Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies içinde. Amsterdam. Rodopi.

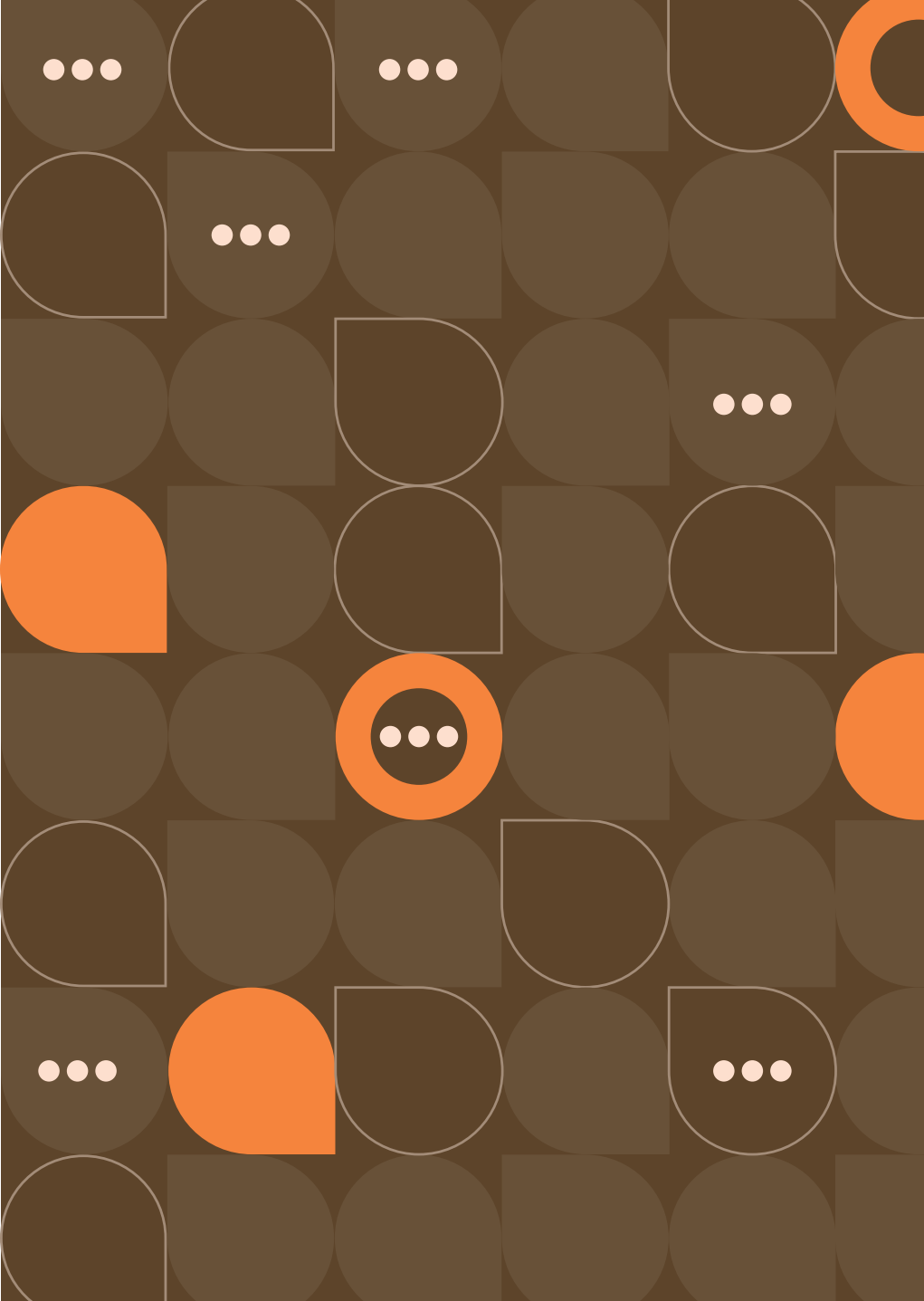
Vermeer, H.-J. (1994). Translation today: Old and new problems. Translation Studies: An Interdiscipline (ed. Snell-Hornby, Mary, Franz Pöchhacker and Klaus Kaindl).

İletişim ve Medya Bağlamında Çevirmen Başvuru Kitabı

© İLETİŞİM BAŞKANLIĞI • 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM
BAŞKANLIĞI

İLETİŞİM VE MEDYA
BAĞLAMINDA

**ÇEVİRMEN
BAŞVURU
KİTABI**

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
İLETİŞİM
BAŞKANLIĞI

ISBN: 978-625-7779-94-4

9 786257 779944